

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

PTOLEMAİOSLARIN KÜÇÜK ASIA VE EGE POLİTİKASI
(MÖ 305-30)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EBRU ÖZER
1141060176

DANIŞMAN
PROF. DR. MUZAFFER DEMİR

Temmuz, 2019

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

PTOLEMAİOSLARIN KÜÇÜK ASIA VE EGE POLİTİKASI (MÖ 305-30)

EBRU ÖZER

1141060176

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih : 17.07.2019
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 02.07.2019

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Muzaffer DEMİR *M. Demir*
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Murat KEÇİŞ *Ms. Keçiş*
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI *K. Doğancı*

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

Temmuz, 2019

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 22/05/2019 tarih ve 891/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre,Tarih.....Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Ebru Özer'in "**PTOLEMAIOSLARIN KÜÇÜK ASIA VE EGE POLİTİKASI (MÖ 305-30)**" adlı tezini incelemiş ve aday 02/07/2019 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğineÖğ. Br. İ...... ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

Üye

Doç. Dr. Murat KEÇİŞ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “PTOLEMAIOSLARIN KÜÇÜK ASIA VE EGE POLİTİKASI (MÖ 305-30)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.07.2019

Ebru ÖZER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: ÖZER

Adı : Ebru

Referans No: 10269244

TEZİN ADI

Türkçe : Ptolemaiosların Küçük Asia ve Ege Politikası (MÖ 305-30)

Y. Dil : Asia Minor and Aegean Policy of the Ptolemaic (305-30 BC)

TEZİN TÜRÜ:	Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta Yeterlilik
	(✓)	()	()

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 02/07/2019

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DEMİR, Muzaffer

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI):

1. Ptolemaios Coğrafyası
2. Ptolemaios Krallığı
3. Küçük Asia Güney Kıyıları
4. Ege Adaları

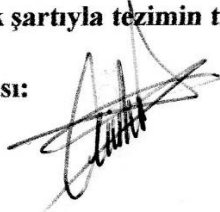
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Mısır
2. Büyük İskender
3. Diodokhoi
4. Ptolemaios
5. Küçük Asia

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Egypt
2. Alexander the Great
3. Diadochoi
4. Ptolemy
5. Asia Minor

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum (✓)
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir ()
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir ()

Yazarın İmzası:**Tarih : 15/07/2019**

ÖZET

Kuzey Afrika’da MÖ 10000 yılında başlayan iklimsel değişiklik MÖ 2500’e kadar nemli ve kurak iklim arasında birkaç kez değişime uğramış ve MÖ 2500 de ise bol su kaynaklarına sahip olduğu bilinen Sahra’nın kurak bir çöle dönüşmesi sonucu insanlar Nil Nehri gibi su kaynaklarının yakınına göç etmiştir. Nil Nehri sayesinde Mısır medeniyeti süreç içerisinde oluşmaya başladığı Herodotos’un “*Mısır, Nil’in armağanıdır.*” şeklindeki sözünden de anlaşılmaktadır. Ayrıca Nil Vadisi, Ptolemaios hanedanlığı için tahıl ambarı olarak Akdeniz ticaretinde önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra Attika içlerinden gelen ürünlerin yine Akdeniz ülkelerine pazarlanmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda da Ptolemaios hanedanlığı Güney Anadolu sahilleri ve Ege Adaları üzerinden giden deniz ticaret yolları üzerinde de egemen olmak istemişlerdir.

Büyük İskender’in çocukluk arkadaşından biri olan I. Ptolemaios, Büyük İskender’in MÖ 323 yılında ölümünün ardından imparatorluk topraklarını ele geçirmek için yaşanan Diodokhoi mücadelelerin sonucunda MÖ 305 yılında Mısır’a hakim olmuştur. I. Ptolemaios iktidarlığında izlenen politika sayesinde Kyrenaika, Kypros ve Koele Syria’nın alınmasıyla çekirdek bölge oluşturulmuş, Ege’de yayılcılık politikası başlamış, Asia’nın güney kıyılarından olan Karia, Lykia gibi bölgelerde Ptolemaios hakimiyeti başlamıştır. Ardılı II. Ptolemaios döneminde Mısır’ın yoğun sömürge politikası izlenmiş, Kos, Kalymna ve Thera gibi Ege adalarında Ptolemaios hakimiyeti görülmüştür. III. Ptolemaios iktidarlığında ise Ptolemaios hanedanlığı en güçlü Hellenistik devlet olarak ortaya çıkmış ve Kuzey Ege’de yer alan Hellespontos ve Thrake gibi adaların ele geçirilmesi ile en geniş sınırlara ulaşılmıştır. IV. Ptolemaios iktidarlığından itibaren ise hanedanlık güç kaybına uğrayarak zayıflamış ve imparatorluğun genişlemesini gösteren işaretler sona ermiş, V. Ptolemaios döneminde ise Roma etkisine girilmeye başlanmıştır. Roma etkisinin süreç içerisinde daha baskın hale geldiğini XII. Ptolemaios’un Roma’nın onayını almadan kral olarak kabul edilmediğinden anlayabiliriz. VII. Kleopatra döneminde MÖ 30 yılında Oktavianus’a karşı yapılan Aktium Savaşı kaybedilmiş, ardından VII. Kleopatra’nın ölmesiyle Mısır Oktavianus tarafından ilhak edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Büyük İskender, Diodokhoi, Ptolemaios, Küçük Asia

ABSTRACT

Climate change, arising in 10.000 BC in North Africa, underwent several stages of changes ranging from humid to dry until 2.500 BC, and as a result of the transformation of the Sahara, known to have been home to vast water resources, into a desert, people moved towards rich water reserves like the Nile River. As can be understood by the quotation of Herodotus “*Egypt is the gift of the Nile River*”, the Egyptian civilization gradually came into existence thanks to the Nile River. In addition, the Nile River, with its significant position in Mediterranean trade as the wheat source of Ptolemy dynasty, enabled the trading of goods coming from the innerland of Attica into the Mediterranean countries. In this regard, the Ptolemy dynasty aimed to rule over the maritime trading route of Southern Anatolia and the Aegean islands.

Ptolemy I, one of Alexander the Great’s childhood friends, managed to ascend to the Egyptian throne in 305 BC as a result of the diadochoi struggles, aiming to seize the empire land, that emerged in 323 BC after the death of Alexander. Thanks to the policies adopted during the rule of Ptolemy I, the core area was established as a result of invading Cyrenaica, Cyprus and Coele Syria, leading to the spread within the Aegean Sea region, and the rule of Ptolemaic began to thrive in areas such as Caria, the southern coast of Asia, and Lycia. Subsequently, in the Ptolemy II era, Egypt’s intense colonial policies were adopted, leading to the rule of Ptolemy over Aegean islands such as Kos, Kalymna and Thera. The Ptolemy dynasty emerged as the strongest Hellenistic state under the reign of Ptolemy III and expanded its borders to its maximum by invading the Northern Aegean islands of Hellespontos and Thrake. However, following the reign Ptolemy IV, the dynasty gradually lost power and the sign pointing out the expansion of the empire vanished, and during the reign of Ptolemy V, Rome began to impose its influence. The fact that the Roman influence gradually increased can be understood from the fact that Ptolemy XII was unable to ascend to the throne without the consent of Rome. In 30 BC, during the reign of Cleopatra VII, the Actium War, against Octavianus, was lost, followed by the utter destruction of Egypt by Octavianus after the death of Cleopatra VII.

Keywords: Egypt, Alexander the Great, Diadochoi, Ptolemy, Asia Minor

ÖNSÖZ

Bu çalışmada MÖ 323 yılında Büyük İskender'in Babylonia'daki ölümünün ardından generalleri arasında paylaşılan imparatorluk topraklarından Mısır'ı elde eden Ptolemaios hanedanlığının Küçük Asia ve Ege ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu ilişkiler antik kaynaklar, papirolojik kaynaklar, yazıtlar ve modern literatür ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Giriş bölümünde antik ve modern yazarların tanıtılmasının ardından dört ana başlık altında incelediğimiz çalışmamızın "Ptolemaios Coğrafyası" olan birinci bölümünde Ptolemaiosların kurulduğu yer olan Mısır coğrafyasını özellikle de Nil Nehri'nin bölgeye sağladığı avantajlarını Plinius, Horatius, Kladios Ptolemaios, Lucanus ve Seneca'nın eserlerinden yola çıkarak ayrıntılı bir şekilde aktarmaya çalıştık. "Ptolemaios Krallığı" olan ikinci bölümde ise Büyük İskender'in çocukluk arkadaşından biri olan I. Ptolemaios'un Diodokhoi mücadeleleri sonucunda MÖ 305 yılında Mısır'a hakim olmasıyla burada kurduğu Ptolemaios hanedanlığı kronolojik bir sırayla anlatılmıştır. Ardından "Küçük Asia Güney Kıyıları" ve "Ege Adaları" başlıkları altındaki üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise çalışmamızın ana konusu olan Ptolemaiosların Küçük Asia ve Ege'deki faaliyetlerini aktardık.

Bu çalışmamın hazırlanmasında yapıcı eleştirileriyle kontrollü bir şekilde yönlendirici olan danışman hocam Prof. Dr. Muzaffer DEMİR'e, araştırmalarım sırasında gerekli kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Oylum BÖLÜK ve Mehmet Sait BENEK'e ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Ruşen Taşçı KURT'a teşekkürlerimi sunuyorum.

15/07/2019

Ebru ÖZER

MUĞLA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	V
GİRİŞ: KAYNAKLARIN TANITIMI	1
A. Antik Kaynaklar	1
B. Modern Kaynaklar	3

BÖLÜM I

PTOLEMAIOS COĞRAFYASI

A. Ptolemaiosların Sınırları, Komşuları ve İklim Koşulları	5
B. Nil Nehri ve Vadisi	8

BÖLÜM II

PTOLEMAIOS KRALLIĞI

A. Büyük İskender ve I. Ptolemaios	27
B. Büyük İskender ve Diodokhoi Dönemi	30
C. I. Ptolemaios Soter'in Mısır'da Satraplığı ve Hükümdarlığı	33
D. II. Ptolemaios Philadelphos (MÖ 285-246)	45
E. III. Ptolemaios I. Euergetes (MÖ 246-221)	53
F. IV. Ptolemaios Philopator (MÖ 221-204)	57
G. V. Ptolemaios Theos Epiphanes (MÖ 204-180)	61
H. VI. Ptolemaios Philometor (MÖ 181-145)	65

I.	VIII. Ptolemaios II. Euergetes (MÖ 145-116).....	76
J.	IX. Ptolemaios II. Soter (MÖ 116-80) ve X. Ptolemaios I. Aleksandros (MÖ 106-88).....	78
K.	XII. Ptolemaios Neos Dionysos (Auletes) (MÖ 80-58) ve İkinci Saltanat Dönemi (MÖ 55-51)	82
L.	VII. Kleopatra (MÖ 51-30).....	85

BÖLÜM III

KÜÇÜK ASIA GÜNEY KIYILARI

A.	Karia.....	91
B.	Lykia	99
C.	Pamphylia	102
D.	Kilikia	103

BÖLÜM IV

EGE ADALARI

A.	Güney Ege Adaları.....	105
1.	Samos	105
2.	Kos ve Kalymna.....	108
B.	Orta Ege Adaları	110
1.	Girit	110
2.	Thera	112
3.	Arsinoe-Methana.....	114
4.	Adalar Birliği	114

5. Keos	115
6. Diğer Adalar.....	117
7. Ios.....	117
C. Kuzey Ege Adaları.....	121
SONUÇ	125
KAYNAKÇA.....	128
Antik Kaynaklar	128
Modern Literatür	136
EKLER.....	147
Ek 1:Haritalar	147
Ek 2: Papirüsler	160
Ek 3-Yazıtlar	166
Ek 4-Resimler.....	181
Ek 5-Nümizmatikler	193

KISALTMALAR

Çev. :Çeviren

E. :Enlem

Km :Kilometre

km² :Kilometrekare

m :Metre

mm³ :Milimetreküp

MÖ :Milattan Önce

GİRİŞ: KAYNAKLARIN TANITIMI

A. Antik Kaynaklar

Mısır coğrafyası ile ilgili başlıca antikçağ kaynağımız Halikarnassos (Bodrum) doğumlu Hellen tarihçisi olan Herodotos (yaklaşık MÖ 484-425), Halikarnassos tiranı Lygdamis tarafından Samos'a sürgün edilmiş ve hayatının ilk dönemlerini burada geçirmiştir. Ayrıca büyük ölçüde hem Hellen hem de Karadeniz, Mısır, Phoenicia, Babylonia'yı içeren barbar topraklarında seyahat etmiştir. Historia adlı eserini esin perileri Musa'ların adlarıyla isimlendirmiş ve dokuz kitaptan oluşturmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde de Mısır'da özellikle de Nil Nehri'ni anlatırken bu eserin ikinci kitabı olan Euterpe'den yoğun bir şekilde yararlandık.

Nikomedeia kökenli Helen tarihçisi ve politikacısı olan Arrianus (MS II. yy), Roma imparatoru Hadrianus döneminde kamu hizmetinde bulunmuş ancak daha sonra Atina vatandaşı olmuştur. Onu meşhur yapan en önemli eseri ise Büyük İskender'in seferlerini anlattığı *Anabasis*'tir. Büyük İskender tarihi açısından önemli bir yeri olan bu eser I. Ptolemaios ve Aristobulos gibi dönemin önemli kaynaklarına dayanılarak yazılmış ve yedi kitaptan oluşturulmuştur.

Arrianus'tan sonra çalışmamız hakkında bize en çok bilgi veren Hellen tarihçilerinden biri olan Diodoros'tur (MÖ I. yy). Sicilya-Agyrium kökenli olan Diodoros en erken zamanlardan başlayarak Augustus'a kadarki olayları anlatan 40 kitaptan oluşturduğu dünya tarihini *Bibliothēke Historikē* adıyla yazmıştır. 1-5 ve 11-20 arasındaki kitaplar tamamen günümüze kadar gelmesine rağmen diğer kitaplar fragmanlar şeklinde ulaşabilmiştir. 18-20 kitapları Büyük İskender'in ölümünden başlayarak MÖ 301 yılındaki Ipsos Savaşı'na kadar yaşanan Diodokhoslar tarihini anlatmaktadır.

Romalı hatip ve tarihçi olan Curtius (? MS I. yy) da Büyük İskender tarihini anlattığı 10 kitaptan oluşan *Historiarum Alexandri Magni Macedonis* kitabını yazmıştır ancak bunlardan sadece sekiz tanesi günümüze ulaşabilmiştir.

Zengin aristokrat ve aynı zamanda Akhaia Birliği'nin lideri olan Lykortas'ın oğlu olan Polybios (yaklaşık MÖ 200-118) da bizlere önemli bilgiler aktarmaktadır. Babasının

mesleği gereği diplomasiye alışkın olan Polybios MÖ 180 yılında Akhaia Birliği tarafından V. Ptolemaios'a gönderilen elçilik heyetine liderlik yapmıştır.

Roma'nın en büyük tarihçisi olarak kabul edilen Livius'un (MÖ 59-MS 17) anıtsal bir eseri olan Ab Urbe Condita 142'den daha fazla kitaptan oluşmasına rağmen günümüze sadece 35 tanesi gelebilmiştir. Bu kitaplar 1-10 ve 21-45 arasındadır. Bu eserde Roma kentinin kuruluşundan kendi zamanına kadar (Augustus iktidarlığı) yaşananları anlatmıştır. Bu eserde Roma-Seleukos ve Ptolemaioslar arasındaki mücadelelere değinilen XXXIII.-XLV. cilt aralığından yararlandık.

Hayatının son 30 yılını Delphoi'de bir rahip olarak geçiren Plutarkhos'un (yaklaşık MS50-120) biyografi eserini içeren 200 kitaptan daha fazla eseri vardır. En önemli eseri ise Paralel Yaşamlar olarak bilinen Bioi Paralelloi'dir. Bu eser her seferinde bir Hellen ve bir Romalıyı anlattığı 23 çifti karşılaştırmış ve diğer dördünü ise tek politikacı ve asker olarak anlatmıştır. Çalışmamızda Aleksandros, Anthonius, Caesar, Kleomenes, Demetrius, Eumenes ve Pompeius gibi liderlerin biyografilerinden yararlandık. Moralia ve Bioi Paralelloi eserlerinin Loeb Classical Library tarafından yapılan İngilizce çevirini kullandık.

Bir diğer Romalı politikacı ve tarihçi olan Plinius (MS 23/4-79) yaklaşık MÖ 58 yılında İtalya'ya gelmiş, ancak Nero iktidarlığında siyasi çalışmalarından çekilmiştir. Daha sonra Vespasian iktidarlığında Gaul, Afrika ve İspanya'da kralın temsilcisi ve danışmanı olmuş ve Misenum'da donanma komutanı olmuştur. Bu çalışmada kullandığım 37 kitaptan oluşturduğu *Naturalis Historia* adlı eserini MÖ 77 yılında Roma imparatoru Titus'a sunmuştur.

B. Modern Kaynaklar

Çalışmamız sırasında yararlandığımız başlıca modern kaynaklar Ptolemaios hanedanlığı, Büyük İskender ve Diodokhoi üzerine işlenen eserler olmuştur. Bu eserleri kronolojik bir sıra izleyerek anlatmaya çalışırsak 1968 yılında Edwyn Bevan tarafından Ptolemaios hanedanlığı neredeyse tüm yönleriyle incelenmiş ve yazar Büyük İskender'in Mısır'ı ele geçirmesinden başlayarak VII. Kleopatra ile son bulan Ptolemaios hanedanlığını "The House of Ptolemy: A History of Egypt Under the Ptolemaic Dynasty" adlı kitabında bizlere aktarmıştır.

Norman Davis ve Colin M. Kraay tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınan "The Hellenistic Kingdoms Portrait Coins and History" kitabının ikinci bölümü olan "The Ptolemaios of Egypt" Ptolemaios krallığını I. Ptolemaios'tan önceki süreci ve burada kurulan hanedanlığı kronolojik bir sıra izleyerek genel hatlarıyla aktarılmıştır. Devam eden "The Seleucid of Syria" başlıklı üçüncü bölümde ise Seleukos Krallığı hakkında bilgiler verilmiştir. Biz bu eserin 1973 yılındaki ilk basımından yararlandık.

Çalışmamızın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde yoğunlukla yararlandığımız Roger S. Bagnal'ın 1976 yılında yazdığı "The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt" adlı kitabında I. Ptolemaios tarafından başlatılan genişleme politikası ve ardılları tarafından Küçük Asia ve Ege'de sürdürülen faaliyetler kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Diğer bir yandan 2001 yılında Günther Hölbl tarafından kaleme alınan "A History of the Ptolemaic Empire" kitabında yukarıda değindiğimiz üzere Bevan'ın eserinde olduğu gibi Büyük İskender'in MÖ 332 yılında Mısır'ı ele geçirmesinden başlayarak VII. Kleopatra ile son bulan Ptolemaios hanedanlığını kronolojik bir sıra izleyerek ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Ptolemaioslar hakkında kapsamlı bilgi veren bir diğer yazar ise J. G. Manning'tir. Yazar, "The Last Pharaohs Egypt Under the Ptolemies 305-30 BC" adlı kitabında Büyük İskender öncesi Mısır'da görülen Pers hakimiyetinden, daha sonra Büyük İskender'in Mısır'ı ele geçirmesi, ardından burada kurulan Ptolemaios hanedanlığının ekonomisi, politik örgütlenmesi ve hanedanlığın yasaları gibi konuları işlemiştir. Bu eserin 2009'daki ilk basımından yararlandık.

D. Brewer-E. Teeter'in "Egypt and the Egyptian" adlı kitabı 2011 yılında Nihal Uzun tarafından Türkçeye "Mısır ve Mısırlılar" olarak çevrilmiş vebu eserde Eski Mısır'ın coğrafyası, tarihi, dili, dini, mimarisi, kentleri gibi Mısır kültürünü ve toplumunu oluşturan öğeler kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır.

M. A. Kaya'nın 2013 yılında basılan "Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları: Pers Hakimiyeti ve Hellenistik Dönem" adlı kitabında Büyük İskender'in seferleri ve ölümünün ardından generalleri arasında yaşanan Diodokhoi mücadeleleri ve kurulan Hellenistik krallıklar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

1926 yılında W. W. Tarn tarafından yazılan "The First Syrian War" adlı makalede II. Ptolemaios ve Seleukos kralı I. Antiokhos arasında yaklaşık MÖ 274-271 yılları arasında yapılan I. Syria Savaşı hakkında oldukça kapsamlı bilgiler aktarmıştır. Tarn daha sonra 1928 yılında ise "Ptolemy II" adlı biyografik makalesiyle II. Ptolemaios dönemini ayrıntılı bir şekilde analiz ederek aktarmıştır.

Monika Omeye Anani, 2016 yılında yazdığı "Politics of the Ptolemaic Dynasty" adlı makalesinde Mısır uygarlığına kısa bir giriş yaptıktan sonra Ptolemaios hanedanlığının I. Ptolemaios tarafından kurulmasından VII. Kleopatra iktidarlığında yaşanan Aktium Savaşı'nda (MÖ 30) son bulmasına kadar hanedanlığın siyasi politikasını genel hatlarıyla anlatmıştır.

2017 yılında N. Yıldırım ve M. Temizkan tarafından yazılan "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme" adlı makalede Ptolemaios ve Seleukos hanedanlıkları arasında görülen ilişkiler ve iki hanedanlık arasında uzun yıllar süren altı adet Syria Savaşı hakkında bilgi verilmektedir.

BÖLÜM I

PTOLEMAIOS COĞRAFYASI

A. Ptolemaiosların Sınırları, Komşuları ve İklim Koşulları

Eski Doğu'nun önemli merkezlerinden biri olan ve dünyanın ilk süper gücü olarak kabul edilen Mısır uygarlığı, yaklaşık olarak MÖ 5000'lü yıllarda Afrika'nın kuzeydoğusunda Nil Nehri vadisinde ortaya çıkmıştır (Christensen-Wegner, 2009, s. 7) (bkz. Ek 1: Harita 1) ve Asya'ya Süveyş Berzahi¹ ile bağlıdır. Kuzeyde Akdeniz, doğuda ise Kızıldeniz ile çevrilmiştir (Doğaner, 2004, s. 553). Batısında Libya, güneyinde ise Sudan yer almaktadır. Mısır'ın batısı ve güneyi çöllerle kuşatılmıştır. Nil Nehri ve onun çevresindeki çöller, işgallere karşı doğal bariyerler sunmuştur (Yıldırım, 2004, s. 72). Batıda Sahra çölü, doğuda ise sert dağlık alanlar yer almaktaydı. Kuzeyde Akdeniz, güneyde merkezi devletleri olmayan kabileler işgalci güçlerin Mısır'a girmesi için zorluklar yaratmıştır (Isok. *Bus.* 11. 12; Christensen-Wegner, 2009, s. 7; Güven, 2009, s. 63).

Bölgede kurulan Ptolemaios hanedanlığının coğrafyası hakkında bilgi verecek olursak; MÖ 323'te Büyük İskender'in ölümü üzerine Mısır satraplığı I. Ptolemaios tarafından ele geçirilince MÖ 305 yılında başlayan Ptolemaios hanedanlığı (bkz. Ek 1: Harita 2) MÖ 30 yılında Octavianus tarafından sona erdirilene kadar devam etmiştir. Yaklaşık 275 yıl boyunca Mısır'a hükmeden bu hanedanlık zamanla Mısır ötesi coğrafyalarda yayılarak imparatorluğun coğrafi kapsamını değiştirmiştir. Hanedanlığın çekirdek bölgesi ise kurucu olan I. Ptolemaios döneminde üç bölgenin ele geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu bölgeler Kypros (bkz. Ek 1: Harita 10 ve 14), Kyrenaika (bkz. Ek 1: Harita 11) ve Eleutheros Nehri'nin güneyinde bulunan günümüz İsrail, Ürdün ve Palestine'nin birçok yerini kapsayan Koele Syria (Syria ve Phoenike)'dır. Koele Syria'daki yayılmalar I. Antiokhos'un MÖ 301 yılındaki Ipsos Savaşı'ndaki yenilgisi üzerine gerçekleşmiştir. Ayrıca ele geçirilen Tyre ve Sidon, Panion Savaşı'nda (MÖ 200) III. Antiokhos tarafından fethedilene kadar Ptolemaios mülkü olarak kalmıştır. Ardılı II. Ptolemaios iktidarlığında ise (MÖ 285/4-246)

¹ Berzah, iki karayı birbirine bağlar.

Ptolemaios kontrolü Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Karia'yı içeren neredeyse tüm Küçük Asia kıyılarında ve Hellas bölgelerine yayılmıştır. (Meadows, 2013, s. 5625-5629) (bkz. Ek 1: Harita 9).

III. Ptolemaios döneminde Seleukoslarla yapılan III. Syria Savaşı (MÖ 246-241) (bkz. Ek 1: Harita 12) Ptolemaiosların en büyük bölgesel genişlemesine yol açmıştır. Hanedanlık deniz aşırı egemenlikte oldukça üstün güç konumuna gelmiş ve II. Ptolemaios tarafından Asia'nın güneyinde mevcut olan Ptolemaios kontrolü bu dönemde daha da güçlendirilmiş; batıda ise Ionia ve Dardanelles ve Thrake'nin güneyi ele geçirilmiştir. İlk üç Ptolemaios kralları döneminde görülen bölgesel yayılmalar her ne kadar IV. Ptolemaios'un iktidarlığında Raphia zaferi gerçekleşse (bkz. Ek 4: Resim 18 ve 19) de bu dönemden itibaren gerilemeye başlamış çünkü hem krallığının içindeki hem de dışındaki siyasi krizler, tarafından kaynaklanan aşırı zorlanmalar yaşamaya başlamıştır. Daha sonraki kralların iktidarlıklarında Seleukoslarla yapılan ve uzun süren Syria savaşları, Ptolemaiosların daha da düşmesine ve Roma'ya daha bağımlı hale gelmesine yol açmıştır ve VII. Kleopatra döneminde MÖ 30 yılında yapılan Aktium Savaşı'nda Roma tarafından ilhak edilerek tarih sahnesinden çekilmiştir.

Diğer taraftan Mısır'da yer alan çöller ise Nil Vadisi ile tam bir tezat oluşturmaktadır. Kemet, yani Kara Toprak olarak adlandırılan (Christensen-Wegner, 2009, s. 7) Nil Vadisi'nin verimli topraklarının tam tersine doğu ve batının kurak toprakları *Deshret*, yani Kızıl Toprak diye nitelendirilmiştir (bkz. Ek 4: Resim 1). Ovanın iki bölgeden oluştuğu düşünülmekteydi: *Ta Mehu*, kuzey (Fayum'dan Akdeniz'e kadar) ve *Ta Şemav*, güney (Assuan'dan muhtemelen Fayum'a kadar). Mısırlılar, çölün ortasındaki vahaları Nil Vadisi'nin oluşturduğu geleneksel ikili yapıya dahil etmezler.

Batı Çölü'nde bulunan Fayum, Karga, Dakla, Bahriya ve Siva gibi büyük vahalar her ne kadar Nil Vadisi'nin bir parçası olarak görülme de antik çağlarda bile her zaman Mısır'ın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Vahalar, Mısır'ı çöle ve Aşağı-Sahara Afrikası'na bağlayan kervan yolları boyunca konaklama ve askeri garnizon işlevi görmüştür. Günümüzde halen kullanılan bu kervan yollarından biri Sudan'da bulunan Darfur'dan Asyut'a giden Darb el-Arbayin, yani "40 (gün) yoludur". Batı stepleri ise ceylan, antilop ve diğer memeli hayvanları avlama bölgesi olarak ilgi görmüştür. Kral III. Amenhotep'in Natrun Vadisi yakınlarında, Kahire'nin yaklaşık 100 km

kuzeybatısındaki Shetep bölgesinde 96 tane boğa avladığı yönündeki hikayesinde de belirtildiği gibi, vahşi hayvan sürüleri XVIII. Hanedan dönemlerine kadar varlığını korumuştur (Brewer-Teeter, 2011, s. 24)

En önemli vaha, suyunu Bahr Yusuf Kanalı'nın Nil Nehri'ne taşıdığı Fayum çökeltisidir. Orta Krallık döneminde başkente ev sahipliği yapan bu bölge her zaman bir avlanma ve balıkçılık merkezi olarak rağbet görmüştür. Sahip olduğu tarımsal potansiyel ve verimli topraklar nedeniyle Fayum tarımsal üretim açısından zamanla Mısır'ın en verimli bölgelerinden biri haline gelmiştir. Yeni Krallık Dönemi'nde Fayum'un nüfus yoğunluğu Nil Vadisi'nin nüfus yoğunluğundan daha fazlaydı. Ptolemaios Hanedanı döneminde yapılan tarıma uygun alanları iyileştirme projesi sayesinde ekilebilir alanlar yaklaşık 1.300 km²'ye kadara ulaşmıştır. Bizans Dönemi'ne ait nüfus sayım kayıtları Fayum'da 300.000'den fazla nüfus barındıran en az 198 yerleşim alanı bulundurduğunu ortaya koymuştur. Fayum'un önemi bugün de devam etmektedir. Sahip olduğu zengin üzüm bağları, çiçek yetiştirme alanları ve meyve ağaçları (bkz. Ek 4: Resim 9), burayı Mısır'ın tarımsal açıdan en zengin bölgelerinden biri yapmıştır (Brewer-Teeter 2011, 24-25)

Daha soğuk kuşak ile daha sıcak tropikal kuşak arasındaki sınır üzerinde coğrafi olarak konumlanan Mısır, aşırı sıcak, kuraklık ve rüzgarın egemen olduğu büyük Afrika çölünün bir bölümünü oluşturur. En sert kayaları parçalayan zorlu iklim koşulları, araziye bitki örtüsünden yoksun bırakarak çıplaklaştırmıştır. Mısır sıcak ve neredeyse hiç yağış olmayan bir iklime sahiptir. Ülkeye düşen yıllık ortalama yağış miktarı sadece 10 mm³tür; yağışın önemli bir kısmının görüldüğü Mısır'ın Akdeniz kıyıları boyunca bile yıllık ortalama yağış miktarı 200 mm³'ü geçmez (Brewer-Teeter 2011, 19).

Eski Mısır'ı çevreleyen çöl yüzünden, toz, parıltı ve rüzgârlı kum hayatın bir gerçeğiydi. Bu nedenle göz enfeksiyonları oldukça yaygın olduğundan dolayı hem erkekler hem de kadınlar gözlerini tozdan ve parıltıdan korumak için ağır göz makyajı yapmışlardır (Conti-Easton-Saldais vd., 2017, s. 225) (bkz. Ek 4: Resim 16).

B. Nil Nehri ve Vadisi

Yaklaşık olarak MÖ 10.000 civarında Kuzey Afrika’da buzullar erimeye başladığı zaman nemin bol olduğu bir dönem başlamış ve böylelikle Kuzey Afrika orman, göl, çayırlar ve nehirler bakımından oldukça bol kaynaklara sahip olmuştur. MÖ 6000 yılında ise Mısır’da başlayan kurak dönem MÖ 5000’e kadar devam etmiş ve bu döneme kadar insanların çoğu şu an Sahra Çölü olarak bildiğimiz yerde yaşamıştır. MÖ 5000 yılından sonra Kuzey Afrika’da bölge genelinde tarımı ve sosyal organizasyonu derinden etkileyen uzun süreli bir iklim değişikliği yaşamıştır. MÖ 5000’de Mısır’da insan, hayvan ve tarımsal yaşamı destekleyecek kadar serin ve bol su kaynaklarına sahip olan Sahra Çölü’nde tekrar nemli iklim başlamış ancak bu iklim kısa bir süre sonra yerini yeniden kurak iklime bırakmıştır. MÖ 4000 yılında üçüncü kez nemli iklim dönemi başlamış ancak MÖ 2500 yılında yerini kurak iklime bırakmıştır. Böylelikle günümüzde bile devam eden kurak ve sıcak bir iklime geçiş olmuştur (Waugh, 2000, s. 1). Bu durum hem zengin çayırları çorak çöle dönüştürmüş hem de insanların ve hayvanların yaşanılabilir daha uygun yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Halkın bir kısmı Çad Gölü, bir kısmı günümüzde Uganda’nın kuzeyindeki bölgeye ve diğer bir kısmı ise Kuzey Afrika’dan geçen başlıca su kaynağı olan Nil Nehri gibi su kaynaklarının çevresine göç etmiştir (Bentley-Ziegler, 1949, s. 51)

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere bölgede yaşanan iklimsel değişiklik ve Sahra’nın kurak bir çöle dönüşmesi sonucu insanlar Nil’in yakınına göç etmiş ve bu sayede yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Herodotos “Mısır, Nil’in armağanıdır.” şeklindeki sözyle de nehrin bölgeye hayat verdiğini vurgulamak istemiştir.

MÖ 449 yılında Mısır’a seyahat eden Herodotos’un gönlünde Mısır önemli bir yer tutmuş olmalı ki (Demir, 2012, s. 318) *Historia* adlı eserinde ikinci kitap olan *Euterpe* ve üçüncü kitap olan *Thalia* bize Mısır hakkında bilgiler vermektedir.

Herodotos Mısır’daki değişmeyen iklim hakkında “...Gerçekten dünyanın her bakımından en sağlıklı insanları Libyalıların yanında Mısırlılardır. Bunu da bence Mısır’ın mevsim değişikliği bilmeyen havasına borçludurlar. Çünkü insanı hasta eden şeylerin başında alıştığı şeylerden kopması gelir ve bu da her zaman doğru olan bir şeydir ki, en çok mevsim değişikliğinden kaynaklanır...” (2. 77) şeklinde bilgiler vermiştir.

Diğer taraftan Strabon ise Mısır'ın ikliminden etkilendiğini (Waugh, 2000, s. 5) şu sözleriyle belirtmiştir “...ve bu da aynı şekilde toprağın her iki tarafındaki su ile yıkanmasından ve Nil'in yükselişinin zamanında olmasından kaynaklanıyor; göllerin üzerinde yer alan diğer kentler yaz sıcaklığında ağır ve boğucu havalara sahiptir, çünkü göller daha sonra güneş ışınlarının neden olduğu buharlaşma nedeniyle kenarları boyunca bataklığa dönüşür ve buna göre çok fazla kirli nem yükseldiği zaman, solunan hava da kirli olur ve zararlı hastalıklara neden olur, oysa İskenderiye'de yaz başında, Nil Nehri doludur, gölü de doldurur ve bataklık maddesi bırakmaz. O sırada, Etesien rüzgarlarının kuzeyden ve büyük bir denizden esmesiyle İskenderiye halkı yazın en keyifli zamanlarını geçiriyorlar” (17. 1. 7).

Nil Nehri'nin kaynakları ve uzunluğu hakkında bilgi vermek gerekirse; Uganda'daki kaynağından Akdeniz'deki ağzına kadar bugünkü Nil Nehri 6.625 km uzunluğu ile dünyanın en uzun nehridir ve Orta Afrika'dan Akdeniz'e akmaktadır (Christensen-Wegner, 2009, s. 8). Nehrin kaynağı ve ağzı aynı meridyen (31 E) üzerinde yer alır. Bugünkü Nil Nehri'nin sularının büyük bir kısmı ise iki ayrı kaynaktan gelir. Sularının %83'ünü Mavi Nil, Ethiopia Platosu'nun yükseklerinde yer alan Tana Gölü'nden getirir. Yılda bir kez, yaz mevsiminde Muson yağmurları gölü doldurur, suyu taşırır ve Mavi Nil'i alüvyonla doldurur. Her yıl tekrarlanan bu yağışlar, taşkınlara neden olur ve Mısır'ın tarımsal alanlarının zengin alüvyonlarla dolmasını sağlar. Bugünkü Nil'in ikinci büyük su kaynağı olan Beyaz Nil ise suyunu Uganda'dan taşımaktadır (Brewer-Teeter 2011, 26). Mavi Nil'e göre çok daha az su taşıyan (yaklaşık olarak sularının %16'sı) Beyaz Nil düzenli bir su kaynağına sahiptir. Beyaz Nil'den gelen su olmasaydı Mısır Nil'i muhtemelen Mayıs ya da Haziran ayında tamamen kuruyacaktı. Mavi Nil ve Beyaz Nil, Sudan'daki bugünkü Khartoum kentinde buluşur. Atbara Nehri ise üçüncü su kaynağıdır; Mısır Nili'nin sularının yıllık ortalama %1'inden daha azını sağlar.

Nil Nehri'nin gerek uzunluğu gerekse kaynakları antik yazarların da ilgisini çekmiş olmalı ki bu dönemin eserlerinde oldukça geniş yer edinmiştir. Örneğin Herodotos'a göre aklı başında bir insan Mısır'a ilk kez geldiği zaman kendisine daha bilgi verilmese bile Mısır'ın Hellenlerin yaşadıkları bölgesinin, nehirin açtığı ve armağan ettiği bir toprak olduğunu hemen anlar. Bölge hakkındaki gözlemlerini ifade ettiği bir pasajında ise (2. 5) “Mısır'a denizden gelirken daha Mısır'a bir günlük yol varken dibe bir sonda

salarsanız çamur çıkar ve derinlik on bir kulaçtır. Bu da ırmağın buralara kadar alüvyon taşımış olduğunu gösteriyor.” demektedir. Diğer yandan Mısır’da Heliopolis, Erytreia, Memphis, Thebai ve Elephantine’ye gidip buraları gözlemleyen Herodotos, rahiplerden edindiği bilgilere göre Mısırlılar bu ülkeyi sular üzerinden kazanmışlardır. Troia’da ve Menderes ovasından geçen ırmaklarının hiçbirinin büyüklük bakımından Nil’in bir ağzı ile bile boy ölçüşemeyeceğini de dile getirmiştir (2. 10). Nil’in çağlayanlardan başlayarak denize kadar Mısır’ı ikiye böldüğünü, Kerkasoros kentine kadar sadece bir yatak içinde aktığını ve bu kentten sonra üç ana kola ayrıldığını söylemektedir. Bu kollardan biri güneydoğuya yönelip Pelusion ağzı adını alır. İkincisi batıya doğru yönelip Kanobos adını alır ve sonuncusu ise Nil yatağının Delta’ya kadar gelip onu denize döküleceği yere kadar ikiye ayırmış uzantısıdır. Buna da Sebennytik ağzı denildiğini aktarmaktadır. Herodotos bu ağızlardan başka iki tane daha ağız olduğunu, bunların adlarının da Sais ve Mendes olduğunu söylemektedir (2. 22).

Diğer taraftan Plinius ise Nil Nehri’nin kaynakları hakkında şu bilgileri vermiştir: *“Nil’in kaynakları belirsizdir, çöller ve yanan kumlar arasında büyük bir mesafe katederek seyahat eder. Kral Iuba’nın okyanusa uzak olmayan aşağı Moritanya’nın dağında tespit edilmesine izin verilene kadar yükselir; hemen sonrasında ise Nilides adını taşıyan bir durgun göl oluşturur... Bu gerçeklere ek olarak Nil Nehri’nin sularının Moritanya’nın kar ve yağışlarının arttığı oranda yükseldiği görülmüştür. Bu gölden dökülen nehir, kurak ve kumlu çöllerden akıp geçmekte ve birkaç günlük yolculuk boyunca kendisini gizliyor; bunun ardından Massaesyli ülkesinde daha büyük bir gölde ortaya çıkıyor. Nehir, daha sonra bir kez daha çölün kumlarına gizlenir ve bu gizlilik Ethiopia’nın sınırlarına ulaşana kadar yirmi günlük bir yolculuk boyunca devam eder...Nehir yoğun ağaç ormanlarını doğurarak Ethiopia’nın ortasından geçer ve Astapus adı olarak bu bölgelerde yaşayan yerli halkın dilinde “aşağıdaki karanlıktan çıkan su”² ifadesiyle yer edinmiştir. Akmaya devam eden Nil, içerisinde devasa büyüklükte olan adaları bile bölerek ilerler. Bu adalardan en meşhurları Meroe’dan geçerken nehrin sol koluna Astobores³ ya da bir başka deyişle “karanlıktan çıkan suyun kolu” denirken sağ kola ise Astosapes denir...”* (Nat. 5. 10)

² Diodoros da Astapus nehri için “karanlıktan çıkan su” ifadesini kullanmıştır (1. 37. 9).

³ Günümüzde Tacazze olarak bilinen nehrin üçüncü veya doğu koludur. Abyssinia dağlarından yükselir ve Nil’in ana akıntısına katılır.

Horatius da Nil'in kaynağını bilmediğini “*te, fontium qui celat origines Nilusque...venerantur...*” “Kökenini/kaynağını gizleyen Nil, sizi duyar” sözleriyle dile getirmiştir (Od. 4. 14).

Nil Nehri'nin akış yönü hakkında bilgi verecek olursak ülkenin güneyinde bulunan dağlardan kuzeyindeki Akdeniz'e doğru akar. Nehrin akış yönü, yolculuklarını Nil Nehri'nin hareketine göre ayarlayan eski Mısırlılar için doğal bir pusuladır. Mısırlılar kuzeye “akıntıya karşı”, güneye ise “akıntıya doğru” demişlerdir. Başka ülkelere seyahat ettikleri zaman, orada bulunan nehirlerin kuzeyden güneye doğru “yanlış” yöne aktıklarını düşünmüşlerdir (Brewer-Teeter, 2011, s. 20). Bu bilgi Nubye'deki bir gömütte bulunan I. Tutmoses'e ait bir metinde Tutmoses'in Kuzey Syria'daki Euphrates (Fırat) ırmağını Mısırlılara anlatırken “Akıntıya karşı akan ters nehir” ibaresini kullanmıştır (Kurth, 2013, s. 155). Çünkü Güney Mısır, akıntı yönünün tersinde bulunduğu için “Yukarı Mısır” olarak, Kuzey Mısır ya da diğer adıyla Delta ise “Aşağı Mısır” olarak adlandırılmıştır (Desplancques, 2006, s. 12).

Nil Deltası hakkında bilgi verecek olursak günümüzde ise Mısır'ın yerleşim alanının %63'ünü oluşturan delta güneyden kuzeye yaklaşık 200 km, doğudan batıya ise yaklaşık 400 km'lik bir uzunluğa sahiptir. Delta bugünkü boyutlarına muhtemelen MÖ 4000 yıllarında ulaşmıştır. Delta, düz ve hemen hemen hiçbir özelliği olmayan bir ovadır. Delta'nın Kahire yakınlarındaki en yüksek noktası denizden sadece 12 m yüksekliktedir. Delta'nın genel görünüşünü ve topografyasını üçgen şeklindeki bir yaprağın arka yüzeyine benzetmek mümkündür. Yaprağın üzerindeki kabarık damarlar daha yüksek bölümleri temsil eden nehrin setlerini gösterirken, kanallar arasındaki havzaları ve düzlükleri yaprağın üzerindeki diğer kısımlara karşılık gelir. Günümüzde Nil, biri Damietta, diğer Rosetta (El Raşit) olmak üzere iki ana kol üzerinden Delta boyunca akmaktadır.

Delta'nın Akdeniz'e yakın Bareri adı verilen bölümü, kimisi denizle bağlantılı olan çok sayıda göl ve göletin bulunduğu bataklık bir alandır. Delta'nın en önemli gölleri, doğudan sırasıyla Manzala Gölü, Bruillus Gölü ve Edku Gölü'dür. Bu göllerin kuzey kıyıları denizden, düz bir çizgi oluşturan kum şeritleri ile ayrılır ancak güney kıyıları düzensiz ve genellikle bataklık alanlarıyla çevrilmektedir (Brewer-Teeter 2011, 20).

Delta'nın en belirgin topografik özelliği ise ekilen tarlaların üzerinde yükselen kum geziraları⁴ ya da kaplumbağa sırtlarıdır. Geziralarının nasıl oluştuğu konusu bilinmemektedir. Fakat bunlar Nil'in kaybolan kollarının kalıntıları ya da rüzgar tarafından getirilen kum veya kumullar olabilir. Geziralar Delta'yı kuzeybatı-güneybatı yönünde geçerek ikiye ayıran jeolojik çatlakla kabaca örtüşen bir yapıyı izlemektedir. Günümüzde çatlağın güneydoğusundaki geziralar varlığını devam ettirmekteyken; kuzeybatı etrafındakiler ise yok olmuştur. Geziraların dağılımı, eski Mısırlıların, Libya sınırına komşu Batı Deltası ile Asia'ya geçişte bir köprü olan Sina'ya komşu Doğu Deltası biçiminde yaptıkları ayrıma katkıda bulunmuş olabilir. Yerleşim için ideal koşullara sahip olduklarından geziralar arkeolojik açıdan çok önemli yerlerdir. Üzerlerine köy ve mezarlık inşa edilen kıraç ve kurak geziralar nehrin normal akıntılarına karşı güvenli bölgeler oluşturuyordu, etrafını çevreleyen verimli topraklar ise tarıma son derece elverişliydi. Geziralar üzerinde Delta'da oluşturulan ilk yerleşim alanlarının yeri, yaşamın, Nun'un ölümsüzlük kaynağı olan sularından ortaya çıkan toprak yığını üzerinde başladığı yönündeki antik çağlardaki inanışı yansıtmaktadır (Brewer-Teeter, 2011, s. 23)

Nil Deltası hakkında Herodotos (2. 7-8) şöyle söylemiştir: *“Kıyıda Heliopolis'e kadar iç kesimlerde Mısır geniştir; düz, suya doymuş balçık. Kıyıda içeri Heliopolis'e giden yolun uzunluğu yaklaşık olarak Atina'da on iki tanrı sunağı ile Pisa'daki Olympos Zeus'u tapınağı arasındaki yol kadardır. Bu iki yol ölçülecek olursa tam tamına eşit olmalarına pek az bir şey kaldığı görülür; bilemedin on beş stad; zira Atina ile Pisa arası 1500 stad olması için 15 stad daha ister ve deniz kıyısından Heliopolis'e kadar uzanan yol ise tam tamına 1500 staddır. Heliopolis'ten sonra iç kesimlere doğru Mısır daralır. Bir yanını Arap dağları sıkıştırır, bunlar kuzeyden güneye ve Notos rüzgarı bölgesine doğru uzanırlar, sonra gene karadan Erythreia adındaki deniz doğrultusunda giderler”*.

Diğer taraftan delta hakkında Diodoros'tan ayrıntılı olarak edindiğimiz bilgiler şu şekildedir: *“... şimdi, Nil'in Mısır boyunca ilerleyişinde birkaç akıntıya bölündüğü yerde, şeklinden dolayı Delta denilen bölgeyi oluşturur. Delta'nın her iki kenarı en dıştaki kollarla tanımlanırken, tabanı nehrin birkaç çıkışından boşaltıldığı alan deniz*

⁴ Gezira, Nil Deltası düzlüklerinde kum, alüvyon ve kil birikmesi sonucu yerden 1 ila 2 metre yüksekliğinde oluşan ada biçiminde yükseltilere verilen isimdir.

tarafından oluşturulmuştur. Nehir, yedi ağzıyla⁵ denize boşalır; birincisi doğuda başlayarak Pelusiak, ikincisi Tanitik, sonra Mendezyen, Phatnitik ve Sebennytik, daha sonra Bolbitin ve son olarak da bazıları tarafından Herakleotik olarak adlandırılan Kanopik. Ayrıca, insan eliyle yapılmış ve hakkında yazmaya gerek olmayan başka ağzlar da var. Her bir ağzı, nehir tarafından ikiye bölünmüş ve ağzın her iki tarafındaki uygun noktalarda dubalı köprüler (yüzen köprüler) ve bekçi evleri bulunan duvarlı bir kent görünümündedir. Pelusiak ağzından Arap Körfezi ve Kızıldeniz'e yapay bir kanal vardır (1. 33. 5-8).⁶ Delta, Sicilya'nın şekli gibidir ve kenarlarının her biri yedi yüz elli stad uzunluğundadır ve deniz tarafından yıkanan tabanı ise 1300 stad uzunluğundadır. Bu ada birçok yapay kanalla kesişmektedir ve Mısır'daki en güzel araziye içermektedir. Çünkü alüvyonlu toprak ve yeraltı sularından dolayı her yıl pek çok mahsul üretilmektedir, nehrin yıllık yükselişiyle düzenli olarak üzerine taze balıkların biriktirerek sakinleşir ve yerleşik halk, Syracuse kökenli Arşimet tarafından icat edilen bir düzenek sayesinde (daha sonra screw olarak adlandırılmıştır⁷) tüm alanı kolayca sularlar" (1. 34. 2).

Diğer taraftan Mısır kültürünün merkezini oluşturan Nil Nehri'nin en önemli özelliğini ise her yıl meydana gelen ve en eski dönemlerden beri özenle kaydı tutulan yukarıda da kısaca değindiğimiz taşkınlar oluşturmaktadır (Hornung, 2004b, 128). Bu taşkınlar eski Mısırlılar için çok önemliydi çünkü hayatlarını sürdürebilmeleri buna bağlıydı. Nehir, Mayıs ayında yükselmeye başladı. Haziran ayı boyunca Nil Nehri, Kahire ve

⁵ İskenderiye kökenli coğrafyacı, matematikçi ve gökbilimci olan Klaudios Ptolemaios ise Nil'in kaynakları hakkında verdiği bilgiler ise şöyledir (Geog. 4. 5):

"Herakleotik ya da Kanobik ağzı	60*50	31°05
Bolbitine Ağzı	61*15	31°05
Sebennytik Ağzı	61*30	31°05
Pathmitik Ağzı	62*30	31°10
Mendesius Ağzı	62*45	31°10
Tanitic Ağzı	63*00	31°15
Pelusiak Ağzı	63*15	31°10"

Ayrıca Lucanus da Nil Nehri'nin yedi ağzı olduğunu aktarmıştır (8. 457).

⁶ Diodoros devamında bunu yapan ilk kişinin Psammetikhos'un oğlu Nekho olduğunu ve Darius'tan sonra Perslerin bir süre daha çalışmalara devam ettiğini ancak bitirilemediğini yazmıştır (1. 33. 9). Daha sonraki bir zamanda ise Mısır kralı II. Ptolemaios bunu tamamladı ve en uygun noktada ustaca bir tür kilit inşa etti. Bu, ne zaman geçmek istediğini ve tekrar hızlı bir şekilde kapatılmasını istediğinde, kullanımının oldukça başarılı olduğunu kanıtladı (1. 33. 11). Bu kanalın içinden akan nehir kurucusundan dolayı Ptolemaios olarak adlandırılır ve ağzında Arsinoe adında bir kent vardır (1. 33.12.)

⁷ Vitruvius'un (10.6) tanımına göre bu, ahşap bir şaftın/kuyunun içine dönen, "salyangoz kabuğununki gibi" spiral kanallı bir vidaydı. İnsan gücü tarafından çalışırdı. Bol miktarda su kaldıran fakat onu çark kadar yükseğe ulaştırılamayan su burgusu yöntemi vardır.

Assuan arasında yükselen nehrin su rengi yeşile bürünür. Sayısız organizmanın çoğalarak suyun rengini yeşile dönüştürdüğü tahmin edilmektedir (Brewer-Teeter, 2011, s. 28). Temmuz'dan Ekim ayına kadar taşkından düzleşmiş vadinin üzerinde akacak yüksekliğe ulaşırdı. Buna sel zamanı anlamına gelen *akhet* denilmekteydi.

Herodotos *akhet* ile ilgili olarak Nil taşıdığı zaman, sadece Delta'ya değil, bazı yerlerde Libya ve Arabistan toprakları üzerine de yayıldığını ve ırmağın neden taşıdığı sorusuna ne rahiplerden ne de herhangi birinden yanıt aldığını aktarmıştır. “*Nil suları yaz gündönümünden başlayarak yüz gün süreyle kabarıyor, bu süre dolmaya yakın çekiliyor ve bütün kış boyunca, ta yaz gündönümüne kadar bir dere gibi kalıyor; niçin?*” bu soruya yanıt bulamayan Herodotos bize Hellenlerin üç varsayımını aktarmaktadır. Bu varsayımların ikisinin anılmaya bile değer olmayacağını söylemesine rağmen yine de aktarmıştır. Bu varsayımlardan birincisi, suların taşmasına *etesios* adlı rüzgarın neden olmuş ve bu rüzgar ırmağı geriye sürüp sularının da denize akmasına engel olmuştur. Fakat Nil'in *etesios* rüzgarları olmadan önce de aynı şekilde taşıdığı da görülmüştür. Herodotos, ikinci varsayımın birinci varsayıma göre daha az bilimsel olmasına rağmen oldukça şaşırtıcı olduğunu dile getirmiştir. Bu varsayıma göre Nil Okeanos'tan çıkar, Okeanos da yeryüzünün tamamını kaplar. Herodotos'a göre sonuncu olan üçüncü varsayım ise diğer varsayımlara göre daha iyi görünse de onlar kadar saçmadır. Çünkü bu varsayıma göre taşkına sebep olan karların erimesidir. Nil, Libya'dan çıkar, Ethiopia'dan geçerek Mısır'a ulaşır. Herodotos bölgeye karın yağmasını çok saçma bulduğunu iddia etmektedir (Hdt. 2. 20-22). Aslında doğru olan iddia da budur. Çünkü sular, karların erimesi ve Güney Afrika'da Ethiopia'nın tropikal yağmurları sayesinde taşmıştır. Yine de Herodotos'un burada delillere dayalı rasyonel coğrafi gerçekleri ortaya çıkarıp dinleyicisine sunma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz. Modern bilimsel tekniklerden faydalanma fırsatı olmadığına göre, kendi zamanının bilimsel teorileriyle olayları açıklamaya çalışmıştır (Demir, 2012, s. 322). Herodotos Nil nehrinin neden yazın taşıdığı hakkında da bilgiler vermektedir. Ona göre Güneş kış mevsiminde fırtınalar yüzünden başlangıçtaki dönencesinden sapar, Libya'nın ortasına doğru yönelirdi (Hdt. 2. 24).⁸

⁸ Nehrin neden yaz mevsiminde taşıdığı bilgisi için ayrıntılı bilgi için bkz. Hdt. 2. 25.

Plinius ise nehrin taşması hakkında öne sürülen çeşitli sebepleri ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve eserinde şöyle yer vermiştir: “*Ancak bunlardan en muhtemel olanı ise nehir sularının yılın bu mevsiminde zıt bir yönden esen etesien rüzgarları tarafından geri sürülmesi ve ötesinde kalan denizin nehrin ağzına sürülmesidir ya da nehrin suları dünyanın diğer yerlerinden etesien rüzgarları tarafından getirilen bulutların Ethiopia’ya yaz yağmurları bırakmasıyla şişirilmesidir. Matematikçi Timaeus ise buna gizli bir doğanın neden olduğunu iddia etti: Nehrin kaynağının Phiala adı ile bilindiğini ve nehrin kendisini gizlediği buharlı kayalar arasında ısı tarafından üretilen buharı gönderdiği yer olan yeraltı kanallarında kendisini gizlediğini söylüyor; ancak su baskını olduğu günlerde ise güneşin dünyaya yaklaşmasının bir sonucu olarak, sular sıcaklığın etkisiyle ortaya çıkar ve bu nedenle havaya maruz kaldığında ise taşma meydana gelir ve bunun ardından tamamen kurumaması için, nehir bir kez daha kendini gizler. Nehir, Güneş’in kuzeye doğru hareket ederek Yengeç ve Aslan burcuna girmesiyle daha fazla hacimde akar ancak diğer taraftan güney kutbuna geri dönmesiyle ve Oğlak burcuna tekrar girmesiyle nehrin suları sıcaklık tarafından emilir ve böylelikle suyu daha az miktarda akar. Nil Nehri, yaz gündönümünden sonraki yeni ayda artmaya başlar ve Güneş, Yengeç burcundan geçerken yavaş ve kademeli olarak yükselir; Aslan burcundan geçerken en yüksek noktasına ulaşır ve Başak burcundan geçerken ortaya çıktığı gibi yavaş ve yavaş yavaş düşmeye başlar. Güneşin Terazi’ye girdiği yüzüncü günde nehrin suları tamamen durgunlaşır. Nehir yükselirken, kralların ya da yüksek rütbeli memurların nehir sularında yelken açmalarının bile suç kabul edileceği duyurulmuştur” (Nat. 5. 10).*

Diodoros ise Nil Nehri’nin yükselişini bu olaya tanık olanlar için, ama sadece onu duymuş olanlar için inanılmaz derecede harika görünen bir olgu olduğunu, diğer tüm nehirlerin yaz gündönümünde düşmeye başladığını ve bir sonraki yaz boyunca yavaş yavaş azalırken, Nil’in yalnız başına o zaman artmaya başladığını ve hacimsel olarak o kadar büyük oranda artar ki, neredeyse tüm Mısır’ın su altında kaldığını, bu taşkınlik döneminde vahşi kara hayvanlarının bir kısmı yüksek yerlere kaçarak hayatta tutunurken bir kısmının ise nehir sularında yok olduğunu, ancak sürülerin sele karşı önlem amaçlı önceden köylerde ve çiftlik evlerinde güvende tutulduğunu söylemiştir (1. 36. 7-9).

Diğer yandan Diodoros nehrin şişmesinin nedenlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışmış ve şu sözlerle devam etmiştir (1. 38. 1-12) “Yedi bilge adamdan biri olarak kabul edilen Thales, etesien rüzgarları nehrin ağzına karşı estiğinde suyun denize akışını engellediğini ve nehrin yükselerek alçak ve düz bir ova olan Mısır’ın taşkınlığa uğramasının sebebinin bu olduğunu söylüyor. Ancak görüldüğü kadar mantıklı olan bu açıklama kolaylıkla yanlış olarak gösterilebilir. Çünkü eğer Thales’in söylediği şey doğruysa, ağızları etesien rüzgarlarına bakan tüm nehirler benzer şekilde yükselirdi; ancak bu durum dünyada başka hiçbir yerde olmadığı için şişliğin gerçek nedeni başka yerde aranmalıdır. Felsefeci Anaksagoras, nehrin yükseliş nedeninin Ethiopia’da eriyen kardan kaynaklandığını ve onun öğrencisi olan şair Euripides’in de onunla aynı fikirde olduğunu söylemiştir.⁹

Ancak gerçek şu ki, bu ifadenin reddedilmesi gerekir çünkü herkesin Ethiopia’da maruz kaldığı aşırı sıcak hava burada herhangi bir kar yağışını imkansız kıldığı açıktır; genel olarak konuşursak eğer, bu bölgelerde Nil’in yükselişinde geçerli olan don, soğuk veya kışın herhangi bir işareti yoktur. Ve eğer bir insan Ethiopia’nın dışındaki bölgelerde çok miktarda kar bulunduğunu kabul etse bile, ifadenin yanlışlığı hala bu gerçek tarafından gösterilmektedir: Kardan akan her nehir genel olarak kabul edildiği gibi serin esintiler yayar ve etrafındaki havayı sertleştirir; ancak Nil Nehri bulutların olmadığı ve serin esintilerin yükselmediği ve havanın sertleşmediği tek nehirdir. Herodotos (2. 25) Nil’in boyutunun şişmesinin doğal olduğunu, ancak güneşin kışın Libya üzerinden geçerken, Nil’den büyük miktarda nem aldığını söylüyor ve böylelikle bu mevsimde nehrin doğal büyüklüğünden daha küçük olmasının nedeni budur. Ancak güneşin kuzeye doğru döndüğü zaman olan yazın başında nehir kurur ve böylece hem Hellas’taki nehirlerin hem de coğrafi konumu Hellas gibi olan diğer tüm yerlerdeki nehirlerin seviyelerini azaltır. Sonuç olarak, Nil olgusunda sürpriz bir durum olmadığını aslında, sıcak mevsimde hacminde artış olmadığını ve daha sonra verilen nedenden dolayı kışın düştüğünü söylüyor. Şimdi bu açıklamaya cevap olarak: Eğer Güneş kış mevsiminde Nil Nehri’nden kendisine nem çekerse, Libya’nın diğer tüm nehirlerinden de biraz nem alacağı ve sularının akışını azaltacağı sonucuna da varabilir. Ancak Libya’nın hiçbir yerinde böyle bir şey yaşanmadığı için,

⁹ Euripides’in başka bir metninden alınan pasajda ise şöyle yazıyor(Hel.1): “...Nil’in su kaynağı Zeus tarafından yağmur olarak değil, beyaz karın erimesiyle oluşur”.

Herodotos'un burada bir açıklama icat ettiği açıktır. Aslında, Hellas'taki nehirlerin kış mevsiminde güneşe daha uzak olduğu için değil, oldukça büyük miktarda yağış aldığı için artmaktadır."

Ayrıntılı bilgiler vermeye devam eden Diodoros devamında ise (1. 39. 1-13) "*Abdera kökenli Demokritos ise güneyde karla kaplı bölgelerin olmadığını, sadece kuzeydeki bölgelerde bu durumun olduğunu ve bunun da herkese açık olduğunu söylüyor. Kuzey bölgelerindeki büyük miktardaki yığılmış halde olan kar hala kış gündönümüne kadar donmuş halde kalıyor, ancak yaz aylarında bu katı kütleler sıcaktan etkilenecek büyük bir erime oluyor ve böylelikle yüksek miktarda oluşan buharlaşma yukarı doğru yükseldiğinden, yüksek yerlerde birçok koyu bulutun oluşumunu sağlıyor. Bu bulutlar Demokritos'un da belirttiği gibi daha sonra Ethiopia'daki yeryüzündeki en yüksek dağlarına çarpıncaya kadar etesien rüzgarları tarafından sürüklenir; daha sonra bu yüksek tepeler üzerindeki şiddetli etkileriyle, etesien rüzgarlarının mevsiminde nehri şişiren sağanak yağışlara büyük ölçüde neden olurlar. Ancak Demokritos nehrin yükselişinin gerçekleştiği zamanı kesin olarak not edecekse, herhangi birinin bu açıklamayı çürütmesi kolaydır çünkü Nil, etesien rüzgarlarının henüz esmediği yaz gündönümünde şişmeye başlar ve aynı rüzgarların uzun bir süreden sonra durduğu zaman olan sonbahar ekinoksundan sonra düşmeye başlar. Her ne zaman deneyimlerden elde edilen kesin bilgiler, yalnızca tartışmanın makul olduğu konusunda hüküm sürse de Demokritos'un ustalığını kabul etmeliyiz, ancak onun ifadelerine hiçbir şekilde güvenmemeliyiz.*

Aslında etesien rüzgarlarının kuzeyden olduğu kadar batıdan da esiyor olabileceği gerçeğinin üzerinden geçiyorum. Çünkü Borean ve Aparktian rüzgarları (kuzey rüzgarlarına verilen iki isim) etesien denilen tek rüzgar değildir, aynı zamanda güneşin yaz mevsimi yönünden esen Argestean rüzgarı da vardır. Genel mutabakata göre en yüksek dağların Ethiopia'ya ait olduğuna dair hiçbir kanıt göstermemekle kalmıyor aynı zamanda gözlemlerle belirlenen gerçeklere uygun güvenilirliğe de sahip değildir.

Bu konuda en son açıklamayı yapan Ephorus ise makul bir argüman ortaya koyma çabasıdadır, ancak görüldüğü gibi hiçbir şekilde gerçeğe ulaşmamaktadır. Ephoros tüm Mısır'ın alüvyonlu topraktan ve süngerimsi yapıdan ve doğasında sünger taşı

barındırdığı için bol miktardaki su sayesinde çatlakların sürekli olarak sularla dolduğunu söylüyor; bu da kış mevsiminde kendi içinde kalır, ancak yaz mevsiminde her yerde oluşan ter gibi dışarı akar ve bu sızıntı ile nehrin taşmasına neden olur. Fakat bize görüldüğü gibi bu tarihçi, Mısır ülkesinin doğasını hiçbir zaman kişisel olarak gözlemlememiş ve bu toprakların niteliği hakkında bilgi sahibi olanlara da dikkat etmemiştir. Çünkü ilk olarak eğer Nil Nehri, Mısır'dan kendi yükselişini elde ettiyse taşlı ve sağlam bir ülkeden aktığı üst kısımlarında bir sel yaşamazdı; oysa, aslında Mısır'a hiç dokunmadan önce Ethiopia üzerinden altı bin staddan fazla bir mesafede akarken taşar.

İkincisi, eğer Nil akışı bir yandan alüvyal topraktaki çatlaklardan daha düşük olsaydı, çatlaklar yüzeyde olur ve o kadar büyük bir miktar su içinde kalmazdı ve diğer yandan nehir çatlaklardan daha yüksek bir seviye işgal ederse, alt boşluklardan daha yüksek olan yüzeye kadar bir su akışı olamazdı. Genel olarak herhangi bir kişi yeryüzündeki çatlaklardan kaynaklanan sızıntıların nehrin sularında o kadar büyük bir artışa yol açabileceğini düşünebilir mi? -ki nerdeyse tüm Mısır çatlaklar tarafından kuşatılmış. Çünkü Ephoros'un alüvyonlu ve çatlaklarda saklanmış su ile ilgili yanlış ifadelerini görmezden geliyorum çünkü bunları reddettiğimi ortaya koyuyorum. Örneğin Asia'daki Maiandros nehri büyük miktarda alüvyonlu topraklar getirmiştir ancak Nil'in taşkınlarına sebep veren durumlardan hiçbiri burada görülmemektedir.... Hiçbir koşulda, hiçbir konuda Ephorus'ta kesin doğruluk aranmaz..." aktarmıştır.

Yukarıda da değindiğimiz taşkına sebep olan sel suları yaklaşık dört ay sonra Kasım'ın başında geri çekildiğinde nehrin yakınındaki arazilere bıraktığı bereketli alüvyonlar, çiftçilerin bitkilerini ekip büyütecekleri zaman olan peret/proyet için mükemmel koşulları sağlamıştır. Akhet'te toprak seçilebilir, işlenebilir ve tohum ekilebilir duruma gelirdi. Toprağın yeniden görüldüğü bu zamana peret/proyet denilirdi. Peret döneminde ekinler (bkz. Ek 4: Resim 6) hasat sezonu olan *shemu*'da toplanana kadar büyümeye devam etmiştir. Bu dönemde eski Mısırlıların ektikleri ekinleri sulamaması gerekiyordu (Conti-Easton-Saldais vd., 2017, s. 226). Mart'tan Haziran'a kadar olan yılın son dört ayı *shemu* yani hasat zamanıydı (Freeman, 1996, s. 24-25) (bkz. Ek 4: Resim 8).

Herodotos *şhemu* dönemiyle ilgili olarak Mısırlıların diğer insanlardan daha az bir çaba ile topraktan ekin kaldırdığını, toprağı sabanla sürmek ve bellemek zahmetine girmedğini, diğer insanların daha fazla ağır işe katlanmak zorunda olduğunu söylemiştir. Çünkü ırmak kendiliğinden yatağından çıkar, tarlaları su basar, sonra çekilip yatağına geri döndüğü zaman insanlar tohumlarını serper ve arkasından domuzları tarlaya salarlar. Böylece domuzlar toprağı çiğneyerek tohumu toprağın daha iç kesimlerine gömerler ve bu işlemler bittikten sonra hasat zamanını beklemekten başka bir şey olmadığını aktarmıştır (2. 14) (bkz. Ek 4: Resim 3-4).

Diodoros da Nil Nehri tarafından insanoğluna sağladığı faydalar dünyadaki tüm nehirlerden daha fazla olduğunu ve nehir her zaman taze çamur getirdiğinden dolayı, çiftçilerin istediği süre boyunca hem nadasa bırakılan toprağı hem de tohumlu toprağı ıslattığını söylemiştir. Ayrıca devamında ise (1. 36. 2-5) *“su, yumuşak bir akışla geldiğinden dolayı çiftçiler küçük toprak barajlarını kullanarak suyu tarlalarından kolayca geçirir ve daha sonra bunları keserek, neyin daha avantajlı olduğunu düşündükleri zaman ise nehir sularının tarlaya tekrar girmesine izin verirler. Nil Nehri, iş gücünün hafiflemesine ve bölge sakinlerinin karına o kadar büyük katkı sağlar ki, çiftçilerin çoğunluğu kuru toprağın üzerinde çalıştıkları zaman sadece tohumlarını saçarlar, daha sonra sürülerini tarlalara salarlar ve bunları tohumların ezilmesi için kullandıktan sonra hasat için dört ya da beş ay sonra; bazıları ise saban kullanarak toprağı sürerler, ıslanmadan sonra toprak yüzeyinden daha fazla derine inmezler ve ardından çok fazla masraf veya efor sarf etmeden büyük miktarda tahıl toplarlar. Diğer halklar arasındaki her türlü tarla işçiliği büyük bir masraf ve zahmete neden olur, ancak yalnızca Mısırlılar arasında çok az para ve emek harcaması ile toplanan hasat vardır. Ayrıca diğer tarlalarda sulanan araziler gibi üzüm asması ile ekili toprak yerlilere bol miktarda şarap verir”* aktarmıştır.

Seneca da Nil Nehri’nin büyük miktarda çamur taşıdığını ve zaman zaman Mısır kıyılarındaki mevcut topraklara bu çamuru ekleyerek arazinin daha verimli hale geldiğini anlatmaktadır. (Q. Nat. 6. 26. 1).

Ancak bu taşkınlar faydalı olabileceği gibi zararlı da olabilirdi. Nil'in yıllık döngüsü ve bunun ölçümünü yapan *nilometre* (Sandri, 2017, s. 204)¹⁰ kayıtları ve günümüze kadar ulaşan metinler, altı metre yüksekliğinde bir su seviyesine ulaşan sellerin alçak su seviyesi olarak kabul edildiğini, buna karşın su seviyesi ancak 9 m'ye ulaştığında ekinlere ve yerleşim alanlarına zarar verdiğini, dolayısıyla bu oranın yüksek bir seviye olarak nitelendirildiğini göstermektedir. 7 ila 8 m yüksekliğe sahip bir sel suyu seviyesi ideal olarak görülmekteydi, çünkü bu orandaki bir su seviyesi yükselen çölün kıyısına kadar tüm vadi boyunca alçak alanları ve havzaları suyla kaplarken yerleşim alanları ve suyolları su seviyesinin üzerinde kalmaktaydı (Brewer-Teeter, 2011, s. 28).

Plinius da nehir sularının hangi ölçüde arttığını kuyular (*nilometre*) kullanılarak belirlendiğini, en çok istenen yüksekliğin 16 kubit olduğunu ancak sular bu yüksekliğe ulaşmazsa taşma olayının kapsamlı bir şekilde gerçekleşmeyeceğini, fakat yükseklik istenilen ölçüyü aşarsa, gerilemedeki yavaşlamalarından dolayı tarımsal uygulama sürecini geciktirme eğiliminde olduğunu söylemiştir (*Nat.* 5. 10). Devamında ise şöyle devam etmiştir: “*Su sadece 12 kubit’e yükseldiğinde yöre halkı kıtlık korkularını yaşar; 13’e yükseldiğinde sonuç olarak açlık hala mevcuttur, 14 kubit’e yükseldiğinde memnuniyet oluşur, 15’e yükseldiğinde tüm endişelerini geride bırakırlar ve 16’ya yükseldiğinde ise sınırsız bir sevinç meydana getirir.*¹¹ Bugüne kadar bilinen en büyük artış *İmparator Claudius zamanında gerçekleşen 18 kubit; en küçük yükseliş ise Pharsalia Savaşı’nın yapıldığı yıl 5 kubit olarak ölçülmüştür*”¹²

¹⁰ Denizlerin, göllerin ve nehirlerin su seviyesini ölçmeye yarayan alete Nilometre denir (bkz. Ek 4: Resim 14). Bu alet su seviyesindeki azalma ve artışları gösterir. Bu alet ilk defa Nil Nehri’nde kullanıldığı için nehrin adına izafeten “Nilometre” denmiştir. Strabon, Nilometre kullanımıyla ilgili şunları söylemiştir (17. 1. 48): “*Nilometre, Nil’in en büyük, en küçük ve ortalama yükselişini gösteren işaretleri olan, Nil Nehri’nin üzerinde sıkı taşlarla inşa edilmiş bir kuyudur. Kuyudaki su, nehirle birlikte yükselir ve alçalır. Daha sonra kuyu duvarında tüm yükselişlerin ve diğerlerinin ölçülerini gösteren izler yer alır. Böylece gözlemciler bu izleri inceledikleri zaman geri kalan kişilerin bilgilendireceklerine dair sözlerini verir; çünkü uzun zaman önce böyle belirtilerden gelecekteki yükselişin ne olacağını günler öncesinden biliyorlardı ve önceden açıklıyorlardı. Birçok yönden kullanışlı olan Nilometreler, sadece çiftçiler için değil, aynı zamanda gelirler açısından da faydalıdır; çünkü daha büyük artışlar, gelirlerin de daha büyük olacağını gösteriyordu*”.

¹¹ Taşma işleminde on iki kubit’ten fazla olmazsa kıtlık kesin sonuçtur ve bu on altı kubit’i aşma durumunda da bu sonuç aynen geçerlidir, daha da yükselirse geri çekilmesi yavaş yavaş azalır ve tabii ki tohum zamanı orantılı olarak gecikir (Plin. *Nat.* 18. 47).

¹² Seneca, Nil’in VII. Kleopatra’nın iktidarlığının onuncu ve on birinci yılında her zamanki gibi yükselmediğini ve bu durumun VII. Kleopatra’yı ve Antonius’u mahvettiğini aktardıktan sonra şöyle devam etmiştir (Q. *Nat.* 4. 2. 15-20): “*Callimachus’un açıklamasına göre Nil, dokuz yıl boyunca Nil’de hiç yükselmedi. Ancak şimdi yaz aylarında Nil’in yükselişinin sebebini araştırmaya devam etmeliyim ve en eskilerinden başlayacağım. Anaksagoras, Etiyopya’nın zirvelerinde eriyen karın Aeschylus, Sophocles ve Euripides tarafından da kaydedilen sürekli görünüm olduğunu iddia ediyor. Ancak birçok*

Diodoros da Nilometre’ler ile ilgili şöyle bilgiler vermiştir (1. 36. 11-12): “Nehrin yükselişinin yol açtığı endişe yüzünden, krallar Memphis’te bir “Nilometre” inşa etti; burada idare etmekle yükümlü olanlar, suyun yükselişini doğru bir şekilde ölçtüler ve kentlere bilgilendirici mesajları gönderdiler ve onlara nehrin kaç kubit¹³ veya kaç parmak yükseldiğini ve ne zaman düşmeye başladığını tam olarak bildirirdi. Böylelikle yöre halkı nehrin yükselmeyi bırakıp düşmeye başladığını öğrendiğinde hem kaygısından kurtulur hem de Mısırlılar toplandığından beri bir sonraki hasatın ne kadar büyük olacağını tahmin ederdi. Uzun süre boyunca bu tür gözlemler doğru olarak kaydedilmiştir”.

Plutarkhos’a göre ise “Mısırlılar ayın geçirdiği aşamaların Nil’in kabarmalarıyla da ilgili olduğunu sanıyor. Gerçekten de Elephantine adasında Nil Nehri’nin en çok yükseldiği seviye 28 kubit’tir. Bu sayı ayın görüldüğü günlerin sayısına ve her ay dolanımını tamamlamak için geçirdiği süreyi belirten sayıya eşittir. Mendes’te ve Xoïs’te en düşük seviye ise 6 kubit’i buluyor. Bu, ilk dördüne ulaştığı süre olan 16 günün karşılığıdır. Kabarmanın normal olduğu sırada Memphis dolaylarında meydana gelen ortalama seviye 14 kubit’tir. Bu, ayın dolunay haline gelinceye kadar geçirdiği gün sayısına denk oluyor” (Mor.- De Iside et Osiride- 43)

Ayrıca nehirdeki şiddetli taşmalar, genellikle taşlarla işaretlenmiş tüm çiftlik sınır çizgilerini de yok edebilirdi. Ancak “İp gergicileri” (bkz. Ek 4: Resim 15) olarak bilinen resmi yetkili harpedonaptai tarafından sınırların ölçümü yeniden yapılır ve kaybolan sınır çizgileri işaretlenirdi (Conti-Easton-Saldais vd., 2017, s.222).

Diğer taraftan yaşamlarının ve refahlarının sürekli gerçekleşen su baskınlarına bağlı olduğunu bilen eski Mısırlılar MÖ 2500’lü yıllarda suyu kontrol etmek için kanallar

kanıt bunun yanlış olduğunu da açıkça ortaya koyuyor. Her şeyden önce, halkın kararmış ten rengi Etiyopya’nın aşırı derecede sıcak olduğunu gösteriyor...Tozlu zemin o kadar sıcak ki hiç kimse buna dayanamıyor. ... tüm rüzgarların en sıcak olanı da ülkenin güneydeki bölgelerinden geliyor. Ülkedeki hayvanların hiçbiri burada kış uykusuna yatmaz... Oysa İskenderiye kenti bu aşırı sıcaklığın çok uzağında kalır ve buraya kar yağmaz; hatta yüksek yerlere yağmur bile yağmazdı. Öyleyse bu kadar sığağa maruz kalan bir semt bütün yaz boyunca yeteri kadar kar yağışı alabilir mi?... Ayrıca, eğer Nil’in taşmasının nedeni bu olsaydı, nehir yaz mevsiminin başında dolardı çünkü karın yumuşaklığından dolayı çözülmenin en hızlı olduğu dönemdir. Bununla birlikte Nil’in akışı dört ay boyunca düzenli bir artışa sahipti”.

¹³Kubit, insan vücudunun özelliklerine dayanılarak ölçülür (kolun ön kısmında yer alan orta parmağın ucundan dirseğin sonuna kadar olan uzunluğu) (Clark, 2003, s. 58). Mısır hiyerogliflerinde Kubit için kolun ön kısmı sembol olarak kullanılmıştır. Ancak, Eski Mısır’da kübik tipik bir önkoldan daha uzundu.

ve savaklar inşa etmişlerdir. Zaman zaman görülen küçük su baskınları ve bunun sonucunda ortaya çıkan kıtlık, her sel mevsiminin başında Mısırlılar arasında büyük bir endişenin doğmasına yetiyordu. Bu nedenle, eski Mısırlılar hiçbir zaman nehirle ve onun getirdiği armağanlarla yetinmemiştir. Zengin bir alüvyon tabakasını ve sulamada kullanılacak suyu beraberinde getiren yıllık su baskınları Nil Vadisi'nde görece kolaylaştırırsa bile bu durumu değiştirmiyordu. Genel olarak yıllık mahsulün önceden tahmin edilebilmesi ve ortaya çıkan ürün, nüfusun önemli bir kısmının tarım dışı alanlarda kullanılmasına imkan tanıyor; bu durum da zanaatkarlık, yöneticilik ve rahiplik gibi tarım dışı mesleklerin gelişmesini sağlamıştır.

Yukarıda da değindiğimiz üzere Nil Nehri, Mısır'ın ortasından akarken büyük bir kısmı boyunca çölün ortasında derin ve geniş vadiler oluşturmuş, bu vadilerin tabanında kalın ve koyu renkli zengin alüvyon tabakası biriktirmiştir. Vadinin olağanüstü verimliliği (Hornung, 2004a, s. 9) nehrin oluşturduğu derin alüvyon yolunun bir sonucudur. Her yıl düzenli olarak oluşan seller toprağın beslenmesini sağlamış ve böylelikle toprakta tuz oluşumunu engellemiştir.

Bu sebeple Assuan'da dünyanın en büyük barajlarından birisi inşa edilmiştir. Assuan ve Kahire arasında 965 km boyunca Nil Nehri güneyden kuzeye doğru bir akış izler ve sadece 71 metrelik bir eğimle aşağı doğru akar; Assuan yakınlarında deniz seviyesinden 83 metre yükseklikteyken, bu mesafe Kahire yakınlarında 12 metreye düşer. Assuan'da Nil, nehrin aşağı kısımlarında bulunan yumuşak kum ve kireç taşına kıyasla aşınmaya karşı daha dayanıklı volkanik kayaların oluşturduğu bölgeden geçer ve hızlanarak güney bölümüne doğal bir sınır oluşturacak şekilde “büyük çağlayanlar” oluşturur. 1971 yılında Assuan Yüksek Barajı'nın açılışından önce Assuan'daki çağlayan yaklaşık olarak 10 km'lik bir şerit oluşturmakta ve bu şerit boyunca çağlayan kayaların oluşturduğu adalarla çok sayıda dereye bölünmekteydi. Bugün bu şerit, genişliği 1.5 ila 4.7 km arasında değişen büyüklükte bir kanala dönüşmüştür. Nil'in her iki kenarında bulunan sarp, volkanik uçurumlar hemen suyun kenarından yükselmeye başlar. Batı uçurumunun büyük bir bölümü kumlarla kaplıdır; kum ve kumullar kuruyan dere yataklarını doldurmuştur.

Assuan'daki birinci çağlayanın kuzeyinde Nil Nehri daha derin, yüzeyden akan su daha durgundur. Volkanik kayalar engel oluşturmakla birlikte kum ve alüvyonla kaplı

adaların ortaya çıkmasına neden olur. Falezler vadinin her iki kenarına sınır oluşturur ancak batı yakasındakiler kuzeye doğru hızla alçalır. Nil'in doğusundaki uçurum nehri takip eder. Kom Ombo ovası gibi birkaç bölgenin dışında su, vadinin tabanından akmaya devam eder. Nil'in Assuan ve Luksor arasında kalan ortalama genişliği 2.8 km'dir; maksimum genişlik Edfu'da 7.5 km, minimum genişlik Silwa Gorge'da 350 m'dir (Brewer-Teeter, 2011, s. 23).

Nil Nehri, Assuan'dan Armant'a doğru yaklaşık 200 km boyunca, Kena Bendi olarak bilinen keskin dönüşüne gelene kadar, akıntı yönünde kuzeye akar. Armant'ta Hu'ya doğru akışı esnasında yaklaşık 180 km genişler ve daha dar olan güney vadisi ile daha geniş kuzey vadi arasındaki sınırı belirler. Nil, Luksor'dan Kahire'ye kadar kıvrımlı olarak akar ve taşkınlarla oluşturduğu ovanın genişliği kimi bölgelerde yaklaşık 20 km'yi bulmaktadır. Asyut'un kuzeyinde batı yakası genişler, batı falezleri alçak dik kayalıklara dönüşür. Nil'in ağzına doğru paralel bir şekilde dolambaçlı bir kol (Bahr Yusuf) ayrılarak nehrin batısına doğru akar. Bu coğrafi özelliğinden dolayı Asyut ve Kahire arasında kalan bölge "Orta Mısır" olarak adlandırılmaktadır.

Nehrin yukarıda anlatıldığı gibi kavisler yaparak akmasını Diodoros şu şekilde anlatmıştır (1. 32. 1-5) : *"Nil Nehri, kaynakları hiç görülmemiş bölgelerden güneyden kuzeye akar, çünkü aşırı sıcak nedeniyle yaklaşılamayan bir ülke olan Ethiopia'daki çölde yatarlar. Tüm nehirlerin en büyüğü olduğu gibi, en büyük topraklardan geçen nehirlerde olduğu gibi, Nil Nehri büyük kavisler oluşturur, şimdi doğuya ve Arabistan'a doğru dönüyor, şimdi de batıya ve Libya'ya doğru dönüyor; Ethiopia dağlarından denize boşaldığı yere kadar, kavisleri dahil olmak üzere yaklaşık on iki bin stad'tan oluşan bir uzunluğa sahiptir. Ancak nehir Mısır'a girdiği yerde on stad genişliğindedir bazen bu genişlik küçülür ve her türlü kavis yaparak akar...bazen doğuya ve batıya ve bazen de güneye doğru bükülür ve bazen de tamamen kendine geri döner"*.

Yukarıda değindiklerimize ek olarak Nil Nehri, eski Mısırlılar için başka nedenlerden dolayı da önemliydi. Çünkü nehir onlara yıkanma ve içme suyu, beslenmeleri için balık, tarlalarını sulamak için su kaynağı sağlamıştır. Ayrıca nehir, insanların yiyebileceği ördek ve kaz gibi hayvanlara da ev sahipliği de yapmıştır. Nehir kıyısındaki çamurdan ise tuğla yapılmıştır. Bazen tuğlanın gücünü arttırmak için

samanla karıştırılır ardından kerpiç kalıplara konulur ve güneşte kurumaya bırakılırdı. Nehrin yanında papirüs adı verilen yabancı sazlar yetişiyordu (Conti-Easton-Saldais vd., 2017, s. 222) (bkz. Ek 4: Resim 13). Küçük nehir teknelerinden hasır yapımına kadar pek çok alanda kullanılan papirüslerin en önemli kullanım alanı ise yazı yazmak için eşsiz bir malzemeye dönüştürülmesiydi. İklimin kuru olmasından dolayı da bu papirüsler günümüze kadar ulaşmıştır (Kuhrt, 2013, s. 159). Nil, ayrıca eski Mısırlıların birbirleriyle ticaret yapabilmeleri için bir yerden bir yere hızla seyahat etmelerine izin vermiştir.

Nehrin her iki tarafındaki su altında kalan bataklıklar ve alçakta kalan araziler, küçük delikler kazarak ve su baskının olmadığı zamanlarda da yeraltı sularının kullanılmasıyla sulanmıştır. *Shaduf* (bkz. Ek 4: Resim 2) ve *tanbour* gibi ilkel su kaldırma aletleri, sadece taşkın dönemlerinde değil, aynı zamanda akıntıların sona erdiği yılın geri kalan döneminde de yüzeysel ve yer altı suları kullanılarak yüksekte kalan yerlerin sulanmasını sağlamıştır. Aşağı ve Yukarı Mısır'ı birleştirerek Birleşik Mısır'ın ilk kralı olan Menes (MÖ 3000), Batı Çölü'nden geçen (şimdi bir vaha olan) Nil'in bir kolunu kapatmış, ayrıca Vadi ve Delta'dan geçen bir kolu genişletmiş ve derinleştirmiştir. Böylelikle sadece tarım için su sağlama amaçlı değil aynı zamanda topluluklar kurmak ve kentlerini büyük sellerden korumak için güvenlik önlemi alınmış oldu (Noaman-Quosy, 2017, s. 15-16).

Nil'in Mısır uygarlığı için önemi, din açısından oynadığı role ve hakkında yaratılan mitlere de yansımıştır. “Nil” kelimesi Hellen nehir tanrısı olan *Neilos*'tan gelmektedir.¹⁴ Ancak antik dönemde Mısırlılar tarafından nehir anlamına gelen *Iteru* olarak adlandırılmıştır (Christensen- Wegner, 2009, s. 8). Su baskınları, verimlilik ve yenilenme tanrı *Hapi* ile kişileştirilmiştir. *Hapi*'ye özellikle Elephantine ve Gebel Silsila'da tapınma gösterilmiştir (Armour, 2001, s. 164). Eski Mısırlılar, su baskınlarının kaynağı üzerinde birçok söylence de geliştirmiştir. Kimi metinlerde

¹⁴ Ancak Plutarkhos, Nil Nehri'nin adının nereden geldiğiyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: “Eskiden Nil Nehri'ne, Neptün'ün oğlu Melas'tan dolayı Melas denirdi ancak daha sonra ise Aegyptus olarak adlandırıldı. Çünkü eskiden ülkenin kralı Vulkan ve Leukippe'nin oğlu olan Aegyptus'tu ve kral ile ona tabi olanlar arasında iç savaş ortaya çıkmıştı. Bu savaşın sebebi ise Nil Nehri'nin sularının artmaması sonucu Mısırlıların açlıkla karşılaşmasıydı. Kehanetlere göre kral, kendi kızını tanrının öfkesini yatıştırmak için feda ederse, toprak yine bolca kutsanacaktır. Bunun üzerine kral halka iyilik yaptı ve kızının sunağa götürülüp kurban edilmesine izin verdi. Kral, kızı kurban edildikten hemen sonra kendisini Melas Nehri'ne attı ve ondan sonra da nehir Aegyptus adını aldı ve daha sonra ise Nilus olarak adlandırıldı” (Fluv. 16).

sellerin Philae’de, birinci çağlayanın yanındaki büyük ve derin mağaradan başladığını rivayet ederken, kimi kaynaklarda Gebel Silsila’dan (yaklaşık 100 km kuzeyde) bahsedilmektedir. Assuan bölgesinde bulunan tanrılara (Khnum, Anukis ve Satis) saygı göstererek su baskınlarının sağlanabileceğine inanılıyordu. Sehel’deki kayalarda bulunan “Famine Dikilitaşı” üzerindeki metinde, Assuan’daki Khnum Tapınağı’na mal ve toprak bağışlayarak önüne geçilen bir kıtlıktan bahsedilmektedir. İlk bulunduğu Famine Dikilitaşı’nın Djer Hanedanlığı’nın saltanatına denk geldiği denk geldiği düşünülmüştü ancak daha sonra yapılan araştırmalar dikilitaşın yaklaşık 2.500 yıl sonraya, Ptolemaios dönemine ait olduğu anlaşılmıştır.

Nil Nehri ülkenin ana yolu olmuştur, zira yerleşim alanları büyük ölçüde Nil’in kıyısında kurulmuş, hatta çölün kenarında inşa edilmiş, tapınaklar bile Nil’e su kanallarıyla bağlanmıştır. Bu nedenle kara taşımacılığını geliştirmek için fazla bir girişimde bulunulmamıştır. Nil üzerinde yolculuk yapmak kolaydı; bu kolaylığı sağlayan, kuzeyden esen hakim rüzgarın yönüydü. Bu nedenle akıntıya karşı güneye doğru giden bir kayak yelken kullanabilir; kuzeye seyahat eden biriyse akıntı yönünde kolayca kürek çekebilirdi.

Nehir, taşımacılık açısından en açık seçenektir (bkz. Ek 4: Resim 7). İnsanların ve malların taşınmasının en kolay ve ucuz yoluydu. Yıllık su taşkınları esnasında, ekili alanların büyük bir kısmı sular altında kaldığında, kayıklar inşaat için gerekli taşları vadiye sınır oluşturan falezlerdeki taş ocaklarından alarak, vadinin hemen yanındaki tapınak ve mezarlara taşıyabiliyordu. İkinci Ara Dönem’de tekerlekli araçların keşfedilmesine rağmen kayıklar insan ve eşya taşımacılığında hakim araçlar olarak kullanılmaya devam edilmiştir. (Brewer-Teeter, 1973, s. 30-31).

Sonuç olarak MÖ 323’te Büyük İskender’in ölümü üzerine MÖ 305 yılında Mısır’da başlayan Ptolemaios hanedanlığı başa geçen ilk üç kral tarafından oldukça geniş sınırlara yayılmış ancak IV. Ptolemaios iktidarlığından itibaren sürekli bir şekilde güç kaybına uğrayarak MÖ 30 yılında Octavianus tarafından sona erdirilmiştir. Bölgede yaşanan iklimsel değişiklik ve Sahra’nın kurak bir çöle dönüşmesi sonucu insanlar Nil Nehri gibi su kaynaklarının yakınına göç etmiş ve bu sayede yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Herodotos’un “Mısır, Nil’in armağanıdır.” sözünden hareketle Mısır medeniyetinin Nil Nehri sayesinde oluştuğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bölgenin iklimi,

nehir uzunluğu ve kaynaklarının nereden çıktığı başta Herodotos ve Diodoros olmak üzere Plinius, Horatius, Klaudios Ptolemaios, Lucanus, Seneca gibi yazarların eserlerine konu olmuştur. Yılın belli döneminde yükselen Nil Nehri, belli bir yüksekliğe eriştiğinde taşarak etrafındaki tarım arazilerine bereketli alüvyon topraklarının gelmesini sağlamış ve böylelikle çiftçiler açısından tarımsal üretimin daha zahmetsiz bir şekilde gerçekleşmesine büyük bir katkı sağlamıştır. Ancak bu avantajın yanında beklenenden az bir yükseliş ya da tam tersi daha fazla yükseliş dezavantaj getirmiştir. Nil Nehri, tarım, hayvancılık ve taşımacılığın yanında balık gibi su canlılarına ev sahipliğı yaparak (bkz. Ek 4: Resim 12) insanların beslenme kaynağının sağlanmasında da önemli yer tutmuştur.

BÖLÜM II

PTOLEMAİOS KRALLIĞI

A. Büyük İskender ve I. Ptolemaios

Pella’da İskender ile birlikte büyüyen I. Ptolemaios’un annesinin hükümdarlık soyuna mensup olduğu bilinmektedir. Babasının ise kim olduğuna dair çeşitli söylentiler vardır. Bu söylentilere göre I. Ptolemaios ya Lagus’un oğludur ya da II. Philippos’un oğludur. Ancak Curtius (9. 8. 22), Pausanias’ın (1. 6. 2) eserlerinde I. Ptolemaios, II. Philippos’un oğlu şeklinde geçmekte ve bu durumda da Büyük İskender’in üvey kardeşi kabul edilebilir. Çünkü Büyük İskender’in annesi Olympias iken I. Ptolemaios’un annesi ise Arsinoe’dır. Ancak bu iddia günümüz bilim adamları tarafından reddedilmektedir (Collins, 1997, 436). Büyük İskender’den birkaç yaş büyük olmasına rağmen onun en yakın arkadaşlarından biri olan I. Ptolemaios (Speake, 1995, s. 530), Büyük İskender babası II. Philippos ile tartıştığında Büyük İskender’e olan yakınlığından dolayı onunla birlikte saraydan uzaklaştırılmıştır. Çünkü MÖ 336 baharında, I. Ptolemaios ve Büyük İskender’in diğer yakın arkadaşları Piksodaros olayında yer almış¹⁵ ve bu olaydaki rollerinden dolayı II. Philippos tarafından sürgüne gönderilmişlerdir (Plut. *Alex.* 10.4; Arr. *Anab.* 3.6.5, Heckel, 1992, s. 205). Sürgüne gönderilen diğer yakın arkadaşlar ise Harpalos, Nearkhos, Erigyios’tur (Demir, 2008, s. 100). Arrianos bu listeye Erigyios’un kardeşi Laomedon’u da eklemiştir (*Anab.* 3. 6. 5).¹⁶ Bahsi geçen bu kişiler II. Philippos’un ölümüne kadar Makedonia’ya dönmemişlerdir. Sürgünden döndükleri zaman Büyük

¹⁵ Karia hanedanı üyesi olan Piksodaros, II. Philippos’tan Perslere karşı yardım etmesi karşılığında kızını İskender’den daha büyük ama akli dengesi yerinde olmayan II. Philippos’un diğer oğlu Arrhidaeus’a sunmuştur (Hamilton, 1965, s. 121). Ancak bu haberi alan Büyük İskender ise Piksodaros’a kızını kendisiyle evlendirmesini teklif etmiştir. Bu olay Plutarkhos’un eserinde şu şekilde anlatılmıştır: (*Alex.* 10. 4) “...bu durum üzerine sinirlenen Büyük İskender tragedya oyuncusu olan Thessalos’u Karia’ya gönderdi ve Piksodaros’a kızını akli dengesi yerinde olmayan gayrimeşru kardeşine vereceğine kendisiyle evlendirmesini teklif etti...Bu duruma II. Philippos çok sinirlenmiş ve yanına akrabası Philotas’ı alarak İskender’in odasına gidip onu azarlamış, sıradan birisiymiş gibi davrandığı ve bulunduğu yüksek konuma layık olmadığını söyledikten sonra, Karia gibi bir ülkenin barbar kralına uşaklık eden birinin damadı olmayı istediği için onunla alay etti”. Ancak II. Philippos’un bu şekilde hareket ederek kendisinden sonra büyük oğlunu varisi olarak gördüğü ve bu amaçla gayret gösterdiği ima edilebilir (Demir, 2008, s. 100).

¹⁶ Bu kişiler, günümüz bilim adamları tarafından “Büyük İskender’in çocukluk arkadaşları” olarak adlandırılmıştır (Heckel, 1992, s. 190).

İskender Ptolemaios'un geçmiş dönemde kendisine olan sadakatine güvendiği için I. Ptolemaios'u da kişisel muhafızı arasına almıştır (3. 6. 6).

I. Ptolemaios, Büyük İskender Asia seferinin hazırlıklarını yaparken de onun yanındaydı ve ilk yıllarda çok ön plana çıkamasa da zamanla cesur bir komutan haline gelmiş ve neredeyse en başından beri Büyük İskender'e yaptığı seferlerde eşlik etmiştir (Heckel, 1992, s. 205 (bkz. Ek 1: Harita 3). Ancak Büyük İskender'in MÖ 331'in sonlarında Pers kapılarına ulaştığı zamana kadar I. Ptolemaios adına bağımsız bir komut duymuyoruz. Örneğin Arrianos (3. 18. 9) -muhtemelen Ptolemaios'un kendi *Historia* eserine dayanarak- Ariobarzanes'in askerlerinin geri çekilebileceği bir güzergâhı korumak için I. Ptolemaios'un emrine sadece 3.000 askerin verildiğini yazmıştır.

MÖ 330 sonbaharında, koruma grubunda yer alan Demetrios, Philotas'ın Büyük İskender'e karşı hazırlanan suikast planına karıştığı iddiasıyla tutuklandıktan sonra, Büyük İskender tarafından onun yerine *somatophylaks*¹⁷ olarak I. Ptolemaios atanmıştır (Arr. *Anab.* 3. 27. 5). Bu görevde yer almak o dönemde çok büyük bir onur sayılmaktaydı (Davis-Kraay, 1973, 141). Bu döneme kadar Büyük İskender'in koruyucu grubu¹⁸ yedi kişiden oluşuyordu. Antenas'ın oğlu Leonnatos, Amytpor'un oğlu Hephaistion, Agatokles'in oğlu Lysimakhos ve Pesaios'un oğlu Aristonos. Bu kişiler Pella doğumluydu. Orestis kökenli Orontas'ın oğlu Perdikkas ve son olarak Lagos'un oğlu Ptolemaios ile Krateros'un oğlu Peithon. Ptolemaios ile Peithon Eordaia (Makedonia'nın kuzeybatısında yer alan kent) kökenliydi. Bunlara sonradan eklenen sekizinci muhafız ise Peukestas'tır (Arr. *Anab.* 6. 28. 4).

I. Ptolemaios Büyük İskender'e yapılan komploları engellemede tekrar önemli bir rol oynamıştır. Bunlardan bir tanesi MÖ 327 ilkbaharında, I. Ptolemaios tarafından Hermolaos'un Büyük İskender'e olan komplosu¹⁹ ortaya çıkarılmıştır (Heckel, 1992, s. 207). Bir başka komployu da engelleyen I. Ptolemaios, Arrianos tarafından Büyük

¹⁷Armiger, custos corporis ve σωματοφύλαξ βασιλικός olarak da kullanılan bu terim kişisel muhafız, koruyucu anlamına gelip Büyük İskender'in Asia seferinde önce yedi daha sonra sekiz kişiden oluşmuştur (Heckel, 1978, s. 224).

¹⁸Bu korumacıların görevi kral uyurken kralı korumak, kral ata bineceği zaman seyislerden atını alıp ona getirmek, kralın avına ve savaş meydanında ona eşlik etmektir (Arr. *Anab.* 4. 13. 1; Curt. 8. 6. 4). Curtius bu görevlere ek olarak onların genellikle bir kölenin yaptığı hizmetlerden pek farklı olmayan işleri de yaptıklarını söylemiştir. (8. 6. 1; Heckel, 1986, s. 280).

¹⁹Hermolaos'un suikast planının ayrıntılı bilgileri için bkz. Arr. *Anab.* 4. 13.

İskender'e ne kadar sadık biri olduğunu şu şekilde aktarılmıştır: “*Arsaios'un oğlu Epimenes Büyük İskender'e yapılması istenen suikast planını Menandros'un oğlu Kharikles'e anlatmış. Kharikles de bunu Epimenes'in kardeşi Eurylokhos'a haber etmişti. Büyük İskender'in çadırına giden Eurylokhos, Büyük İskender'in kişisel muhafızı olan I. Ptolemaios'a anlatmış o da gidip Büyük İskender'i bu durumdan haberdar etmiş ve bunun üzerine Büyük İskender Eurylokhos'un isimlerini verdiği kişilerin hepsini tutuklatmıştır.*” (Arr. *Anab.* 4. 13. 7). Ancak bu pasajda I. Ptolemaios, Büyük İskender'i tek başına bilgilendirmiş olarak geçmektedir ancak Curtius'un anlattıklarına göre ise bu olayda Eurylokhos hem Ptolemaios ile hem de Leonnatos ile görüşmüş (8. 6. 22), ancak Ptolemaios da Leonnatos'u gölgede bırakarak Büyük İskender'in gözünde daha iyi yerlere gelmiştir.

I. Ptolemaios, Swat kuşatmasında (Pakistan) da Büyük İskender'in yanında yer almış ve Khoes Nehri yakınında Aspasianlılarla yaptığı savaşta omzundan yaralanmasına rağmen bunu önemsemeyerek mücadeleye devam etmiştir (Arr. *Anab.* 4. 23. 3). Ayrıca Hindistan kuşatmasında da oldukça önemli rol oynayan I. Ptolemaios İskender tarafından erzak toplamak ile görevlendirilmiş, bu sırada I. Ptolemaios düşman tarafındaki dumanların Büyük İskender'in ordugahından daha fazla olduğunu fark ederek bu durumu Büyük İskender'e bildirmiş ve böylelikle Büyük İskender'in tedbir almasını sağlamıştır (Arr. *Anab.* 4. 24. 8-9).²⁰ Diğer yandan Büyük İskender'in Indus Nehri yakınlarındaki Aornas kalesinin kuşatmasında da önemli rol oynamıştır.²¹ Bunların dışında I. Ptolemaios, Büyük İskender'in seferlerinde sadece komutanlık yapmamıştır. Çünkü Büyük İskender'in ordusunun Sousa'ya ulaşmasından kısa bir süre önce ünlü Hint düşünürü olan Kalanos alevlerin ortasında intihar ettiği zaman onun cenaze töreninden I. Ptolemaios sorumlu tutulmuştur (Arr. *Anab.* 7. 3. 2.). Daha sonra Büyük İskender Sousa'da kendisinin ve yakınlarının düğününü yaptırmış ve MÖ 324 yılında I. Ptolemaios'u Artabazos'un kızı Artakama ile evlendirmiştir (Arr. *Anab.* 7. 4. 6.)²². Ayrıca bu zamanda I. Ptolemaios'a başka bir görev daha verilmiştir:

²⁰ Büyük İskender bu durum üzerine askerlerini üç kısma ayırarak Attalos ve Balagros'a ait olan birliklerden oluşan birinci kısmı kişisel muhafızlarından olan Leonnatos'a, Philotas ve Philippos'a ait birlikler, Kral kalkanlılarının üçte birini ve iki Khiliarkhia'dan (ordusunda 1000 askeri bulunan komutan) oluşan ikinci kısmı I. Ptolemaios'un komutasına vermiştir. Üçüncü birliğe de Büyük İskender'in kendisi komuta etmiştir (Arr. *Anab.* 4. 24. 10.).

²¹ Bu kuşatma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Arr. *Anab.* 4. 29. 1-6.

²² Plutarkhos'un eserinde Apame olarak geçmektedir (Eum. 1. 3.)

Athenaeus (4. 71), Charos'un *Historia* adlı eserinin üçüncü kitabında Ptolemaios'un ilk olarak Büyük İskender'in *edeatros*'u (ἐδέατρος) yani "kralın yemek tadıcısı" olarak atandığını söylemektedir. Böylelikle I. Ptolemaios kralın önünde onun güvenliğini sağlamak için yiyecekleri yemiş ve böyle bir göreve gelmek o dönem için oldukça seçkin ve onur verici görevler arasındaydı (Collins, 2012a, s. 415).

Uzun bir süre Büyük İskender'e hizmet eden I. Ptolemaios'un İskender'in ölümünden önce son görevi ise MÖ 324/3 kışında Kossaianlarla yaptığı başarılı mücadeledir (Arr. *Anab.* 7. 15. 1-3; Heckel, 1992 s. 209).

B. Büyük İskender ve Diodokhoi Dönemi

Büyük İskender'in MÖ 323 yılında Babylonia'ya geri dönüşünde erken ölümü (Plut. *Alex.* 76. 9)²³ büyük imparatorluğunun politik yapısının zayıflığını ortaya çıkarmıştır. Çünkü ortada ne tahta çıkacak bir varis vardı ne de bir vasiyetname. Bu kötü vaziyeti "Diadokhoi Savaşları" (halefleri) takip etmiştir (Will, 1996, s. 188). Bir zamanlar Büyük İskender'e en yakın generaller, komutanlık ve kişisel yetkileri nedeniyle şimdi iktidarı elde etmek istiyorlardı. Bu kişiler bundan sonraki kırk yıldan uzun bir süre onun imparatorluğunu bölüşerek ve tekrar tekrar parçalara ayırarak hakimiyet kurmak için kendi aralarında savaşmışlardır (bkz. Ek 1: Harita 4).

İskender'in ölümünün hemen ardından, yanında bulunan generalleri bir devlet şurası oluşturmuş ve şuranın ilk amacı tahtın varisine karar vermek olmuştur. Şuraya I. Ptolemaios, Lysimakhos, I. Seleukos, Leonnatos, Eumenes gibi önde gelen komutanlar katılmışlardır.²⁴ Şuranın en kıdemli kişisi ise İskender'in ölüm döşeginde mühür yüzüğünü verdiği Orontes'in oğlu Perdikkas'tı.

Makedonia geleneklerine göre silahlanmış ulusu simgeleyen tek şey, kral tarafından seçilen Ordu Meclisi idi. Büyük İskender arkasında imparatorluğu yönetecek bir varis

²³Babylonia son zamanlarda Hephaestion'un (Büyük İskender'in en yakın arkadaşı ve ordu komutanı) görkemli cenaze törenine şahit olmuştur, ancak İskender'in MÖ 13 Haziran 323 tarihinde Babylonia'da ölümü için hemen bir cenaze töreni düzenlenmemiştir. Iustinius, eserinde Büyük İskender'in Hephaestion'u çok sevdiğini ve onun ölümünün ardından uzun bir süre yas tuttuğunu, ayrıca Hephaiston için 12 bin talent değerinde bir anıt inşa ettirerek ona tanrılar gibi tapınmasını emrettiğini aktarmıştır (Iust. 12. 12. 12). (Hephaestion'un cenaze töreni için: Diod. 17. 114-5; Plut. *Alex.* 72; Curt. 10. 6. 7.)

²⁴ Ancak Babylonia'daki şuraya üç generalin (Antipatros, Büyük İskender'in ikinci ordu komutanı olan Krateros ve Antigonos Monophthalmos) katılmamasına rağmen toplantıda alınan kararlarda kendilerine de pay verilmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 139).

bırakmamıştı. Büyük İskender'in halefini tayin etmeye en yakın olan Hephaiston'un ölümünden sonra Büyük İskender'in en önemli lideri haline gelen Perdikkas'a imza attığı sembolik armağanıydı. Bu, Perdikkas'ı imparatorluğun başı olarak göstermektedir (Errington, 1970, s. 48). Buna dayanarak Ordu Meclisi Perdikkas'a krallığı takdim etmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 138). Ancak İskender'in eşi Roksane'nin hamile olduğu haberi duyulduğu zaman Perdikkas, Devlet Şurası'na tahta çıkma teklifini sunmuştur. Şura ise hükümdarlık kararının bebek doğana kadar bekleyebileceği kararını almıştır. Eğer Roksane erkek bebek doğurursa, kral o olacaktı ve bu süre zarfında ordu ve imparatorluk, etkili bir lider tarafından yönetilmeliydi (Iust. 13. 2. 13). Perdikkas, bu liderliği üstlenecek olan kişinin kendisi olabileceğini öne sürmüştür.

Babylonia'da bulunan diğer generallerden daha kıdemli olan Perdikkas'ın Makedonia geleneklerine göre kral olması gerekiyordu, çünkü Persli bir kadının çocuğu asla kral olamazdı (Iust.13. 2. 9). Tüm bunlar olurken, nasıl ve niçin geldiği bilinmeyen Büyük İskender'in üvey kardeşi olan III. Philippos Arrhidaios gelmiştir (Ierome, *Daniel*, 7. 6). Arrhidaios, sara hastası olmasına ve akıl sağlığının yerinde olmamasına (Plut. *Alex*. 77. 7; Curt. 10. 7. 1-2; Bevan, 1968, s. 18) rağmen piyade sınıfının başına geçebilmiştir. Kendisine bir yer edinebilmesi amacıyla ordu rütbesiyle meşhur olan Meleager, Arrhidaios'a Büyük İskender'in kaftanını giydirmiş ve halk kendisini alkışlarla karşılamıştır. Daha sonra Perdikkas, Meleager'i idam ettirmiştir.

Asaleti simgeleyen piyade ve süvari sınıfları arasındaki gerginlik, anlaşmaya varılmadan önce bir başkaldırı haline gelmiştir. Roksane'nin bebeği erkek olursa o ve adı sonradan Philippos olarak değiştirilen Arrhidaios'un ortak yönetim sağlamaları kararı alınmıştır. Birkaç hafta sonra Roksane, IV. İskender adında bir erkek bebek dünyaya getirince (Hölbl, 2001, s. 13) Devlet Şurası, krallar henüz çocuk yaşta olduğu için imparatorluk yönetimi konusunda yeni bir karar almıştır: Ganimet bölüştürme (Curt. 10. 7. 8-9.; Iust. 13. 2. 13-14).

Bu bölüşüme göre en kıdemli ve en güçlü olan Perdikkas'a Asia'daki Büyük Ordu komutanlığı (Davis-Kraay, 1973, s. 139); Antigonos'a Büyük Phrygia satraplığı, Lykia ile Pamphylia; kraliyet ailesine mensup olan ve ayrıca koruma grubu üyesi de olan Leonnatos'a Hellespontos Phrygia'sı (MÖ 321 yılında Thessalia'da isyancı Hellen

kuvvetleri ile savaştığı sırada öldürülmüştür); Krateros'a Makedonia ve Hellas'da Antipatros ile eş hükümdarlık; Menandros'a Lydia satraplığı (ve ardından Antigonos'un ikinci ordu komutanlığına getirilmiştir); Lysimakhos'a uğruna uzun yıllar savaştığı için hediye olarak Thrake; Philotas'a Kilikia; Mytilene (Lesbos adasında bir kent) kökenli Laomedon'a Syria; Perdikkas'ı destekleyen Asandros'a Karia bölgesi yöneticiliği; Hellen Kardina (modern Gelibolu'da bulunan Bakla Burnu) kökenli Eumenes'e²⁵ Kappadokia ve henüz fethedilmemiş olan Paphlagonia ve Peithon'a Media satraplığı verilerek (ancak MÖ 312 yılında Seleukos tarafından öldürüldü) ödüllendirilmiştir (Diod. 18. 3. 1-2; Ius. 13. 4). Kim olduğu bilinmeyen bir *arkhon* (yönetici) ise Babylonia'ya getirilmiştir. Muhtemelen Perdikkas, Büyük İskender'in yapmayı planladığı gibi Babylonia'yı başkent yapma niyetindeydi. Seleukos bu bölünmede tarafsız görünerek Babylonia'yı almayı istemiş olsa da o zamanlar bu, pek de mümkün değildi (daha sonra bu kenti elde etmeyi başarmıştır). Seleukos bu sırada yaklaşan tehlikeyi fark ederek, merkezde ordu ile birlikte kalmaya karar vermiştir. Perdikkas'ın üstegmeni olarak görevlendirilerek seçkin süvari sınıfını komutası altına almıştır. Şura'daki toprak paylaşımından en şanslı olanı MÖ 30 yılında Mısır'da²⁶ Kleopatra'nın ölümü ile son bulan Ptolemaios Hanedanı'nın kurucusu Lagos'un oğlu Ptolemaios idi (Hazel, 2002a, s. 204). Çünkü gelmiş geçmiş en değerli ödül olan Mısır'ı elde etmiştir (Jerome, *Daniel*, 11. 3.-4.; Diod. 18. 14. 1.; Paus. 1. 6. 3).

Yetenekli, soğukkanlı, zeki ve orduda sevilen bir saha komutanı olan Ptolemaios, Memphis'ten ziyade İskender'in kurmuş olduğu İskenderiye²⁷ kentinde Mısır'ı satraplık ilan etmiştir (Green, 1985b, s 153-154). Böylelikle daha önce başka isimlerle

²⁵ Hakkında baş belası diye bahsedilen Eumenes, diğer tüm generallerden farklı olarak Makedonia kökenli olmayan tek komutan ve Büyük İskender'in baş sekreteridir. Ayrıca Eumenes'in tuttuğu günceler Büyük İskender'in savaşları hakkında önemli bir bilgi kaynağıdır. Eumenes, Babylonia toplantısında diğerlerinden daha farklı bir şekilde satraplığa atanmıştır. Çünkü kendisine verilen satraplığını Kappadokia kralı olan Ariarethes'ten almak için savaşmak zorundaydı. Eumenes bu savaşta yenilebilir ve yaşamını yitirebilirdi. Bu verilerden hareketle Makedon komutanlar arasında farklı bir kökenden gelmesinden dolayı dışlanmak istenmiş olabilir (Kaya, 2013, s. 168).

²⁶ Büyük İskender, Mısır'ı ele geçirdiği zaman burayı bir satrap olarak düzenlemekten ziyade burada vergilerin toplanması bir görevliyi bırakmıştır (Kaya, 2013, s. 169, not 2). Babylonia Şurası'nda Naukratis (Gemilerin Gözdesi) kökenli Hellen bir bankacı olan Kleomenes'in Ptolemaios'un Mısır'daki yardımcısı olmasına karar verilmişti (Paus.1. 6. 3; Davis-Kraay, 1973, s. 140). Aşağıda da anlatacağımız üzere Kleomenes, Perdikkas'ın ajanı olduğu için Ptolemaios tarafından öldürülmüştür.

²⁷ İskenderiye kenti, Büyük İskender tarafından MÖ 331 yılında kurulmasına rağmen I., II. ve III. Ptolemaios iktidarlığında fiziksel ve demografik büyüme yaşayarak dönemin önemli kentleri arasında yer edinmiştir (Sales, 2013, s. 11).

çağrılan İskenderiye kralları, bundan böyle Ptolemaioslar olarak adlandırılmıştır. (Ioseph. *Ant. Iud.*, 8. 6. 2).

Dokuz yıl önce Mısır'da İskender ile geçirdiği dört ay boyunca I. Ptolemaios Soter²⁸, burası hakkında sınırları ne kadar kolay korunur, insanlarına ne kadar az bir çaba ile erişilebilir gibi bilgiler edinmişti. Nil deltasının bataklıkları ile Arabistan ve Kyrene çölleri, Akdeniz'in en uç noktasında mevcut trafik ve savaştan uzak olan Mısır'a kalkan olmuş, bu doğal setler Mısır'ın işgalini önlemeye yetmiştir (Isok. *Bus.* 11. 12; Christensen- Wegner 2009, 7; Güven 2009, 63). Tek giriş yolu Palestine (modern Filistin) sahili boyunca uzanan 30 mil uzunluğundaki savunulabilir çöl idi.

C. I. Ptolemaios Soter'in Mısır'da Satraplığı ve Hükümdarlığı

Yukarıda da değindiğimiz üzere I. Ptolemaios'un²⁹ Babylonia Şura'sında satraplığına karar verildiği zaman, fırsatı kaçırmadan Babylonia'yı hemen terk etmiştir ve Perdikkas tarafından kendisine bir miktar para ve 2.000 asker eşliğinde Mısır'a gönderilmiştir (Bevan, 1968, s. 20). Babylonia'da, Kleomenes'in³⁰ Ptolemaios'un başyardımcısı olarak görevine devam etmesine karar verilmişti. Böylelikle, Kleomenes, Perdikkas'a gizlice bilgi sızdırabilecekti. Fakat Ptolemaios, hükümdarı göz ardı edip Mısır'a gelerek, kendisini efendi yapmayı seçmiş ve ardından Memphis'e geçerek, Kleomenes'in yönetimde kaldığı yılların hesabını sormuştur. Çünkü Kleomenes beklenildiği gibi Mısır'ı iyi idare etmek yerine tapınak soygunları, insafsız vergilendirmeler, asker ödemelerinin zimmete geçirilmesi ve benzeri suçları gerçekleştirmişti. Tüm bunların hepsi Büyük İskender adına gerçekleştirilmişti; fakat aslına bakıldığında tüm bunlar, kendi zenginliğini arttırmak içindi. Ülke kötü bir durum içindeydi, tarıma bağlı sulama kanalları uzun zamandır ihmal ediliyordu, ticaret ve sanayi eski canlılığını yitirmişti. Köylülerin durumu belirsiz, soyluların ise bu durumdan haberi yoktu. Din adamlığı, bankacı Kleomenes'in faaliyetleri yüzünden

²⁸ 30. hanedanının son firavunu ve Mısır'ın son Firavunu II. Nektanebo idi. MÖ 343 yılında Pers saldırısı sonucu yenilen II. Nektanebo, Diodorus'a göre MÖ 341 yılında Etiyopya'ya kaçmıştır (Diod. 16. 51). Böylelikle Mısır'da hüküm süren Pers yönetimi bir sonraki on yıl boyunca Büyük İskender'in MÖ 322 yılında gelmesine kadar devam etmiştir (Chugg, 2002, s. 13).

²⁹ I. Ptolemaios, I. Antigonos Rhodos'u kuşattığı zaman adanın özgür kalması için gösterdiği çaba sonucunda, kurtarıcı anlamına gelen "Soter" unvanını almıştır (Diod. 20. 100. 3-4; Paus. 1. 8. 6. Ath. *Deip.* 15. 696F-697A).

³⁰ Kleomenes hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Collins 2012b.

daha da kötüye gitmişti. Bu nedenlerden ötürü, I. Ptolemaios'un zaman kaybetmeden Kleomenes tarafından olası bir tehdidi önlemesi gerekiyordu. Bunun için Kleomenes ihanet nedeniyle ölüm cezasına çarptırılıp idam edilmiş (Paus. 1. 6. 3) ve böylelikle I. Ptolemaios yaklaşık sekiz bin parçadan oluşan bir hazineye sahip olmuştur.

I. Ptolemaios bir askerdi ve ilk düşüncesi ordu idi. İskender tarafından Mısır'da bırakılan birliklerin çoğu, aylaklık ve disiplinsizlik neticesinde güçten düşmüştü; fakat Hellas'ta istihdam edilmesi gereken paralı askerler vardı (Davis-Kraay, 1973, s. 141).

I. Ptolemaios, meydana geldiğini ve Mısır'da hala hizmete hazır askerlerle birlikte çıkacağı uzun seferlerinden önce onları kendi komutası altında güçlü ve etkili savaş gücü haline getireceğini duyurmuştur.

I. Ptolemaios'un Mısır'a gelmesinden (Jerome, *Daniel*, 11. 5.) yaklaşık bir yıl sonra, Büyük İskender'in bedeninin, krallarının antik mezarlığı olan Makedonia'da Aegae'ya defnedilmek (Hölbl, 2001, s. 15; Lattey, 1917, s. 322) istediği söylentileri yayılmıştır. Altın tabutlu ve altmış sekiz katırcı tarafından çekilen göz kamaştırıcı tabutun cenaze merasimi, Arrhidaeus adındaki bir memur İskender'in cenaze arabasını yaklaşık iki yıl içinde hazırladıktan sonra, kralın cesedini Babylonia'dan Mısır'a taşımak için yola çıkmıştır. I. Ptolemaios, İskender'e olan saygısından dolayı ve onunla birlikte olmak için Syria'ya gitmiştir. Çünkü İskender'in bedenini almak için en büyük özeni göstermeye değerdi (Diod. 18. 28. 2-3; Curt. 10. 10. 20).

Makedon geleneğine göre, İskender'in Makedonia'da Aegae'de (Vergina) gömüldüğü söylenir, ancak bu, İskender'in Mısır'a yaptığı ziyarette Zeus Ammon'un oğlu olarak ilan edildiği Siwah vahasına gömülme arzusuyla çelişmektedir (Ersine, 2002, s. 168). Cenaze alayı, Damaskos (Şam) civarında kendisiyle orduda yan yana olan I. Ptolemaios tarafından durdurulmuş; I. Ptolemaios, İskender'in³¹ Mısır'ın batı çölündeki Siwah vahasında Zeus Ammon Tapınağı'na defnedilmek (Iust. 13. 4. 6; Diod. 18. 3. 5) istediğini ve Perdikkas'ın bunun aksini emretmeye hakkı olmadığını iddia etmiştir.

Arrhidaeus'tan İskender'in kıymetli bedenini alarak (Diod. 18. 28. 4; Strab. 17. 8.) tarihin en büyük ceset hırsızlığına kalkışan (Speake, 1995, s. 530) I. Ptolemaios,

³¹ Plut. *Alex*. 50. 6'da Büyük İskender'in kendisini Ammon'un oğlu olduğunu söylenmektedir.

Memphis'e kadar korteje eşlik etmiştir.³² İskender'in bedeni, I. Ptolemaios için büyük önem arz etmekteydi. Çünkü İskender'in bedeni hem Makedonlular hem Hellenler hem de Mısırlılar için oldukça önemliydi. Memphis'teki Ptah Tapınağı'nda kral olarak kabul edilmekle birlikte, insanların gözünde Tanrı'nın tek oğlu ve Mısır'ın her iki kara parçasına hakim bir hükümdardı. İskender'in bedeni artık Mısır'da idi. Böylece İskender'e odaklanması, I. Ptolemaios için çok önemliydi; çünkü bu durum hanedan meşruiyetini ve geleneğini simgelemektedir (Erskine, 1995, s. 41).

Ancak bir süre sonra Mısır'ın batı komşusu ve aynı zamanda antik bir Hellen kolonisi olan Kyrene (modern Libya)'de istikrarsızlık görülmekteydi. Çünkü İskender, Mısır'a vardığı zaman, Kyrene kendisine itaat göstermiş ve bazı hediyeler göndermişti; ancak onun ölümünden sonra ülkede iç savaş çıkmıştı. Kyrene halkının çıkarmış olduğu bu isyan, I. Ptolemaios için büyük bir fırsata dönüşmüştür (Diod. 18. 21. 6). I. Ptolemaios Mısır'a gelmesinin üstünden bir yıldan fazla bir süre geçmişti. Yukarıda da değindiğimiz üzere I. Ptolemaios bu süre içerisinde güçlü bir ordu kurma çalışmalarına devam etmiş ve sonunda istediği gibi bir ordu oluşturmuştu (Davis-Kraay, 1973, s. 142). Böylece MÖ 322 yılında dış politikasına Kyrene'ye müdahale ederek başlamıştı (Hölbl, 2001, s. 14). I. Ptolemaios, Kyrene'de iç savaşı hızlı bir şekilde sonlandırmayı başaran komutanı Ophellas'ın³³ komutası altında orduyu çöle yönlendirmiş ve bu galibiyetin ardından Kyrenaika bölgesi, savaş hediyesi olarak I. Ptolemaios'a verilmiştir (Diod. 18. 21. 9). Burada, Ophellas komutasında garnizon kurulması gerekiyordu.

Ancak I. Ptolemaios'a müdahale etmek isteyenler de mevcuttu. Satrapları, bağımsızlık adına en ufak bir adım atmaktan men eden hükümdar Perdikkas, bir isyanla karşı karşıyaydı çünkü I. Ptolemaios, Kleomenes'i idam ettirmiş, İskender'in varlıklarını ele geçirmiş ve Kyrenaika bölgesine sahip olmayı başarmıştı. MÖ 321 yılının ilkbaharında daha önceden onu Mısır'a satrap olarak gönderen Perdikkas, I. Ptolemaios'un bu faaliyetlerine son vermek için 20.000 askerlik ordusu ve 5000 at ile

³² Aelian (*Var.* 12. 64), Strabon (17. 1. 8) ve Diodoros'a (18. 28. 3) göre Büyük İskender'in cesedi I. Ptolemaios tarafından Mısır'a getirilmiş ve İskenderiye kentine gömülmüştür. Pausanias (1. 6. 3) ve Curtius'a (10. 10. 20) göre ise ceset önce Memphis'te bir süre kaldıktan sonra İskenderiye kentine götürülmüştür. Ayrıca Pausanias diğerlerinden farklı bir bilgi verip cesedin I. Ptolemaios tarafından Memphis'te gömüldüğünü ve II. Ptolemaios tarafından ise İskenderiye'ye getirildiğini söylemiştir (1. 7. 1).

³³ Pella doğumlu olan Ophellas, İskender'in ölümünden sonra Ptolemaios ile birlikte Mısır'a gelmiştir.

(Davis-Kraay, 1973, s. 143) Mısır'ı işgal etmek için yola çıkmıştır (Strab. 17. 8; Paus. 1. 6. 3.; Ael. Var. 12. 64).

Perdikkas nehrin geçit verdiği Memphis yakınlarındaki Nil'e ulaşmasına rağmen Mısır'ı işgal etme girişimi kötü bir şekilde sonuçlanmıştır (Errington, 1970, s. 65). Askerlerin ve atların yarısı nehri geçene kadar, nehir yatağındaki kumlar sarsıntıdan etkilendiğinden dolayı akıntı yönünde sürüklenmeye başlamıştır. Birçoğu ise adaya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiştir (Polyain. Strat. 4. 19; Front. Strat. 4. 7. 20), karşıya geçmeyi başaranların geri dönme ihtimalleri ise tamamen ortadan kalkmıştır. Perdikkas, üç kıdemli subayı -Seleukos, Peithon ve Antigenes- tarafından kendi çadırında öldürülmüştür. Böylece I. Ptolemaios'un Mısır'daki yönetimi korunmuş oldu (Roisman, 1984, s. 375).

Liderini kaybeden ordu, Perdikkas'ın yerini dolduracak kişinin I. Ptolemaios olduğunu düşünmüştür. I. Ptolemaios'tan III. Philippos Arrhidaios ve IV. İskender'in *epimeletes*'i yani naipliğini yapmasını teklif etmişlerdir ancak I. Ptolemaios bu konuda onlarla hemfikir olmadığından bu teklifi reddetmiştir. Çünkü I. Ptolemaios'un aklındaki tek şey, Mısır'ı güvenli bir yer haline getirmektir. I. Ptolemaios'un tavsiyesi üzerine Peithon ve Arrhidaeus, çocuk krallar için geçici hükümdar olarak atanmış ve ordu Syria'ya geri dönme kararı almıştır. Antipatros ve Antigonos Monophthalmos'un yukarı Syria'da Triparadeisos bölgesine varmaları üzerine ikinci Devlet Şurası olan Triparadeisos Toplantısı gerçekleştirilmiştir.³⁴ I. Ptolemaios, Mısır satraplığının kesinleşmesi ve Antipatros'un kızı Eurydike ile evlenerek³⁵ (Hazel, 2002a, s. 205) kendisini güvence altına almış sayılırdı; ancak çok geçmeden Büyük Ordu'nun yeni başkomutanı Antigonos'un aslında I. Ptolemaios için çetin bir güç ve Perdikkas'ın karşı karşıya kaldığı kadar büyük bir tehdit olduğu anlaşılmıştır. Antipatros gibi

³⁴ Bu toplantıdaki amaç Perdikkas'ın destekçisi olan Eumenes'i cezalandırmak, geçerliği kalmayan Babylonia Şurası'nın kararlarını yeniden gözden geçirmek, satraplık dağılımını yeniden düzenlemek ve Büyük İskender'in imparatorluğunun başına getirilmesi gereken III. Philippos Arrhidaios ve IV. İskender hakkında yeni kararlar almaktır. Bu toplantıda I. Ptolemaios ve Antigonos'un mevcut satraplıkları devam ettirilmiş, Antipatros, imparatorluğun tek hükümdarı seçilmiş; Antigonos da Büyük Phrygia ve Lykia satraplığına ek olarak kralların *strategos*'u unvanını alarak Asia'daki Büyük Ordu'nun başına getirilmiş ve böylece sınırsız bir güce sahip olmuştur. Diğer değişiklikler arasında Seleukos'un Babylonia satraplığına seçilmesi; Mısır ve Kyrenaika bölgesinin I. Ptolemaios'a ait olduğunun kabul edilmesi ve I. Ptolemaios'un Antipatros'un kızı Eurydike ile evlenmesi bulunuyordu (Davis-Kraay, 1973, s. 143). Triparadeisos Toplantısı'nda alınan kararlar ve satraplık bölüşümü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Diod. 18. 39.

³⁵ I. Ptolemaios'un ilk eşi Mısır'ın son yerli firavunlarından olan Nektanebo'nun kızıydı ancak MÖ 320 yılında Makedonia hükümdarı Antipatros'un kızı Eurydike için reddedilmişti (Hölbl, 2001, s. 24).

Antigonos da II. Philippos dönemine şahit olmuş yaşlı bir adamdı. Satraplıklarında ılımlı bir yönetim sağladığı söylene de fazla otoriter olduğu ve çoğu insanı hor gördüğü inkar edilemez bir gerçektir. İskender'in imparatorluğunun büyük bir kısmını sıkı bir şekilde kontrol altına alır almaz doğu satraplıklarında ilerlemeye başlayan Antigonos, MÖ 316 tarihinde Babylonia'ya ayak bastığı zaman şanına yaraşır bir törenle karşılanmıştır. Birkaç gün sonra, Seleukos'un beş yıllık satraplığı hakkında kendisine hesap verilmesini istemiştir. Bu durum üzerine Seleukos da hayatını kurtarmak için gece yarısı oradan kaçarak, Mısır'da bulunan arkadaşı I. Ptolemaios'a sığınmıştır.³⁶

Diadokhoilerden, Antigonos'a karşı çıkma cüretini gösterenlerden geriye bir tek, Mısır'da bulunan I. Ptolemaios, Thrake'de bulunan Lysimakhos ve Makedonia'da bulunan Antipatros'un oğlu Kassandros kalmıştır. Hepsi de üstün kabiliyetli generallerdi, İskender'in savaşlarında ve zeki politikacıların yanında eğitilmiş ve kuvvetlendirilmişlerdi. Ancak Antigonos diğerlerinden daha üstündü; sadece bir arada kalırlarsa varlıklarını sürdürebilmeleri mümkündü. Bu yüzden, gönülsüzce ve güvensizce bir birbirlerinden şüphe etme pahasına bu üç general (Ptolemaios, Lysimakhos, Kassandros), ittifak yapmak zorunda kalmıştır.³⁷ MÖ 315 yılında Antigonos'a elçi göndererek, İskender tarafından fethedilen yerlerden daha fazla ganimet elde etmek istemişlerdir. I. Ptolemaios'un yanında yer alan Seleukos'un talebi ise yeniden Babylonia'daki eski görevine getirilmektir. Ancak Antigonos, antlaşmayı reddettiğinden dolayı ve her iki taraf savaş hazırlıklarına başlamıştır.

Üç yıl sonra, generallerin kurmuş olduğu bu ittifak yürürlüğe konmuştur. Antigonos, Makedonia'daki Kassandros'a saldırıyı planlıyordu; güney kanadındaki savunmasız topraklarını I. Ptolemaios'tan korumak için de oğlu Demetrios'u güçlü bir ordu eşliğinde Syria'ya göndermiştir (Diod. 19. 80-85). Yaklaşık on yıl süren mücadelenin ardından I. Ptolemaios, nihayet krallığını güçlendirme ve birinci sınıf bir ordu inşa etme konusunda serbestti; artık ona müdahale edecek kimse kalmamıştı. MÖ 312 yılının başlarında, büyük olasılıkla Seleukos'un ısrarları üzerine Demetrios'a karşı hareket başlattı. Harekat haberini alan Demetrios, çoktan güneye yol almış,

³⁶ I. Ptolemaios döneminde MÖ 320, 312, 302 ve MÖ 301 yıllarında Yahudiler üzerinde dört kez kontrol sağlanmıştır (Levine, 2002, s. 48). Yahudiler üzerindeki Ptolemaios egemenliğinin başlamasıyla ilgili olarak bkz. Ioseph. *Ap.* 1. 186-189; 1. 209-210.

³⁷ Barış antlaşması için bkz. Diod. 19. 105. 1; Billows, 1989, s. 186-187.

Palestine’de Gaza bölgesinde I. Ptolemaios ile savaşımıştır. Ancak burada tamamen bozguna uğratıldı (Diod. 19. 84. 8). Oğlu Demetrios’un seferde olması ve I. Ptolemaios’un da Palestine ve Syria bölgelerinde bulunması nedeniyle Antigonos, Kassandros’a saldırma planından vazgeçmek zorunda kalmıştır.

I. Ptolemaios, Gaza’da elde ettiği zafer karşılığında I. Seleukos’a, Babylonia’da kendi satraplığını oluşturması için küçük bir birlik hediye etmiştir. Bu jestinin ardından Seleukos, Media’ya (İran’ın kuzeybatısı) doğru hareket etmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 144). Media seferi, Antigonos’un doğu bölgeleri için bir tehdit arz ediyordu. Demetrios MÖ 311 yılında karşı eylem olarak, 20.000 askerlik ordusuyla Babylonia’ya çıkarma yaptı ancak karşısında savaşacak hiç kimse bulunmamaktaydı. Seleukos, Media bölgesinden uzaklaşırken, Babylonia’da bıraktığı küçük çaplı garnizonu çölde saklanmayı başarmıştı. Antigonos, Seleukos’u takip edememesi için Demetrios’un seyahatine süre sınırlaması getirmişti ve kendini tehlikeye atacak yağmalarla tekrar Syria’ya dönmüştür.

Babylonia’daki başarısızlık Antigonos ve düşmanlarını karşı karşıya getirirse de aynı yıl (MÖ 311) barış anlaşması yapılmıştır. Anlaşma hükümlerinin büyük bir çoğunluğu, Antigonos’un Asia generali olduğu yönündeydi. Antigonos, doğu satraplıklarını, Babylonia’yı bağışlamayı reddettiği ve anlaşmanın dışında bırakılan Seleukos’a bırakmak zorunda kalmasına rağmen Syria, Phoenikia (bkz. Ek 1: Harita 14) (Diod. 19. 85. 4) ve Karia bölgelerini elde etmiştir. Lysimakhos artık Thrake’nin, I. Ptolemaios ise Mısır’ın resmi hükümdarı idi (Billows, 1989, s. 187); böylelikle “satraplık” yöntemi ortadan kalkmıştır. I. Ptolemaios, Syria ve Kyrenaika bölgelerini kaybetmiş fakat Kypros’u ele geçirmiştir (Bevan 1968, 37). Kassandros, on üç yaşındaki IV. İskender yönetime geçecek kadar büyüyene dek, Avrupa generali olarak görevlendirilmiştir. Bu, Kassandros’un er ya da geç IV. İskender’i ortadan kaldırmaya teşebbüs edeceği anlamına geliyordu ve Kassandros, aynı yıl içerisinde hem IV. İskender’i hem de annesi Roksane’yi öldürerek bu planını gerçekleştirmiştir (Diod. 19. 105. 2; Iust. 15. 2. 5).

Barış anlaşmasının yapılması, Diadokhoi savaşlarını sona erdirmek için yeterli olmamıştır. Güçlü orduları, merkezi konumu ve büyük servetiyle Antigonos ve Demetrios; Kassandros, Lysimakhos, I. Ptolemaios ve Seleukos’u bir süre takip

ettikten sonra kışkırtmaya başlamıştır. MÖ 310 yılında Antigonos, Babylonia'ya baskın düzenlemiş ancak Babylonia'nın yarısını elinde tutan Seleukos'u savaşa ikna edememiştir ve bunun üzerine kırsal bölgeleri yağmalayarak tahrip etmiştir. Bu dönemde Atina'yı Kassandros adına Phaleron kökenli Demetrios yönetiyordu ve garnizonu da Munkyhia'da konuşlandırıyordu. Demetrios, yanında 500 talanton ve 250 gemi filosuyla Atina'ya yola çıkmış (Plut.*Dem.* 8. 2), Atina limanındaki Piraeus kentine sürpriz bir şekilde yol almış (Paschidis, 2013, s. 123) ve Munkyhia limanını kuşatarak buralara zarar vermiştir. Kassandros'un garnizonu, Piraeus kentinde bir liman olan Munkyhia'da inzivaya çekilmiş ve Atina yöneticisi olan Phaleron kökenli Demetrios kenti kuşattıktan sonra İskenderiye'deki Mouseion³⁸ inşaatında Ptolemaios'a yardım etmek için İskenderiye'ye gitmiştir (Erskine, 1995, s. 40). Daha sonra Demetrios Atina'nın bağımsızlığını ilan etmiştir (O'Sullivan, 2009, s. 2). Kendisini de Hellenlerin kurtarıcısı olarak görmüştür. Antigonos, 100 adet savaş gemisi inşaatında çalışanlar için 150.000 kile (tahıl ölçü birimi) hububat ve ahşap malzeme göndermiştir. Antigonos ve Demetrios, Atinalılar tarafından alkışlarla karşılanarak, "Tanrı'nın Kurtarıcıları" şeklinde ilahlaştırılmışlardır (Davis-Kraay, 1973, s. 145).

MÖ 309 yılında Ptolemaios, güneybatı Küçük Asia'da büyük çaplı bir saldırı başlatmıştır. MÖ 308 yılının baharında Hellas'a geçeceği bir dizi önemli üs almıştır: Phaselis³⁹ Ksanthos ve Kaunos. MÖ 309/308 kışını geçirdiği ve oğlu II. Ptolemaios'un doğduğu Kos'ta ise genel merkezini kurmuştur (Dessel-Hauben, 1977, s 336).

I. Ptolemaios'un erkek kardeşi olan Menelaos MÖ 310'lu yıllarda Kypros'ta yöneticilik yapıyordu (Diod. 19. 62. 4; O'Neil, 2006, s. 16) ve emrinde 60 adet savaş gemisiyle 12.000 asker bulunuyordu. MÖ 306 yılında Demetrios yüzü aşkın savaş

³⁸ I. Ptolemaios döneminde yapımına başlanan Museion, İskenderiye kenti yakınlarında inşa edilmiştir (Bevan, 1968, s. 124). Kralın amacı İskenderiye'yi dünyada önde gelen bir kent haline getirmektir. Museion, Atina'dan Demetrios'un gelmesi ile onun Atina'daki akademisinden ilham alınarak şekillenmiştir (Mahaffy, 1895, s. 94).

İskenderiye'nin akademik başarısı, Ptolemaiosların Mısır'da taçlanan ihtişamıydı. Modern dünyada hala verimli olan mirası iki yönlüdür: Bir tarafta, bilim ve öğrenmede kesin gelişmeler, diğer tarafta metodik bilimsel disiplinin kurulması. Yahudilere burada bursluluk verilerek buradan faydalanmaları sağlanmıştır. Ayrıca II. Ptolemaios döneminde Yahudiler için kutsal yazı olan Septuagint, İskenderiye'deki Yahudilerce anlaşılmadığından dolayı İbraniceden Helenceye çevrilmiştir. Bu çevirme işlemi İskenderiye kütüphanesinde yapılmıştır (Turner, 2008, s. 171).

³⁹ Diod. 20. 27. 1.; III. Ptolemaios'un ölümünden sonra yaklaşık 221 yılında kent yeniden özgür kalmıştır (Önen, 2009, s. 480).

gemisi ve 15.000 paralı asker taşıyan araçlar ile Kypros açıklarına yol almıştır. Demetrios karaya iner inmez Menelaos'u bozguna uğratmış ve Menelaos'u Salamis kalesine hapsetmesinin yanı sıra limanda bulunan 60 adet savaş gemisini de kuşatmıştır. Beklendiği gibi I. Ptolemaios, kardeşini kurtarmak için donanması ve 10.000 adamı ile Kypros seferine çıkmıştır. Yapılan deniz savaşında, Demetrios savaş gemisi bakımından sayıca üstün konumdaydı ve I. Ptolemaios'un gemilerinden daha büyük ve güçlü savaş gemilerine sahipti; stratejileri de daha üstün bir nitelik taşıyordu. I. Ptolemaios donanmasının ve adamlarının büyük bir çoğunluğunu bu savaşta kaybetmiştir. Menelaos ve subayları, teslim olmak zorunda kalmış, bazı adamları da Demetrios'un tarafına geçmiştir. Madeni paralarının üzerinde Demetrios'un gemisi ve önünde de bir Zafer heykelinin tasvir edilmesi Demetrios için bunun büyük bir zafer olmasının göstergesidir (Davis-Kraay, 1973, s. 146).

Bu bozgun I. Ptolemaios'un, Ege komutasını ve buradaki sahip olduğu hakimiyet alanını kaybetmesine sebep olmuştur; Antigonoslar ise mücadeleyi büyük bir fark ile kazanarak Diadokhoi'nin en güçlü hanedanlığı olduklarını ve tüm çevrelerine hükmettiklerini ispatlamışlardır. Böylelikle zaferlerini kutlamak için Antigonos ve Demetrios kral unvanını alarak kraliyet tacını giymişlerdir. Bir yıl sonra I. Ptolemaios, Seleukos, Lysimakhos ve Kassandros da aynı onura layık olmuştur. II. Philippos'un gayri meşru oğlu Philippos Arrhidaeus, İskender'in annesi Olympias tarafından öldürülmesiyle (Bevan, 1968, s. 27) ve zaten on yıl öncesinde de (MÖ 311) Roksane ve oğlu IV. İskender'in Kassandros tarafından öldürülmesi sonucu (Davis-Kraay, 1973, s. 146) Büyük İskender'in hanedanlığı artık sona ermiştir.

Antigonos, Kypros'ta uğradığı bozgunun yaralarını sarmadan önce I. Ptolemaios'a bir kez daha saldırmaya karar vermiş ve MÖ 306 yılında büyük bir ordu ile Palestine'nin Gaza kentine gelmiştir. Yanında 80.000 asker, 8.000 at ve 83 adet fil vardı. Demetrios tarafından yönetilen 250 adet savaş gemisi ve savaş taşıtları da gücüne güç katmıştır. Ancak planları, yılın yanlış bir zamanına denk gelmişti; çünkü tüm ülkede şiddetli bir fırtına hakimdi ve Demetrios'un birçok gemisi kayıplara karışmıştı. Bunlara bağlı olarak karaya ayak basma teşebbüsleri hayal kırıklıkları ile sonuçlanmıştır. Antigonos'un ordusu Pelusion (Nil Nehri'nin doğu ağzı yakınlarında yer alan Eski Mısır antik kenti) yakınlarına ulaştığı zaman, kentin kaleler ile muhafaza edildiği, Nil geçidinin zeki bir strateji ile korunduğu ve nehirde su taşkını meydana geldiği

anlaşıldı. Demetrios tekrar karaya inmek istemesine rağmen batıdaki fırtına sebebiyle donanması oldukça zarar görmüştür. Çıkarmayı erteleme kararı alan Antigonos'un birçok adamı birlikten kaçarak güçlü ordusuyla meşhur olan I. Ptolemaios'a sığınarak, onu yalnız bırakmıştır. I. Ptolemaios'un teklif ettiği rüşvetler de bu ihanetin altında yatan önemli etkenlerdendi. Sonunda, on beş yıl önce Perdikkas'ın yaptığı gibi Antigonos da seferi sonlandırmıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 146).

Antigonid Hanedanlığı Poliorketes (kentlerin kuşatıcısı) lakaplı Demetrios'un Rhodos'a yapmış olduğu saldırı karşısında I. Ptolemaios Rhodos'a denizden yardım göndererek destek vermiştir.⁴⁰ Çünkü Rhodos, I. Ptolemaios'un müttefikiydi. Buna karşın Demetrios tarafından kente 40.000 savaşçı asker, 200 savaş gemisinin içinde 30.000 işçi ve 170 savaş taşıtı getirilmiştir. Kuşatma planına, taş atar ve mancınıklar ile donatılmış "Kent Kuşatıcı" (Helepolis) adlı zırhlı bir kule de dahildi. Rhodos, Demetrios Polierketes'i bozguna uğratmak için kölelerini silahlandırmış ve duvarları güçlendirmişlerdir. Zafer elde eden Rhodoslular, Demetrios tarafından bırakılan kuşatma ekipmanlarını paraya çevirerek; elde edilen gelir ile güneş tanrısı Helios'un ihtişamlı bir bronz heykeli Kharis tarafından inşa ettirilmiş ve (Davis-Kraay, 1973, s. 147). I. Ptolemaios da yardımlarından dolayı onurlandırılmıştır. Böylece Rhodos'un Ptolemaioslarla uzun ilişkileri başlayarak Hellenistik dünyadaki önemi daha da artmıştır (Dessel-Hauben, 2001, s. 339.; Hölbl, 2001, s. 22). Bu gelişmelerden dolayı MÖ 301 yılında Antigonos ve Demetrios arasında koalisyon oluşturuldu.

II. Philippos ve oğlu İskender'e yirmi yılı aşkın hizmet etmesine rağmen hala gücünü koruyan Antigonos seksen yaşına yaklaştığı zaman oğlu Demetrios ile birlikte Lysimakhos ve Seleukos'un birleşmiş kuvvetlerini Küçük Asia'nın iç batı kesimindeki Ipsos'da karşılamıştır.⁴¹ MÖ 301 yılında yapılan Phrygia'da Bolvadin yakınlarında gerçekleşen Ipsos Savaşı (IV. Diodokhoi Savaşı: MÖ 303-301)'nı Antigonos kaybetmiş ve savaş esnasında ölmüş, Demetrios ise Ephesos'a kaçmıştır. Seleukos'un daha önceden Hindistan'dan getirdiği 500 adet fil bu savaşta kullanılarak Lysimakhos'un zafer elde etmesi sağlanmıştır. I. Ptolemaios'un kendisi bu savaşta yer almamasına rağmen Eleutheros Nehri'nin geçtiği bölgelerin bir kısmı ile birlikte Syria'nın güneyini işgal etmesine (Diod. 20. 113. 1-2) ek olarak Damaskos'u

⁴⁰ Plut. *Demet.* 21-22; Rhodos kuşatması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Diod. 20. 81-88.

⁴¹ Ipsos Savaşı'ndan önceki Diodokhoi sınırları için bkz. Ek 1: Harita 5.

kuşatmıştır. Ayrıca Demetrios'un mülklerinden Sidon ve Tyre de I. Ptolemaios tarafından alınmıştır. Savaşın galipleri Antigonos İmparatorluğu'nu parçalamıştır (App. Syr. 55; Plut.Dem. 30. 1; Polyb. 5. 67. 8). Küçük Asia'nın büyük bir çoğunluğu Lysimakhos'a verilirken (Paus. 1. 6. 7), Seleukos, Syria'nın tamamının kendisine verilmesini istediye de tamamına sahip olamadı. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi Ipsos Savaşı yaşanırken I. Ptolemaios Koele Syria'yı ele geçirmek için faaliyetlerde bulunmuş ve başarılı olmuştur. Seleukos da Euphrates'ten (Fırat Nehri) Akdeniz'e kadar olan tüm Syria'yı elde etmiştir. Savaşın galipleri I. Ptolemaios'tan Syria'yı Seleukos'a teslim etmesini teklif etmişlerse de olumsuz yanıt almıştır.⁴² Böylelikle Seleukos, I. Ptolemaios ile geçmişteki dostane ilişkisini dikkate almayarak (Diod. 21. 5) aşağıda ele alacağımız Ptolemaios ve Seleukos hanedanlıkları arasında yapılan ve uzun yıllar sürecek olan Syria savaşının ana sebeplerinden birinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Resmi olarak Syria ve Phoenikia eyaletleri olarak bilinen Ptolemaik Syria'sı modern araştırmacılar tarafından Koele Syria⁴³ olarak adlandırılmaktadır.

Merkez Makedonia'da ise MÖ 297 yılında Kassandros'un ölümü üzerine oğulları arasında tahta kimin geçeceği konusunda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Oğlu Demetrios'un MÖ 204 yılında kendini Makedonia kralı ilan etmesi Lysimakhos ile I. Ptolemaios ve Seleukos arasında endişeye yol açmıştır. Bahsi geçen bu üç hükümdar Demetrios'un Asia'daki mülklerini paylaşmış ve bu paylaşıma göre Lysimakhos Küçük Asia'nın batı kentlerini alırken Seleukos Kilikia'yı, Ptolemaios ise Kypros adasını almıştır. Kypros adası maden ve tarımsal ürün gibi doğal kaynaklara sahip olmasının yansira coğrafik açıdan da Ptolemaioslar için stratejik bir öneme sahiptir. Lykia'nın tümünde ve Ptolemaiosların emrindeki *Pamphyliarkhos*'un liderliğiyle Pamphylia'da da Ptolemaios yönetimi olduğunu söyleyebiliriz. I. Ptolemaios döneminde Ege ve Küçük Asia'da görülen bu genişleme politikası II. Ptolemaios'un ilk yıllarına kadar görülmektedir (Hölbl, 2001, s. 23). I. Ptolemaios döneminde Atina

⁴² Seleukos ile anlaşmazlık içinde olan I. Ptolemaios bundan sonra kendisine ittifak arayışına girerek Lysimakhos ve onun oğlu Agatokles'i kendi kızlarıyla evlendirmek istemiş böylelikle onların desteğini almayı düşünmüştür. Lysimakhos, Ptolemaios'un Berenike'den olma kızı Arsinoe ile evlenmiş; Agatokles ise Ptolemaios'un Euridike'den (Antipatros'un kızı) olma kızı Lysandra ile evlenmiştir (Kaya, 2013, s. 197).

⁴³ Strabon birbirine paralel uzanan Libanos ve Antilibanos dağları arasında kalan bölgeyi Koele Syria olarak tanımlamıştır (16. 2. 16)

ile olan ilişkiler dostane bir şekilde yürütülmüştür. Atina, Demetrios Poliorketes tarafından işgale uğrayınca I. Ptolemaios tarafından 150 adet yardım gemisi gönderilmesine rağmen işgal önlenememiştir (Plut. *Dem.* 33-34; *Pyrrh.* 10-11).

MÖ 288 yılında Demetrios'u çökertmek için I. Ptolemaios, Lysimakhos, Seleukos ve Epiros kökenli Prryhos aralarında bir koalisyon oluşturmuştur (Plut. *Dem.* 44). MÖ 287 yılında I. Ptolemaios, Antigonos tarafından oluşturulan Adalar Birliği'nin koruyucusu olmuştur. Adaların kontrolü, sonraki 30 yıl boyunca Kyklades Adaları'nda da Ptolemaiosların hegemonyası ile sonuçlanmıştır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere I. Ptolemaios'un ikinci eşi Eurydike'nin nedimleri arasında, Mısır derebeyliğinin komutası altında Kyrenaika kralı olarak görevlendirilecek Magas adında bir oğlu ile birlikte toplam üç çocuklu, dul Berenike de bulunuyordu. Birkaç yıl içinde Eurydike kendisine dört çocuk verdikten sonra I. Ptolemaios, Berenike ile de evlenmiştir (Theokrit. 17). MÖ 285 yılında, otuz sekiz yıl boyunca Mısır'ın satrap ve kralı olan I. Ptolemaios, Berenike'den olan büyük oğlu II. Ptolemaios'u (Tarn, 1928, s. 246) kendisine yardımcı yönetici olarak görevlendirmiştir. Ancak haklı varis, Eurydike'nin oğlu Keraunos idi. Ancak Keraunos (yıldırım anlamına gelmektedir) sahip olduğu karakterlerden dolayı Ptolemaios ve saray eşrafinca pek sevilmezdi. Berenike'nin oğlu ise çevresindekilerce sevilmekte idi. İki yıl sonra, varisinin tahttaki sorumluluğunu kan dökmeksizin, güvenli bir şekilde sürdürdüğünü gören I. Ptolemaios'un uzun soluklu kariyeri 84 yaşında sonlanmıştır (Hölbl, 2001, s. 27).

I. Ptolemaios, yirmi yılı aşkın bir süredir Mısır'ın hükümdarı idi ve krallığını güçlendirmeye çalışmıştır. Eğitime büyük önem verilmiş⁴⁴, kültürel⁴⁵ ve dini alanda da yenilik yapmıştır.⁴⁶ Nil vadisi kaynak bakımından oldukça zengindi, yılda iki ya da

⁴⁴ I. Ptolemaios tarafından İskenderiye kentine önemli eğitmenler davet edilmiştir. Oğlu II. Ptolemaios, Lampsakus kökenli Strato, Lykeum'un (Aristotle tarafından Atina'da kurulan okul) başı olarak Theophrastus, Kos kökenli Philetas ve ilk kütüphaneci olarak atanmış olan Ephesos kökenli Zenodotos'tan dersler almıştır. Bu dönemde Kütüphanecinin kraliyet hocası olarak hizmet etmesi zamanla değişmez bir uygulama haline gelmiştir (Green, 1985b, s. 157).

⁴⁵ I. Ptolemaios'un iktidarlığında Yahudilere ait kitaplar 72 gün içinde 72 bilgin tarafından Helenceye tercüme edilmiştir. Çünkü bu kitaplar İbranice ile yazılmıştı ancak I. Ptolemaios bu kitapların anlamlarını Hellence okumak istediğini bildirmiştir (Malal. 8. 196).

⁴⁶ I. Ptolemaios tarafından İskenderiye'de Sarapis adına bir tapınak yaptırıp buradaki kült heykeli Hellen yeraltı tanrısı Plouton'a benzer özelliklerle biçimlendirilmiştir buradaki amaç hem Mısır halkının hem de Hellen halkının benimseyebilecekleri bir kült yaratmaktır. Fakat Mısırlılar kısa süre içinde kendi kültlerine geri dönse de oluşturulan bu yeni tanrı Hellen ve Roma halkı tarafından büyük ölçüde

üç kez bol miktarda hasat elde etmek için toprağı işlemek yeterliydi. Bu dönemde yeni tahıl, meyve, şarap, zeytin türleri keşfedildi. Ayrıca sürü hayvancılığına (bkz. Ek 4: Resim 5) da geçilerek kaliteli boğa, koç ve yaban domuzları yetiştirildi. Ağır vergi sistemi gözden geçirildi ve yükü hafifletildi. Tüm bunlara bağılı olarak tarım ve ticaret de yeniden canlanmıştır. Özellikle Hellen ve Yahudi halkı Mısır'a göç etmeleri için teşvik edilmiştir. Her ne kadar geleneksel yöntem sürdürölmeye çalışılsa da Hellen kamu çalışanları her alanda kendini göstermiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 149-151).

Sonuç olarak Mısır'ın Doğı Akdeniz limanları (Levant) ve Güney Küçük Asia sahilleri üzerinden Ege adaları, Hellas ve Batı Akdeniz ve yine Ege adaları üzerinden Karadeniz'e kadar Mısır'dan giden ürünler vardır. Dolayısıyla Mısır I. Ptolemaios döneminde Phaselis, Ksanthos ve Kaunos gibi güney Anadolu Akdeniz sahillerindeki limanlarda kontrolü sağlamaya çalışmış ve bu yollar üzerinde özellikle stratejik bir yerde bulunan Kypros ve Rhodos adalarına da hükmetmeye çalışmıştır. Diğer yandan Ptolemaiosların yayılmacılık politikasının I. Ptolemaios döneminde temel özellikleri ile şekillenmeye başladığını söyleyebiliriz. Bu politikalar iki temel üzerine kuruludur. Bunlardan birincisi ana politikadır ve Küçük Asia üzerindedir. Diğer politika da Hellen ve Ege adaları ile ilişkili olan kuzeye yönelmedir. Bu arada Phoenikia liman kentleri, Koele Syria, Kypros, Kyrenaika aracılığıyla Mısır için doğrudan bir bölgesel koruyucu sınır oluşturulmuştur. I. Ptolemaios, Antigonos ile yaptığı savaşta Ege'de yayılmacılık politikasını başlatmıştır. Thrake (Trakya), Makedonia ve Küçük Asia'nın batısını kontrol eden Lysimakhos'un gücüyle karşı karşıya kalmıştır. Anadolu sahillerinden Lykia ve Karia'nın bir kısmını ele geçirme girişimi ve Ptolemaios ile olan bağlantısını ve Kypros'u korumak için tasarlanmış üslerle bir kalkan bölgesi kurmaya başlamıştır (Hölbl, 2001, s. 28).

benimsenmiştir (Bean, 2001, s. 156). Ancak I. Ptolemaios'tan İskenderiye'ye iktidara gelmeden önce Sarapis kültünün olduğuna dair bazı kanıtlar mevcut olsa da kabul edilen yaygın görüş I. Ptolemaios zamanında oluşturulmasıdır (Plut. *Alex.* 76. 4; Arr. *Anab.* 26. 2).

D. II. Ptolemaios Philadelphos (MÖ 285-246)

Yukarıda belirttiğimiz üzere babasının ölümünden önce iki yıl boyunca Mısır'ın yardımcı yöneticisi (Hölbl, 2001, s. 35) olarak tahta çıktığında yirmi beş yaşında idi (Bevan, 1968, s. 56). I. Ptolemaios savaşta iken Kos adasında dünyaya gelmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 151). II. Ptolemaios yaklaşık olarak MÖ 285 yılı civarında, Thrake kökenli Lysimakhos'un kızı Arsinoe ile evlenmiştir (Tunny, 2000, s. 128). Bu evlilik, hanedanlık birliği açısından oldukça önemli bir adımdı. Arsinoe'nin, II. Ptolemaios'dan 3 çocuğu olmuştur: Daha sonra Euergetes olarak adlandırılan III. Ptolemaios, Lysimakhos ve Seleukos kraliçesi olacak olan kızı Berenike. Bir süre sonra kraliçe Arsinoe, II. Ptolemaios'a komplo kurmasıyla vatana ihanetle suçlanmıştır (Carney, 2013, s. 140). Suçu affedilemez olduğundan tahttan indirilerek Mısır'ın Thebes kentindeki Koptos bölgesine sürgüne gönderilmiştir. Bu durumu yaşamasına sebep olan tahtının yeni varisi, onunla aynı adı taşıyan, kocasının öz kız kardeşi II. Arsinoe idi (Paus. 1. 7. 1). II. Arsinoe, MÖ 275-MÖ 270 yılları arasında yaklaşık altı yıllık saltanatı süresince (II. Ptolemaios ile birlikte) Mısır'ın dışişlerini ele almıştır. Aşağıda belirteceğimiz üzere Phoenikia (Fenike) ve birkaç yıl önce Syria kralı I. Antiokhos'a verilmek zorunda kalınan Kilikia ve Miletos civarındaki Küçük Asia sahil kentleri yeniden fethedilmiştir. II. Arsinoe tahtın geleceği için tehdit niteliği taşıyanları öldürme geleneğini takip etmiştir. II. Ptolemaios'un üvey kardeşlerinden Argaeus ve ismi bilinmeyen diğer kardeşi, suikast girişimi ile öldürülmüştür. I. Arsinoe öldüğü zaman üç çocuğunu birden evlat edinen II. Arsinoe yaklaşık olarak MÖ 270 yılında ölmüştür (Tarn, 1928, s. 248; Bevan, 1968, s. 65).

MÖ 281'de I. Seleukos, oğlu I. Antiokhos'a, Lysimakhos'tan alınan toprakların eklenmesiyle büyük ölçüde artmış olan ve Dardanelles'ten (Çanakkale Boğazı) Hindistan'a kadar uzanan büyük bir toprak parçasını miras bırakmıştı. Ancak yeni kral başa geçince Syria'nın kuzey taraflarında huzursuzluklar yaşanmaktaydı. Bu durum, Seleukos krallığını geçici olarak zayıflatmasına karşılık Ptolemaiosların bundan faydalanmasına olanak sağlamıştır. Böylece Ptolemaiosların Asia'daki kontrolleri ilerlemiş oldu.

Aşağıdaki bölümlerde daha da detaylı duracağımız üzere MÖ 279 yılında I. Antiokhos'a ait olan Miletos kenti Ptolemaiosların egemenliğine girmiştir ve MÖ 279

yılından MÖ 258 yılına kadar Ptolemaios egemenliğinde kalmıştır.⁴⁷ Kouropedion'dan önce Lysimakhos'a ait olan Samos adasındaki Ptolemaios egemenliğinin başlangıcı, Sidon kralı Philokles'in Adalar Birliği'nin MÖ 280/79'da toplanması çağrısında bulunmasıyla belirgindir. Samos adası, Ptolemaioslara donanma filosu için önemli bir üs olarak hizmet etmiştir. Stratonikeia, Amyzon, Halikarnassos ve Myndos kentlerine ait epigrafik kaynakların ardından, Syria savaşının bir sonucu olarak, bu alandaki Ptolemaios egemenliği Karia'ya kadar yayıldığı bilgisine sahibiz.

Makedonia tahtına Antigonos'un geçmesi üzerine I. Antiokhos ve Antigonos Gonatas arasında MÖ 278 yılında dostane ilişkiler kurulmuştur. Bu gelişme, Ptolemaios hanedanlığı için tehlikeli oldu, çünkü iki büyük cephede birden çatışmanın ortaya çıkması ihtimali vardı. Takip edilen askeri çatışmalar, Ptolemaioslar içinde yaşanan bir kriz tarafından tetiklenmiştir. Magas kendisini Kyrenaika kralı ilan etmiş, I. Antiokhos'un kızı olan Apame ile evlenerek II. Ptolemaios'a karşı Seleukosların desteğini almıştır (Paus. 1. 7. 3).

Ayrıca II. Ptolemaios döneminde MÖ 273 yılında Roma ile resmi elçi değişimi düzenlenmesi girişimini başlatılmış (Liv. *Perioch.* 14) ve böylelikle Roma ve İskenderiye arasında dostça politik ilişkilerin oluşumuyla sonuçlanmıştır. I. Punik Savaşı'nın sona ermesinden sonra Ptolemaios tarafından gösterilen iyi niyete karşılık İskenderiye'de Roma büyükelçiliği ortaya çıkmıştır (Eutr. 3. 1). Daha sonra Ptolemaios ordusuna çok az sayıda Roma veya İtalyan kökenli askerler katılmıştır. Üçüncü yüzyılın sonunda Ptolemaiosların ordusunda az da olsa Roma kökenli paralı askerler alındığı bilinmektedir (Hölbl, 2001, s. 54-55).

II. Ptolemaios, iktidarının gerçek temeli ve dış politikasının desteğini alabilmek için Mısır'ın yoğun bir sömürge politikasını benimseyen ilk Ptolemaios kralı olmuştur (Johannesen, 1923, s. 160). Seleukos Syria'sına karşı bir askeri hareket yürüterek I. Syria Savaşı'nı (274-271) başlatmıştır. Fakat Ptolemaios'un askerleri, Babylonia'da yeni birimleri harekete geçiren ve hatta Baktria'dan 20 fili getirten I. Antiokhos'un ilerlemesi karşısında geri çekilmiştir. I. Antiokhos'un Babylonia'daki silahlı

⁴⁷ III. Ptolemaios döneminde MÖ 245-241 yılları arasında tekrar ele geçirilen Miletos kenti MÖ 197 yılına Ptolemaiosların hakimiyetinde kalmıştır (Tarn, 1929, s. 21). Ayrıca yaklaşık MÖ 261 yılında II. Ptolemaios tarafından Miletos'a yazılan bir mektup Ptolemaios ve Miletos arasındaki samimi ilişkiyi göstermektedir (bkz. Ek 3: Yazıt 3: RC 14)

kuvvetlerinin ciddi bir ekonomik krizine ek olarak veba salgını ile de karşı karşıya kalması MÖ 271’de I. Antiokhos’un fetih planlarını terk etmesine yol açmış ve II. Ptolemaios’un aniden ve beklenmedik bir şekilde galip olarak ortaya çıkmasını sağlamış ve böylelikle I. Antiokhos Batı Anadolu’daki Ptolemaios hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece Karia’dan Kilikia’ya kadar olan geniş bir bölge Ptolemaiosların egemenlik sahasına dahil olmuştur. Bu saha içerisinde Ptolemaios etkisinin en fazla görüldüğü yer ise Lykia olmuştur. Ptolemaioslar bir süre için Batı Anadolu’nun hakimi pozisyonunu ele geçirmişler ve güçlerini arttırmışlardır (Benek, 2012, s. 11). Bunların dışında Damaskos’un II. Ptolemaios’un eline geçmesi (Tarn, 1926, s. 156) Mısır’da sevinçle karşılanmıştır (Hölbl, 2001, s. s. 40). Bu gösteriler karşısında Theokritos bir şiirini Ptolemaios’a sunmuştur (*Id.*17). Ayrıca MÖ 270/269 yıllarında Halikarnassos’ta Ptolemaios garnizonu kurulmuştur. Theokritos da Pamphylia, Kilikia, Lykia ve Karia’nın birer Ptolemaios mülkü olduğu listelemiştir (*Id.* 86-90).

II. Ptolemaios döneminde alınan yeni topraklar krallığa büyük bir tahıl, silah ve para kaynağı sağlamıştır. Böylece II. Ptolemaios kuzey Ege’de müdahaleci bir politika yürütmüş ve deniz üstünlüğüne güvenmeye devam etmiştir. Bu sırada Atina ile Ptolemaios İmparatorluğu arasındaki dostluk MÖ 270’li yıllarda daha da geliştirilmiştir. II. Ptolemaios tarafından gönderilen elçiler para ve tahıl bağışları şeklinde gönderilen yarımı Atina’ya teslim etmişlerdir (Hölbl, 2001, s. 41).

MÖ 280’lerin ya da 270’lerin başında II. Ptolemaios, Sidon kralı Philokles ve *nesiarkhos* Bakkhon aracılığıyla Attika’nın güneydoğusunda yer alan Keos adasının içişlerine katılmıştır. Ordu komutanı olan Patroklos, “Arsinoe” olarak adlandırılan ve savaş sırasında Patroklos’un ana üssü olan Koresia liman kentinde kendi kentini kurmuştur. Buradaki Ptolemaios yönetimi ve askeri varlığı, üçüncü yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Sonuç olarak, II. Ptolemaios, müttefikleri ile birlikte, Antigonos Gonatas’a karşı Khremonideia Savaşı’nı kaybetmesine rağmen, savaş süresince birkaç önemli Ptolemaios üssü kurulmuştur.

II. Ptolemaios'un amirali olan Patroklos, Khremonideia Savaşı⁴⁸ (MÖ 267-261) sırasında gösterdiği performanslarından dolayı ünlenmiştir. Patroklos'un Ege'deki eylemleri ve Ege adaları boyunca üsler kurma çabaları, Ptolemaios tarihi açısından daha önemlidir. Antigonos, Attika'nın sınırlarına ulaşmak için daha hızlıydı ve zaten sahip olduğu garnizonla Piraeus'a (Pire Limanı) erişimi kolayca engelleyebilirdi. Patroklos, iyi ilişkilerde bulunulan Atina'nın vatanseverlerinin iş birliğinden yararlandığı Attika sahili boyunca ve diğer limanlardan yardım almak zorunda kalmıştır. Patroklos, Attika'nın güneyine bakan küçük bir ada olan Gaiduronisi'de ana üssünü kurmuştur (Paus. 1. 1. 1; Strab. 9. 1. 21). Adaya, Patroklos'un Adası veya Patroklos'un Ordugahı adı verilmiş ve bugün hala Patroklu olarak adlandırılmaktadır. Bu sırada Attika'nın karşısında bulunan Methana, savaş sırasında Ptolemaios mülkü haline getirilmiştir; muhtemelen Patroklos tarafından bu kente Arsinoe adı verilmiştir. Ayrıca bu tarihten itibaren Ptolemaioslar, bir yüzyılı aşkın Methana'yı işgal etmişlerdir.⁴⁹

MÖ 260'ların sonunda Ionia sahilinde, kralın oğlu ve muhtemelen aynı zamanda ortak yönetici olan oğul Ptolemaios'un Ephesos'ta yöneticilik yaptığı sırada Timarkhos'tan aldığı destekle çıkardığı isyan kontrol altına alınmıştır (Trog. 26; Hammond-Walbank, 1996, s. 290-291.) Miletos bu durumdan ciddi şekilde etkilenmiş ve askeri hareketla doğrudan tehdit edilmiştir. Ancak, II. Ptolemaios, MÖ 262/1 yılında kentin sadakatine güvenerek vatandaşlarını sadık kalmaya teşvik etmiştir. Aetolia kökenli Timarkhos, Miletos'taki bu isyandan yararlanarak kendisini Miletos tiranı ilan etmiş ve Ptolemaiosların komutanı olan Kharmedes'i öldürerek Samos'ta kendini göstermiştir (Front. 3. 2. 11). Fakat 259/8'de Seleukos kralı II. Antiokhos, Miletos'un (App. Syr. 65) ve Samos'un kontrolünü ele geçirmiştir. Böylelikle bu durum Ptolemaios ve Seleukos arasında II. Syria Savaşı'nın yaşanmasına sebep olacaktır.

⁴⁸ Bu savaş II. Ptolemaios, Atina, Sparta ittifakı ile Antigonos Gonatas arasında yapılmıştır. Savaşın sonunda Atina yenilmiş ve Makedonlular tarafından işgale uğramıştır. Antigonos'un savaştaki kişisel liderliği, II. Ptolemaios'un tüm kaynakları kullanmada isteksiz olması Antigonosların zaferinde önemli bir etken olduğu düşünülüyor. Atina, Sparta ve II. Ptolemaios'un askeri kuvvetlerinin Antigonos Gonatas'ı yenebilmiş olması gerekirdi ancak müttefikler güçlerini etkin bir şekilde birleştirememiştir (O'Neil, 2008, s. 89).

⁴⁹ MÖ 145 yılında, Ege'deki diğer mülkler kaybedildikten sonra Methana'daki Ptolemaios egemenliğinin sona erdiği söylenebilir (Habicht, 1992, s. 90).

Diğer taraftan yaklaşık MÖ 262 yılı civarında Patroklos sayesinde Ephesos ve muhtemelen Lesbos adası Ptolemaios kontrolü altına girmiştir. Patroklos tarafından kısmen Attika'ya giderken ve devam eden askeri hareket sırasında kurulan Ephesos ve Lesbos gibi birkaç ada üssü sayesinde, Ptolemaios yönetim merkezi Ege'de güç kazanmıştır. Bu üsler, kalıcı askeri kaleler olmaya devam etmiş ve Kyklades adaları yani Adalar Birliği üzerindeki Ptolemaios himayesini desteklemekte etkili olmuşlardır. Patroklos daha sonra Krete'nin doğusunda yer alan Itanos kentini merkez edinmiş, vatandaşı olduğu kentin iç işlerini ve dış ilişkilerini düzenlemiştir. Olos'ta (Doğu Krete'te Mirabello körfezinin batı kıyısında), Patroklos, Patoklos'un Samos kökenli komutanı Kallikrates ve diğer Ptolemaios subaylarına devletin misafir arkadaşı anlamına gelen "*proksenos*" ve hayırsever anlamına gelen "*euergetes*" unvanları verilmiştir. Bu dönemde Thera adası önemli bir Ptolemaios kalesi haline gelmiş ve Patroklos tarafından MÖ 267/6 yılında Thera'da bir garnizon kurulmuş ve garnizon komutanı olarak Apollodotos atanmıştır (Hölbl, 2001, s. 42-43).

Yukarıda da değindiğimiz üzere II. Ptolemaios'un Ephesos'ta isyan eden oğluna karşı yaptığı mücadele ve II. Antiokhos'un da Timarkhos'un bu isyanda yer almasından istifade ederek Miletos ve Samos'u alması II. Syria Savaşı (MÖ 260-253)'nın yaşanmasına sebep olmuştur. Seleukos hükümdarı olan II. Antiokhos ile II. Ptolemaios arasında yaşanan bu savaşı Seleukoslar kazanmıştır. Asia'da zafer kazanan II. Antiokhos Ionia'daki (Miletos, Samos, Ephesos) başarılarının yanı sıra, I. Syria Savaşı'nda kaybedilen Kilikia ve Pamphylia'daki toprakları geri kazanmayı başarmıştır. Ptolemaiosların diplomatik girişimiyle MÖ 253 yılında barış yapılmış ve bu barış II. Antiokhos ile II. Ptolemaios'un kızı olan Berenike'nin evliliği ile güçlendirilmiştir (Hölbl, 2001, s. 44). Bu anlaşma Berenike'den doğacak olan çocukların II. Antiokhos'a halef yapılması ve II. Antiokhos'un eski eşi Laodike'den ayrılmasını da içermektedir (Yıldırım-Temizkan, 2017, s.123). Aşağıda ayrıntılı olarak değineceğimiz bu birliktelik bir müddet sonra huzursuzluklara açmıştır.

MÖ 250'lerin ortalarına doğru Ptolemaiosların Ege'deki deniz gücü ciddi kayıplara maruz kalmış ve Patroklos'un kurduğu Adalar Birliği üzerindeki Ptolemaios koruyucusu şu anda sona ermiştir. Andros adası ise MÖ 250'lerin sonuna doğru II. Ptolemaios'un II. Antiokhos'la savaş halinde olmasını fırsat bilen Makedonia kralı Antigonos'un eline geçmiştir (Plut. *Arat.* 12. 2).

II. Ptolemaios hükümdarlığının son yıllarında Hellen bölgelerinde Makedon karşıtı politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Yaklaşık MÖ 250’li yıllarda Ptolemaios filosu, bir deniz savaşında Antigonos’u yenilgiye uğratmıştır (Aristeas, 180; Ioseph. *Ant. Iud.* 12. 93). Daha sonra II. Ptolemaios, Kyklades’teki etkisini bir kez daha güçlendirmiştir. MÖ 249’da Delos’ta II. Ptolemaios diye anılan Delos tanrılarının onuruna bir festival düzenlenmesine sponsor olmuştur (Hölbl, 2001, s. 45). MÖ III. yüzyılın ikinci yarısından itibaren anakaradaki Hellenik birlikler (Hellas’ın merkezindeki Aetolian Birliği ve Peleponnessos’un kuzeyindeki Akhaia Birliği) Ptolemaios hanedanlığı için önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle de Akhaia Birliği MÖ 280 yılında yeniden örgütlenmesinden bu yana, Makedon hegemonyasına karşı yürüttüğü uzun süreli mücadelede Ptolemaioslar ile aynı politik amaçları takip etmeye devam ettiğinden dolayı II. Ptolemaios birliğe mali destek vermeye başlamıştır. Sikyon lideri Aratos, MÖ 250 yılında İskenderiye’ye gelerek hükümetin verdiği mali destekle ilgili müzakere yapmıştır (Plut. *Arat.* 9-15; Adams, 2010, s. 221). Genel olarak, üçüncü yüzyılın ortalarında Ege’de Ptolemaios etkisinin yavaş bir şekilde yeniden canlandığı görülmektedir (Hölbl, 2001, s. 45.).

MÖ 250’li yılların sonlarında II. Ptolemaios döneminde yapılan savaşlar hanedanlığa ekonomik zorluklar getirmiştir. Bu durumu düzeltmek isteyen II. Ptolemaios Kyrene’yi⁵⁰ diplomatik yollarla kendi imparatorluğu ile birleştirmek istemiştir. Kyrene ile bir anlaşma yapan II. Ptolemaios kendisinden sonra tahta geçecek olan oğlu III. Ptolemaios ile Magas’ın kızı Berenike’yi nişanlandırmıştır (Iust. 26. 3. 2). Ancak Magas 50 yıllık saltanatının ardından ölünce Magas’ın eşi Apame (I. Antiokhos’un kızı) Ptolemaios hanedanlığıyla olan bağların yenilenmesine karşı çıkmıştır. Yapılması istenen bu evlilik, kendi evliliğinin amacını geçersiz kılacak, yani bağımsız bir Kyrenaika’yı Seleukos Krallığı için bir üs haline getirecektir. Apame bu nedenle anlaşmayı feshetmiş ve Makedonia’da Antigonos hanedanlığındaki II. Demetrios’tan (Demetrios Poliorketes’in gayrimeşru oğlu) yardım istemiştir. Böylece Antigonoslar ile Seleukoslar arasında bir yakınlaşma başlamıştır. Böylelikle Demetrios, Apame’nin yardım talebine karşılık vererek hem Kyrene kentini hem de onunla ilişkili Libya bölgesini de elde etmiştir. Demetrios ile yaptığı evliliği kabul etmeyen II. Berenike’nin

⁵⁰ Athenaeus’un bir pasajında 50 yıldır Kyrene’ye hükmeden Magas’ın hiçbir savaş yaşamadığını, kralın sarayda tüm zamanını lüks ve ziyafet içinde geçirdiğini aktarmaktadır (*Deip.* 12. 550b-c).

MÖ 250-249/8 yılında Demetrios'u öldürtmesi üzerine (Iust. 26. 3. 6; Catull. 66. 25-28) eski angajman bir kez daha geçerli olmuş ve II. Berenike'nin III. Ptolemaios ile evlenmesiyle Kyrenaika'nın Ptolemaios krallığı ile birleşmesi sağlanmıştır.

Sonuç olarak devlet meseleleriyle nadir ilgilenen II. Ptolemaios, babasının tutumlu yapısına zıt olarak zevklerine önem verirdi ve halk eğlencelerine düşkündü. Hükümdarlığa adım attığında tahta çıkışını kutlama töreni ile taçlandırılmıştı. Amacı hem eğlenmek hem de krallığının gücünü ve zenginliğini tüm dünyaya duyurmaktı. Bu tören, sonrakilerinin başlangıcı niteliğindeydi (Davis-Kraay 1973, 152). Aynı zamanda Polybios (14. 11. 5) kralın, İskenderiye'de ahlakı bozuk kadınlar ile arkadaş olduğunu bildirmektedir.

II. Ptolemaios'un Küçük Asia politikasıyla ilgili olarak şunları söyleyebiliriz: Theokritos'un listesine göre II. Ptolemaios, Pamphylia, Kilikia, Lykia, Karia ve Kyklades adalarında hüküm sürmüştür (*Id.* 17. 88). II. Ptolemaios'un döneminde Küçük Asia kıyılarının kontrolü, Lykia'daki Patara'nın Arsinoe olarak yeniden isimlendirilmiş olması ve bu ismin de Pamphylia ve Kilikia'nın sırasıyla kıyılarındaki iki kente verilmesiyle ilgili bilgilere sahibiz (Strab. 14. 3. 6.; 14. 5. 3.).

II. Ptolemaios'un Karia'daki gücü Halikarnassos, Myndos, Kaunos ve Kos adasında görülen güçle aynıdır. Ionia'daki yönetim, Samos adasını içeriyordu ve Miletos ile dostane ilişkiler kurdu ve bu bölgeye ek bir bölge verdi. Bu yayılmalar III. Ptolemaios döneminde daha da ileriye taşınmıştır.

Elde ettiği başarıların övgü dolu bir kaydında, babasından Lykia ve Karia'nın yönetimini aldıktan sonra Kilikia, Pamphylia, Ionia ve Hellespontos'ta da kendi hakimiyetini kurmuştur. Kuzeyde Lesbos, Methymna ve Eresus kentleri ve muhtemelen Mitylene ile de dostça ilişkiler sürdürülmüştür. Fakat IV. Ptolemaios'un beceriksiz hakimiyeti altında, MÖ 221'de babasından kalan Mısır'ın denizasıırı egemenlikleri yavaş yavaş kaybedilmiştir (Magie, 1953, s. 164).

II. Ptolemaios döneminde ülkede yapılan değişiklikler hakkında bilgi vermek gerekirse bu dönemde ülkenin tarımsal yapısında özellikle de Fayum havzasında kapsamlı sulama ve ıslah çalışmaları alanında önemli yenilikler yapılmıştır (Crawford,

1979, s. 138). Kralın finans işlerinden sorumlu olan *oikonomos*⁵¹ Apollonios’a kral tarafından bir *dorea* (kral tarafından verilen hediye toprak) verilmiştir (Papadopoulou, 2010, s. 4). *Dioiketes*⁵² Apollonios’un genel müdürü ise çeşitli yerel yetkilere sahip olan ve günümüze gelen ünlü papirüslerin sahibi Zenon’dur (Rostovtzeff, 1920, s. 177).⁵³

Ayrıca II. Ptolemaios döneminde Kızıldeniz sahilinde de Arsinoe kenti kurulmuş, II. Nekho ve Darius döneminde yapımı tamamlanan kanal (Hdt. 2. 158) yeniden faaliyete geçirilmiş ve böylece Nil Nehri’nden Kızıldeniz’deki bu kente gemi taşımacılığı başlamıştır (Sharpe, 1905, s. 314). Yukarıda değindiğimiz üzere I. Ptolemaios döneminde yaptırılan Museion, II. Ptolemaios döneminde zirvesini yaşamış ve iki yüz bine yakın papirüs belgesine, on bine yakın cilt kitaplarına ev sahipliği yapmıştır⁵⁴ (Sharpe, 1905, s. 318). Bunlara ek olarak Heliopolis kentindeki Güneş tanrısı Ra tapınağında yüksek rahip olduğu düşünülen Manethon’a⁵⁵ (Gundacker, 2015, 74) II. Ptolemaios’un emri ile Mısır’ın tarihini anlatan *Aegyptiaka* adlı eserini

⁵¹ Oikonomos, ekimi yapılan tarlaların ve sığırların düzenli kayıtlarını tutmak, tüm ağaçların kayıtlı olmasından, kendi bölgelerindeki bina ve diğer kamu işlerinden de sorumlu olan devlet memurudur. Ayrıca çiftçileri denetlemek, şikayetlerini tartışmak ve bunları çözmek için gerekli önlemleri almaktan da sorumludur (Papadopoulou 2010, 2-3).

⁵² Ptolemaios Krallığı’nda yüksek rütbeli yetkililer *dioiketes* olarak adlandırılırlar ve genellikle finans bakanı olarak bilinmektedirler (Bagnall, 2005, s. 49).

⁵³ Karia’da Kaunos kökenli olan Zenon Agreophon’un oğludur. Bu dönemde Kariyalılar Mısır’da paralı asker ve yönetici olarak Mısır’da uzun yıllar hizmet etmiştir. MÖ 261 yılında II. Ptolemaios döneminde yeteneği sayesinde *dioiketes* Apollonios’a yardımcı olarak atanmıştır. Zenon MÖ 256 yılında hastalanınca Apollonios’a verilen armağanlardan (*doreai*) biri olan Fayyum’daki “On Bin Arouras’tan” sorumlu tutulmuş ve MÖ 246 yılına kadar burada hizmet etmiştir. Ancak daha sonra Apollonios tarafından bilinmeyen bir sebepten dolayı kovulmuştur (Turner, 2008, s. 141-142)

⁵⁴ II. Ptolemaios döneminde Aristes’in efsanevi mektupları bu dönem için çok değerlidir. Aristes, bir mektubunda Jarusalem’da yüksek rahiplik yapan Eleazar’a önemli bir görev vermiştir. Bu mektupta Yahudi kanunlarının bir kopyasının orijinal belgeler listesine eklenmesini isteyen İskenderiye Kütüphanesi’nin ünlü yöneticisi Phaleron kökenli Demetrius’un isteği üzerine yazılmıştır. Aristes’in önerisine dayanarak kral II. Ptolemaios bu mektubu taslak olarak hazırlamış ve geçmişte İskenderiye’ye zorla getirilen Yahudi sürgünleriyle ilgili pişmanlığını ifade ettiği bu yazıyı hazırlamıştır. Aristes’in da yer aldığı kralın bir heyeti Musa’nın kanununun bir kopyasının hazırlanmasını istemek üzere Jarusalem’a gönderilir. Burada yüksek rahiple görüşükten sonra heyet görevlerini yerine getirmesi için yetmiş iki tercümanla birlikte İskenderiye’ye dönmüştür. Bu duruma çok sevinen kral, heyet İskenderiye’ye dönünce kral tarafından bir hafta süren şölende ağırlandılar. Bu süre zarfında kral her tercümanla tanışmış ve hepsine büyük bir bilgelikle cevap veren her türlü soruyu sormuştur. Pharos adasındaki özel olarak hazırlanmış bir eve yetmiş iki tercüman (her bir İsrail kabilesinden altı kişi) yerleştirilir; yetmiş iki gün sonra işlerini tamamlarlar. Heyet tarafından yapılan tercüme daha sonra İskenderiye’deki Yahudi cemaatine yüksek sesle okunur ve tercümelerin tamamen uyumlu olduğu anlaşılmıştır (Cook, 2008, s. 193-194).

⁵⁵ Nil Deltası kentlerinden biri olan Sebennytyos kökenli Manethon, I. Ptolemaios’un danışmalığını yapmış, II. ve III. Ptolemaios döneminde de çalışmaları olmuştur (Gundacker, 2015, s. 79).

yazdırılmıştır.⁵⁶ Manethon, İskenderiye’de hem Hellen hem de Mısır inancını birleştirmeyi amaçlayan Sarapis kültünün tanıtımında da görev almıştır (Araújo, 2013, s. 171-71).

Sonuç olarak II. Ptolemaios Asia’daki kazanımlarından sonra Hellas’da gerilemeye başladıysa bile, tutarlı bir şekilde dış politikada aynı amaçları izlemiştir. Dış politikasının ise iki temel özelliği vardı: Seleukos ve Makedonia karşıtı politika izlemek. Mısır’ın askeri gücünü ve denizdeki hakimiyetini korumak için, imparatorluğun tamamında ticari faaliyetlerinin yanı sıra, kendi iç ekonomisinin işleyişini mümkün olduğunca geliştirmeye çalışmış ve bu amaçlara uygun olarak, Ptolemaios gücünü ve etkisini Kızıl Deniz’in ve Nubia’nın güney kıyılarına kadar genişletmiştir (Hölbl, 2001, s. 66).

E. III. Ptolemaios I. Euergetes (MÖ 246-221)

III. Ptolemaios Euergetes -hayırsever- dünyada bilinen en zengin ülkenin tahtına geçtiğinde 30 yaşındaydı. Onun döneminde Mısır daha güçlü bir ülke haline gelmiştir. Bu sırada Seleukos İmparatorluğu, Berenike’nin (III. Ptolemaios’un kız kardeşi) kocası II. Antiokhos’un zayıf düşen yönetimi altındaydı. Annesi I. Arsinoe sürgüne gönderildiğinden o ve kardeşi üvey anneleri II. Arsinoe’nin elinde büyümek zorunda kalmıştı. Babası II. Ptolemaios’un yaptıklarını tasvip etmeyip bunu dile getirince de Mısır için tehlikeli olabileceğini gören babası II. Ptolemaios, erken davranarak oğlunu Mısır’dan uzaklaştırmış ve böylelikle olası isyanların önünü kesmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 159). Yukarıda da belirttiğimiz üzere II. Ptolemaios’un üvey kardeşi olan Magas’ın kızı ile evlenen III. Ptolemaios, Kyrenaika bölgesinde düzeni sağlamakla görevlendirilmiş, İskenderiye’den oldukça uzak olan Kyrene’de (günümüz kuzeybatı Libya’da bulunan bir kent olan Kyrene, Kuzey Afrika sahilinde yer alan antik bir kent) yaklaşık beş yıl kalmıştır. Kendisinin tahta aday gösterildiği haberini alır almaz Mısır’a geri dönmüştür. Yeni kralın taht kutlamalarından hemen sonra II. Ptolemaios hayata gözlerini yummuştur.

⁵⁶ Bu eserin orijinal metni kaybedilmesine rağmen Flavius Iosephus ve Iulius Africanus, Caesarea kökenli Eusebius gibi Hristiyan yazarların aktarımları aracılığıyla bilgi sahibi oluyoruz (Araújo, 2013, s. 172).

Saltanatının ilk yılında Seleukos kraliçesi olan kız kardeşi Berenike'nin (Seleukos kralı II. Antiokhos'un karısı) hayatının tehlikede olduğu haberi gelmiştir. Laodike ile Berenike arasında II. Antiokhos'tan sonra Seleukos Krallığı'nda tahta kimin oğlu geçeceği konusunda anlaşmazlık çıkmıştır. Bunun üzerine Berenike kardeşi III. Ptolemaios'tan yardım istemiştir. Ptolemaios hanedanlığının zaman zaman kız kardeşlere karşı gösterdiği sıcak tavırları ve bağlılıkları erkek kardeşler için pek geçerli değildi; III. Ptolemaios kız kardeşini kurtarmak için harekete geçmiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 159-160) ancak Berenike ve oğlunun ölüm haberini (Polyain. *Strat.* 8. 50) aldığı zaman Seleukoslara karşı yeni bir savaşın patlak vermesi kaçınılmaz olacaktır: Syria, Mezopotamya ve Ege'yi kapsayan (Benek, 2012, s. 15) III. Syria (Laodikea) Savaşı (MÖ 245-241) (Hölbl, 2001, s. 48). Bu savaşta Seleukosların başkenti Antiokheia ve Apameia kentleri III. Ptolemaios tarafından kuşatılmıştır.

III. Ptolemaios bu savaşı Seleukos imparatorluğunun zayıflıkları nedeniyle fazla çaba sarf etmeden kazanmış ve Ptolemaioslar en güçlü Helenistik devlet olarak ortaya çıkmıştır. III. Ptolemaios'un saltanatlığında bir kez daha yitirilen Pamphylia dışında, imparatorluk üçüncü yüzyılın sonuna kadar temelde aynı kalmıştır. Kilikia, Lykia, Karia, Ionia, Dardaneller, Thrakia'da Ptolemaios hakimiyeti devam etmiştir. III. Syria Savaşı'nda Ptolemaioslar tarafından kazanılan en önemli topraklardan biri, kuzey Syria'da yer alan Seleukia kentidir (Polyb. 5. 58. 10). Bu kent, Seleukos'un yerleşim kentlerinden ve Seleukosların en önemli liman kenti olan Laodikeia'nın yanındaydı. Kypros ve Koele Syria bölgelerine ek olarak Kilikia ve Pamphylia'nın yeni fethedilen topraklarına deniz yoluyla elverişli bağlantıları olan Seleukia kentini ele geçiren III. Ptolemaios Seleukos imparatorluğuna hayati bir darbe vurmuştur. III. Ptolemaios döneminde sınırlar Doğu Akdeniz havzasının tamamı ve Thrake'ye kadar genişletilmiştir (Polyb. 5. 34).

III. Ptolemaios'un yeni hedefi Seleukos imparatorluğunun doğu kesimlerini fethetmektir. Seleukosların garnizonları dayanıklı olmadığından dolayı işgalcilere karşı koyamayacakları açıktı. Çünkü III. yüzyılın ikinci yarısında Seleukos krallığının önemli ölçüde zayıfladığı görülmüştür (Grabowski, 2011, s. 115). III. Ptolemaios'un bu hedefinde ne kadar yol kat ettiği bilinmemektedir ancak büyük olasılıkla Media (İran) dolaylarına kadar ilerlediği; elçilerinin Parthia ve Baktria saraylarında karşılandığı söylenmektedir (Davis-Kraay, 1973, s. 160). Ancak bu sırada Mısır'da

ortaya çıkan bir isyandan dolayı Mısır ordusu geri dönmek zorunda kalmış böylelikle II. Seleukos kaybettiği toprakları geri alma şansını yakalamıştır (Yıldırım- Temizkan, 2017, s. 124).

Adoulis yazıtında (Ek III-Yazıt 1) III. Syria Savaşı süresince Kilikia, Pamphylia, Ionia, Hellespontos ve Thrake geri kazanılmış olarak listelenmektedir (Hölbl, 2001, s. 50).⁵⁷ III. Ptolemaios bu başarına rağmen, Andros'ta Makedonia kralı Antigonos Gonatas'a karşı ciddi bir deniz savaşını kaybetmiştir. Antigonos Gonatas'ın Andros'taki hakimiyeti MÖ 250'lerin sonuna kadar devam etmiştir (Plut. *Arat.* 12. 2). MÖ 241'de ise Ptolemaioslar'ın lehine olan bir anlaşma yapılmıştır (Iust. 27. 2. 9). Ayrıca bu sıralarda Seleukos imparatorluğu bazı ciddi ayaklanmalarla sarsılmıştır. III. yüzyılın ortalarından kısa bir süre sonra, Baktria ve Parthia'nın satrapları bağımsız hale gelmiştir.

Rhodos ile devam eden iyi ilişkiler III. Ptolemaios döneminde de devam ettirilmiştir. Adada yaklaşık MÖ 227/6 yaşanan şiddetli bir depremin ardından Antigonos ve II. Seleukos dahil olmak üzere Ptolemaios hanedanlıkları tarafından çok miktarda malzeme (tahıl, yelken bezi, gemiler için odun, para yardımı, işgücü vb.) gönderilmiştir (Polyb. 5. 89; Dio. 26. 8).

II. Seleukos'un kardeşi olan Antiokhos Hieraks (annesi Laodike ile birlikte) Küçük Asia'da bağımsız hareket etmeye başlamıştı. III. Ptolemaios'un, Seleukos hanedanlığındaki kardeşler arasındaki savaşta bir tarafı desteklediğine dair hiçbir kanıt yoktur (yaklaşık 241/239); fakat Asia'daki Ptolemaios politikasının ana özelliği Seleukos merkezi hükümetine karşı muhalefetin olması göz önüne alındığında, III. Ptolemaios burada bir denge politikası izleyerek muhtemelen Antiokhos Hieraks'ı tercih etmiştir. III. Ptolemaios, Antiokhos Hieraks'a Magnesia'daki Galatia birliklerinin isyanını bastırması için asker göndererek yardım etmiştir (Hölbl, 2001, s. 53-54). Bu denge politikası III. Ptolemaios'un hayatının son dönemlerine kadar devam etmiştir. Örneğin Pergamon kralı I. Attalos, Seleukos imparatorluğundaki Antiokhos Hieraks ile yaptığı savaşta Küçük Asia'da önemli topraklar elde etmiş ve bu süreçte de I. Attalos, III. Ptolemaios tarafından desteklenmiştir.

⁵⁷ Yukarıda da değindiğimiz üzere II. Ptolemaios döneminde Seleukos kralı II. Antiokhos'a karşı II. Syria Savaşı gerçekleştirilmiş ancak Ionia, Kilikia ve Pamphylia'daki topraklar kaybedilmişti.

Diğer taraftan daha sonra III. Seleukos'un (226/5-222) kısa süren hükümdarlık dönemini kardeşi III. Antiokhos (222-187) (bkz. Ek 1: Harita 13) izlemiştir. Akrabası olan Akhaios, Küçük Asia'yı yeniden kazanma görevini üstlenmiştir. Buna karşılık III. Ptolemaios da oğlu Magas'ı Küçük Asia'ya kapsamlı bir askeri komuta ile birlikte göndermiştir; ancak Magas, Seleukos birliklerinin I. Attalos'u Pergamon'un eski sınırları içerisine geri itmesini engelleyemedi. Ptolemaios misyonu kısa süre sonra sona erdi ancak IV. Ptolemaios döneminde IV. Syria Savaşı'nın patlak vermesinin nedenlerinden biri de olabilir (Hölbl, 2001, s. 54).

III. Ptolemaios döneminde Mısır'ın Ege'deki konumunu yeniden inşa etme ve Kyklad Birliği'ni sağlama konularında faaliyetleri olmuştur. Syria'da Seleukia, Lysimakhea, Ainos ve Thrake'de Marones bölgelerini ve Kuzey Ege'de Thasos (Propontis'te Paros halkı tarafından kurulan antik bir kent (Strab. 10. 5. 7.)) ile Samothrake adalarını almıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 161). III. Ptolemaios'un saltanatının son yılları hakkında çok az bilgi kayıt altına alınmıştır.

Sonuç olarak III. Ptolemaios saltanatı sırasında (M.Ö 246'dan 221'e kadar) Mısır'ı daha yüksek bir güce yükselten bazı politikalar uygulanmıştır. III. Ptolemaios kız kardeşi Berenike ve oğlunun Seleukos sarayında öldürülmesi üzerine Syria'da Seleukoslar ile III. Syria Savaşı yapılmıştır. Ayrıca Persliler tarafından daha önceden çalınan Mısır sanat eserleri geri getirilmiştir. MÖ 237 yılında Horus Tapınağı'nı, Karnak Tapınağı'nı ve Serapeumin'i inşa ettirmiş, İskenderiye Kütüphanesi'ne birkaç kitap ekleyerek katkıda bulunmuştur. Mısır dinine hoşgörü ve davranmasının yanında Apis ve Minevis gibi kültleri teşvik etmiştir (Aneni, 2016, s. 153-154). MÖ 221 yılında bazı hastalıklar sonucunda (Polyb. 2. 71. 3) 60 yaşlarında ölmüştür ve oğlu IV. Ptolemaios yönetime gelmiştir.

İlk üç Ptolemaios kralı Mısır'ı tanıtmak ve sınırlarını korumak için yapılan çeşitli savaşlar nedeniyle daha büyük bir Mısır coğrafyasına ulaşma konusunda ısrarcıydı. Aşağıda da değineceğimiz üzere ardından gelen Ptolemaios kralları Mısır ve halkı için sorumluluk alamadıklarından dolayı kademeli olarak politik iktidarda ve nüfuzda bozulmaların meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur.

F. IV. Ptolemaios Philopator (MÖ 221-204)

III. Ptolemaios'un büyük oğlu olan IV. Ptolemaios Philopator (Jerome, *Daniel* 11.10) (babasının sevgili oğlu/babasını seven) tahta geçtiğinde yirmi dört yaşında idi. Küçük kardeşi Magas, annesi Berenike, kız kardeşi Arsinoe ve amcası Lysimakhos hala hayattaydı. Diğer kız kardeşi olan Berenike, henüz bebekken ölmüştü (Davis-Kraay, 1973, s. 161).

Strabon, ilk üç Ptolemaios kralının görkemli hükümdarlığının ardından Mısır krallarının geri kalanının lüks nedeniyle bozulduğunu ve yönetimlerinin kötüleştiğini belirtmiştir (Strab. 17. 1. 11). IV. Ptolemaios'un kötü yaşam biçimi İskenderiye'deki halkın tepkisini çekince, annesi kraliçe II. Berenike'ye haber verilmiş ve tahta büyük oğlu Magas'ı geçirmesi istenmiştir. Bu gelişmelerden haberi olan sarayın en güçlü baş görevlisi Sosibios, IV. Ptolemaios'un tahttan indirilme durumunda kendi saltanatının da sona ereceğini düşünmüş ve IV. Ptolemaios'un annesi ve abisini ortadan kaldırması için kralı ikna etmeyi başararak; kraliyet ailesinde birtakım ölümler meydana getirmiştir (Polyb. 5. 34. 1, 36. 1; 15. 25. 1-2). Bu kişiler IV. Ptolemaios'un küçük kardeşi Magas banyoda kaynar suyla haşlanarak (Bevan, 1968, s. 221) ve Magas'ın annesi II. Berenike (Plut. *Kleom.*33. 3; Zenob. *Par.* 3. 94) ise zehirlenerek öldürülmüştür. Her ihtimale karşı amcası Lysimakhos da öldürülmüştür. Böylelikle Sosibios, kralı etkileyebilecek ve kendi yetkilerini azaltabilecek herhangi bir olası muhalefeti ortadan kaldırmıştır (Hölbl, 2001, s. 128). Kısa sürede güçlenen Sosibios, o zamanlar İskenderiye'de sürgünde yaşamakta olan Sparta kralı Kleomenes'e karşı da harekete geçmiş (Polyb. 5. 38-39; Plut. *Kleom.* 6-37), entrika aracılığıyla kralın Kleomenes'ten şüphelenmesini sağlamış ve ardından Kleomenes'in gözetim altına alınmasını sağlamıştır.

IV. Ptolemaios güçlü, güvenli ve refah dolu bir ülkeyi devralmıştı. Ancak onun dönemi, Mısır'ın gelişmesinden ziyade kötüye gitmesine yol açmıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 162). Çünkü III. Ptolemaios'un Doğu Akdeniz havzasında Ptolemaios üstünlüğü kurmasından sonra, imparatorluğun genişlemesini işaret eden aşamalar sona ermişti. Böylelikle IV. Ptolemaios dönemi, ilk üç Ptolemaios döneminde görülen büyümeden, hanedanı ve yurtdışı çıkarlarını etkileyen krizlerin işaret ettiği bir duruma doğru değişimi temsil eder. Bu dönemden itibaren büyük kayıplar karşısında

sürdürülen politika bazen iyi bir diplomasiyle ve bazen de askeri kuvvetlerin varlığıyla uluslararası düzeyde kazanılan kazanımları sürdürmek olmuştur. Hanedanın güçsüzlüğü, IV. Ptolemaios'un ilk dönemlerinde Mısır'daki sürekli isyanlarda daha belirgin hale gelmiştir (Hölbl, 2001, s. 127).

Mısır'daki durumları yakından takip eden Seleukos kralı III. Antiokhos, IV. Ptolemaios yönetiminde Mısır ordusunun iyice zayıfladığını düşünerek, Syria ve Palestine'yi almaya karar vermiştir (Hazel, 2002a, 206). Çünkü bir zamanlar güçlü olan Mısır ordusuna IV. Ptolemaios döneminde gereken önem verilmemiştir (Polyb. 5. 62. 7). III. Antiokhos MÖ 219 yılının ilkbaharında Phoenikia tepelerinden harekete geçerek rüşvet yoluyla ve bağıllığı zayıf Hellen-Makedon yöneticilerinin yardımıyla Tyre ve Akre (Phoenikia'da yer alan antik liman kentleri) bölgelerini ele geçirmiştir. Sonunda Mısır tamamen savunmasız kalmış ve Pelusion üzerine düzenlenecek en ufak bir saldırı Mısır'ın yıkılmasına neden olacaktı. Mısır üzerine yönelen III. Antiokhos parçalanmış imparatorluğunun doğu kısmındaki isyanları bastırması için çağrılınca, Sosibios bu durumdan yararlanarak Mısır'ı savunmaya hazırlamaya çalışmıştır. Polybios'un aktardıklarına göre Sosibios, İskenderiye'de bulunan yabancı paralı askerleri bir araya getirmiş (Polyb. 5. 63. 8) ve yeni orduyu hazırlarken hiçbir masraftan kaçınmamıştır. Yetmiş üç adet fil Afrika'nın iç bölgelerinden getirilmiş ve savaş için eğitilmiştir. Hellas'ın en iyi askeri uzmanları, binlerce paralı asker de dahil olmak üzere yirmi bin Mısırlıyı ve yirmi beş bin Hellen-Makedon birliğini eğitmek ve yönlendirmek için işe alınmıştır. Bütün ordu bir yıl boyunca silah altında ayrıntılı olarak eğitime tabi tutulmuştur. Ordu bu dönemde Mısır'da kaldığından dolayı onlar için sağlanacak desteğin tüm masrafı hazineye düşmüştür (Davis-Kraay, 1973, s. 162).

IV. Ptolemaios'un MÖ 217 yılında Syria'nın güney topraklarını işgal etmesi üzerine Seleukos kralı III. Antiokhos ile savaşın çıkması kaçınılmaz hale gelmiştir. Raphia'da⁵⁸ karşı karşıya gelen iki kralın (Benek, 2016, s. 129) ordusu da görkemlidir. Mısır ordusunda 70.000 piyade, 5.000 süvari ve 73 Afrika fili savaş için hazır; Antiokhos tarafında 62.000 piyade, 6.000 atlı ve 102 Hint fili bulunmaktadır (Hölbl, 2001, s. 131). IV. Ptolemaios'a ise daha sonradan evlendiği kız kardeşi III. Arsinoe eşlik etmiştir (Polyb. 5. 83. 3; 84. 1; 87. 6). Savaşın başında Ptolemaios ordusundaki

⁵⁸ Raphia Savaşı, IV. Syria Savaşı olarak da bilinmektedir.

Afrika filleri ürkütülerek kendi saflarına kaçsa da savaşı IV. Ptolemaios kazanmıştır. III. Antiokhos yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmış ve Antiokheia'ya geri çekilmiştir; muhtemelen bir isyandan korktuğu ve şimdi iç savaştaki rakibi Akhaios'u bir tehdit olarak gördüğü için hızlı bir barış anlaşması yapmayı arzulamıştır (Polyb. 5. 87. 1-2).

Beklenmeyen Raphia zaferinden sonra Mısır, Seleukoslar tarafından işgal edilme tehlikesinden iki kuşak boyunca kurtarılmıştır (Wallace, 1938, s. 427). IV. Ptolemaios, Koele Syria ve Phoenikia'da birkaç ay geçirmiş ve buralarda Ptolemaios yönetimini yeniden sağlamaya çalışmıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 164). Bu zafer Ptolemaios hanedanlığının itibarını arttırsa da ardında uzun yıllar sürecektir olan sorunlara da yol açmış, görkemli bir dönemin kapanışına işaret etmiştir. IV. Ptolemaios'un saltanatını ilerleyen yıllarında, Ptolemaios imparatorluğu eski gücünü koruyamamıştır. Raphia Savaşı'nın yüksek maliyetleri, güney Mısır'da görülen ayaklanmalar ve Thebes'de bir devletin kurulması hiç şüphesiz Mısır ekonomisini daha da zayıflatmıştır (Hölbl, 2001, s. 134). Raphia Savaşı'ndan sonra krallarına olan bağlılıklarını ispat eden askerler boyunduruk altından kurtulmaya karar vermişlerdir. Nil deltasında patlak veren ayaklanmayı, ülke genelindeki isyanlar takip etmiş (Polyb. 5, 107. 2-3), sonraki yıllarda isyanlar Yukarı Mısır'da da görülmeye başlanmıştır. Hanedanlık süresince bastırılmayan bu aralıksız isyanlara karşı IV. Ptolemaios komutasında kaba kuvvetle birlikte ordunun tüm imkanları kullanılsa da isyanlar tekrar baş göstermiştir (Davis-Kraay, 1973, s. 164). IV. Ptolemaios'un bu savaştan sonra pasifleşmesi III. Antiokhos'un doğuda MÖ 212'den MÖ 205'e kadar başarılar elde etmesine yol açmıştır.

III. Ptolemaios'un MÖ 227/6 yılında Rhodos'a yardım göndermesinden itibaren Rhodos ile Ptolemaioslar arasındaki dostluk IV. Ptolemaios döneminde daha ileri bir seviyeye ulaşmıştır. IV. Ptolemaios adada bir heykelle onurlandırılmış ve Krete'deki Gortyn kentinin bir sur duvarı güçlendirilmiştir (Strab. 10. 4. 11). II. Kartaca Savaşı sırasında Roma ve Kartaca'yla ilişkilerinde tarafsız bir tutum sergilemiş ve MÖ 210 yılında Romalı elçiler Ptolemaioslarla olan ilişkilerini geliştirmek ve IV. Ptolemaios'a hediyelerini sunmak için Mısır'a gelmiştir. Çünkü bu dönemde Roma, Hannibal'ın İtalya'daki yıkımlarından dolayı büyük zorluklar yaşamaktaydı. Polybios Romalıların, büyük bir kıtlıktan muzdarip olduklarını, İtalya'daki tüm mahsullerin ordular tarafından tahrip edildiğini ve yurtdışından tahıl tedarik etmek için elçilerini IV.

Ptolemaios'a gönderdiğini aktarmaktadır (Polyb. 9. 11a). Hannibal'ın işgali sırasında İtalya'nın tarım faaliyetleri çöktüğü için Roma'ya hububat nakliyesi de yapılmıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 164).

Başvekil Sosibios'un teşvikiyle IV. Ptolemaios MÖ 220 yılının ilkbaharında kız kardeşi III. Arsinoe ile evlenmiş (Hölbl, 2001, s. 127) ve daha sonra IV. Ptolemaios ve III. Arsinoe tanrı Philopatorlar olarak ilahlaştırılmıştır. Öldüğü ya da öldürüldüğü kesin olmasa da IV. Ptolemaios, uzun süreli hastalığının ardından 40 yaşında ölmüştür (Hölbl, 2001, s. 133).

Sonuç olarak kralın ölümünden sonra imparatorluk, büyük bir düşüşle, iç krizler ve yurt dışından gelen saldırganlık yoluyla üstünlüğünü yitirmiştir. 17 yıllık saltanatı (MÖ 221-MÖ 204) birçok yasadışı ve Ptolemaios hanedanının düşüşünün başlangıcına işaret etmektedir. Annesinin öldürülmesiyle saltanata gelmiş ve sarayın önde gelen güçlü kişilerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Böylelikle hükümet kötü idare edilmiştir. Diğer yandan bu dönemde Homer onuruna bir tapınak ve *Tessarakonteres* adında devasa büyüklükte bir gemi inşa ettirmiştir. Plutarkhos da bu bilgiyi doğrulamıştır.⁵⁹ MÖ 204'te ölünce yerine oğlu V. Ptolemaios geçmiştir. Kralın ölümünden sonra taht için mücadeleler yaşanmıştır. İktidar entrikaları sonucu yapılan suikastlar Mısır'ı savunmasız bırakmıştır. (Aneni, 2016, s. 154-155).

Kralın boşluğunu, kız kardeşi ve eşi olan III. Arsinoe'nin 5-6 yaşlarındaki oğlu V. Ptolemaios Epiphanes dolduracaktır. V. Ptolemaios'un küçük yaşta olması sarayın güçlü kişileri olan Sosibios ve Agathokles için büyük bir fırsattı. III. Arsinoe MÖ 203 yılında zehirlenerek öldürülmüştür. Sarayda üst üste meydana gelen ölümler, o yıl içerisinde gizli tutulmuştur. Ancak bir saray töreni ve insanların matem içerisinde bulundukları bu durum sırasında Sosibios ile Agathokles, iki gümüş kap içerisindeki küllerini göstererek, kral ve kraliçenin ölüm haberini vererek kralın vasiyetini okumuşlardır. Vasiyete göre Sosibios ve Agathokles, küçük kral büyüyene dek onun muhafızları ve vekil yöneticileri olacaklardır (Polyb. 15. 25. 5; Davis-Kraay, 1973, s. 164).

⁵⁹ Plutarkhos, IV. Ptolemaios döneminde yapılan bu geminin iki yüz seksen kübik uzunluğunda olduğunu, geçit ve güvertelerinde yaklaşık 3 bin silahlı adam için yer olduğunu, ancak bu geminin sadece gösteri ve sergi amaçlı olduğu için kullanmayacağını belirtmiştir (*Demet.* 43. 4-5).

G. V. Ptolemaios Theos Epiphanes (MÖ 204-180)

V. Ptolemaios küçük yaşta olduğu ve yönetim hakkında tecrübesiz (Bevan, 1968, s. 252; Grierson-Westermarck, 1991, s. 109) olduğu için Sosibios ve Agathokles'in kontrolü (Hazel, 2002b, s. 255) altındaki yönetim, şüphe uyandırmaya başladığı zaman orduya sus payı olarak iki aylık ödeme yapılmıştır. Polybios bize Sosibios'un V. Ptolemaios'un sadakatsiz koruması olduğunu söylemektedir (Polyb. 15. 25). Mısır tahtına çocuk yaşta kralın geçmesi Seleukoslar için fırsat yaratmıştır. Böylelikle III. Antiokhos tarafından MÖ 202 yılında V. Syria Savaşı başlatılmış ve daha sonra Damaskos işgal edilmiştir (Polyain. *Strat.* 4. 15). Ptolemaioslar III. Antiokhos'un saldırısını öğrendikten sonra, Roma'ya destek talebinde bulunarak bir elçilik heyeti göndermiştir (Iust. 30. 2. 8). III. Antiokhos MÖ 201 yılı boyunca Palestine'nin (Filistin) büyük bir bölümünü zorlanmadan işgal etmiştir. Sonunda Ptolemaios birliklerini yenerek Gaza'yı da ele geçirmiştir. Phoenikia kıyı kentleri, Ptolemaios krallığının elinde kalmıştır. MÖ 200/199 yılında Sidon, Seleukoslar tarafından kuşatılmıştır. Buraya beklenen Ptolemaios yardımı gidemeyince kent Seleukosların eline geçmiştir (Hölbl, 2001, s. 136). III. Antiokhos tarafından MÖ 200 yılında Lübnan'dan Palestine'ye geçiş sağlanan Panion bölgesinde tekrar savaşa girilmiştir. III. Antiokhos, paralı asker generali Skopas komutasında Mısır kuvvetlerini bozguna uğratmış ve Koele Syria ile kuşatma altındaki Gaza kentinin ganimetlerine aynı yıl sahip olmuştur (Davis-Kraay, 1973, s. 165).

Bu sırada Makedonia kralı V. Philippos da Mısır'ın içinde bulunduğu durumdan yararlanmak istemiş ve Mısır garnizonlarını, Thrake kıyıları ve Hellespontos bölgesindeki Abydos'tan millerce uzaklıkta olan Thasos adasına (Ege Denizi'nin kuzeyinde yer alan Hellen adası) geri çekilmeye zorlamıştır ve Küçük Asia sahilinde Mısır'ın ganimetlerini yağmalamıştır (Hazel, 2002a, s. 206). V. Philippos, Ptolemaios topraklarına karşı saldırıları sonucunda Ptolemaios filosunun önemli bir deniz üssü olan Samos adasını da fethetmiştir (Polyb. 3. 2. 8, 16. 2. 9; Liv. 31. 31. 4). MÖ 197'den önce Makedon işgal güçleri Ptolemaios kuvvetlerinin bir çıkarma yaparak adayı ele geçirmesiyle geri çekilmek zorunda kalmıştır (Hölbl, 2001, s. 137). Bundan kısa bir süre sonra Samos, Rhodos'un müdahale etmesi ile özgürlüğünü yeniden kazanmıştır (Liv. 33. 20. 12).

MÖ 201 sonbaharında, Roma'ya Pergamon ve Rhodos'tan elçiler gelip V. Philippos'u şikayet etmişlerdir. Buna karşılık *senato*, Makedon kralını uyarmış ancak V. Philippos Roma tarafından yapılan uyarılara dikkat etmemiştir. MÖ 200 yılının sonlarında Asia fetihlerine devam edip Ptolemaios Thrakia'sını fethetmeye devam etti; Kallipolis (Gelibolu), Kypsela (Ipsala), Ainos ve Maroneia alınan yerler arasındaydı Roma elçisi M. Aemilius Lepidus tarafından V. Philippos'a sunulacak olan yeni bir ultiatomun reddi halinde Roma halk meclisi V. Philippos'a karşı savaş ilan edeceğini duyurmuştur. Roma *consulü* Lepidus MÖ 200 sonbaharında V. Philippos tarafından kuşatılan Dardanelles'te bulunan Abydos'a gitmiş ve ultiatomu teslim etmiştir (Polyb. 16. 34. 1-2). Romalılar, Hellen devletlerine karşı bütün düşmanlıkların sona ermesini ve Ptolemaios topraklarının dokunulmadan bırakılmasını talep etmiştir (Polyb. 16. 34. 3). MÖ 200 yılında V. Philippos'un böyle bir ultiatomu reddetmesi sonucu Roma ordusu Illyria'da (Balkan yarımadasının kuzeybatısında yer alan bir bölge) II. Makedon Savaşı'nı başlatmıştır.

Tüm bunlar yaşanırken Mısır'da MÖ 198 yılı civarında toplumda baş gösteren huzursuzluğu gidermek ve kraliyete olan bağlılığı göstermek amacıyla, 12 yaşında genç bir kral olmasına rağmen V. Ptolemaios'a⁶⁰ taç giydirme töreni düzenlenmiştir. Bahsi geçen taç giyme töreni hakkında Rosetta Taşı bize ayrıntılı bilgiler vermektedir.⁶¹ Rahipliğin, kral ve tebaası arasında önemli bir bağ olduğu da kaçınılmazdı. Tören, Makedon gelenekleri doğrultusunda İskenderiye'de değil, Mısır geleneklerine göre Memphis'de düzenlenmiştir. Tapınaklara büyük miktarlarda bağışlar yapılmış ve yüksek oranda vergi affı söz konusu oldu.

⁶⁰ Polybios genç kralın kendisini spor oyunları konusunda geliştirdiğini ve tüm meşgalesinin avcılık üzerine olduğunu aktarmıştır (22. 3. 8). Kral av ile uğraşırken, ordu Polykrates'e kalmıştır. Aristomenes baş yönetici ve baş danışman olarak görevine devam etmiştir; ancak V. Ptolemaios, Aristomenes'in görevini bir müddet sonra Polykrates'e vermiştir. Diodoros'un iddiasına göre kralın karakterinin kötüye gitmesi Aristomenes'in ölümünden sonra başlamaktadır (Diod. 28. 14; Hölbl, 2001, s. 142).

⁶¹ 1799 yılında Napolyon'un askerleri tarafından Nil'in batı kanadında bulunduğu Rosetta Taşı olarak adlandırılan taş, söz konusu taç giydirme törenine değinir; şu anda British Museum'da muhafaza edilmektedir. Mısır hiyeroglifleri, Mısır ve Hellen halkı el yazmalarına ait üç adet el yazısı ile yazılan Rosetta Taşı, taç giydirme töreninden sonra MÖ 196 yılında Memphis'deki Mısır rahipliğinin tapınak meclisinde konuyla ilgili bir kararın alındığı bilgisini vermektedir. Karar, kralın unvan ve soyuna değinerek, tahta çıkışını kutlar ve kralın Mısır'daki tapınak tanrılarına yaptığı yardımlardan ve desteği karşılığında aldığı hediyelerden bahsetmektedir. Rosetta Taşı sayesinde Mısır hiyeroglifleri, 1822'de Fransız Champollion'un 10 yıllık araştırmalarının sonucunda tam çözüme kavuşmuştur (Friedell, 2006, s. 142). Böylelikle modern Mısır biliminin temelleri atılmıştır (Hornung, 2004b, s. 34).

Diğer taraftan MÖ 198’de Koele Syria’nın ilhakını tamamladıktan kısa bir süre sonra Seleukos kralı III. Antiokhos MÖ 197 yılında Küçük Asia’daki büyük seferine başlamış (Polyb. 18. 39. 3; Liv. 33. 19. 8-20), Kilikia’dan başlayarak ordusu ve donanmasıyla batıya doğru ilerlemiştir. Tarihi kaynaklarımıza göre Kilikia’da Mallos, Zephyrion, Soloi, Aphrodisias, Anemurion, Selinus ve Korakesion’u (Alanya) ele geçirmiştir (Liv. 33. 20. 4). Bu dönemde Pamphylia’daki durum hakkında pek bir bilgi olmamasına rağmen burası Seleukos topraklarıydı. Lykia ise bir bütün olarak hala Ptolemaioslara aitti ancak bazı kentler Ptolemaios hakimiyetinden Seleukos kontrolüne geçmiştir. Bu kentler Korykos, Andriake, Limyra, Arykanda, Patara/Arsinoe, Ksanthos ve Telmessos’tur (Hölbl, 2001, s. 138).

Daha sonra MÖ 197 yılında III. Antiokhos, Ptolemaiosların üssü olan Ephesos’u ele geçirmeyi başarmıştır (Polyb. 18. 40; Liv. 33. 38. 1). Bu durum karşısında MÖ 197’nin sonlarında, Ptolemaioslar III. Antiokhos’un fetihleriyle ilgili olarak Roma’ya şikayetlerini bildirmiştir (App. Syr. 2) Roma *Senatosu*, III. Antiokhos ve Ptolemaios krallığı arasındaki çatışmalara bir son vermek için L. Cornelius Lentulus’u göndermiştir (Liv. 33. 39. 1; Polyb. 18. 49. 2-3). Ptolemaiosların yardım talebine yanıt veren Romalılar, III. Antiokhos ile müzakerelerde Ptolemaios çıkarlarını temsil etmeyi yeğlemişlerdir. Böylece Ptolemaios krallığı yavaş yavaş Roma’nın etkisi altına girmeye başlamıştır (Hölbl, 2001, s. 140). Lentulus, MÖ 196 sonbaharında ya da MÖ 195’in başında Hellespontos’taki Lysimakheia’da bulunan Seleukos kralına Roma taleplerini içeren metni getirmiştir (Polyb. 18. 49-52; App. Syr.3). Bu talepler arasında, “Asia’da işgal ettiği, Ptolemaioslara tabii olan kentleri boşaltması gerektiği” maddesi bulunmaktaydı (Polyb. 18. 50. 5). Bu sırada III. Antiokhos diplomatik bir manevra yaparak V. Ptolemaios ile bir dostluk anlaşması yapmak üzere olduğunu ve iki hanedanlık arasında bir evlilik bağı planladığını açıklamıştır (Polyb. 18. 51. 10; Liv. 33. 40. 3). Seleukoslar ile Ptolemaioslar arasındaki özel müzakerelerin ne kadar ilerlediği belli değildir. Bu arada V. Ptolemaios’un ölümüne dair yanlış bir söylenti Lysimakheia’da yapılan barış görüşmelerini kesintiye uğratmıştır. III. Antiokhos bu durumdan yararlanarak Kypros adasını ele geçirmeye çalışmıştır; fakat denizin fırtınalı olmasından dolayı başarısız olmuştur (App. Syr. 4). Sonrasında her iki taraf da diplomatik ilişkileri yeniden kurma yoluna gitmiştir. MÖ 195 yılında, III. Antiokhos’un kızı olan I. Kleopatra, V. Ptolemaios ile nişanlanmıştır. Düğün töreni

Raphia'da MÖ 194/3 yılında gerçekleştirilmiştir (Liv. 35. 13. 4). Bu diplomatik evliliğin ardından III. Antiokhos Küçük Asia'ya gelip Kilikia üzerinden Ephesos'a geçmiştir (Liv. 35. 13. 5).

MÖ 191 yılında Ptolemaioslar Roma ile bağları güçlendirmek istemiş ve bunun için Mısır sarayındaki elçilik heyeti Roma'nın Thermopylae'deki zaferini tebrik etmek ve Roma'yı her yönden destekleyeceklerine dair istekli olduklarını bildirmek için yanlarında 1000 talanton altın ve 20.000 talanton gümüş ile Roma'ya gitmiştir (Liv. 37. 3. 9-11). Ancak Romalılar Ptolemaiosların bu jestine herhangi bir karşılık vermemişlerdir (Liv. 36. 4. 1-3). Sonrasında Romalılar, Dardanelles'te (Çanakkale Boğazı) bazı Hellen kentlerinin özgürlüğünü ilan ettikten sonra, III. Antiokhos ile bu Hellen kentleri arasındaki anlaşmazlıklara müdahale etmiştir.

Bu gelişmeler üzerine III. Antiokhos, Ptolemaioslardan Küçük Asia'daki olaylarla ilgili tarafsız bir tutum sürdürmesini sağlamak için ikna etmek istedi ancak başaramamıştır. Ptolemaioslar da Roma-Seleukos savaşlarında Asia'daki çıkarlarını koruma çabalarında başarısız olmuşlardır. Roma MÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşı'nda Pergamon kralı II. Eumenes ve Rhodos'un desteğini alarak III. Antiokhos'u yenilgiye uğratmış ve MÖ 188 yılında III. Antiokhos ile Apameia Barışı Antlaşması imzalanmıştır. Roma, Pergamon ve Rhodos'un Magnesia Savaşı'ndaki yardımlarından dolayı kendilerine toprak bağışında bulunmuştur. Apameia Barışı'na göre Ptolemaioslara ait olan ve Tauros'un batısındaki Seleukos Küçük Asia'sının önemli bir üssü olan Ephesos kenti Pergamon Krallığı'na ve yine Ptolemaioslara ait olan Maiandros'un (Büyük Menderes Nehri) güneyindeki Lykia ve Karia ise Rhodos'a verildi (Polyb. 21. 45. 8; Liv. 38. 39. 13). Bu gelişmeler üzerine Ptolemaioslar Doğu Akdeniz'deki ve özellikle de Koele Syria'daki üstünlüğünü yeniden kazanmak için bağımsız bir politika izlemeye başlamıştır. MÖ 187'nin ortasında III. Antiokhos yöre sakinleri tarafından Susa yakınlarındaki Bel tapınağını yağmalarken öldürüldükten sonra yerine MÖ 187-175 yılları arasında hüküm sürecek olan IV. Seleukos geçmiştir.

MÖ 187-MÖ 182 yılları arasında kaynaklar sessizliğini korumaktadır. MÖ 182'de V. Ptolemaios'un çocukluk arkadaşı olan Aristonikos Syria'ya, özellikle de Apameia'yı çevreleyen bölgeye ve Arados adasına yaptığı bir deniz yolculuğundan ganimet bolluğuyla geri dönmüştür. Bu askeri teşebbüs, V. Ptolemaios tarafından planlanan

yeni bir Syria Savaşı'nın somut bir göstergesi olmuştur. Diğer taraftan bu dönemde Ptolemaiosların Hellas ile olan dostane ilişkileri devam ettirilmiştir; Akhaia Birliği ile eski anlaşmalar yenilenmiş (Polyb. 22. 3. 5) ve MÖ 185 yılında birliğe parasal hediyeler gönderilmiştir. MÖ 180 yılında, birlik elçileri Mısır'a gitmek ve V. Ptolemaios'un vereceği hediyeleri almak için görevlendirilmiştir; aralarında o sırada yaklaşık 20 yaşında olan Romalı tarihçi Polybios vardı⁶². Ancak V. Ptolemaios'un ölüm haberini aldıkları zaman elçilerin Mısır'a yolculuğu ertelenmiştir (Polyb. 24.6). V. Ptolemaios, generalleri tarafından MÖ 180 yılının baharında zehirlenmiş ve yaklaşık 30 yaş civarında ölmüştür (Hölbl, 2001, s. 142). Kralın ölümünden sonra saraydaki düşüş yaşanmaya devam etmiştir.

Sonuç olarak V. Ptolemaios'un ilk on yılı kralın genç yaşına bağlı olarak sarayın önde gelen adamları tarafından şekillenmiştir. Bu nedenle, saray adamlarının IV. ve V. Ptolemaios döneminde devleti yöneten en etkili kişiler olduğu söylenilebilir. Kralın ilk on yılı boyunca imparatorluk Kypros, Kyrenaika ve Itanos, Thera ve Methana'da bulunan Ege üsleri hariç Asia ve Avrupa'daki mülklerinin çoğunu kaybetmiştir. Roma'nın III. Antiokhos ile Apamea barışı ile yakınlaşması Ptolemaioslar ile bir araya gelme ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Mısır'da meydana gelen isyan sayısının artması ve Thebes'in kaybı, krallığın Mısır dışındaki zayıflığına katkıda bulunan etmenler arasında olmalıdır (Hölbl, 2001, s. 142-143; Aneni, 2016, s. 156).

H. VI. Ptolemaios Philometor (MÖ 181-145)

Tahta çıktığında 5 ya da 6 yaşında olan VI. Ptolemaios Philometor (annesini seven), annesi I. Kleopatra'nın MÖ 176 yılında ölümüne kadar hanedanlığı onunla birlikte yönetmiştir (Hazel, 2002a, s. 206). I. Kleopatra kontrolü ele alarak Mısır'ı yeniden sakinliğe kavuşturmuştur. Kardeşi IV. Seleukos'a karşı yapılan savaş hazırlıklarına son vererek Seleukoslar ile olan ilişkilerini dengede tutmayı başarmıştır. Ancak MÖ 176 yılında I. Kleopatra'nın ölümü, Ptolemaios krallığı için ciddi bir gerileme

⁶² Yaklaşık MÖ 200-118 yılları arasında yaşayan Polybios, Akhaia Birliği'nin lideri olan Lycortas'ın oğludur. Babasının görevi dolayısıyla bürokrasi, siyaset ve ordu gibi konulara aşina olmuş ve Mısır kralı V. Ptolemaios'a gönderilen Roma elçiliğinin başında gitmiştir. Ayrıca VIII. Ptolemaios döneminde de İskenderiye'ye seyahati olmuştur (Walbank, 1972 s. 48, not 94).

dönemine yol açmıştır. Saray üyeleri arasında bulunan Lenaios ve Eulaios⁶³ isimli iki deneyimsiz kişi kralın danışmanı seçilmiştir. Her iki danışman, kendi prestijlerini arttırmak için kendilerine emanet edilen kralın otoritesini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu danışmanlar krala tanrı, prenses II. Kleopatra'ya⁶⁴ ise kraliçe unvanlarını vermişlerdir. Bundan kısa bir süre sonra da MÖ 175 yılında kardeşlerin evliliği kutlanmıştır (Hölbl, 2001, s. 143).

Bahsi geçen bu iki danışmanın İskenderiye'de kışkırtıcı propagandalar yaparak Koele Syria'yı yeniden ele geçirmek için izledikleri politikalar Ptolemaiosları kötü bir şekilde etkilemiştir (Bevan, 1968, s. 284). Bu sırada MÖ 175 yılında Seleukos krallığını IV. Antiokhos (MÖ 175-164) yönetmekteydi. IV. Antiokhos Mısır hakkında detaylı bilgi edinmek amacıyla İskenderiye kentinde MÖ 174-MÖ 172 yılları arasında düzenlenen bir festivalde kendi adına Miletos kökenli Apollonios'u görevlendirmiştir. Böylelikle İskenderiye'yi yakından gözlemleme fırsatı bulan Apollonios, devletin durumu hakkında IV. Antiokhos'a gerekli bilgileri toplayabilmiştir. IV. Antiokhos Syria ve Palestine arasında bulunan bölgeye asker konuşlandırmış ve MÖ 173 yılında Apollonios'u bir elçilikle beraber Roma'ya MÖ 188 yılında yapılan Apameia Barışı'nın yenilenmesi için göndermiştir. Çünkü bu dönemde Seleukoslar ekonomik açıdan zor bir dönem içerisindeydi ve Roma tarafından kendisine verilen tazminatların ödenmesi konusunda ciddi zorluklar yaşamaktaydı. Aslında IV. Antiokhos'un bunu yapmasındaki amaç Mısır ile yapacağı bir savaş karşısında Roma ile arasındaki diplomatik ilişkilerin olumlu bir şekilde devam etmesiydi. Tüm bunlar yaşanırken MÖ 179 yılında Makedonia'da V. Philippos'un oğlu Perseus tahta geçmiş, Roma'ya karşı Hellenistik bir ittifak arayışına girmiştir (Polyb. 29. 4. 7-10; Liv. 42. 26. 8). Bu gelişmelerden haberdar olan Roma MÖ 173/2 yılında Makedonia ve Hellas'taki koşulların nasıl olduğunu öğrenmek ve Makedonia ile arasında olası bir savaş durumunda Ptolemaios, Seleukos ve Pergamon krallıklarının tutumunu öğrenmek için buralara elçilikler göndermiştir. Bu elçiler C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Baebius Sulca, M. Cornelius Mammula ve M. Caecilius Denter'dir (Liv. 42. 6. 4-5). Bu kişilerin amacı var olan ittifakların yenilenmesi ya da ilgili devletlerin tarafsız

⁶³ Polybios, Eulaios'un kralın ana danışmanı olduğunu ve kral adına toplanması gereken paraları kendi üstüne almaktan çekinmediğini belirtmiştir (28. 20. 5- 28. 21. 1).

⁶⁴ V. Ptolemaios ve I. Kleopatra'nın kızı olan II. Kleopatra, hem kardeşi VI. Ptolemaios ile evlenmiş hem de daha sonra diğer kardeşi olan VIII. Ptolemaios ile evlenmiştir (Speake, 1995, s. 158).

kalmalarını sağlamaktı. İskenderiye'ye gelerek Mısır'dan destek güvencesi alan Romalı elçiler, VI. Ptolemaios'un yukarıda bahsi geçen danışmanlarının IV. Antiokhos'a karşı savaş hazırlığında olduğunu fark etmelerine rağmen bu duruma müdahale etmemiştir. Ayrıca bu savaşın olmaması için de bir çaba sarf etmemişlerdir. Çünkü Perseus ile savaş ihtimalini göz önünde bulunduran *senato*, Seleukosların ve Ptolemaiosların birbirleriyle olan mücadeleleri karşısında sessiz kalmış ve tarafsız bir politika izlemiştir (Bevan, 1968, s. 184). Zaten MÖ 171-168 yıllarında III. Makedonia Savaşı gerçekleştirilmişti. Bu sırada MÖ 170 yılında IV. Antiokhos tarafından VI. Ptolemaios'a karşı VI. Syria Savaşı başlatılmış ve aşağıda değineceğimiz üzere Mısır MÖ 168 yılında ikinci kez işgal edilecektir (Liv. 45. 11. 19).

Bu işgal Livius'un eserinde şu şekilde anlatılmıştır: *“IV. Antiokhos, İskenderiye'den ayrıldı ve Mısır'ın geri kalanını kontrol altına aldı. Kazanana şu anda saldırabilmesi için ordusuyla desteklediğini iddia ettiği taht iddiası olan yaşlı Ptolemaios'u (VI. Ptolemaios) Memphis'te bıraktı ve ordusunu Syria'ya götürdü. Ptolemaios bu gizli tavrın ne olduğunun farkındaydı ve küçük kardeşi (VIII. Ptolemaios) bir kuşatma korkusu içinde olduğu sürece kız kardeşinin yardımı ile ve erkek kardeşinin arkadaşlarına karşı çıkmaksızın İskenderiye'ye geri getirebileceğini düşündü. Bu nedenle, önce kız kardeşine, sonra erkek kardeşine ve arkadaşlarına, onlarla dostane bir anlaşma yapana kadar göndermeye devam etti. Şüpheler, IV. Antiokhos'a çevrildi çünkü Mısır'ın geri kalanını Ptolemaios'a devretmesine rağmen, Pelusium'da güçlü bir garnizon bırakmıştı. Mısır'ın anahtarının Antiokhos'un ellerinde olduğu açıldı, böylece istediği zaman Mısır'ı yeniden işgal edebilecekti. Kardeşler arasındaki iç savaşın sonucunda genel bir anlaşma ile barış yapıldı büyük kardeş Ptolemaios (VI. Ptolemaios) İskenderiye'ye geri döndü.”* (45. 11. 1-7).

Bu pasajdan hareketle Livius bu işgalin kısmen yapıldığını ve IV. Antiokhos'un İskenderiye'nin surlarından geri döndüğünü; Memphis'te büyük kardeş Ptolemaios'un tahta çıkması için bu işgali gerçekleştirdiğine değinmiştir. Ayrıca IV. Antiokhos'un ısrarlarıyla büyük kardeşin İskenderiye'ye kabul edildiğini ve iki kardeşin ortak bir yönetim oluşturduğuna değiniyor. IV. Antiokhos, Syria ve Palestine'de yaşanan iç sıkıntılardan dolayı, MÖ 169 yılı sonbaharında Syria'ya dönmek zorunda kalmıştır. Aşağıda da değineceğimiz üzere Ptolemaios hükümeti, Seleukoslardan başka bir istilayı beklediği için, aşağıda da değineceğimiz üzere Akhaia Birliği'nden yardım

talebinde bulunacaktır. Birlik, delegelerin arabuluculuk yapmasıyla kendini gösterecektir (Polyb. 29. 23-25).

IV. Antiokhos 168 yılının baharında kardeşler arasındaki taht mücadelesine müdahil olmak için Mısır'a karşı harekete geçmiş ve bazı kara kuvvetleriyle birlikte bir donanmasını Mısır'a ve sonra Kypros'a göndermiştir. IV. Antiokhos'un Kypros girişimi başarılıydı (Polyb. 29. 27. 10; Liv. 45. 11. 9). Ptolemaiosların komutanı olan Ptolemaios Makron, adayı Seleukoslara teslim etmiş ve Seleukosların hizmetine girmiştir (II. Makkabees 10. 12-13). Ptolemaios sarayı Mısır sınırına yakın bir yerde IV. Antiokhos ile barış koşullarını görüşmek üzere heyet göndermiştir. IV. Antiokhos, Mısır'daki mevcut yönetimden yararlanarak⁶⁵ Mısır topraklarını tekrar işgal edince Mısır, elçilik heyetini Roma'ya göndermiş ve IV. Antiokhos'u şikayet ederek Roma'dan arabuluculuk talebinde bulunmuştur (Hölbl, 2001, s. 144).

Bu sırada VI. Ptolemaios'un danışmaları olan Eulaios ve Lenaios görevden alınmış, bunların yerine Komanos ve Kineas yeni danışman olarak atanmıştır. VI. Ptolemaios'un önde gelen adamları IV. Antiokhos'a gönderilmesi düşünülen heyeti toplamaya çalışıyordu. Bu süreç içerisinde IV. Antiokhos da Aşağı Mısır'ın büyük bir bölümünü işgal etmişti. IV. Antiokhos kendisine gelen heyetle Koele Syria sorununu konuşmuş ve VI. Ptolemaios ile müzakere yapmayı kabul etmişti. İskenderiye sarayına giden IV. Antiokhos'un elçileri iki kral adına görüşmeler yapmıştır. Burada alınan kararların içeriği pek bilinmese de küçük Ptolemaios (VIII. Ptolemaios) başka bir yere kampa gönderilmiştir. Böylece IV. Antiokhos büyük Ptolemaios'un (VI. Ptolemaios) koruyucusu olmuştur. (Polybios 30. 26. 9). Fakat İskenderiye bu duruma karşı çıkmış Mısır'da üçlü yönetimin olması gerektiğini savunmuştur. Oluşan bu yeni durum IV. Antiokhos'a Akdeniz'i kuşatma imkanı sağlamıştır. İskenderiye sarayı MÖ 169 yılı baharında Roma *Senatosuna* IV. Antiokhos'a müdahale etmesi için elçilik göndermiştir. Böylelikle Ptolemaios hükümeti bir kez daha Roma'nın gücüne başvurmak zorunda kalmıştır. Mısır'ın yardım talebine yanıt veren Roma, IV. Antiokhos ve VI. Ptolemaios arasında müzakere etmesi için T. Numisius'u görevlendirmiştir (Polyb. 29. 25. 3-4) ancak bu görüşmeden bir sonuç alamamıştır.

⁶⁵ IV. Antiokhos, C. Popilius Laenas tarafından Mısır'ı terk ettiği zaman olan MÖ 168 yılından 164 yılına kadar Mısır, VI. Ptolemaios, onun kız kardeşi olan II. Kleopatra ve VIII. Ptolemaios Physkon olarak bilinen kendisinden küçük olan erkek kardeşi ile üç kişilik yönetim tarafından yönetilmiştir (Hölbl, 2001, s. 144).

İskenderiye kenti iyi bir savunma karşısında IV. Antiokhos'un işgal girişiminden kurtulmuştur. Bunun üzerine Antiokhos MÖ 169 yılının sonbaharında ordusunu Syria'ya geri çekmiştir. Geri dönerken de Memphis'te bulunan VI. Ptolemaios'u bırakmış çünkü VI. Ptolemaios'un kardeşi VIII. Ptolemaios ile mücadele edeceğini ummuştur. (Liv. 45. 11). IV. Antiokhos kuşatma altındaki Pelusion'da kalmaya devam etmiştir. Mısır'ın bir an önce güçlenmesi için kardeşler arasındaki taht mücadelesinden çıkıp üçlü bir mutabakat sağlaması gerekiyordu. IV. Antiokhos'un beklentisinin aksine VI. Ptolemaios Memphis'ten İskenderiye kentine geçmiş ve ortak yönetimi tekrar sağlamıştır.

Bu durum karşısında IV. Antiokhos'tan yeni bir saldırı beklentisinde olan Ptolemaioslar yardım almak için Akhaia Birliği'ne bir elçilik heyeti göndermiştir. Birlik bu yardım çağrısına olumlu yanıt vermiştir (Polyb. 29. 23-25). Muhtemelen bu sırada Roma'ya da elçilik heyeti gönderilmiştir. Livius bu elçilik heyeti hakkında şu bilgileri vermiştir:

“İki hükümdarın (Ptolemaios ve Kleopatra) çağrılan elçileri idi. Saçları ve sakalları ile yas tutuyorlardı ve içeriye girdiklerinde kendilerini yere indirdiler. Dilleri elbiselerinden bile daha acınacak bir durumdaydı. Syria kralı Antiokhos büyük Ptolemaios'u Mısır tahtına getirmek ve onun küçük erkek kardeşine karşı savaş yürütmesini istiyordu. Böylece İskenderiye tehdit altında tutuluyordu. Antiokhos Pelusium'da bir deniz savaşı kazanmış ve Nil üzerinde bir köprü inşa ettirerek Mısır'ı işgal girişimi neredeyse başarılı olacak gibi görünüyordu. Bu gerekçeleri izah ettikten sonra Mısır elçileri, senatodan Roma'nın dostu olan kendi krallığına yardım etmelerini ispatlamışlardır. Senatörler İskenderiye kentinin çekiciliğinden etkilenip hemen hükümdarlar arasındaki savaşa son vermek için C. Popilius Laenas liderliğinde, C. Decimius ve C. Hostilius'u gönderdiler. İlk önce Antiokhos'a daha sonra Ptolemaios'a yaklaştılar. Hükümdarlar eğer bu savaştan kaçınmazsa Roma'nın artık hiçbirisinin yanında arkadaş ya da müttefik olarak yer almayacaktır.” (Liv. 44. 19).

MÖ 169 yılının kışından MÖ 168 yılının kışına kadar Mısır heyeti Roma'da kalmıştır. Roma'nın C. Popilius liderliğindeki heyeti Seleukos ve Ptolemaioslar arasındaki savaşı gözlemlemesi için doğuya gönderilmiştir. Aslında böylesine bir savaş

Roma'nın lehine olurdu. Bu gelişmeler üzerine IV. Antiokhos, VI. Ptolemaios'a zorla kabul ettirdiği anlaşmayı ihlal ederek Mısır'da tekrardan kardeşler arasında ortak bir yönetimin olmasını istemiştir. Tüm bunlar olurken Perseus da IV. Antiokhos'a MÖ 169/8 yılının kışında bir ittifak anlaşması teklif etmiş ancak IV. Antiokhos Roma'yı karşısına almamak için bunu reddetmiş (Liv. 44. 24) ve bunun yerine Roma ve Makedonia arasındaki mücadeleyi bildiğinden dolayı Mısır'ı almayı planlamıştır.

IV. Antiokhos Mısır'ı alarak iki Hellenistik krallığı birleştirmek istiyordu. Ancak Roma'nın müdahalesinin çok geçmeden gerçekleşeceğini de biliyordu. Bunun üzerine IV. Antiokhos Aşağı Mısır'ı (Delta ve Fayum) alarak Memphis'e taşınmıştır.⁶⁶ Aşağı Mısır'a kendi yöneticilerini görevlendiren IV. Antiokhos Ammon tapınağının kısmi yıkımı gibi baskınlar da gerçekleştirmiştir. Mısır'da bir kral gibi davranan IV. Antiokhos MÖ 168 yılının ilkbaharında kendisini fiili kral olarak göstermiştir. Muhtemelen IV. Antiokhos Mısır'a Seleukos koruyuculuğu yerleştirmek istemiş ve bunu yaparken de yeğeni VI. Ptolemaios adına gerçekleştirmekteydi. IV. Antiokhos burada birtakım faaliyetlerde bulunduktan sonra İskenderiye kentine doğru yaklaşmıştır. Bu sırada MÖ 168 yılında Roma cephesinde C. Popilius Laenas, Makedonia kralı Perseus'a karşı zafer kazanmış ve IV. Antiokhos'un İskenderiye'ye doğru yaklaşmakta olduğu haberini almıştır. C. Popilius Laenas'ın bu çatışmaya müdahale etmesi için durum idealdi ve bundan dolayı Roma elçiliği Mısır'a yönelmiştir (Liv. 44. 29. 1). MÖ 168 yılının Haziran'ının ilk günlerinde İskenderiye'nin dışında olan Eleusis'te IV. Antiokhos ile görüşmüş ve bu görüşme "Eleusis Günleri" olarak bilinmektedir. Bu görüşme hakkında Livius şu ifadeleri kullanmıştır (45. 12):

"...IV. Antiokhos İskenderiye'den yaklaşık dört mil uzaklıktaki bulunan Eleusis nehrini geçtikten sonra burada Romalı elçiler tarafından karşılanmıştır, Popilius'a elini uzatarak dostça bir selamlama yapmıştır. Fakat Popilius, IV. Antiokhos'un ellerine senatonun kararnamesi yazılı olan tabletleri vermiş ardından Antiokhos'a

⁶⁶Senatonun emriyle geri çekilmek zorunda kalan IV. Antiokhos, Judaea'ya gelerek burada Onias'ın kardeşi olan İesus'u yerleştirmiş ve zaman içerisinde de Yahudiler için büyük sıkıntılar başlamıştır. (Hieron. Chron. 1845)

Antiokhos, Judaea'da Yahudi yasalarına karşı çıkmış ve ilk başta tüm ülkeyi putperestliğe zorlamış, karşı çıkanları ise öldürmüştür. Ardından Kudüs'e girmiş ve tapınağı ve Tanrı'ya ibadet etmek için kullanılan kutsal eşyaları yağmalayarak buraya Olimpia-Zeus heykelini yerleştirmiştir (Hieron. Chron. 1848).

*okumasını emretmiştir. Antiokhos bunu okuduktan sonra konuyu arkadaşlarıyla müzakere etmek için zaman isteyince her zamanki gibi sert bir duruşu olan Popilius yanında taşıdığı sopayla IV. Antiokhos'un etrafına bir daire çizmiştir. Popilius, IV. Antiokhos'a "o daireden çıkmadan önce senatoya bırakmam için bana bir cevap ver" demiştir. Birkaç dakika boyunca tereddüt eden IV. Antiokhos Popilius'a "senatonun doğru düşündüğü şeyi yapacağım" demiştir. Bu ana kadar Popilius, Antiokhos'a elini uzatmamıştı. IV. Antiokhos, tayin edilen tarihte Mısır'ı tahliye etmiş ve Roma heyeti neredeyse hiç barış yapmayan Mısır'daki kardeşler arasında kalıcı bir uzlaşma kurma yetkisini kullandılar. Daha sonra Kypros'a yelken açtılar ve buradaki Antiokhos filosunu eve gönderdiler. Roma heyetin bu çalışmaları sayesinde milletler arasında büyük bir ün kazanmış, çünkü Mısır'ı IV. Antiokhos'un eline geçmesinden kurtarmış ve kralliyet tacını Ptolemaioslara teslim etmiştir."*⁶⁷

Yukarıda da anlattığımız üzere Roma ultimatomu karşısında IV. Antiokhos geri adım atmış ve savaşı sonlandırmıştır. IV. Antiokhos MÖ 168 yılının Haziran'ının son günlerinde Mısır'dan ayrılmıştır (Hölbl, 2001, s. 148). Artık Mısır'da kardeşler arasında barış sağlanmıştı.⁶⁸ Ancak Romalı elçilerin beklentisine göre gelecekte yine kardeşler arasında anlaşmazlık çıkacaktır. Mısır her ne kadar VI. Syria Savaşı'ndan önceki gibi bağımsız bir şekilde yönetilse de bundan böyle Roma'nın onlardan çok daha güçlü olduğu kabul edilmiş böylece hanedan içi çatışmalarda Roma'nın yardımına başvurmak zorunda kalınmıştır. Ptolemaioslar, Mısır'ın IV. Antiokhos tarafından kuşatılmasını engelleyen Roma *Senatosuna* teşekkürlerini sunması için Ptolemaioslara yakınlığı ile bilinen Numenios liderliğindeki bir elçilik heyetini görevlendirmiştir (Polyb. 30. 16. 1; Liv. 45. 13).

VI. Ptolemaios, kardeşini kontrol altında tutmayı başardıktan kısa bir süre sonra, yeni edindiği gücün farkında olmuş ve dikkatini Seleukos krallığına yöneltmiş ve eski Ptolemaios toprakları olan Koele Syria'ya yönelmiştir. Bu dönemde IV. Antiokhos'un kuzeni olan Demetrios Roma'da rehin edilmiş ancak burada MÖ 162 yılında VI.

⁶⁷ Eleusis Günleri hakkında benzer bir kesit için bkz. Polyb. 29. 27; Diod. 30. 1 ve devamında da mevcuttur.

⁶⁸ IV. Antiokhos, C. Popilius Laenas tarafından Mısır'ı terk ettiği zaman olan MÖ 168 yılından 164 yılına kadar VI. Ptolemaios, onun kız kardeşi olan II. Kleopatra ve VIII. Ptolemaios Physkon olarak bilinen kendisinden küçük olan erkek kardeşi ile üç kişilik yönetim tarafından yönetilmiştir (Hölbl, 2001, s. 181).

Ptolemaios'un elçilik heyetinden olan Menyylos'un desteğini alarak Roma'dan kaçmış, Seleukos kralı V. Antiokhos tahttan indirilmiş ve yerine I. Demetrios (MÖ 162-150) olarak geçmiştir. Pergamon kralı II. Attalos, I. Demetrios'a rakip olarak IV. Antiokhos'un küçük oğlu Aleksandros Balas'ı desteklemiştir. VI. Ptolemaios da Seleukos krallığındaki taht mücadelesine katılmış ve Syria'da bulunan Aleksandros Balas'a destek kuvvetlerini göndermiştir. MÖ 150 yılında I. Demetrios ile yaptığı savaştan zaferle ayrılan Aleksandros Balas (MÖ 150-145) Ptolemaiosların desteğine teşekkür etmek için MÖ 150/149 yılında VI. Ptolemaios'un kızı Kleopatra Thea ile evlenmiştir. Ancak MÖ 147 yılında VI. Ptolemaios'a Aleksandros Balas tarafından desteklenen bir suikast girişimi başarısız olunca ve Aleksandros Balas suçluları teslim etmeyi reddedince VI. Ptolemaios II. Demetrios'u (I. Demetrios'un oğlu) desteklemiş ve kızı Kleopatra Thea'yı II. Demetrios ile evlendirmiştir. Çok geçmeden Aleksandros Balas, VI. Ptolemaios ve II. Demetrios ile yaptığı savaşta yenilmiştir. VI. Ptolemaios'un ordusuyla birlikte İskenderiye'ye dönmüş, Koele Syria ise Seleukoslarda kalmıştır.

MÖ yaklaşık 165 yılı civarında Roma'nın da tahmin ettiği gibi kardeşler arası anlaşmazlık başlamıştır. Diodoros'un aktardıklarına göre muhtemelen Mısır kökenli ve kralın arkadaşı olan Dionysios Petosarapis adındaki kişi iki erkek kardeş arasındaki var olan anlaşmazlığı kendi lehine kullanmaya çalışmıştır. Fakat kısa süre içerisinde Dionysios Petosarapis entrikalarında başarılı olamayıp İskenderiye'yi terk etmiş ve Eleusis'e kaçmıştır. Eleusis'e yerleşen Dionysios Petosarapis buradaki halkı krala karşı isyan etmeleri için kışkırtmıştır. Dionysios Petosarapis, Eleusis'te yaklaşık 4.000 kişilik oluşturduğu ordu kralın askerlerine yenilince kendisini suya atarak karşıya geçmeye çalışmıştır. Akıbetinin ne olduğu bilinmese de Eleusis'te üne kavuştuğu söylenebilir (Diod. 31. 15a). MÖ 164 yılında Fayum'da rahiplerin bile ciddi şekilde etkilendiği sosyal koşullardan kaynaklanan sıkıntılar yaşanmıştır. Yukarıda da değindiğimiz üzere IV. Antiokhos döneminde Fayum'da Krokodilopolis yakınlarındaki Amon Tapınağı yıkılmıştı. Ancak daha sonra bu tapınak tekrar yapılmıştır. Fakat Mısır kökenli isyancılar bu tapınağı yıkmış ve rahiplerin mağaralarda yaşamasına sebep olmuşlardır. Bölgede yerleşik olan *klerukhlar* (göçmen askerler) için sığınağın bu yıkımının sebebi ise buradaki yerel rahiplerin hanedan ile iş birliği yapmış olmalarıydı. Diodoros'un aktardıklarına göre “*VI. Ptolemaios*

döneminde Thebaid’de Perosarapis ile bağlantısının olduğu bir isyan ortaya çıkmıştır. MÖ 165 yılı civarında ortaya çıkan bu isyanı VI. Ptolemaios başarıyla bastırmıştır. Ancak Panopolis adındaki kent eski bir höyüğün üzerinde duruyor ve erişilmez olmasından dolayı asiler burayı güvenli bulup en aktif olanları burada toplamıştır. Buradaki isyanı güçlükle bastıran kral Ptolemaios isyanın liderini cezalandırdıktan sonra İskenderiye’ye geri dönmüştür.” (31. 17b).

MÖ 164 yılında kardeşler arasında (VI. Ptolemaios ve VIII. Ptolemaios) tekrar çatışmalar ortaya çıkmıştır. Diodoros’un aktardıklarına göre: “VI. Ptolemaios kendi kardeşi tarafından sürgüne gönderilmek zorunda kalmıştır ve ona eşlik eden üç köle ile birlikte sefil kıyafetler içerisinde Roma’ya gitmiştir” (31. 18). Aslında VI. Ptolemaios üzerindeki sefil kıyafetlerle senatoyu etkilemek istemiş olabilir. Senatonun VI. Ptolemaios hakkında hangi kararı verdiği bilinmemektedir ancak VI. Ptolemaios daha sonra Kypros’a gitmiştir. Bu gelişmeler üzerine kız kardeşi-eşi olan II. Kleopatra da Kypros’a gitmiştir. Bu durumda MÖ 164/3 yılında VIII. Ptolemaios Mısır’ı tek başına yönetmiştir. (Hölbl, 2001, s. 183). VIII. Ptolemaios Mısır’da zorbalık yapmaya başlayınca İskenderiye halkı Kypros’ta bulunan VI. Ptolemaios’u İskenderiye’ye geri çağırmıştır (Diodoros 31. 17c; Polybios 31. 18. 14). MÖ 163 yılında iki kardeş arasındaki anlaşmazlık Mısır’ın ikiye bölünüp yönetilmesiyle giderilmiştir. Yapılan anlaşmaya göre VIII. Ptolemaios Kyrene kralı olmuştur, geride kalan diğer topraklar ise VI. Ptolemaios tarafından yönetilmiştir. Bu çözüm şenliklerle kutlanmıştır. Bu sırada İskenderiye’de bulunan Roma heyetinin bu durum karşısında bir şey yapıp yapmadıkları bilinmiyor. VI. Ptolemaios, Mısır’da kız kardeşi-eşi II. Kleopatra ile birlikte MÖ 163 yılından MÖ 145 yılına kadar hüküm sürmüştür. Böylelikle Ptolemaios tarihinde istisnai olan üçlü yönetim dışında ilk kez kraliyet çiftinin ülkeyi birlikte yönetmeleri görülmüştür. IV. Ptolemaios iktidara geldikten hemen sonra ülkedeki sorunlarla ilgilenmiş ve genel af genelgesi yayınlayarak MÖ 17 Ağustos 163 yılından önceki işlenmiş bazı suçları affetmiştir. Mısır’daki bu olumlu gelişmelere rağmen Kyrene’de hüküm süren VIII. Ptolemaios buradaki yönetimden memnun değildi. VIII. Ptolemaios, daha önceden VI. Ptolemaios’un yaptığı gibi MÖ 163/2 yılında Roma Senatosuna gitmiştir. Burada gerçekleşen diyalogu Polybios şöyle aktarmıştır: “... Bana (VIII. Ptolemaios) kendi isteğim dışında zorla Ptolemaios krallığını iki parçaya ayrılmasını kabul ettirdiler. Benim ve ağabeyim (VI. Ptolemaios)

arasında yapılan bu anlaşmayı feshetmek istiyorum. Senatodan beni Kypros'a atamasını diliyorum.” (Polyb. 31. 10. 1-3) Senato bu durum karşısında VIII. Ptolemaios'un lehine karar almıştır ve bir elçilik heyeti oluşturarak iki kardeşin tekrar uzlaşması için İskenderiye'ye göndermiştir. Senato tarafından VIII. Ptolemaios'a eşlik etmesi için Titus Torquatus ve Gnaeus Merula tayin edildiler ve VIII. Ptolemaios'un Kypros hakkındaki isteğini yerine getirdiler (Polyb. 31. 10. 8-9). Bu arada VI. Ptolemaios da İskenderiye'ye gelen Roma elçilik heyetiyle görüşmeleri bilerek uzatmaktaydı. VIII. Ptolemaios ise Kyrenaika üzerinde egemenlik sağlamada oldukça zorluklar çekmiş ve bu sebeplerden dolayı Kypros üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. VI. Ptolemaios, Roma elçilik heyeti ile anlaşmaya varmıştır. VIII. Ptolemaios Kyrene'ye yerleştikten sonra Roma'ya şikayetlerini iletmesi için elçilik heyeti göndermiştir. MÖ 162/1 kışında VI. Ptolemaios, Menyllos liderliğindeki temsilcileri ile birlikte senatoda duruşma yapılmasına karar verildi. Fakat senato bu kez sert kararlar almıştır. Menyllos beş gün içerisinde Roma'dan ayrılacak ve VI. Ptolemaios ile olan diplomatik ilişkisine son verecektir. Senatonun aldığı bu karar Publius Apustius ve Caius Lentulus tarafından Kyrene'de bulunan VIII. Ptolemaios'a iletilmiştir. Böylelikle VIII. Ptolemaios, Roma'nın kendi tarafında olmasına sevinmiştir ve Kypros'u kendi kontrolüne almak için asker toplamaya koyulmuştur (Polyb. 31. 20). Bu sırada Seleukos tahtında Kypros'u ele geçirmek isteyen I. Demetrios Soter bulunuyordu. MÖ 155 yılında Kypros'ta yöneticilik yapan Arkhias Seleukoslarla gizli görüşmeler yapıyordu. Kardeşler arasındaki anlaşmazlıklarda Roma müdahalesi bu dönemde yine görülmektedir. Kardeşler arasında yapılan Kypros mücadelesinin sonunda VIII. Ptolemaios, Kyrenaika'da MÖ 162-145 yılları arasında tekrar yöneticilik yapmaya devam etmiştir. VIII. Ptolemaios üzerindeki güçsüz imajı “*Euergetes*” unvanını alarak gidermeye çalışmıştır (Hölbl, 2001, s. 188).

MÖ 160'lı yılların sonuna doğru Thebaid'de isyanlar tekrar meydana gelmiş, İskenderiye sarayı bu isyanları bastırmak için Nubye'de harekete geçmiştir. VI. Ptolemaios döneminde Mısır kökenli Yahudilere önem verilmiştir. Ptolemaios hanedanlığından önceki döneme ait olan yerleşim yerlerinden olan Elephantine adasında Yahudi askeri kolonileri bulunmaktadır. Hanedanlığın ilk krallarından itibaren Yahudiler önemli mevkilere getirilmiştir. Örneğin III. Onias'ın oğlu IV. Onias MÖ 175/4 yılında başrahiplik yapmış ve VI. Ptolemaios döneminde IV. Onias ve ailesi

Delta'da Leontopolis'e yerleştirilmiş ve burada Yahudiler için Yahweh'e (günümüzde Tell el-Jahudiya) bir tapınak inşa ettirilmiştir (Ioseph. *Ant. Iud.* 13. 65.-69).⁶⁹ Seleukosların şiddetinden kaçan Yahudiler, Ptolemaiosların olumlu tutumundan dolayı İskenderiye kentine gelmişlerdir.

VI. Ptolemaios döneminde Thera, Methana ve Itanos'da Ptolemaios hakimiyetinin devam ettirilmesi Hellas ile dostane ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. MÖ 163 yılının Ağustos'unda VI. Ptolemaios Thera'daki Ptolemaios birliklerine katılmıştır. Thera MÖ 145 yılında VI. Ptolemaios'un ölümünden sonra Ege'den çıkana kadar Hellen topraklarındaki Ptolemaios donanmasının genel merkezi olarak kalmıştır (Hölbl, 2001, s. 191). Atina'da Ptolemaia adında bir festivalin kutlanması Atina ile iyi ilişkilerin devam ettirildiğini göstermektedir. Athena Polias tapınağının yakınlarında bronz atlı bir heykelin VI. Ptolemaios olduğu düşünülmektedir (Hölbl, 2001, s. 191).

MÖ 152 yılının ilkbaharında VI. Ptolemaios'un⁷⁰, en büyük oğlu Ptolemaios Eupator ile birlikte yönetimi kısa bir süre ortak yönettiği bilinmektedir. Ancak aynı yılın yazında oğlu Ptolemaios Eupator ölmüş, MÖ 145 yılında da VI. Ptolemaios, Seleukos kralı Aleksander Balas'a karşı yaptığı mücadelede yaralanarak ölmüştür.

VII. Ptolemaios'un saltanatlık dönemiyle ilgili pek çok tartışma mevcuttur. VI. Ptolemaios ve II. Kleopatra oğlu olan VII. Ptolemaios (Bevan, 1968, s. 306), babası ile birlikte yönetimde kısa bir süre yer almıştır, ancak kısa bir süre sonra amcası VIII. Ptolemaios tarafından öldürülmüştür (Speake, 1995, s. 531; Hazel, 2002b, s. 255).

Sonuç olarak VI. Ptolemaios döneminde daha da güç kaybeden Mısır MÖ 170 yılında IV. Antiokhos tarafından iki kez işgal edilmiş ancak Roma *Senatosunun* baskısı ile geri çekilmek zorunda kalmıştır. MÖ 169 ve 164 yılları arasında Mısır'da VI.

⁶⁹ IV. Antiokhos VI. Syria Savaşı sırasında Hellenleştirme politikasını uygulamak için Yahudilere acımasızca davranmış, MÖ 167 yılında bir kararname yayınlayarak Iarusalem'ı bir Hellen kentine dönüştürmek istemiş, buradaki Yahweh kültü yasaklanmış ve Yahweh tapınağı Zeus Olympios tapınağına dönüştürülmüştür. Yahudiler bu duruma sessiz kalmayıp büyük bir direniş hareketi başlatmış ve Makkabeus bu hareketin lideri olmuştur. Makkabeus, Iarusalem'ı ele geçirmiş ve MÖ 164 yılında Yahweh kültünü yeniden kurmuştur. (Hölbl, 2001, s. 190). Yahudilere uygulanan şiddet hareketleri I. Demetrios Soter döneminde de devam ettiğinden dolayı İskenderiye kentine gelmişler ve böylece şiddetten kaçan Yahudilerin VI. Ptolemaios döneminde İskenderiye kentine gelmesiyle bu kentin nüfusunda artış görülmüştür (Ioseph. *Ant. Iud.* 13. 74-79).

⁷⁰ VI. Ptolemaios'un eşi-kız kardeşi olan II. Kleopatra'dan en büyük oğlu Ptolemaios Eupator ile Ptolemaios Neos adında oğulları; en büyük kızı Kleopatra Thea ile III. Kleopatra adında kızları vardır. IV. Ptolemaios'un bilinmeyen diğer eşinden Ptolemaios Memphites adında bir oğlu vardır.

Ptolemaios, kız kardeşi-eşi ve küçük kardeşi VIII. Ptolemaios tarafından üçlü yönetim görülmüştür. Ancak bu güç mücadelesinde kardeşi VIII. Ptolemaios tarafından tahttan indirilse de aradığı destek Roma tarafından sağlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Mısır'daki isyanlar tekrar ortaya çıksa da acımasızca bastırılmıştır (Aneni, 2016, s. 156)

I. VIII. Ptolemaios II. Euergetes (MÖ 145-116)

VI. Ptolemaios'un MÖ 145 yılında Syria'da ölmesinden sonra VIII. Ptolemaios'a karşı makul bir alternatifin bulunmadığı görülmüştür. VIII. Ptolemaios, elçiler tarafından Kyrene'den geri getirilmiş (Iust. 38. 8. 2-3; Diod. 33. 13) ve üç haftalık bir aradan sonra İskenderiye'de tahta çıkmıştır. Daha sonra, kardeşi olan II. Kleopatra (ağabeyi VI. Ptolemaios'un dul olan eşi) ile evlenmiştir. Yönetimdeki bu değişiklik belli gerilimlere yol açmıştı, çünkü edebi kaynaklar VIII. Ptolemaios'un yönetime acımasızlık ve adaletsizlikle başladığını göstermektedir. VIII. Ptolemaios, II. Kleopatra ile evlenme kutlamaları sırasında hem VI. Ptolemaios'un küçük oğlunu hem de onu destekleyenleri öldürmüştür (Iust. 38. 8. 4). Yahudi kökenli komutan olan Onias ve Dositheos, sözde kral ve kraliçeye karşı çıkmışlar ve bu da Yahudilere karşı ciddi huzursuzlukların yaşanmasıyla sonuçlanmıştır (Ioseph. Ap. 2. 50-55). Ayrıca Samothrake kökenli Aristarkhos gibi Hellen entelektüellerinin çoğu İskenderiye dışına sürülmüştür. İzlenen bu kötü politikalar sonucunda İskenderiyeliler tarafından kralın unvanı *Euergetes* (hayırsever) yerine onun karşıt anlamına gelen *Kakergetes* (zalim/kötülük eden) olarak değiştirilmiş, ayrıca kendisine *Physkon* unvanı da verilmiştir.⁷¹

VIII. Ptolemaios'un tahta çıkmasından kısa bir süre sonra, Ege'deki son üç Ptolemaios üssünden (Itanos, Thera ve Methana) Mısır askerleri geri çağırılmıştır. Bundan böyle, Kızıldeniz'deki kaleler hariç, Ptolemaiosların hakimiyet alanı sadece Mısır, Aşağı Nubia, Kypros ve Kyrenaika'nın kuzey kesimiyle sınırlı kalmıştır.

VIII. Ptolemaios MÖ 141/140 yılında eşinin kendisiyle aynı adı paylaşan III. Kleopatra⁷² ile de evlenince Mısır iki kraliçeye sahip olmuştur: II. Kleopatra ve III.

⁷¹ Strab. 17. 1. 11; Plut. Cor. 11. 2.'de Grypus olarak da geçmektedir.

⁷² III. Kleopatra, VI. Ptolemaios'un kızı ve II. Kleopatra'nın kız kardeşidir.

Kleopatra. Yasal olarak, iki kadın aynı seviyeye yerleştirilmiştir. Fakat yazıtlarda kraliçelerden bahsedilirken II. Kleopatra için “Kardeş Kleopatra”, III. Kleopatra için ise “Eş Kleopatra” ibareleri kullanılmıştır. Bu evlilik düzenlemesinin üç üyesi de *Theooi Euergetai* (Tanrıların İyilikperverleri) kavramı ile anılmışlardır (Hölbl, 2001, s. 195).

Bundan sonra on beş yıl boyunca iki kraliçe ile birlikte Mısır’ı yöneten VIII. Ptolemaios’un kötü yönetimine karşı halk tarafından ayaklanma başlatılmıştır. İktidar üçlüsü arasında da çatışmalar yaşanmaktaydı ve bu durum MÖ 130’larda daha yoğunlaşmıştır. MÖ 132 yılından önce VIII. Ptolemaios’un ve II. Kleopatra’nın partizanları arasında iç savaş patlak vermiştir (Hölbl, 2001, s. 197). Halk ise bu ayaklanma esnasında kardeş Kleopatra’yı desteklemiştir. Bu durum karşısında VIII. Ptolemaios, ikinci eşi III. Kleopatra ile birlikte MÖ 132 yılında İskenderiye’yi terk etmeye zorlanmış ve Kypros’a sürgün edilmiştir (Whitehorne, 2001, s. 117). Mısır’da kalan II. Kleopatra’nın Memphites’i⁷³ kendisine karşı kışkırtma ihtimalini gören VIII. Ptolemaios Kypros’ta kendisine bir ordu hazırlamış, MÖ 129 yılında Mısır’a geri dönerek, II. Kleopatra Philometor Soteira adıyla tek başına yönetime geçen kız kardeşini tahttan indirmek için paralı askerlerden oluşan bir ordu kurmuştur (Davis-Kraay, 1973, s. 168). Mısır’da yaşanan bu durum Seleukos kralı II. Demetrios için fırsata dönüşmüştür. Çünkü yukarıda da değindiğimiz üzere II. Demetrios, VI. Ptolemaios ve II. Kleopatra’nın kızı Kleopatra Thea ile evlenmişti. Böylelikle II. Kleopatra’nın damadı sayılıyordu. Mısır’ı yalnız yöneten II. Kleopatra, VIII. Ptolemaios’a karşı kendisine destek vermesi için II. Demetrios’a elçiler göndermiştir (Iust. 38. 9. 1; 39. 1. 2-4). Demetrios bu yardıma elbette olumlu yanıt vermiş ve VIII. Ptolemaios’un askerleriyle yaptığı mücadelede Pelusion sınırına kadar ilerleyebilmiştir. Bu sırada MÖ 128 yılında II. Demetrios’un askerleri arasında bir isyan çıkınca II. Demetrios geri dönmek zorunda kalmıştır. Mısır’da daha da güçsüz kalan II. Kleopatra yaşanan bu gelişmelerden dolayı Syria’ya kaçmak zorunda kalmıştır. MÖ 129/8 yılında VIII. Ptolemaios da Seleukosların içişlerine karışmış ve II. Demetrios’a karşı rakip olarak II. Aleksandros Zabinas’ı desteklemiştir. MÖ 126 yılında II. Aleksandros Zabinas VIII. Ptolemaios’tan aldığı askeri destekle II.

⁷³ VIII. Ptolemaios ve II. Kleopatra’nın oğlu olan Ptolemaios Memphites daha sonra babası tarafından öldürülmüştür.

Demetrios'a açtığı savaştan zaferle ayrılmıştır. Savaştan kısa bir süre sonra II. Demetrios, eşi Kleopatra Thea tarafından öldürülmüştür (App. Syr. 69). Böylece Seleukos tahtına kimin geçeceği hakkında anlaşmazlıklar görülmüştür.⁷⁴

Ptolemaiosların Seleukosların içinde yaşanan taht mücadelesinde yer almak istemesi ve buraya askeri destek göndermesi Mısır'ın zayıflamasına katkı sağlamıştır. Böylelikle Mısır'daki alt sınıfların durumu daha da kötüleşmiştir. Bu kötüye gidiş kapsamlı ve radikal çözümler gerektirmiştir. VIII. Ptolemaios yakın geçmişte af içeren reformlar ve törenler aracılığıyla durumu kurtarmaya çalışmıştır. MÖ 118 yılında Ptolemaios üçlü yönetimi Genel Af Kararnamesi çıkarmıştır. MÖ 186 yılında V. Ptolemaios tarafından çıkarılan kararnamede olduğu gibi, bu ilan aynı zamanda genel bir af ile de başlamaktadır. Cinayet ve tapınak hırsızlığı hariç, MÖ 118'den önce işlenen tüm suçlar affedilmiştir. Topraklarını terk eden kaçaklar geri dönecek, ödenmemiş borç üzerindeki vergilerden feragat edilecektir. Bu kararnamede yönetim tarafından çalışan nüfusun, özellikle de kralın arazilerini işleten çiftçilerin, ekonomik durumunu ve haklarını iyileştirmeye yönelik tedbirler uygulanmaya çalışılmıştır (Hölbl, 2001, s. 201-202). MÖ 116 yılında VIII. Ptolemaios'un ölümünden sonra II. Kleopatra'nın ne kadar süre yaşadığı bilinmemektedir. Vasiyetinde tahtı eşi III. Kleopatra'ya bırakmıştır.

J. IX. Ptolemaios II. Soter (MÖ 116-80) ve X. Ptolemaios I. Aleksandros (MÖ 106-88)

VIII. Ptolemaios'un eşi III. Kleopatra oğullarının (IX. Ptolemaios ve X. Ptolemaios) ülkeyi birlikte yönetmelerine karar vermiştir (Iust. 39. 3. 1). Aslında III. Kleopatra küçük oğlu olan X. Ptolemaios'un iktidara gelmesini istiyordu, fakat halkın görüşü tahta hak eden varisin oturmasıydı; bu sebeple annesine refakat edecek olan IX. Ptolemaios tahta geçmiştir. IX. Ptolemaios tahta geçince kendisini ülkenin dini temsilci olarak göstermiş ve MÖ 117-107 yılları arasında İskenderiye'deki kültleri denetlemiş, MÖ 115 yılında Elephantine adasına giderek Nil'e adaklarda bulunmuştur. Saltanatının başlamasından kısa bir süre sonra, annesinin etkisiyle kız kardeşi IV. Kleopatra'dan boşanmış ve diğer kız kardeşi V. Kleopatra Selene ile evlenmiştir (Iust.

⁷⁴ Seleukos krallığında yaşanan taht mücadelesi için bkz. App. Syr. 68-69.

39. 3. 2). Bu durum üzerine IV. Kleopatra, Seleukos krallığında üvey kardeşi VIII. Antiokhos Grypos⁷⁵ ile taht mücadelesi eden IX. Antiokhos Kyzikenos ile evlenmeyi planlamış ve Kypros'a giderek burada kendisine bir ordu oluşturmuş, Seleukoslardan da aldığı destekle yola çıkmıştır. MÖ 112 yılında IV. Kleopatra, Antiokhia'da VIII. Antiokhos tarafından etrafı sarılmış ve VIII. Antiokhos'un eşi olan Tryphaina (VIII. Ptolemaios'un kızı ve kendi kız kardeşi) tarafından öldürülmüştür (Iust. 39. 3. 4-11).

Bu sırada İskenderiye'de iktidar mücadeleleri yeniden başlamıştır. III. Kleopatra, IX. Ptolemaios'u tahttan indirmek için IX. Ptolemaios'un kendisine karşı bir saldırıyı planladığını söyleyerek IX. Ptolemaios'u İskenderiye'den kaçmak zorunda bırakmıştır (Iust. 39. 4. 1; Paus. 1. 9. 2). Bu durum üzerine MÖ 114 yılından beri Kypros'ta yöneticilik yapan X. Ptolemaios Mısır'a gelerek MÖ 106 yılında Mısır tahtına geçmiş ve annesi III. Kleopatra ile birlikte MÖ 101 yılına kadar ortak yönetici olmuştur. İskenderiye'den kaçan IX. Ptolemaios ise ikinci yüzyılın sonuna kadar Kyrenaika'nın kontrolünü elinde tutmuş ve Kypros'ta da oldukça nüfuz sahibi olmuştur. Bu sırada Seleukos tahtında VIII. Antiokhos ve IX. Antiokhos arasında taht mücadelesi yaşanıyordu. X. Ptolemaios ordusunun büyük bir kısmını Mısır dışında konuşlandırdığı için IX. Ptolemaios bunu fırsat bilmiş ve MÖ 103 yılında Pelusion'a yürümüştür. Yapılan mücadeleden X. Ptolemaios kazanmış ve IX. Ptolemaios yeniden Kypros'a gitmiş ve MÖ 88 yılına kadar yöneticilik yapmıştır. Bu sırada MÖ 103-101 yılları arasında Seleukos krallığında hanedan içi karışıklık başlamış ve III. Kleopatra kızı V. Kleopatra Selene'yi VIII. Antiokhos'a eş olarak göndererek Seleukosların desteğini almayı planlamıştır (Iust. 39. 4. 4). İskenderiye'de III. Kleopatra ve X. Ptolemaios arasında anlaşmazlık çıkmış ve MÖ 101 yılında III. Kleopatra'nın öldürülmesiyle X. Ptolemaios tek başına hükümdar olmuştur.

Diğer taraftan MÖ 100 yılında Roma'da, İskenderiye, Kypros ve Kyrene'de bulunan üç Ptolemaios yöneticilerine ve Seleukos krallığına korsanlara karşı belirli tedbirler almalarını teşvik eden bir korsanlık yasası çıkarmıştır. Bu sırada Kyrene yöneticisi olan Ptolemaios Apion (VIII. Ptolemaios'un oğlu) MÖ 96 yılında Kyrene'deki hakimiyeti Romalılara devretmiştir. Ancak iki üvey kardeşi Mısır'da hüküm

⁷⁵ X. Ptolemaios, Kypros'ta yöneticilik yaparken VIII. Antiokhos Grypos ile IX. Antiochos Kyzikenos arasındaki iç savaş sırasında, rakip kralların her ikisinin de krallıklarında kalan kentlerin desteğini alabilmek için taviz içeren mektuplar yazmıştır. Bu mektuplardan biri için bkz. Ek 3: Yazıt 4)

sürmesine rağmen Ptolemaios Apion'un Kyrene'yi Romalılara neden devrettiği bilinmemektedir. Roma *Senatosu*, Ptolemaios kraliyet arazilerini sahiplenmiş ve Hellen kentlerinin özgürlüğünü ilan etmiştir (Liv. *Perioch.* 70). Böylece, kraliyet toprakları ve o topraklardan elde edilen tüm gelirler Romalılara aktarılmıştır. Bir süre geçtikten sonra Roma MÖ 73/4 yılında Kyrene eyaletini kurmuştur. Böylece Roma, I. Ptolemaios tarafından MÖ 322'de ele geçirilen eski Ptolemaios sınır ötesi topraklarını ele geçirmiştir. Geniş ticaret bağlantısına sahip olan Kyrenaika Mısır'a da komşuydu ve çeşitli nedenlerden dolayı, Kyrenaika Mısır İmparatorluğu'nun en önemli sınır ötesi bölgeleri arasındaydı. Bundan böyle Ptolemaiosların elinde sadece Kypros sınır ötesi bir mülkiyet olarak kalmıştır. Diğer taraftan Kyrenaika'da hakimiyeti sağlayan Roma doğrudan Mısır'a komşu olma avantajını elde etmiştir (Hölbl, 2001, s. 210).

Diğer taraftan MÖ 91 yılından beri Mısır'ın güneyinde huzursuzluk yaşanmaktaydı. Bir isyancı grup, iki komşu kent olan Latopolites (Esna civarında) ve Pathyrites'teki topraklara saldırmıştı. Thebes'te de isyanlar görülmekteydi. X. Ptolemaios krala yakışmayan davranışlar gösterdiğinden dolayı MÖ 88 yılında tebaası ayaklanarak ve X. Ptolemaios'u İskenderiye'den kovmuştur (Paus. 1. 9. 3; Iust. 39. 5. 1). İskenderiye'den kovulan X. Ptolemaios, eşi ve kızı ile birlikte (oğlu Kos adasında bulunmaktaydı) Küçük Asia'daki Myra (Demre) kentine kaçmıştır. Burada Kypros'a karşı yapılacak bir savaş için hazırlanmıştır ve görünüşe göre askerlerine para ödemek için Romalılardan borç almak zorunda kalmıştır. Muhtemelen bu borcun teminatı olarak krallığını Romalılara devretmesi gerekirdi. Böylelikle Ptolemaiosların hanedan içi çatışmaları bir kez daha uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. X. Ptolemaios MÖ 88 yılında Kypros'u ele geçirmeye çalışırken yenilmiş ve hayatını kaybetmiştir. (Iust. 39. 5. 1).

Böylelikle IX. Ptolemaios tekrar tahtına geçmiş ve MÖ 80 yılında vefat edene dek barış ve refah dolu bir saltanat dönemi sağlanmıştır (Davis-Kraay, 1973, s. 169; Bevan, 1968, s. 341). Kral tahta gelince karşı karşıya geldiği ilk siyasi görev Thebes'deki ayaklanmayı bastırmak olmuştur. IX. Ptolemaios'un Hieraks ve Platon adındaki komutanları isyanlarla mücadele etmiş, Thebai isyanına yaklaşık MÖ 90-88 yıllarında son verilmiştir (Paus. 1. 9. 3). Ancak bu isyanlar sırasında Aşağı Nubya'daki Ptolemaios egemenliği de kaybedilmiştir.

Bu sırada Romalılarla savaş halinde olan Pontus kralı VI. Mithradates, Asia'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiş ve MÖ 88 yılında Kos adasını işgal etmiştir. Orada bulunan, Ptolemaiosların devlet hazinesiyle birlikte Ptolemaios prensleri (III. Kleopatra torunlarını MÖ 103 yılında Kos'a getirmişti) yakalanmış ve kral orada bulunan iki prensi de kendi sarayına götürmüştür: XII. Ptolemaios ve Kypros'un gelecekteki kralı XII. Ptolemaios'un kardeşi Ptolemaios. Bu prensler daha sonra VI. Mithradates'in kızlarıyla nişanlanmışlardır. VI. Mithradates bu şekilde davranarak muhtemelen Roma karşıtı politikasında Ptolemaios krallığının desteğini kazanmayı planlıyordu (Hölbl, 2001, s. 212).

MÖ 84'te gerçekleşen Roma'nın Anadolu işleriyle ilgilenen ve buraya sefer düzenlemiş *consül* Sulla ve VI. Mithradates arasındaki müzakereler, Ptolemaios siyasi tarihi üzerinde de etkili olmuştur. Bu görüşmeler sırasında, daha sonra XI. Ptolemaios adını alacak olan Ptolemaios prenslerinden biri Sulla'nın yanına kaçmayı başarmıştır. Barış tamamlandıktan sonra, Sulla bu prensi Roma'ya götürmüştür (Appian. *B.Civ.* 1. 102). Böylelikle Sulla'nın Ptolemaios prensleriyle olan bu ilişkisi, Ptolemaios hanedanının iç işlerine karışmasına uygun ortam yaratmış ve bir sonraki hükümet değişikliğinde Mısır'a müdahale etme ihtimalini güçlü kılmaya başlamıştır (Hölbl, 2001, s. 213).

IX. Ptolemaios'un son yılları barışçıl bir şekilde geçmiştir. Ancak yine de Mısır'da yaşanan iktidar mücadeleleri, Mısır'ın sosyal ve ekonomik yaşamına damgasını vurmuştur. Sonraki süreçte de yoğun isyanlar ve yerleşim yerlerini terk etme görülmüştür. Örneğin MÖ 83/2'ye tarihlenen bir belge, Herakleopolites'teki (Orta Mısır) bir köyün sakinlerinin çoğunun ekonomik zorluklar ve baskıcı vergileme nedeniyle köylerini terk ettiğini göstermektedir. MÖ 81 yılının sonunda IX. Ptolemaios ölmüş ve kızı Kleopatra III. Berenike tek başına tahta geçmiştir. Bu dönemde Roma'da bulunarak Sulla'nın desteğini alan XI. Ptolemaios İskenderiye'ye çağırılmıştır. Çünkü Kleopatra III. Berenike'nin yönetimde tek başına söz sahibi olması muhalefetle karşılaşmış olabilir. İskenderiye'ye gelen XI. Ptolemaios, Kleopatra III. Berenike ile evlenerek Mısır'a ortak yöneticilik yapmıştır. Kralın tahta geçmesinden yaklaşık 18 gün sonra (MÖ Haziran 80 yılında) İskenderiye'de oldukça popüler olan kraliçe Kleopatra III. Berenike'yi öldürmesi hoş karşılanmamış, bunun sonucunda kral da öldürülmüştür (Hölbl, 2001, s. 213-214).

K. XII. Ptolemaios Neos Dionysos (Auletes) (MÖ 80-58) ve İkinci Saltanat Dönemi (MÖ 55-51)

XII. Ptolemaios Neos Dionysos (Mısır'ın son Ptolemaios kralı olan VII. Kleopatra'nın babası), IX. Ptolemaios'un ismi bilinmeyen İskenderiyeli Hellen bir kadınla nikahsız birlikteliğinden doğan dört çocuğundan biriydi. IX. Ptolemaios öldüğünde ailesi Mısır'ı terk etmiştir çünkü tüm taht varislerinin ortadan kaldırılması Helenistik kraliyetlerinin adeta bir geleneği haline gelmişti. Bunlar o zamanlar VI. Mithradates'in başkenti olan Sinope'ye (Sinop) sığınmıştı (Davis-Kraay, 1973, s. 170).

Bu sırada Roma müdahalesini önlemek için Mısır'ın tahtına biri geçmeliydi ve Ptolemaios soyundan olan tek kişi, Sinope'deki VI. Mithradates'in sarayında yaşayan, IX. Ptolemaios'un gayri meşru oğluydu. Seleukos soyundan kuzenler de vardı ancak onlar tahta çıkacak en son ihtimallerdi. Bu nedenle Sinope'deki aile geri çağırılmış ve en büyük oğul olan XII. Ptolemaios Mısır'ın kralı olmuştur. Bir süre sonra XII. Ptolemaios kız kardeşi Tryphaena ile evlendiğinde, Mısır'ın tahtında yine bir kardeş evliliğinden oluşan yönetim görülmüştür. Bu Ptolemaios ailesi, *Neos* (genç) *Dionysos* unvanını almış ve XII. Ptolemaios, iktidarlığının ilk dönemlerinde içine kapanık yapısı ve müziğe olan düşkünlüğü nedeniyle Auletes (flüt çalan) lakabı ile anılmıştır. Strabon, kralın sarayda düzenlenen bir yarışmada saray oyuncusu olarak flüt çaldığını aktarmıştır (Strab. 17. 1. 11; Ath. *Deip.* 5. 206d).

Roma'nın onayı olmadan XII. Ptolemaios Mısır tacını giyemezdi. Dolayısıyla konu gündeme getirilerek *senatoda* tartışılmış ve onaylanmamıştır. Halbuki yaklaşık MÖ 76 yılında İskenderiyeliler taç giyme töreninin coşkısına çoktan kapılmıştı. Halkı yatıştırmak için Memphis geleneklerine göre başrahip III. Pasherenptah tarafından sarayda ufak bir tören düzenlenerek krala taç giydirilmiştir (Tyldesley, 2008, s. 11). XII. Ptolemaios'un benimsediği politikanın temel amacı, Roma tarafından krallığının onaylanmasıydı (Davis-Kraay, 1973, s. 170).

Bu sırada MÖ 65 yılında Roma *Senatosunda* siyasi liderler tarafından Mısır ve Mısır'ın bol kaynakları tartışılıyordu. *Senatoda* iki *censorden* biri olan M. Licinius Crassus, Mısır'ı bir Roma eyaleti olarak eklemeyi teklif etmiş (Plut.*Crass.* 13.1-2), ancak bu teklif diğer *ensor* S. Lutatius Catulus'un itirazı nedeniyle kabul edilmemiştir.

XII. Ptolemaios şimdi hanedanın varlığını sürdürebilmesi ve Mısır'da egemenliğini sürdürmesini sağlayacak tek yol Roma tarafından tanınmaktı. Bunun için de Roma'daki farklı siyasi partilere rüşvet vermeye başlamış ve bunda da başarılı olmuştur. Roma komutanı Pompeius doğuda, Kilikia kökenli korsanlarla, Pontus kralı VI. Mithradates'le (III. Mithradates Savaşı) ve Armenia'da kabilelerle savaşıyordu (Appian. *Mithr.* 114). XII. Ptolemaios da Pompeius'a güvenmiş ve hatta MÖ 63 yılında Pompeius Damaskos'ta zafer kazandığı zaman XII. Ptolemaios ona altın bir taç hediye etmiş ve aynı yıl Pompeius Palestine seferindeyken onun ordusuna Mısır askeri birliklerini göndererek destek vermiştir (Tyldesley, 2008, s. 34)

Bu şekilde yüksek harcamalarda bulunan XII. Ptolemaios, vergileri yükselterek ve idari maliyetleri düşürerek yüksek gider maliyetlerini finanse etmek zorunda kalmıştır. Bu durum Mısır'da çalışan nüfusun durumunun bir kez daha kötüleşeceği anlamına geliyordu. Güç kaybeden XII. Ptolemaios ülkesinde çıkan isyanı bastırabilmek için Pompeius'tan yardım istemek zorunda kalmıştır. Pompeius için eşsiz bir fırsat olmasına rağmen Mısır'a girememiştir (App. *Mithr.* 114). XII. Ptolemaios daha sonra Roma'da bankacı Gaius Rabirius Postumus'tan borç para almak durumunda kalmıştır. Mısır içinde kötüleşen durum ve ağır vergilendirmeler MÖ 61 yılında Herakleopolis'te çiftçilerin isyanıyla sonuçlanmıştır. Bu sırada XII. Ptolemaios doğuda hala aktif olan Pompeius'a güvenmeye devam etmiş ve Crassus ve Caesar etrafında toplananlar Mısır'ın ilhak edilmesini istiyordu. Bu gelişmeler üzerine XII. Ptolemaios, Caesar ve Pompeius'a kendisini meşru bir kral olarak tanımlarını sağlamak için Mısır'ın tüm yıllık gelirlerini kabaca temsil eden bir miktar olan 6.000 gümüş talanton ödeyeceğine söz vermiştir. Ardından MÖ 59 yılında XII. Ptolemaios, Roma tarafından tanınmıştır.

İlk saltanat döneminin sonuna doğru XII. Ptolemaios'un baskıcı vergileri, Roma yanlısı politikaları, verdiği rüşvetler (Dio Cassius, 39. 12) ve Marcus Porcius Cato (Genç Cato) tarafından Kypros'un Romalılarca ilhak edilmesine göz yumması İskenderiye halkını rahatsız etmiş ve bu durum MÖ 58 yılında kralın sürgüne gönderilmesi ile sonuçlanmıştır (White, 1898, 261). Kral, eski statüsünü kazanmak umuduyla ailesi ve çocuklarını İskenderiye'de bırakarak Roma'ya kaçmıştır (Dio Cassius 39. 12.3; Plut. *Pomp.* 49. 7).

Bu gelişmeler üzerine Mısır tahtına XII. Ptolemaios'un büyük kızı olan IV. Berenike gelmiş ve annesi VI. Kleopatra birlikte ortak yöneticilik yapmıştır (Green, 1985a, s. 137). IV. Berenike'nin hüküm sürdüğü yıllar hakkında kabul edilen görüş onun yaklaşık olarak MÖ 58 yılının ortalarından MÖ 55 yılına kadar hüküm sürdüğüdür (Bennett-Depauw, 2007, s. 214). VI. Kleopatra MÖ 57 yılında ölünce IV. Berenike yönetimi tek başına sağlayamazdı. IV. Berenike'nin kardeşlerinden birisiyle evlenmesi gerekirdi ancak en büyük kardeşi üç yaşında olduğu için Berenike'ye alternatif eş aranmış ve Ptolemaios hanedanlığıyla akrabalık ilişkisi olan Seleukos hanedanlığından kuzeni Seleukos Kybiosaktes⁷⁶ ile evlendirilmiştir (Rollin, 1815, s. 246). Strabon, bu evliliğin çok kısa sürdüğünü "*Berenike, kocası Kybiosaktes'i birkaç gün içinde boğdurttu çünkü artık onun kaba davranışlarına daha fazla katlanamadı*" sözleriyle dile getirmiştir (17. 11). Bu durumda Berenike'ye yeniden eş aranmış ve XII. Ptolemaios'un ailesine yirmi iki yıl önce yardım elini uzatan Sinope'deki Pontus hükümdarı VI. Mithradates sarayından Arkhelaus (Rollin, 1815, s. 117) ile Berenike evlenmiştir ve kısa süreliğine de olsa Mısır'ı birlikte yönetmişlerdir (Cassius Dio, 39. 57. 2).

Bu sırada, XII. Ptolemaios da Roma'da çeşitli entrikalar çevirmekteydi, kızı IV. Berenike'yi tahttan indirmek için MÖ 59 yılında, bütçesi Mısır tarafından karşılanmak üzere Caesar'a büyük miktarlarda rüşvet vererek, *amicus et socius populi Romani* (Romalıların dostu ve müttefiki) ifadesiyle *senato* kaydına geçmiştir. İhtiyacı olan askeri desteği sağlamak için Syria genel valisi Romalı Gabinius'a da rüşvet vermiştir. MÖ 58 yılında ise dört yıllık bir sürgünün ardından, Gabinius'un komutası altında üç Roma birliği ile İskenderiye kapılarına dayanmıştır. Arkhelaus savaş alanında öldürülmüş, karşı bir güç olmadığı için kent kolaylıkla ele geçirilmiş ve Berenike de sonradan öldürülmek üzere hapse atılmıştır. Böylelikle Mısır, XII. Ptolemaios tarafından MÖ 55 yılında yeniden yönetilmeye başlanmıştır. Mısır'ı kısa süre de olsa yöneten XII. Ptolemaios, ölmeden önce kızı VII. Kleopatra ile oğlu XIII. Ptolemaios'un kendisinden sonra tahta çıkmasını vasiyet etmiştir. (Davies, 1997, 339; Green, 1985a, 151).

⁷⁶ Antiokhos Eusebes ve V. Kleopatra Selene'nin oğlu.

L. VII. Kleopatra (MÖ 51-30)

Babasının ölümünden kısa bir süre sonra MÖ 51 yılında kardeşi XIII. Ptolemaios ile birlikte yönetime gelen VII. Kleopatra, “*Thea Philopatora*” (babasını seven tanrıça) ünvanını alarak kendisinin gerçek halef olduğunu ilan etmiştir. Ancak yukarıda örneklerini gördüğümüz gibi kraliçelerin tek başına iktidarda olmaları hoş karşılanmadığından dolayı kısa süre içinde kardeşi XIII. Ptolemaios ile evlenmiştir.

Bu dönemde Mısır’daki mevcut huzursuzluklar hala devam etmekteydi. XII. Ptolemaios, tahta geçebilmek için Roma’dan askeri güç almıştır. Gittikçe Roma’ya olan bağlılık bir süre sonra Roma tarafından yeni problemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Çünkü yukarıda belirttiğimiz üzere XII. Ptolemaios, Roma’dan büyük miktarlarda borç almıştı. VII. Kleopatra yönetime geçince babası XII. Ptolemaios’un borçlarıyla uğraşmış ve Roma ile iyi ilişkiler sürdürme yoluna gitmiştir (Burstein, 2004, s. 14-15). Bu sırada Roma’da yaşanan iç savaştan yararlanmak isteyen VII. Kleopatra MÖ 49 yılında Pompeius’a askeri destekte bulunmuştur. Bu dönemde sürekli olarak Mısır’ın Roma’nın dostu ve müttefiki olduğu verilen desteklerle gösterilmeye çalışılmışsa da zaman içerisinde Mısır her geçen gün Roma’ya daha bağımlı bir ülke haline gelmiştir (Güzel, 2017, s. 97-98)

VII. Kleopatra’nın saltanatlığının ilk yıllarında Mısır (MÖ 51-49) kuraklık ve Nil taşkınlarının yetersizliğinden dolayı birtakım sıkıntılar çekiyordu. Bunların sonucunda da bir dizi olumsuz sonuçlar gelmiştir: Kötü hasatlar ve kıtlık. Bu durumlar göz önünde bulundurularak MÖ 50 yılında XIII. Ptolemaios döneminde imzalanan bir kraliyet kararnamesine göre İskenderiye’nin dışında herhangi bir yere tahıl nakliyesi yasaklanmıştır (Green, 1985a, s. 153). Yaşanan bu sıkıntılar karşısında devlete ağır vergiler ödeyerek VII. Kleopatra’ya karşı öfkelenen Mısır halkı ekonomik zorluklardan dolayı İskenderiye’ye göç etmeye başlamıştır.

Bu sırada VII. Kleopatra ile kardeşi-eşi XIII. Ptolemaios arasında taht mücadelesi yaşanıyordu. VII. Kleopatra saray görevlileri tarafından tehlikelere karşı uyarılınca Syria’ya kaçmıştır (Plut. *Caes.* 49. 10). Bu gelişme üzerine XIII. Ptolemaios Mısır’da tek başına iktidarda kalmış ve VII. Kleopatra’nın adını mevcut belgelerden silmeye çalışmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Mısır hükümdarları Roma’nın onayını almadan kral olamıyordu. Böylelikle XIII. Ptolemaios da Roma ile dostane bir şekilde

ilişkileri devam ettirmek istemiştir. Bu sırada Thessalonika'da Roma karşı *senatosu* olarak adlandırılan muhalifler Pompeius'un üst komuta kademesine gelmesini onaylamış ve daha sonra kendisinin XIII. Ptolemaios'un koruyuculuğunu alarak XIII. Ptolemaios'un Mısır kralı olduğunu ilan etmiştir (Güzel, 2017, s. 105).

Sürgünde olan VII. Kleopatra, Roma'da iç savaşın başlamasını fırsat bilerek politikasını değiştirmiş, Syria'nın doğusuna giderek kendine askeri birlik oluşturmaya başlamış daha sonra kardeşi XIII. Ptolemaios'a karşı savaş başlatmıştır. Roma'da MÖ 60 yılında kurulan I. Triumvirlik MÖ 53 yılında yıkılmıştır. Böylelikle Caesar ve Pompeius MÖ 48 yılında karşı karşıya gelmiş, savaşta yenilen Pompeius İskenderiye'ye kaçmıştır. Pompeius'u yakalamak isteyen Caesar da tüm yetkilerini Marcus Antonius'a devrederek İskenderiye kentine gitmiş ancak beklemediği bir durumla karşılaşmıştır. XIII. Ptolemaios'un danışmanlarından Ponthinus ve onun yardımcıları Pompeius'un başını kesmiş ve bu başı Caesar'a sunmuşlardır. Caesar, Pompeius'u kendisi öldürmek istediğinden dolayı bu duruma öfkelenmişti. Bu sırada Mısır'da isyanlar hala devam etmekteydi ve Caesar ülkedeki asayişin sağlamak için ordunun silahlarına el koymuş, Pompeius'un ordusunu da kendi askeri birliğine eklemiş ve Mısır'da sarayda kendisine özel bir yer tahsis ettirmiştir. Mısır'daki durumları yakından takip eden VII. Kleopatra, Caesar ile ittifak yapmanın kendisi için tek çıkar yol olarak görmüştür. Ancak VII. Kleopatra İskenderiye kentine giremediğinden Caesar'a haber göndererek onunla görüşmek istemiştir. VII. Kleopatra, kardeşi-eşi XIII. Ptolemaios'tan gizli bir şekilde İskenderiye kentine girmeyi başarmıştır. VII. Kleopatra'nın Caesar'ın bulunduğu saraya nasıl girdiği kaynaklarda farklı şekillerde yer almıştır. Örneğin Lucanus'a göre (10. 57) VII. Kleopatra, XIII. Ptolemaios'un askerlerine rüşvet vererek limandan geçmiştir, Plutarkhos'a göre ise VII. Kleopatra bir gece kendisini Sicilya kökenli bir tüccar aracılığıyla halı içerisinde Caesar'ın sarayına girip (Green, 1985a, s. 15) ve sesinin güzelliği ile bu büyük kralı kendine aşık etmiştir (Plutarkhos, *Ant.* 27. 3; Dio Cassios 42. 34. 3-5). Caesar, VII. Kleopatra'nın başarılı planından cesaretinden ve güzelliğinden etkilenmiş ve daha sonra ikili arasında ilişki başlamıştır. Böylelikle VII. Kleopatra, Roma'nın desteğini almıştır. Bu sırada VII. Kleopatra ve XIII. Ptolemaios arasında sorunlar devam etmekteydi ve Caesar bu sorunu ortadan kaldırmak için arabulucu olmayı istemiştir. Caesar, XII. Ptolemaios'un vasiyetini okumuş ve bu

vasiyete göre VII. Kleopatra ile XIII. Ptolemaios Mısır'ı birlikte yönetecekti. Caesar bu vasiyeti okuduktan sonra VII. Kleopatra ile XIII. Ptolemaios'u yeniden evlendirerek yönetimi onlara devretmiş, XII. Ptolemaios'un diğer çocukları olan XIV. Ptolemaios ve IV. Arsinoe'yi Kypros'un yöneticiliğine getirmiştir. Bu sırada Caesar, Calpurnia ile evli olmasına rağmen VII. Kleopatra ile de ilişkisine Roma ve Mısır'ın tasvip etmemesine rağmen devam etmiştir.

Bu sırada İskenderiye Savaşı yaşanmıştır. Caesar'ın VII. Kleopatra ile yasak ilişki yaşaması, XIII. Ptolemaios'un danışmanı olan Ponthinus'un Caesar hakkındaki konuşmaları, Roma'dan alınan yüklü borçlar bu savaşın nedenleri arasında sayılabilir. XIII. Ptolemaios ve Ponthinus, Mısır halkını Caesar ve VII. Kleopatra'ya karşı kıskırtmış ve bunun sonucunda ülkede bir ayaklanma başlamıştır. Saray abluka altına alınmış ve Pelusion'da bulunan birliklerin başında olan Akhillas'a Cesar'a saldırma emri verilerek MÖ 48 yılında İskenderiye Savaşı başlamıştır. Akhillas'ın İskenderiye kentini ele geçirdiğini gören Caesar limandaki tüm gemileri ateşe vermiştir hatta bu yangın yayılınca İskenderiye Kütüphanesi zarar görmüştür. Savaşı Caesar kazanmış ve XIV. Ptolemaios'u Mısır'ın kralı ilan etmiş daha sonra da VII. Kleopatra ile kardeşi XIV. Ptolemaios'u evlendirmiştir.

Bu sırada Roma'da birtakım sorunlar yaşanmaktaydı. Caesar'ın Roma'nın tasvip etmediği bir ilişkiye hala devam ediyor olması ve Mısır'da gereğinden fazla bir süre kalması Caesar karşıtı propagandalar yapılmasına uygun zemin hazırlamıştır. Bunlardan istifade eden Cicero da Caesar'ın diktatörlüğüne karşı faaliyetlerde bulunmuş, Pompeius ve onun partizanları ise yeni bir gruplaşma içerisinde yer almıştır. Bunlardan haberdar olan Caesar, Roma'ya gitmiş ve daha sonra Roma'nın müttefiki olmayı amaçlayan VII. Kleopatra, Caesar'dan olma çocuğu XV. Ptolemaios Caesarion'u ve kardeşi-eşi XIV. Ptolemaios'u da alarak Roma'ya gitmiştir. VII. Kleopatra'nın amacı hem Caesar'ın MÖ 46 yılındaki zaferini kutlamak hem de Roma'nın müttefiki olmaktı. Roma'ya yapılan bu ziyaret VII. Kleopatra için ilkti. VII. Kleopatra burada yaklaşık iki yıl kalmış ve diktatörün metresi sıfatıyla MÖ 44 yılında Caesar'ın suikaste uğramasına kadar Roma'da yaşamıştır (Güzel, 2017, s. 122). VII. Kleopatra'nın en büyük hayali, iki imparatorluğu birleştirip Büyük İskender'in de hayali olarak bilinen tüm dünyaya sahip olmaktı. Ancak MÖ 44'te *senato* toplantısında Caesar'ın öldürülmesi kararı çıkmış ve Marcus Brutus ve onun destekçileri Caesar'a

bir suikast düzenleyerek Caesar'ın ölümüyle bu hayallerini ertelemek zorunda kalmıştır (Speake, 1995, s. 122). Bu olaylardan sonra VII. Kleopatra ve beraberindekiler Mısır'a geri dönmüştür. Bu sırada Caesar'ın ölümünün ardından Roma İmparatorluğu, tahta çıkan Octavianus (Caesar'ın yeğeni ve resmi evlatlığı) ve Marcus Antonius arasında ikiye ayrılmıştır. Doğu eyaletleri artık Marcus tarafından yönetilmekteydi. Doğudaki faaliyetleri için kendisine bu bölgelerde ittifak arayışına giren Marcus Antonius'un ilk işi Mısır'ı ziyaret etmek olmuştur. Çünkü Partlara karşı yapacağı müdahalede VII. Kleopatra'nın askeri birliklerinin de desteğini amayı düşünüyordu. VII. Kleopatra Mısır'a döndükten kısa bir süre sonra XIV. Ptolemaios bilinmeyen bir şekilde ölmüştür. Yönetimde tek başına hak sahibi olan VII. Kleopatra, Roma'daki gelişmeleri yakından takip etmiş ve ittifak arayışlarına girmiştir. Birbirlerinin politik amaçlarını tamamlayacak olan VII. Kleopatra ve Marcus Antonius MÖ 41 yılında Tarsus'ta bir araya gelmişlerdir (Güzel, 2017, s. 128) Plutarkhos'a göre bu görüşmeyi talep eden Marcus Antonius, VII. Kleopatra'nın kendi rakibi olan Cassius ve yandaşları için para toplayarak yardıma bulunduğu suçlamalarına bir cevap arıyordu. Ayrıca Caesar öldükten sonra Marcus Antonius onun katillerini yakalamak için giriştiği Philippi Savaşı'nda VII. Kleopatra'nın sessizliğinden rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bu şekilde karşılıklı konuşmalar devam etmiş ve daha sonra VII. Kleopatra ve Marcus Antonius arasında bir ilişkinin başlamasıyla sonuçlanmıştır. Yaklaşık on yıl sürecek olan bu ilişkide karşılıklı çıkarlar çok önemlidir. Çünkü VII. Kleopatra, Marcus Antonius için gerekli tüm askeri desteği sağlayacak ve Marcus Antonius da VII. Kleopatra'nın Mısır'daki hükümdarlığını koruyacaktı. Bunun için de VII. Kleopatra için potansiyel tehlike olabilecek Miletos'ta sürgündeki kardeşi IV. Arsinoe'yi öldürtmüştür.

Kışı geçirmek için Marcus Antonius ve VII. Kleopatra İskenderiye'ye gitmiş ve kısa bir süre sonra Syria Partlar tarafından ele geçirilmişti. Ayrıca Marcus Antonius'un Roma'daki eşi Fulvia, eşinin VII. Kleopatra'dan ayrılıp Roma'ya geri dönmesi için iç savaş çıkarmıştır. Roma'da iç savaşın başladığını haber alan Marcus Antonius Roma'ya gitmiştir. Yaklaşık dört yıl boyunca VII. Kleopatra ile görüşmeyen Marcus Antonius, Octavianus'un güvenini geri kazanmayı amaçlamıştır. MÖ 40 yılında Marcus Antonius ve Octavianus arasında Brundisium Anlaşması yapılarak II. Triumvirlik üyeleri arasında yeni bir toprak paylaşımı yapılmıştır (bkz. Ek 1: Harita16)

Buna göre Doğu eyaletleri Marcus Antonius'a, batı eyaletleri Oktavianus'a, Afrika bölgesi ise Lepidus'a verilmişti.⁷⁷ Bu anlaşma bu üçlü arasında ittifak oluşturmuş ve bu ittifak Oktavianus'un üvey kız kardeşi Octavia ile Marcus'un evlenmesiyle güçlendirilmek istenmiştir.

Daha sonra doğudaki Partlara karşı mücadele etmek isteyen Marcus Antonius, Roma'dan beklenen askeri yardım gelmeyince VII. Kleopatra ile Antiokhie'da görüşmüş ve MÖ 36 yılında yapılan bu görüşmeye VII. Kleopatra'nın olumlu yanıt vermesiyle ikili arasında yeniden ittifak kurulmuştur. Ayrıca bu görüşmede Marcus Antonius, VII. Kleopatra'dan çocukları olduğunu da öğrenmişti: (Dio Cassios 51. 15. 6-7; Plut. *Ant.* 87; Suet. *August.* 17.5) -Aleksandros, Kleopatra ve Ptolemaios (Vermeule, 1960, s. 20).

MÖ 36 yılında Partlara karşı başarısız olan Marcus Antonius'un kışı geçirmek için İskenderiye kentine gelmesi Roma'nın rahatsızlık duymasına yol açmıştır. Ayrıca hem Antiokhiea görüşmeleri sırasında hem de İskenderiye'de VII. Kleopatra'nın çocuklarına toprak bağışları (bkz., Ek 1: Harita 17) yapması Roma'daki hoşnutsuzluğu daha da arttırmış⁷⁸, VII. Kleopatra'dan olan çocuklarını mirasına eklemesiyle Roma'da düşman ilan edilmiştir. Oktavianus, Marcus Antonius ve VII. Kleopatra'nın yaşadığı ilişkiyi Roma'da propaganda unsuru haline getirirken, Marcus Antonius da Oktavianus'un Caesar'ın evlatlığı olduğunu propaganda unsuru haline getirmiş ayrıca Caesar'ın VII. Kleopatra'dan olma XV. Ptolemaios Caesarion'u Caesar'ın varisi olduğunu söyleyerek bu durumu kullanmıştır. Daha sonra VII. Kleopatra ile Marcus Antonius birleşerek Oktavianus'a savaş açmışlardır. MÖ 31 yılında Aktium'da yapılan savaşı (Dio Cassius 50. 31-35; Plut. *Ant.* 65-68) kazanan Oktavianus (Suet. *Aug.* 17. 2), yenilgiye uğratılan Marcus Antonius ve VII. Kleopatra'yı İskenderiye'ye sürdü (Erschine, 2002, s. 163). VII. Kleopatra ve Marcus Antonius kaçmak zorunda kalmıştır. İskenderiye'deki sarayına dönen VII. Kleopatra'nın bir yılın ısırtısından öldüğü düşünülmektedir (Plut. *Ant.* 86; Strab. 17. 1. 10. Vell. 87. 1). Böylelikle VII.

⁷⁷ MÖ 40 yılında II. Triumvirlik (Oktavianus, Lepidus ve Marcus Antonius) üyeleri arasındaki güçlerin paylaşımı Roma için pek çok sorun ve kayıp yaratmıştır (Sales, 2018, s. 41).

⁷⁸ İskenderiye Bağışları olarak literatüre giren bu konu, Antonius'un Roma topraklarının bir bölümünü VII. Kleopatra'nın dört çocuğu arasında paylaşmasıdır. Antonius'un bu şekilde jest yapması bir taraftan Roma ile olan gerilimi şiddetlendirmiş diğer taraftan Roma Cumhuriyeti'nde MÖ 30 yılında Oktavianus'un zafer kazanması ile İmparatorluk dönemine geçişle sonuçlanan son iç savaşın da nedenlerinden biri olmuştur (Sales, 2018, s. 39).

Kleopatra'nın ölmesiyle (Plut. *Ant.* 86. 4) Hellenistik krallıkların sonuncusu olan Ptolemaios krallığı Roma tarafından ilhak edilmiştir (Freeman, 1996, s. 436).

Sonuç olarak Büyük İskender'in en yakın arkadaşlarından biri olan I. Ptolemaios, Büyük İskender'in neredeyse tüm seferlerinde yer almış ve onun ölümünden sonra ise imparatorluk topraklarını ele geçirmek için yaşanan Diodokhoi mücadelelerin sonucunda MÖ 305 yılında Mısır'a hakim olmuştur. I. Ptolemaios iktidarlığında izlenen politika sayesinde Kyrenaika, Kypros ve Koele Syria'nın alınmasıyla çekirdek bölge oluşturulmuş, Antigonos ile yapılan savaşlar sonucunda da Ege'de yayılmacılık politikası başlamış, Asia'nın güney kıyılarından olan Karia, Lykia gibi bölgelerde Ptolemaios hakimiyeti başlamıştır. Ardılı II. Ptolemaios döneminde ise Mısır'ın yoğun sömürge politikasının başlamasıyla Pamphylia, Kilikia, Lykia, Karia'daki Ptolemaios nüfuzu daha da güçlendirilmesinin yanı sıra Hellas bölgesine doğru yayılmalar görülse de bu dönemde Seleukoslarla yapılan II. Syria Savaşı kaybedilmiştir. Daha sonra III. Ptolemaios iktidarlığında Seleukos hanedanlığının zayıflığından yararlanılarak Seleukoslarla yapılan III. Syria Savaşı'nın kazanılmasıyla Ptolemaioslar en güçlü Hellenistik devlet olarak ortaya çıkmış, Syria'da Seleukia, Lysimakhea kentleri, Thrake, Thasos Samothrake gibi yerlerin alınmasıyla en geniş sınırlara ulaşmıştır. Ancak ilk üç Ptolemaios krallarının iktidarlığında izlenen politika gereği hanedanlığın daha yüksek bir konuma ulaşması planlanmasına rağmen IV. Ptolemaios iktidarlığından itibaren hanedanlık güç kaybına uğrayarak zayıflamış ve böylelikle imparatorluğun genişlemesini gösteren işaretler sona ermiştir. Ardılı V. Ptolemaios döneminde daha da zayıflayan Ptolemaios hanedanlığı III. Antiokhos ile yaşanan mücadelelerde Roma'dan destek talebinde bulunmuştur. Böylelikle Roma etkisi zamanla güç kazanmaya başlamıştır. VI. Ptolemaios döneminde ise kardeşler arası yaşanan iktidar mücadelesini fırsat bilen III. Antiokhos'un Mısır işgaline karşı yine Roma'dan destek talebinde bulunulmuştur. Ayrıca sonraki kralların iktidarlıklarında Ptolemaios hanedanlığı Roma'ya o kadar çok bağlı hale gelmiştir ki Roma'nın onayı alınmadan kral olarak kabul edilemiyorlardı. Örneğin XII. Ptolemaios, Roma'nın onayını almak için yüklü miktarda rüşvetler vermiştir. VII. Kleopatra dönemine kadar sürekli düşüş yaşamaya devam eden Ptolemaios hanedanlığı MÖ 30 yılında Oktavianus'un Mısır'ı ilhak etmesiyle sona ermiştir.

BÖLÜM III

KÜÇÜK ASİA GÜNEY KIYILARI

A. Karia

Halikarnassos yarımadasının kuzeyinde, Karia bölgesinde her biri tarihin farklı bir noktasında olmak üzere üç bölgede Ptolemaiosların nüfuzu bulunduğu dair delillere sahibiz. Bunlardan birisi Iasos kentidir (Kışlacık). Karia'daki Ptolemaios kontrolü MÖ 309 yılında I. Ptolemaios ile ittifak yapan Iasos'tan gelmektedir. Bu durum MÖ 285 yılından daha evvel gerçekleştiği düşünülmektedir. Ptolemaiosların bölgedeki rolü hakkında edinilen bir metin Iasos'taki bir metin üzerinde yazılıdır ve I. Ptolemaios, Iasos ve üç paralı kaptan ve askerleri arasında üç yönlü bir anlaşmanın (Cohen, 1995, s. 256) maddelerini ve yeminlerini (Bean, 2009, s. 62), kraliyet resmi görevlileri ve Iasos arasındaki daha sonraki haberleşmeyi içermektedir (Bagnall, 1976, s. 89). Yazıtın ilk kısmı kayıptır, fakat elimizdeki kısımlar anlaşmanın bu üç tarafıyla ilgili ve Iasos'ta konuşlanmış olan askeri birlikleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Yazıtın 1-15 arasındaki satırlar Polemaios'un oğlu Polemaios'tan bahsetmektedir. Bu kişinin MÖ 309 yılında I. Ptolemaios'un safına geçen (Cohen, 1995, s. 52) ve daha sonra Kos (İstanköy) adasında öldürülen Antigonos Monophtalmos'un meşhur generali olduğunu düşünülmektedir. Böylelikle I. Ptolemaios, Antigonos'un generali ya da kendi sorumluluğu altında bölgeye asker konuşlandırmış olabilirdi (Bagnall, 1976, s. 89).

İlerleyen bölümler ise anlaşmayı tamamlama hükümlerini içermektedir. Iasos halkı Ptolemaios'a gönderilen elçilerin ulaşmasını takip eden 15 gün içerisinde, arkalarını kollayan askerlerin ücretlerini ödeyeceklerdir ve bu ödemeler Makhaon, Hieron ve Sopolis adındaki komutanlar tarafından sağlanacaktır. Askerlerin kenti hiçbir şekilde rahatsız edilmeden deniz veya kara yoluyla terk etmelerine izin verilecektir ve ayrıca eğer isterlerse kendi rızalarıyla kentte yaşamlarını sürdürme fırsatı onlara sunulacaktır. Bu ibareleri karşılıklı hükümler ve maddeler izlemektedir.

Tüm bunları edilmiş yeminler takip etmektedir. İlk olarak, Iasos ve onların Ptolemaios hakimiyetinde yaşayan vatandaşlar özerk, silahsız ve vergiden muaf bir şekilde hayatlarına devam edebileceklerdir; ikinci olarak, Iasos, kaptanlar ve askerler bu anlaşmaya riayet edecek, kaptanlar Iasos'un onayı olmadan yeni askerler alamayacaklardır; üçüncü olarak, Ptolemaios diğer iki anlaşma tarafının arasındaki yemini koruyacaktır; ve dördüncü olarak, Iasos ve Ptolemaios karşılıklı olarak yemine ve anlaşma maddelerine sadık kalarak kentin aynı şekilde yaşantısını sürdürmeyi sağlayacaklardır. Bunları anlaşmanın yayınlanması kısmı takip etmektedir. Kitabenin bu kısmı, Polemaios'un artık bir güç teşkil etmediği MÖ 309 tarihinden sonra yerleştirilmiştir, fakat I. Ptolemaios'un kral unvanını aldığı MÖ 305 yılından önce Polemaios'un adı kitabenin şu ana kadar tanımlanan hiçbir parçasında geçmemektedir. I. Ptolemaios, kenti himayesi altına almıştır ama doğrudan bir kontrol, vergilendirme ya da bir garnizon konuşlandırma yoluna gitmemiştir.

Kitabenin ikinci kısmı iki adet mektup ve iki adet yemin içermektedir. Öncelikle, Aristoboulos'tan Iasos'a, kentin özerkliğinin ve özgürlüğünün müttefik bir şekilde tanınmasını isteyen elçilik mektubuna cevaben yazılmış olan mektuptur. Aristoboulos bu isteği kabul eder. Diğer istek kentin kendi limanını ve diğer gelirlerini kendisi yönetmeye devam etmesi kaydıyla, ülkenin güvenliğinin sağlanmasına destek olmak adına para ödemesi üzerinedir. İlk kısım kabul edilmiştir fakat ödenmesi gereken miktarla ilgili bir neticeye varılmamış, bunun kralın tasarrufunda olduğu belirtilmiştir. Aristoboulos bunların sonrasında, Iasos halkının özgürlüklerini ve özerkliklerini koruyacağına dair ve kendi gelirlerini kendilerinin yönetmelerine dair yemin etmiş, fakat kente yapılacak katkılarla ilgili konuyu kralın kendisine bıraktığını söylemiştir. Kenti herhangi bir saldırıdan koruyacağına ve kendi gücünden yararlandıracağına dair söz vermiştir. İkinci mektup ise, Asklepiodotos tarafından yazılmış, Iasos elçiliğinin isteği üzerine Aristoboulos'un yemin etmiş ve söz vermiş olduğu maddelerin yazdığı metnin kendisi tarafından da kabul edildiğini bildirmek üzere yazılmıştır. Bu mektupların tam tarihi kesin olmasa da I. Ptolemaios o sırada kral olduğu MÖ 305 yılı kabul edilebilir (Bagnall, 1976, s. 90).

Ele geçen Iasos kitabelerinde Kalymna⁷⁹ kenti tarafından Iasos kökenli yargıçlara verilmiş olan bir taç ve bu yargıçlara verilmiş onurlandırmaların yapıldığı bilgisine sahibiz. Ortaya konulan tarih, II. Ptolemaios'un hükümdarlık ettiği dönemdedir. Sonraki dönemlerde Iasos'ta Ptolemaios egemenliğine işaret eden deliller bulunmamaktadır. Kentin Ptolemaion adında bir *gymnasium*'u vardır. Bu bulgu hakkında herhangi bir tarih bilgisi ve kimin tarafından kurulduğu bulunmamaktadır. Kent MÖ 197 yılından sonra Seleukosların eline geçmiştir.

II. Ptolemaios'un hükümdarlığında Karia'nın iç bölgelerinde, Mylasa (Milas) ve Stratonikeia (Yatağan-Eskihisar) kentlerinde, Ptolemaios hanedanlığının yönetimine dair bazı delillere sahibiz (Cohen, 1995, s. 53). Stratonikeia⁸⁰ kentinden gelen bir kitabeğe göre, II. Ptolemaios döneminde yaklaşık MÖ 274 yılında üzüm bağının satışıyla ilgili bir sözleşme yapılmıştır (Bean, 2009, s. 17). Karia'daki II. Ptolemaios mülkleri Theokritos'un listesinde ve III. Ptolemaios'un, babası II. Ptolemaios'dan miras aldığı ülkeleri içeren Adoulis yazıtındaki listede gözükmektedir (bkz. Ek 3: Yazıt 1: OGIS 54). Daha sonraki dönemlerde Karia'nın bu bölgesinde Ptolemaiosların kontrolünü gösteren delil bulunmamaktadır (Bevan, 1968, s.70).

Diğer taraftan Mylasa'da ise, yaklaşık olarak MÖ 267 yılında II. Ptolemaios dönemine denk gelen Ptolemaios kontrolü olduğuna dair deliller bulunmuştur. Yazıttaki metin, Mylasa yakınlarındaki Labraunda'da (Mylasa kentinin 14 km kuzeydoğusunda yer alan antik kent) bulunan Zeus Labraundios tapınağında yapılmış olan bir toplantıyla ilgili hükümler taşımaktadır. Diodotos'un oğlu Apollonios, II. Ptolemaios tarafından *oikonomos* (ekonomi memuru) olarak atanmış, adaletli olması ve tüm bozuklukların üstesinden kolayca gelebilmesi gibi konularda övgüye değer bulunmuştur (Bagnall, 1976, s. 92-93). Böylelikle II. Ptolemaios'un bölgede hüküm sürdüğünü, komşu sınırlarını belirlediğini ve ekonomi memurlarının kralı temsil eden önemli bir görevli olduğunu bilmekteyiz. Bu dönemden önce ise Karia'nın bir *strategos* (ordu komutanı) tarafından yönetildiğini bilmekteyiz; böylece Zenon'un papirüsünde görülen *strategos* ve *oikonomos*'un birlikte yönetimi ele almalarının II. Ptolemaios'un iktidarının erken dönemlerine kadar gittiği çok muhtemeldir. Labraunda ve Mylasa, Laodikia Savaşı döneminde hatta belki de daha da öncesinde, Seleukos kralları tarafından kontrol

⁷⁹ Kalymnos olarak da bilinen bu ada Leros ile Kos arasında Karia kıyısında bulunur.

⁸⁰ Strabon'a göre Stratonikeia kenti bir Makedon yerleşmesidir (14. 2. 25).

edilmiştir. Bölgede Ptolemaios yönetiminin MÖ 259 yılında II. Ptolemaios iktidarlığında son bulduğu düşünülmektedir (Bagnall, 1976, s. 93).

Karia'nın dışa kapalı olan iç bölgelerindeki diğer kentler hakkında Ptolemaiosların ittifak yaptıklarına dair delillere sahibiz. Bölgenin başında bir *strategos* bulunmaktadır. MÖ 278 yılında Amyzon'da (Aydın-Koçarlı-Gaffarlar köyü) olduğu ortaya çıkan Margos, *strategos*'lar içinde ilk bilinendir; bir diğeri Motes ve bir diğeri de Samos yazıtında görüldüğü kadarıyla, MÖ 270 ve MÖ 260 yılları arasındaki on yıllık dilimde karşımıza çıkan bir Ameinias'ın oğlu olan Aristolaos'tur. Aristolaos Makedonia kökenlidir. Ayrıca kendisi Olympia'da II. Ptolemaios'un bir heykelini adamıştır (Paus. 6. 17. 3). Bu komutanlar Ptolemaios hakimiyetin korunması ve bölgedeki genel yönetimin devam edebilmesi konularında sorumluluklar taşımaktadır (Bagnall, 1976, 101). Bu görevliler, görevlerini Karia kentlerinde sabit bir şekilde sürdürmüşlerdir. Kent hükümetlerini zor durumda bırakmamışlar ve görev alanlarının dışına çıkmamışlardır. Kentteki bürokratlar bu görevlilerle aynı zaman içerisinde Ptolemaios görevlileri olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Amyzon'da Artemis tapınağında bulunan bir yazıt *strategos* Margos'la ilgili kararnameyi içermektedir ve II. Ptolemaios'un dokuzuncu yılına tarihlenmektedir (Cohen, 1995, s. 53). Ancak yazıt Margos'un faaliyetleri ve nerede ikamet ettiği hakkında detaylar içermemektedir. Bu dönemlerde Ptolemaioslar tarafından kontrol altında tutulan ve Karia'nın diğer bölgelerine karşı dışa kapalı olan Amyzon bölgesi, sadece kendi çevresinden gelebilecek tehlikelere karşı diğer sınır kentleriyle ilişkiler kurmuştur. II. Ptolemaios'un Karia'daki Ptolemaios egemenlik alanını daha da genişlettiği görülmektedir (Bagnall, 1976, s. 94). I. Ptolemaios döneminde alındığı düşünülen Amyzon kenti, MÖ 203 yılında Seleukos hakimiyetine geçtiği söylenebilir (Meadows, 2008, s. 118). Çünkü MÖ 203 yılına tarihlenen III. Antiokhos'un mektubunda, Amyzon kentine daha önce Ptolemaios ittifakındayken (Meadows, 2006, s. 465) sahip olduğu tüm hakların devam edeceğine dair garanti ve söz verilmektedir (RC 38). Böylece bu bilgiyle Ptolemaios ittifakından Seleukos ittifakına geçiş çok yakın bir zamanda gerçekleştiği söylenebilir.

Halikarnassos'un (Bodrum) Ptolemaioslarla ilişkileri oldukça geçmişe dayanmaktadır. Sidon kralı Philokles'in⁸¹, Halikarnassos'tan Samos'a *dikastai* (yargıçlar) göndermesi MÖ 280 yılından çok uzak bir tarihte değildir ve bu en eski kanıttır. Myndos kökenli yargıçlar için yazılmış olan hükümler Philokles'in *dikastai* gönderdiği kentleri yönettiğini ve bu dönemdeki Ptolemaios egemenliğini göstermektedir. II. Ptolemaios'un Halikarnassos'u MÖ 257 yılında hala kontrol ettiği bilgisine sahibiz. Ayrıca Halikarnassos'tan IV. Ptolemaios ve Arsinoe'ye adak adandığında MÖ 197 yılında kentin hala Ptolemaios hakimiyetinde kaldığı anlaşılmaktadır. Aynı yılda Rhodos halkı Halikarnassos'un III. Antiokhos'a karşı savunmasında (Bean, 2009, s. 103) Ptolemaioslara yardım etmiştir (Liv. 33. 20). Kentin ne zaman kaybedildiğinin tarihi kesinlik taşımamakla beraber sonraki on yıl içinde olduğu tahmin edilmektedir.

Bu bilgiler göz önüne alındığında MÖ 280 yılından MÖ 195 yılına kadar Ptolemaiosların kente sürekli olarak hakim oldukları gözükmemektedir. Bu dönem içerisinde, tarihi tam kesin olarak bilinmeyen, kentin gençleri için yapılacak olan yeni bir *gymnasium*'a ait tasarıların olduğu bir kitabe bulunmaktadır. Kral Ptolemaios'un (Mısır'ın kaçınıcı kralı olduğu bilinmemektedir ancak II. Ptolemaios'un olması muhtemeldir) bu *gymnasium*un yapımına izin verdiğine dair bir yetki gönderdiği belirtilmektedir. Kentin bu inşaat için Ptolemaios'tan izin almasının gerekmesi, kentin üzerindeki sert Ptolemaios kontrolü olduğunu göstermektedir. Ptolemaios, bu *gymnasium*un yapımına hiçbir katkıda bulunmamasına rağmen kent inşa için ondan izin almak zorundaydı (OGIS 46; Bagnall, 1976, s. 95).

Bunların dışında *dioiketes* Apollonios'un Mısır-Fayum'da genel temsilci ve daha sonra mal-mülk yöneticisi olan Zenon'un arşivlerinden gelen iki adet papirüs, Halikarnassos'ta Ptolemaios varlığı hakkında önemli ek bilgiler sağlamaktadır. Kendisi bir Kaunos (Dalyan yakınlarında) kökenli olan Zenon, Mısır'da olduğu süre boyunca bölgede geniş bağlantılar kurmuştur ve bu bağlantılardan elde edilen bilgiler sayesinde bugün bu bölge hakkındaki bilgilerimiz oldukça fazladır. İlk metin, eldeki paraların krallık donanmasına aktarılmasıyla ilgili olan bir takım mektuptan

⁸¹ Sidon kökenli yöneticilere I. ve II. Ptolemaios döneminde askeri, ekonomik ve diplomatik yetki verilmiştir. Sidon kökenli Philokles ise MÖ 310 yılından MÖ 279/8 yılına kadar yaklaşık 30 yıl görevde kalmıştır (Hauben, 2004, s. 27). Polyaeus'un eserinde Philokles "*stategos*" olarak bahsedilmektedir. (3. 16)

oluşmaktadır.⁸² Halikarnassos'ta krallığın temsilcisi olan Apollodotos, düzenli bir komutanın yokluğunda Ptolemaios donanmasında kaptanlık yapan Antipatros'a toplamda 5465 drahmi yardımda bulunmuştur. Bu sermaye (para) üç kaynaktan gelmekteydi ve duruma göre üç kanaldan dağıtılmaktaydı: (1) Toplam 2000 drahmi tutarındaki ödenek Apollodotos'un emri ile Straton tarafından dağıtılmıştır; (2) İsmi bilinmeyen bir kaynaktan aldığı 465 drahmiyi, Apollodotos bizzat kendisi Hekatonymos aracılığıyla Antipatros'a ulaştırmıştır; (3) Halikarnassos tarafından krala taç giyme hediyesi olarak 3000 drahmi gönderilmişti ve bu para Sopatros kent bankası aracılığıyla ulaştırılmıştır ve bu para Apollodotos tarafından Antipatros'a verilmiştir. Toplamdaki bu miktar, *trierarkhos* (otuz kürekli savaş gemileri kaptanı) Ksanthippos tarafından, Apollonios'a ya da tekrardan Apollodotos'a geri ödenecektir (Bagnall, 1976, s. 95).

Halikarnassos ile ilgili bir başka Zenon papirüsünde, Apollodotos önemli bir katılımcı olarak ortaya çıkmaktadır.⁸³ Halikarnassos kökenli Danaos, bazı geniş ölçekli finansal anlaşmalarda yer almıştır ve Iasos'u da bu banka işlemlerine dahil etmiştir. Danaos ansızın sahneden çekilmiş (muhtemelen ölmüştür) ve oğlu Kratinos onun işlemlerini devam ettirmiştir. Kratinos, Apollodotos ile çalışarak borcun hesaplanmasında görev almıştır. Kratinos, Hedylos'u İskenderiye'ye göndererek, kendisinin ve Apollodotos'un yazmış olduğu mektupları vergi toplama görevlisi olan Apollonios'a

⁸² P. Cairo. Zen. 59036. "Apollonios'tan Kharmides'e Mektup" (yak. MÖ 1 Şubat 257) Özet: "Apollodotos, muhtemelen Karia'da ikamet eden bir kraliyet oikonomos'u olan dioketes Apollonios'un emri altındaydı. Mektubu yazdığı Kharmides, muhtemelen onun İskenderiye'de yaşayan bir temsilcisidir. O, Kharmides'i talimatlarıyla birlikte Ksanthippos adıyla bilinen birisine iki mektubun kopyasını göndermiştir. Metinden Ksanthippos'un bir geminin kaptanı olduğunu öğreniyoruz ve içeriğinden onun Atina kıymetlendirmelerinde (askeri mantığında) bir *trierarkhos*; yani Ptolemaios donanmasında bir geminin teçhizatlandırılmış yükümlülüğü verilen zengin bir adam olduğu anlaşılmaktadır. Kendisi İskenderiye'de yaşarken ya da orada ziyaretçi olarak bulunurken gemisi onun temsilcisi olan Antipatros'un himayesi altında Halikarnassos'ta konuşlandırılmıştı. Sonraki bölüm Antipatros bakım veya tamirler için para sıkıntısı çektiğinden Apollodorus'un nüfuzu aracılığı ile belli kamu fonlarının faizi olmadan taki eden peşinatları veya dostane kredileri aldığı ile ilgili konuları içermektedir." (bkz. Ek 2: Papirüs 1)

⁸³ P. Cairo Zenon 59037 (MÖ 258- 257) "Muhtemelen Zenon'un Karia arkadaşlarından birinin, Zenon aracılığıyla Apollonios'u bilgilendirdiği bu mektup, Danaos'un probleminin Kraliyet'e yirmi talanton ödenmesiyle bu problemin çözülmesi gerektiğini öneren Danaos'un oğlu Kratinos ve Apollodotos'tan mektuplar gönderildi. Ancak bu mektupları taşıyan görevli onları teslim etmek yerine İskenderiye'deki Aristoboulos'un evinde geçirdiği zamanı boşa harcıyordu. Ayrıca, Danaos'un arkadaşı Pankris'in Epikydes aracılığıyla kanun koruyucu ofisi ele geçirmeye çalıştığını ve bu sorunun Apollonios'u işaret ettiğini ve ikincisine, kendisi hakkında skandal bir şekilde konuşan adama hiçbir iyilik göstermemesini tavsiye eder. O, daha sonra Apollonios'tan Apollodotos, Laagos, Hikesios ve Iason'a Apollonios'un yazarın müdahalesiyle temyiz edildiğini onaylayan bankacıya bir mektup daha isteyecektir." (bkz. Ek 2: Papirüs 2).

ulaştırmıştır. II. Ptolemaios döneminde yapılan bu işlemlerin tarihi MÖ 258/257'dir ve Danaos'un bu işlemlerinin tarihi birkaç yıl geriye dayanabilir. Kratinos mektuplarında, Apollonios'a üzerinde mutabakat sağlanmış anlaşmalara onay verip vermediğini sormaktadır. Hedylos, İskenderiye'ye varırken, sadece gerçekleştirmesi gereken görevinde başarısızlığa uğramamış, ayrıca Aristoboulos'un kim bu evindeki karargâhta Apollonios'a karşı entrikalar da kurgulamıştır. Bu sırada Halikarnassos'ta, Danaos'un eski bir yardımcısı olan Pankris, Epikydes'in gücünü kullanmaya çalışarak, kendisine kent savcılığı konusunda güç sağlamaya çalışmıştır. Epikydes bu konuyu (muhtemelen bir karar vermesini bekleyerek) *dioiketese* bildirmiştir. Gecikme nedeniyle sinirlenen Pankris, Halikarnassos civarında Danaos ile skandalın sorumlusu olarak Apollonios'u gösteren dedikodular çıkarmıştır. Ayrıca, Iason adındaki bir kişi de Apollonios'a mektup yazarak, ona karşı yapılan entrikalara iştirak ettiği için apaçık bir şekilde af dilemiştir (Bagnall, 1976, s. 97).

Tüm bu olanlar, ismi kayıp olan bir muhabir tarafından Zenon'a aktarılmıştır. Muhabirin bunları nakletmesindeki temel amaç, Zenon'un Apollonios'u Apollodotos'a ve arasının iyi olduğu diğer iki görevliye yazmak konusunda ikna etmek ve Iason'un affedilmesini sağlamaktır. Zenon ayrıca Apollonios'u Pankris'e karşı uyaracak ve muhtemelen tüm işleri ilgilendiren pazarlıkların sona ermesini sağlayacaktır. Bu belgeler, krallığın finansal görevlileri ile kentin finansal görevlileri arasındaki günlük yakın ilişkiler açıkça göstermektedir. Kentteki politik gruplar, İskenderiye'deki hukuki gruplarla iç içe geçmiş şekildedir.

MÖ 280 ve MÖ 195 yılları arasındaki dönemde, Myndos'un (Gümüşlük) da Ptolemaios kontrolü altına girildiği anlaşılmaktadır. Daha sonra bahsedeceğimiz Samos kararnamesinde geçen iki Myndos kökenli kişilerin hizmetleri nedeniyle onurlandırmalarına dair yazıtlar bulunmaktadır. MÖ 305 yılında I. Ptolemaios'un donanma üssü olarak kullanılan Myndos (Gümüşlük)'taki Ptolemaios hakimiyeti MÖ 197 yılına kadar sürmüştür. Çünkü III. Antiokhos'un Myndos'a MÖ 197 yılındaki (McNicoll, 1997, s. 23) saldırılarına karşı Rhodos tarafından yardım edilen bir kenttir ve Rhodos'un yardımıyla da bağımsızlık kazanmıştır (McNicoll, 1997, s. 23). Bu tarihte Mısır kralı V. Ptolemaios olduğuna göre Myndos'un onun döneminde kaybedildiği söylenebilir.

Güneydoğu Karia'da Knidos'un da Ptolemaioslarla bağlantılarını gösteren çok az delil günümüze kadar ulaşmıştır. III. Ptolemaios ya da IV. Ptolemaios hükümdarlığı döneminde Knidos'ta yaptırılan bir heykel İskenderiye kökenli Neon'un oğlu Agathoboulos tarafından Dioskourides'in oğlu olan ünlü yönetici Sosibios'a atfedilmiştir.⁸⁴ Bu atfediş, Knidos'ta güçlü bir Ptolemaios etkisine işaret ediyor olabilir, fakat doğrudan bir hakimiyet olup olmadığını kesin olarak kanıtlanamamaktadır (Bagnall, 1976, s. 98). Apollonios'un temsilcisi olan Zenon'un memleketi olan Kaunos kenti hakkındaki arşivleri kentin idaresi ile ilgili doğrudan deliller sunmamaktadır, çünkü Zenon'un Karia'da birçok arkadaşı vardır ve Mısır'a çok faydalı pozisyonlarda hizmet etmek üzere birçok arkadaşını getirmiştir. İlk olarak I. Ptolemaios tarafından MÖ 309 yılında ele geçirilen Kaunos⁸⁵ uzun süre Ptolemaios hakimiyeti altında kalmış ve MÖ 197 yılında V. Ptolemaios döneminde Rhodos kenti tarafından III. Antiokhos'a karşı savunulmuştur (Liv. 33. 20). Buna rağmen Rhodos bir sonraki sene, 200 talanton (McNicol, 1997, s. 191) karşılığında Kaunos'u V. Ptolemaios'un generallerinin elinden almıştır (Polyb. 30. 31. 6; Bean, 2009, s. 179). Bölgenin diğer kenti Kalynda'yla ilgili delillere de Zenon papirüslerinde rastlanmaktadır.⁸⁶ Papirüsün ilk kısmı, ticari işlemlerle ilgili ifadeler içeren uzun bir

⁸⁴ İskenderiye kökenli Sosibios III. Ptolemaios döneminde MÖ 243/2 yılında *dioiketes* görevinde bulunmuş, daha sonra kendisiyle aynı adı taşıyan oğlu Sosibios ise IV. ve V. Ptolemaios döneminde *somatohylaks* (koruyucu) görevinde bulunmuştur. Sosibios ailesi böylelikle otuz yıldan daha fazla Mısır'da önemli pozisyonlarda çalışmışlardır (Marquis, 2017, s. 45-46).

⁸⁵ "...Kral I. Ptolemaios Kaunos'a yelken açtı ve bu kenti kazandı." (Diod. 20. 27. 2).

⁸⁶ P. Cairo Zenon 59341. A kısmı Theopropos'un problemleriyle ilgilidir.

Özet: "*Theopropos'tan Apollonios'a dilekçe taslakları, Neon'dan Damonikos'a bir mektup ve iki genelge*

Taslaklar (MÖ 247): a) Theopropos'un çiftçisi Theron'un Kypranda'daki yıllık festivalde kullanılan şarabı temin etmek için bu kent ile bir sözleşme yaptığını söyleyen ve kendisini Karia'daki Kalynda'da theoros (resmi temsilci) olarak niteleyen Theopropos'tan Apollonios'a bir dilekçe. Aslında şarap, onu satın almak için para ödemek zorunda kalan Theopropos'un kendisi tarafından Theron'un adına temin edildi. Şarap tedariki için ödenen toplam tutar 850 drahmiye geldi. Kentin muhasebecileri olan Diophantos ve Akrisios bu miktar için 600 drahmi ödedi ancak aidatlarının hepsinin ödenmediğinden dolayı geri kalan 250 drahmiyi ödemeyi reddettiler. Bu nedenle Theopropos, Apollonios'tan 250 drahminin geri ödenmesini istemesi için oikonomos ve strategos'a ve kentin ileri gelenlerine yazmasını ister. b) Kalynda'nın diğer bir vatandaşı olan Neon'dan Damonikos'tan onun adına Zenon ile konuşmasını rica eden bir mektup vardır. İskenderiye'den gelen bir emirle Neon'un babası Therarkhos süvariler için çayır ve samanın yanı sıra devletin diğer çalışanları ya da askerleri için temin yükümlülüğünden muaf tutulmuştu. Therarkhos öldüğü zaman bu görev tekrar Neon'a verildi. Neon şimdi kendi adına yeni bir muafiyet için hak talep etmektedir. c) Therarkhos'un onun teyzesiyle evli olduğunu bahseden Zenon'dan alınan aynı konudaki bir genelge/bildiri taslağı Zenon, Apollonios'tan Neon'un, babası Therarkhos'un sahip olduğu aynı ayrıcalığa sahip olabilmesi için oikonomos Diodotos'a tekrar yazmasını ister. d) Belirli bir kişiye yazılacak olan bir mektupla ilgili bir not, onun ödünç almış olduğu bir kırağı, kırağın bu arada doğurmuş olduğu küçük yavrusuyla birlikte geri vermesini rica etmektedir." (bkz. Ek 2: Papirüs 3).

mektuptan oluşmaktadır. II. Ptolemaios'un iktidarının 38'inci yılında (248/7), Kypranda yakınlarında her yıl düzenlenen Kalynda festivali için şarap ticareti sözleşmesi de mevcuttur (Goodrich, 2012, s. 30). Diğer taraftan kent üzerinde denetleyici olan Diodotos adındaki bir görevli ordunun ihtiyaçlarını ve mali gereksinimlerini karşılama konusunda Thera (Muğla merkez Yeniceköyü yakınlarında), Girit ve Methana'daki görevlilerle bağlantılarının olduğunu ortaya koymuştur. Bu metinde, finansal ve askeri yargı çevresinden bahsedilmiştir. Buna rağmen, Diodotos'un bu sorunlarla ilgili doğrudan bir kontrolü bulunmamaktadır ve öyle görünüyor ki bu problemlerin çözümü konusundaki yetkili merci kent hükümetidir. Apollonios öncelikli olarak finansal yönetimin başında görünmektedir, fakat tam olarak hangi konular üzerinde yetkiye sahip olduğu Zenon'un belgelerinden anlaşılamamaktadır (Bagnall, 1976, s. 100-101).

B. Lykia

Lykia'daki Ptolemaios kontrolü Diodoros'un aktardığına göre “*Mısır kralı I. Ptolemaios bir ordu ile Phaselis kentine yelken açtı ve bu kenti ele geçirdi. Daha sonra Lykia'ya geçerken Ksanthos kentini aldı*”. Böylelikle bölgedeki Ptolemaios hakimiyetinin yaklaşık MÖ 309 yılında başladığını söyleyebiliriz (20. 27. 1-2; Meadows, 2006, s. 440; Rich-Hadrill, 1994, s. 157).

Lykia'da bulunan Lissa kentindeki Ptolemaios kontrolü ise MÖ 270'li yıllara dayanmaktadır ve II. Ptolemaios'un saltanatlığının ilk yıllarına denk gelmektedir. III. Ptolemaios'un ikinci yılına ait olan bir kararname Lissa'daki Ptolemaios kontrolünün sürekli ve devam eder halde olduğunu göstermektedir (Bagnall, 1976, s. 106).

Diğer taraftan Ksanthos vadisinin üst kuzey ucunda yer alan Araksa'nın (Bean, 1998, s. 72) iç bölgelerinde ele geçen kent kararnamesi (büyük olasılıkla II. Ptolemaios ya da III. Ptolemaios'un hükümdarlık yaptığı zamanlara denk gelmesinin kuvvetle muhtemeldir) herhangi bir hükümdar adı taşımamaktadır ancak tarihi hakkındaki bilgilere sahibiz (Cohen, 1995, s. 54).

Lykia'nın diğ er bir kenti Telmessos (Fethiye) kentiyle ilgili ilk bilgiler II. Ptolemaios h  k mdarlığıyla ilgili kararnamede yer almaktadır. Bu kararnamede, Lysimakhos'un oğlu Ptolemaios'un bir arkadaşı olan Antipatros'un oğlu Leimon'un kentle ilgili iyi niyetleri onurlandırılmaktadır (Bagnall, 1976, s. 106) Lysimakhos'un oğlu olan Ptolemaios, M  240 yılında kent kararnamesi ile onurlandırıldığında Telmessos kentinde yaşıyordu (O'Neil, 2006, s. 17). Belge III. Ptolemaios'un 7'inci yılına aittir ve bu nedenle kentin bu dönemde İskenderiye'deki kralı ve onun otoritesini tanıdığını göstermektedir. Lysimakhos'un oğlu Ptolemaios, kenti Ptolemaios'un kral oğlu Ptolemaios'tan⁸⁷ aldığından beri çok iyi koruduğu için onurlandırılmıştır. Belgelerin  ncelikli konusu vergiler üzerine bilgi vermektir. Bu bilgilerden yola çıkararak M  III. yüzyılın sonuna kadar geçen süreyle ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz.⁸⁸

Ieromes'in III. Antiokhos'un M  197 yılındaki fetihleri⁸⁹ ile ilgili tanımlarından hareketle, Lykia kentlerinde Ptolemaios hakimiyeti ile ilgili dört isme daha ulaşılmaktadır. Bunlar Ksanthos, Patara, Andriake ve Limyra'dır. Lykia kıyısında yer alan Patara'yı (Diod. 20. 93. 3; Cohen, 1995, s. 54) iki ayrı Zenon papirüsünde yolcuların konakladıkları yer olarak⁹⁰ ve Strabon'da bahsedilen, II. Ptolemaios'un Patara'nın adını eşı ve kız kardeşı olan Arsione olarak değiştirmek istediği (Strab. 14. 3. 6) fakat yeni ismin kabul edilip de kullanılmakta başıarsızlıklar yaşıadığını anlatan bir anekdottan dolayı bilmekteyiz. Ksanthos'ta ele geçen kararname (TAM II. 262) II. Ptolemaios'un döneminde Mö 257/6 yılına tarihlendirilmektedir ve buradaki hakimiyetin yirmi yıl boyunca devam ettiğine ve buradaki Ptolemaios hakimiyetinin M  197 yılında V. Ptolemaios döneminde son bulduğunu ancak bu süre içinde başka

⁸⁷ Söz konusu kralın III. Ptolemaios olduğu d    n lmektedir. Ancak, II. Ptolemaios'un kastedilen kral olması mümkündür, çünkü III. Ptolemaios'a "Ptolemaios'un oğlu" yerine "Theoi Philadelphoi" olarak atıfta bulunulurken, II. Ptolemaios ise genellikle "Ptolemaios'un oğlu" olarak bahsedilmektedir (Bagnall, 1976, s. 107)

⁸⁸ Ayrıca bu süre içerisindeki elimize geçen Mö 193 yılına ait olan bir belgede Lysimakhos'un oğlu Ptolemaios'tan bu dönemde III. Antiokhos'un akrabası olarak bahsedilir (Bagnall, 1976, s. 107).

⁸⁹ Ieromes, *Daniel* 15-16; Antiokhos'un ilerleyişı hakkında bize şunu aktarmaktadır: "...ve daha önce Ptolemaios g   leri altında bulunan Syria, Kilikia ve Lykia kentlerini de ele geçirdi. Aynı zamanda Aphrodisias, Soloe, Zephron, Mallos, Anemurium, Selenus, Korakesium, Korikus, Andriake, Limyra, Patara, Ksanthos ve en son Ephesos'u ele geçirdi."

⁹⁰ P. Cairo Zenon 59057; Cohen, 1995, s. 329.

 zet: "Zailos'tan Aleksandros'a mektup (Yaklaşı  M  25 Nisan 257): Zailos (muhtemelen Apollonios tarafından Syria ve Palestine'de g revlendirilmişt r) Aleksandros'a kendisine yardım etmesini ve Aleksandros'un arkadaşları aracılığıyla Apollonios'a baskı yapmasını istemişt r. Ancak tam olarak ne istediğini s ylememişt r" (bkz. Ek 2: Papirüs 4).

bir bilgiye sahip olmasak da Ksanthos için II. Ptolemaios tarafından burada bir garnizon konuşlandırıldığını söyleyebiliriz (Bagnall, 1976, s. 104).

Bu durumda edindiğimiz bilgiler, Theokritos'un da söylemiş olduğu gibi, Lykia'nın II. Ptolemaios'un kontrolü altında olduğu ve III. Ptolemaios'un daha önceden söz ettiğimiz üzere Adoulis yazıtında da belirtildiği üzere Lykia'nın kendi fethi olduğudur. Elimizdeki belgelere göre, III. Ptolemaios'un bölgedeki ilk hükümdarlığı ve bölgeyi III. Antiokhos'a kaybetmesinin tarihinin MÖ 197 olması düşük bir ihtimaldir. Dış gelirler hakkında ele geçen papirolojik belgeler muhtemelen yargıçlar tarafından yazılmıştır. Bu belgeler ödeme emirleri ile ilgili üç mektuptan oluşmaktadır ve yaklaşık MÖ 219 yılına dayandırılması muhtemeldir. Lykia hakkında olan bu mektuplardan ilki Nikostratos'a dördüncü yılda Lykia'ya ne kadar para ödeneceğinden ve satışla ilgili yapılan kontrattan bahsedilmektedir. İkinci mektup, yine aynı görevliye gümrük vergileriyle ilgili yazılmıştır. Üçüncü mektup ise, Zethos ve ona eşlik eden bir kişi tarafından beş yıllık bir süre için Lykia'ya getirilen ve bu mallar için yıllık 1800 drahmi karşılığında anlaşma yapıldığını belirtmektedir (Bagnall, 1976, s. 108-109).

Lykia'daki Ptolemaios etkileri, kentlerin III. Antiokhos'a kaybedilmesinden (Cohen, 1995, s. 54.; Rich-Hadrill, 1994, s. 161) sonra da devam etmiştir. Ksanthos'taki bir belgeye göre Euphrainetos adındaki bir komutan V. Ptolemaios, Kleopatra ve Ksanthos kentine ithafen, Artemis heykeli ve bir tapınak inşa ettirmiştir (bkz. Ek 3: Yazıt 2: *OGIS 91*). Bu heykel yaklaşık olarak MÖ 205-181 yılları arasında inşa edilmiş olabilir. Euphrainetos baba tarafından Asia kökenli olsa da muhtemelen Ksanthos kökenli olan annesi tarafından Ksanthos soyundan gelmekteydi. Aynı hükümdarlık döneminde fakat daha sonraki bir zamanda Ptolemaios'un oğlu Ptolemaios, Lykia birliği tarafından, babasının halka, çocuklarına ve birliğiye davranması nedeniyle onurlandırılmıştır (Bresson, 1999, s. 117).

C. Pamphylia

Pamphylia, daha önceden belirttiğimiz üzere Lykia ile beraber II. Ptolemaios'a verilmesine (Theokrit. 17. 88., Cohen, 1995, s. 54, Bevan, 1968, s. 70) rağmen III. Ptolemaios (Adoulis kitabesine dayanarak (OGIS 54)) burayı kendisinin fethi olduğunu iddia etmiştir (Cohen, 1995, s. 336). Epigrafik belgelere bakarak bu siyasi kontrol mekanizmalarının değişimlerini tam olarak delillendirebilmek zordur, ancak bu tahminlerle uyumsuzluk gösteren veya çakışan farklı deliller de bulunmamaktadır. Buna rağmen, batıdan doğuya uzanan bir sahil şeridi boyunca, çeşitli kentler hakkında bilgi edinmek ve eklemek mümkündür.

Tarihi belli olan belgeler arasında en eskiye dayanan belge, Termessos'tan gelen Makedonya kökenli Aleksandros'un oğlu Philippos'u onurlandıran ve yaklaşık MÖ 278 yılında II. Ptolemaios'a ait olan kararnamedir. Kararnamenin bir kısmı kayıp olduğu için burada bahsedilen Pamphylia yöneticilerinin hizmetlerinin neler olduğunu bilememekteyiz. Edinilen bilgilere göre II. Ptolemaios tüm Pamphylia bölgesinde görev yapması amacıyla bir Pamphyliarkhos atamıştır (Cohen, 1995, s. 54) ve bunun sonucunda Pamphylia ile Pisidia sınırı arasında kalan Termessos bölgesi ile bir rekabet içerisine girmiştir.

Diğer taraftan Aspendos kentiyle bağlantılı deliller MÖ II. yüzyılda Ptolemaioslara hizmet eden paralı askerlerin varlığına işaret etmektedir, ancak yazıtlarda sadece iki komutanın emrinde Aspendos'a yardıma gelmiş olan askerlerle ilgili bilgiler mevcuttur. Bu askerler Pamphylia, Lykia, Girit, Hellas ve Pisidia kökenlidir.⁹¹ Belgede II. Ptolemaios'un da adı geçmektedir ve en sonda neredeyse tamamen kaybolmuş olan isim listesi vardır. II. Ptolemaios, ücretli askerlerini, iki komutan ile birlikte Aspendos'u korumaları için göndermiştir. Bu savunma bir başka krala, ya da bir başka kente karşı yapılmış ya da bir garnizonun kurulmasını engellemek için yapılmış olabilir (Bagnall, 1976, s. 111). Theokritos'un listesinde II. Ptolemaios'un bir mülkü olan Pamphylia (Theokrit. 17. 88), Ptolemaios kontrolü altına MÖ 279 ya da MÖ 278 yılı civarlarında girmiştir.

⁹¹ Diod. 18. 44. 2; 18. 47. 4: Pisidia kenti burada Kretopolis olarak geçmektedir.

Bunların dışında Pamphylia'da iki Ptolemaios kentinin kurulması hakkında bilgilere sahibiz. Melas nehri (Manavgat) ile Korakesion arasında uzanan Ptolemaios adındaki kentin yeri tam olarak saptanamamasına rağmen modern Fığla Burnu sahilinde olduğu düşünülmektedir. Biraz daha doğuda bulunan Arsinoe kentinin (Bagnall, 1976, s. 113) II. Ptolemaios döneminde kurulduğu bilinmektedir. Bu kentler MÖ 197 yılında V. Ptolemaios döneminde III. Antiokhos'a karşı kaybedilmiştir.

Sonuç olarak Pamphylia'daki Ptolemaios hakimiyeti ile ilgili pek bir bilgiye sahip olmamıza rağmen II. Ptolemaios'un bölgeye bir Pamphyliarkhos yerleştirdiğini ve krallığın Termessos, Aspendos, Ptolemaios, Korakesion, Arsinoe gibi noktaları kontrol altında tuttuğu görülmektedir. Bu kontrol süresinin uzunluğu ve coğrafi büyüklüğü hakkında net bilgilerimiz bulunmamaktadır ancak MÖ 278 yılında Pamphylia'da başlayan Ptolemaios hakimiyeti MÖ 197 yılında III. Antiokhos'a kaybedilmesine kadar sürmektedir (Cohen, 1995, s. 335).

D. Kilikia

Ptolemaios ve Kilikia ilişkileri hakkında çok fazla delil bulunmamaktadır. I. Ptolemaios, MÖ 310 yılında komutanı Leonides'i Kilikia Trakheia kentine göndermiştir. Ancak daha sonra Makedonia kralı Antigonos'un oğlu Demetrios babası adına bölgeyi tekrar fethetmiştir (Diod. 20. 19. 4). Theokritos Kilikia'yı II. Ptolemaios'un mülklerinden biri olarak listelemektedir (Theokrit. 17. 88; Bevan, 1968, s. 70). Bölgede yer alan Arsinoe kenti, Strabon tarafından tarif edilmekte ve Nagidos ile Kelenderis arasında yer almaktadır (Strab. 14. 5. 3). Berenike ise, Kelenderis yakınındadır ve muhtemelen II. Ptolemaios tarafından yapılmıştır. II. Ptolemaios'un buraya Berenike adını vermesinin sebebi bilinmemektedir (kızından dolayı ya da eşinin isminden dolayı). Bu yerler hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Cohen, 1995, s. 364).

Daha sonra III. Ptolemaios yönetime geçince Adoulis yazıtında burasının Pamphylia'daki gibi kendi fethi olduğunu iddia etmektedir (OGIS 54). Bu konuda Hieronymos, onun III. Syria Savaşı'ndaki fetihleri arasında burasının yer aldığını ve Mısır'a döndüğünde III. Ptolemaios'un Kilikia'yı yönetmek için arkadaşı Antiokhos'a verdiğini söyleyerek III. Ptolemaios'u desteklemektedir (Bagnall, 1976, s. 114-115).

Diğer taraftan III. Ptolemaios'un fetihlerinin Dağlık Kilikia bölgesinde sürdüğü görülmektedir. V. Ptolemaios dönemine kadar bölgede görülen Ptolemaios hakimiyeti kaybedilmeye başlamıştır. MÖ 197 yılında III. Antiokhos, V. Ptolemaios'tan aldığı bölgeler arasında Selinos, Zephyrion, Anemurion, Aphrodisias, Korykos, Soloi (Liv. 33. 20. 4-5) ve Mallos bulunmaktadır (Jeromes, *Daniel*, 15-16). Bu kentlerden Mallos ovadadır, diğerleri ise batıdan doğuya doğru kıyı boyunca Dağlık Kilikia bölgesinde yer almaktadır. Soloi haricinde bu bölgelerdeki Ptolemaios kontrolünün detayları hakkında herhangi bir bilğimiz bulunmamaktadır. Soloi hakkında bulunan bir belge muhtemelen IV. Ptolemaios tarafından görevlendirilen birisine yazılan mektuptur. Bu mektubun bir kopyası da kent tarafından stel üzerine yazılarak kentin görünen bir yerine dikilmiştir. Bu yazıt askerler tarafından kentte iskân suistimallerine izin vermesinden dolayı görevliyi kınamaktadır. Yazıtın harf biçimlerinden III. yüzyılın sonlarına tarihlendirilebilir ve böylece muhtemelen IV. Ptolemaios'un egemenliğine denk gelmektedir (Bagnall, 1976, s. 115).

Sonuç olarak Küçük Asia'nın güney kıyılarından biri olan Karia'da Ptolemaios kontrolünün I. Ptolemaios döneminde gerçekleştiğini, II. Ptolemaios iktidarlığında ise Karia'da Mylasa, Strotonikea, Halikarnassos, Amyzon gibi kentlerde Ptolemaios hakimiyetinin olduğunu Morgos, Motes ve Aristolaus gibi *strategos*'ların varlığıyla öğrenmekteyiz.

Lykia'da ise Ptolemaios hakimiyeti MÖ 309 yılında I. Ptolemaios tarafından başlatılsa da buradaki hakimiyet III. Antiokhos'a kaybedilmesine kadar devam etmiştir. Diğer yandan Pamphylia'da ise Ptolemaioslara dair en erken bulgular II. Ptolemaios döneminde bu bölgeye *pamphylarkhos* yerleştirilmesiyle Termessos, Aspendos, Arsinoe, Ptolemaios gibi kentlerde hakimiyet kurulmuştur ancak buradaki hakimiyet de V. Ptolemaios döneminde MÖ 197 yılında III. Antiokhos'a karşı kaybedilmiştir.

Diğer yandan Theokritos tarafından Kilikia'nın II. Ptolemaios'un mülkü olduğu anlatılmasına rağmen ardılı III. Ptolemaios tarafından ise bu bölgenin kendi fethi olduğu söylenmektedir. Lykia'da olduğu gibi bu bölgedeki Ptolemaios hakimiyeti de V. Ptolemaios döneminde MÖ 197 yılında III. Antiokhos'a karşı kaybedilmiştir.

BÖLÜM IV

EGE ADALARI

A. Güney Ege Adaları

1. Samos

MÖ 281 yılından önce Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos'un bir sömürgesi olan Samos (Ege Denizi'nin doğusunda yer alan Hellen adası), Lysimakhos'un ölümünden kısa bir süre sonra II. Ptolemaios'un eline geçti (Bevan, 1968, s. 63). MÖ 280 yılında veya bu yıla çok yakın bir zaman içerisinde, II. Ptolemaios'un anne ve babasının onuruna düzenlenen bir festivalin kurulmasıyla ilgili olarak Sidon kralı Philokles tarafından adlandırılan Adalar Birliği meclis üyelerinin buluşma noktasıydı. Buna rağmen, Samos'un bu birlikte yer alıp almadığına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

Sidon kralı Philokles tarafından Myndos'tan Samos'a ikisi de Myndos (Gümüşlük) kökenli olan Theogenes'in oğlu Theokles'in ve Artemidoros'un oğlu Herophantos gönderildiğini belgeleyen bir karar bulunmaktadır. Philokles'in bu davranışı, Ege'deki diğer adalara müdahalesiyle kıyaslanabilir ve Samos'taki buluşmanın daveti dikkate alındığında adanın hiç şüphesiz sadece bir müttefik değil aynı zamanda Ptolemaiosların bir mülkü olduğunu göstermektedir. Yaklaşık olarak MÖ 280 yılında başlayan bu hakimiyet yaklaşık yirmi yıl sonra yaklaşık MÖ 260 yılında sona erdi. Frontinus bu geçiş hakkında şöyle bilgilendirmektedir (*Strat.* 3. 2. 11) “*Miletos'un tiranı Timarkhos, Ptolemaios Keraunos'un (I. Ptolemaios'un ve Eurydike'nin oğlu) generali olan Kharmedes'i öldürdü ve onun kıyafetlerini giydi, böylece bu kılık değiştirme yoluyla Kharmedes gibi görünerek Saniorum limanına girdi...*”

Adada bulunan Ptolemaios görevlilerin hem kendileri hem de Samos adasındaki rolleri oldukça şüphelidir. Adadaki ilk Ptolemaios kontrolünün başlarından itibaren, kaynaklarda birçok görevliden bahsedilmektedir. İlk olarak MÖ 270-260 yılları arasına tarihlenen Makedonia kökenli Amenias'ın oğlu Aristolaos'u kralın takdirini kazanacak değerde olan Samos halkı için yaptığı iyi işler adına onurlandırılmaktadır. Bu yardımlar hakkında daha fazla detay verilmemektedir. Elçilerin kararnameyi ona

götürmek için seçildikleri önemle vurgulanmalıdır bu da bize onun Samos'ta yerleşik bir şekilde bulunmadığını göstermektedir. Aristolaos'un yapmış olduğu faaliyetlerinin ne olduğunu, hangi ölçüde icra ettiğini ve dolayısıyla Samos'la olan ilişkilerinin ne derecede olduğunu bilmiyoruz. Adanın onun yönetimine girip girmediğini veya herhangi bir koşul altında ondan yardım talebinde bulunup bulunmadıklarını söyleyemeyiz. Her halükârda yazıt bu zamanda, Ionia bölgesinde tek bilinen Ptolemaios üssü olan Samos ve Karia arasındaki bağlantıyı kurmaktadır.

Aynı dönem içerisindeki ikinci bir kararname de kralın arkadaşı ve askeri güçlerin komutanı olan Makedonya kökenli Aleksandros'un oğlu Pelops'u onurlandırmaktadır. Pelops, büyük bir ihtimalle Samos'taki bir garnizonun komutanıdır. Pelops'un aktif olarak Ege'de güçlere komutanlık ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Arsinoe'nin isminin kitabelerdeki eksikliği (kralın ismi yalnız bir şekilde geçirilmiştir) MÖ 270'teki Khremonideia Savaşı'ndaki bir tarihi ileri sürmektedir (Bagnall, 1976, s. 82-84). Önemli bir kişilik olan Pelops'un kendi oğlu olan Pelops, oldukça nüfuzlu olan Hyperbassas'ın kızı Myrsine ile evlenmiş ve IV. Ptolemaios egemenliğinde olan Kypros'ın generali olmuştur.

Timarkhos'un Samos'taki tiranlığı, yukarıda değindiğimiz üzere Miletos'takinden daha uzun sürmemiştir, çünkü Seleukos kralı II. Antiokhos MÖ 259/258 yılında bölgeye gelmiş (McNicol, 1997, s. 165) ve Samos'un sahil kesimlerinin kontrolünü kazanmıştır. Bu bölgedeki Seleukos hakimiyeti MÖ 246 yılı civarında III. Ptolemaios'un iktidarlığının başlangıcına kadar sürmesine rağmen Samos'un II. Antiokhos tarafından boyunduruk altına alındığı ya da işgal altında tutulduğunun herhangi bir kanıtı yoktur. III. Ptolemaios döneminde Boulagoras adlı kişinin kral ve kraliçeye hediyelerini sunmak için Samos'tan İskenderiye kentine gitmiştir. Bu dönemden itibaren MÖ III. yüzyılın sonlarına dek, Samos'taki Ptolemaios kontrolünün⁹² herhangi bir sekteye uğramadan devam ettiği görülmektedir (Bevan, 1968, s. 81) Polybios, Samos adasının IV. Ptolemaios'a veraset bırakıldığını ve bu dönemde (MÖ 221) büyük bir deniz üssü olduğunu bize aktarmaktadır (Polyb. 5. 35. 11). Fakat MÖ 201 yılında, Makedonia kralı V. Philippos Samos'u ele geçirmiştir (Bevan, 1968, s. 256) (görünüşe göre fazla bir çaba harcamadan, belki de hiç karşı

⁹² MÖ III. yüzyıldaki Ptolemaios sınırları için bkz. Ek 1: Harita 6-7-8.

koyulmadan) ve orada ele geçirdiği bazı gemileri o yılki Khios savaşında kullanmıştır. Ada kısa zamanda tekrar Ptolemaiosların kontrolü altına girmiştir (Bagnall, 1976, s. 81). Çünkü Samos imparatorluk donanmasının ana üssü olduğundan dolayı burayı tekrar Ptolemaios hakimiyeti altına alınması için MÖ 200 yılı civarında V. Ptolemaios'u ikna edecek kadar önemliydi.⁹³ V. Ptolemaios'un amirali Philokles'in aracılığıyla adanın iç olaylarına özgür bir şekilde karıştığı *dikastai* (yargıçlar), Philokles tarafından atanmıştır ve Philokles adaların birliğinin toplanması için Samos'un uygun bir yer olduğuna karar vermiştir. Böylelikle Samos İskenderiye'deki hanedanlık kültürü ve kutlamalarında yerini almıştır.

Daha sonra MÖ 197 yılında Rhodos halkı Samos adasının III. Antiokhos'un saldırılarına karşı savunulmasına yardım etmişlerdir.⁹⁴ Sonraki on yıl içerisinde herhangi bir zamanda, adanın kontrolü diğer sömürgeler ile birlikte Ptolemaios kontrolünden çıkmıştır. Kesin tarih veya koşulları hakkında bir bilginiz bulunmamaktadır.

Ele geçirilen iki adet yazıtın birincisinde Samosluların, kralın elçileri olan iki Lampsakene⁹⁵ vatandaşı olan Dionysos ve Apollodoros'u (O'Neil, 2006, s. 22) onurlandırmaktadır. Bu metin kesin olmamakla birlikte II. Ptolemaios'un saltanatına yerleştirebilir ve bu iki kişinin görevleri ile ilgili hiçbir şey bilmemekteyiz. Diğer yazıt ise, Nausistratos adındaki birini onurlandırmaktadır ve kararnamenin ona götürülmesini emretmektedir. Bu talimatı temel alarak Nausistratos'un yüksek dereceli bir Ptolemaios memuru olduğunu söyleyebiliriz. Onun da idare için hangi rolü üstlendiği kesin değildir.

Ele geçen geçen bir başka Samos kararnamesinde Ptolemaiosların memuru olan Straton'un oğlu Straton onurlandırılmaktadır. Onun adadaki görevi krallık adına çalışan, krallık adına adadan para toplama yetkisine sahip olan bir kraliyet memurudur. Buna rağmen, tam olarak ne için para topladığı hala bilinmemektedir. Straton kararnamesinin varlığı onun görevinin finans olaylarını özellikle de hububat ticareti

⁹³ Samos 190 yılında, Romalılar ve Rhodoslular tarafından da deniz üssü olarak kullanılmıştır: Liv. 37. 10. 6, 18. 10, 22. 1-2; Polyb. 21. 8.

⁹⁴ Livius, Ptolemaiosların hakimiyetindeki yerler arasında Myndos, Kaunos ve Halikarnassos ile birlikte Samos'u da göstermiştir (33. 20. 12).

⁹⁵ Truva bölgesinde, Hellespontos'un doğu kıyısında yer alan Lampsakos kenti, Kallipolis'in (modern Gelibolu'nun) karşısında inşa edilmiştir. Lampsakos halkına ise Lampsakene denilmektedir.

gibi konulardaki meseleyi iyi bir şekilde yönettiği için onurlandırılmaktadır (Bagnall, 1976, s. 85-87) Bu bilgilerden yola çıkarak Samos, Ptolemaioslara ait bir deniz üssüdür (Hölbl, 2001, s. 38) fakat kenti koruyan bir kara gücünün varlığına dair kesin bir delil yoktur.

2. Kos ve Kalyrna

Ptolemaioslar ile Kos arasındaki ilişkiler adanın krallar tarafından kontrolünün sonuna kadar uzun yıllar devam etmiştir. Ayrıca Kos, sınırları içerisinde, Hellenistik tapınakların en büyüklerinden biri olan Asklepios tapınağını da bulundurarak, Ege'deki birçok kralın diplomatik ilişkilerini sürdürdüğü bir yerdir.

Marmor Parium'a göre II. Ptolemaios MÖ 309/8 tarihinde Kos'ta doğmuştur ve bu konuda Theokritos (17. 58) “... ve sen ilk şafağı gördüğünde seni annenden aldı ve seni kucığında okşadı zavallı bebek. Antigone'nin kızı (I. Berenike), Kos'un iyi kadını acısını bastırmak için yüksek sesle ağladı. Tanrıça tüm uzuvlarını kederden arındırmak için oradaydı. Sevgili oğlu babasının benzerliğinde doğdu. Ona dokunduğunda, bebeği sevgi dolu kollarında sıkarak tuttuğunda ise Kos'un tüm halkı sevinç çığlığı attı” diyerek bu bilgiyi doğrulamıştır. Bu yıllarda I. Ptolemaios'un adanın kontrolünü elinde tutuyor olması muhtemeldir. Böylece kısa bir zaman içerisinde bölgede gücünü göstermiştir. Ayrıca, ailesini içinde tutarak koruma adına da adayı oldukça güvenli bir yer olarak görmektedir.

II. Ptolemaios, hükümdarlığının ilk zamanlarında Kos ile oldukça samimi ilişkiler kurmuştur. MÖ 280 yılından kısa bir süre sonraya ait olan bir Naksos kitabesi, bize ada yöneticisi olan *nesiarkhos* Bakkhon'un Naksos'taki huzursuzluğu çözmesi için buraya Kos kökenli yargıçlar gönderdiğini ve onların bu görevde başarılı olduğunu göstermektedir (Constantakopoulou, 2017, s. 43). Bu metin Kos'taki Ptolemaios kontrolü ile ilgili bir delil sayılabileceği gibi adanın içerisinde çıkan bazı huzursuzluklar Ptolemaioslarla ilgisi olmadığı için Ptolemaiosların prestijini ve politik istikrarını koruduğu söylenebilir.

Kos'ta bulunan bir yazıta göre burada Arsinoe Philadelphos kutsal alanı bir kahinden alınan tavsiye üzerine kurulmuştur. Başka bir belgede ise Ptolemaios'un (muhtemelen II. Ptolemaios) Kos'a buğday (muhtemelen Kypros'tan) sattığı ya da hediye ettiği kaydedilmiştir (Bagnall, 1976, s. 103). Kutsal alan ile Ptolemaios ilişkilerini içeren mektuplar III. Ptolemaios dönemine tarihlenmektedir.⁹⁶

Kalymna ve Iasos'ta ele geçen bilgilere göre II. Ptolemaios, Kalymna'ya bir veya iki defa idari işleri düzenlemesi için yargıçlar göndermiştir. Iasos, krallık tarafından Kalymna'ya gönderilmiş olan bu yargıcı kabul ettiklerini ve krallığı tanıdıklarını içeren bir kararnameyi kaydetmiştir. Yargıçların dostça bir şekilde çözemediği bazı problemler, kralın kararı ile karara bağlanırdı. Bu kararın kapsamı tam olarak açık değildir ve sadece basit bir şekilde mi, yoksa Ptolemaios hakimiyetinin çeşitliliğini oluşturmak için mi konulduğu belli değildir. Kalymna'daki bozukluklarla ilgili genel prensipler ya da çok daha özel kararlar içeriyor olabilirler. Her durumda hem Iasos hem de Kalymna, bu maddeleri bozuklukları gidermek adına verilecek son kararlar olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle, Kalymna'nın, II. Ptolemaios'un hükümdarlığı zamanında, Ptolemaios hakimiyeti altında olduğunu düşünebiliriz.

Ptolemaioslarla ilişkileri iyi olan Kalymna MÖ III. yüzyılda (muhtemelen IV. Ptolemaios döneminde) Homopoliteia anlaşması ile Kos'un bir parçası haline gelmiştir (IG XII, 4 1:152) ve Kalymna'nın Ptolemaioslarla arasındaki bağlantı Kalymna tarafından yapılan yeminle ortaya çıkmaktadır: “Kral Ptolemaios ile olan dostluk ve ittifak ile onun müttefikleri ile onaylanan anlaşmalara da uyacağım.” (Reger, 2004, s. 153) Kos ve Kalymna'nın Ptolemaioslarla iyi ilişkileri olmasına rağmen buralarda herhangi bir Ptolemaios görevlisinin yaşadığına dair bir delil yoktur, fakat mevcut bilgiler bu adalar ve krallık arasında sıcak ilişkilerin yaşandığına işaret etmektedir (Bagnall, 1976, s. 105).

⁹⁶ Söz konusu mektupların detaylı bilgileri için bkz. OGIS 42

B. Orta Ege Adaları

1. Girit

Girit'in Hellenistik dönem tarihi çok iyi delillendirilememektedir. Burada özellikle Ptolemaiosların oynadığı rol önemlidir ve Hellenistik çağın tüm döneminde, hatta Ptolemaiosların Ege'deki mülklerini kaybetmesinden sonra bile neredeyse adanın her yerinde etkileri görülmektedir. Özellikle diğer Hellenistik yöneticiler gibi Ptolemaioslar da insan gücü ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü Girit kökenli paralı askerlerden karşılamışlardır. Fakat Girit kökenli paralı askerlerin Ptolemaiosların hizmetinde istihdam edilmesi ve kullanılması burasının Ptolemaios kontrolünde olduğunun kesin göstergesi değildir (Bagnall, 1976, s. 117).

III. Ptolemaios ve Berenike, Girit'te (bkz. Ek 1: Harita 15) Phalasarna'da, kaçınıcı kral olduğu bilinmeyen bir Ptolemaios ise Eleutherna'da ve diğeri ise Lappa'da onurlandırılmışlardır. Bu bilgiler adada yaygın bir Ptolemaios etkisinin olduğunu güçlendiriyor ancak bu etkinliğin doğası hakkında pek bir şey bilmemekteyiz. Gortyn kenti için elimizde daha fazla delil bulunmaktadır. En eski metin IV. Ptolemaios'un Gortyn kentinin duvar inşası başlattığına dairdir (Strab. 10. 4. 11; Perlman, 1999, s. 150). Bu bilgi IV. Ptolemaios'un o zamanda Gortyn kentini kontrol ettiğinin göstergesi olarak görülmektedir. Bu durum yakın ilişkilerin olduğunu ve önemli miktarda askeri yardımların yapıldığını kanıtlamaktadır. Ancak doğrulayıcı kanıtlar bulunmadığından dolayı IV. Ptolemaios'un Gortyn kentine egemen olduğunu kesin bir şekilde söyleyememekteyiz.

Daha sonra VI. Ptolemaios'un hükümdarlığı döneminde de Gortyn'a Ptolemaiosların müdahale ettiği görülmektedir. VI. Ptolemaios, Knossos ile yapılan bir barış anlaşması sonrası ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözümlemesi için Gortyn halkı tarafından seçilmiştir ve onun elçileri anlaşmazlığı çözmüştür.⁹⁷ Gortyn kararnamesinden edinilen bilgilere göre VI. Ptolemaios tarafından Gortyn'a giden Mısır kökenli olan bazı askerler onurlandırılmaktadır. Bu metinlerin kronolojileri kesin olarak bilinmemesine rağmen VI. Ptolemaios'un Gortyn kentini savunmak ve diplomatik bir şekilde onlara yardımcı olmak için aktif bir rol oynamıştır. Gortyn kentine yardım

⁹⁷Perlman, 1999, 150; V. Ptolemaios da bu iki kent arasında daha önce yapılan bir anlaşmada rol almış olabilir.

gönderildiği sırada orada düzenli olarak Ptolemaios askeri gücünün konuşlandırılmadığı bilinmektedir. Yakın ilişkilere rağmen Gortyn ile Ptolemaios ilişkilerinin farklı krallar ve Girit kentleri arasında çeşitli zamanlarda diplomatik ve askeri ittifaktan öteye gittiklerini gösteren herhangi bir delile sahip değiliz. VI. Ptolemaios'un anlaşmaları yerine getirmede diğerlerinden daha aktif olduğu söylenebilir.

Girit'teki Olous kentinde de ele geçen belgeler kentte bir yıl boyunca Ptolemaios askeri üssünün varlığına işaret edebilir. Khremonideia Savaşı'nda Ptolemaios güçlerin komutanı olarak bilinen Makedonia kökenli Patron'un oğlu Patroklos tarafından oluşturulan bu belgede Hellas'a gitmekte olan bir grup onurlandırılmaktadır. Olous, Thera'ya gitmeden önce Girit'te konuşlanan Ptolemaios deniz filosunun son durağı olabilir.

Ayrıca Girit'in kuzey kıyısında yer alan Rithymna kenti MÖ III. yüzyılda Arsinoe adı altında yeniden kurulmuştur. IV. Ptolemaios'un hükümdarlık yıllarına denk gelmesine rağmen bu isim değişikliğinin yapıldığı tarih için net bir bilimiz bulunmamaktadır (Bagnall, 1976, s. 118-119).

Diğer taraftan Girit'in doğusunda yer alan Itanos kenti adanın siyasetinde önemli rol oynamıştır. Itanos'ta Ptolemaioslara dair ilk bilgilerimiz II. Ptolemaios'un hükümdarlığında MÖ 266'da Attika'ya giden yolda Itanos'u istasyonlarından biri haline getiren Khremonideia Savaşı'nın amirali Patroklos'un ziyaret etmesinden gelmektedir (OGIS 45). Itanos'ta ele geçen bilgiler Patroklos'un hangi amaçla buraya geldiği hakkında bilgiler vermektedir. Patroklos'un görevi hem Itanos'taki iç koşulların istikrar kazanması ve barış koşullarını yaratmak hem de komşularıyla barış içinde yaşamaları için topraklarını idare etmektir. Bu bilgiler ışığında Patroklos'un görevi *dikastai*'dir. Buna rağmen kendisine Itanos vatandaşlığı verilen bir kararnamede II. Ptolemaios tarafından Girit'e gönderilen *strategos* olarak adlandırılmıştır. Genel olarak Patroklos'un Itanos'un güvenliğini sağlamak için bir buraya bir garnizon yerleştirdiği ve müdahalesinin kalıcı etkisi olduğu düşünülmektedir. Patroklos'a verilen *strategos* unvanı verilmesi onun askeri komutasını temsil etmektedir. Sadece bir dizi üs oluşturmak ve güvenliğini sağlamak Patroklos'un görevinin bir parçasıdır. Patroklos tarafından geride bırakılan garnizon

onun ayrılışından uzun süre sonra görevine devam etmiş olabilir (Bagnall, 1976, s. 121). Daha sonra ele geçen bir metin III. Ptolemaios döneminde Itanos halkının yıllık adaklarıyla birlikte bir *temenosu* Berenike'ye ve III. Ptolemaios'a adadıklarını ve III. Ptolemaios'a Itanos'u koruduğu için teşekkür edildiğini yazmaktadır. Bu dönemde burada garnizonun görevine devam ettiği söylenebilir.

IV. Ptolemaios'un hükümdarlığı döneminde Ptolemaios garnizonun varlığını Roma kökenli *phourarkhos* (garnizon komutanı) Gaius'un oğlu Lukius'un Arsinoe ve IV. Ptolemaios için yaptığı adaktan bilinmektedir. Metinde geçen Arsinoe isminden hareket ederek MÖ 217-209 yılları arasına tarihlendirilebilir ancak çocukları V. Ptolemaios'tan hiçbir yerde bahsedilmemektedir. Diğer iki yazıt harf şekillerine bakılarak IV. Ptolemaios'un hükümdarlık dönemine tarihlendirilebilir. Bunların içinde IV. Ptolemaios, Hierapytna (Girit'in güneyinde) ve Itanos arasında ilişkileri düzenleyen bir rol oynamaktadır. Kendisine yapılan atıflar fragmanlar şeklinde elimize geçtiği için Ptolemaios hakkında daha fazla bilgiye sahip olamıyoruz.

VI. Ptolemaios döneminde Girit'te tekrar Ptolemaios birlikleri görülmektedir. MÖ II. yüzyılın sonlarına doğru Itanos ve Hierapytna'nın çeşitli toprakları arasında çıkan çatışmaların tarihi hakkında bilgiler içeren Magnesia tahkim anlaşması VI. Ptolemaios'a atıfta bulunarak onu Philometor olarak tanımlar. Itanos halkı tarafından VI. Ptolemaios'tan yardım talep edilmiştir. Yardıma karşılık veren VI. Ptolemaios, Itanos ve Leuke adasına ve muhtemelen diğer bölgelere de askeri birliklerini göndermiştir. Kralın ölümünden sonra bu askeri birlikler halefi tarafından geri çekilmiştir. Böylelikle Girit'te Ptolemaios faaliyetleri sona ermiş ve Mısır birlikleri Ege'de tekrar görülmemiştir (Bagnall, 1976, s. 122).

2. Thera

Thera'nın Ptolemaios yönetimi için epigrafik kanıtlardan hareket ederek Thera'ya kral II. Ptolemaios tarafından atanan bir görevliye garnizonun kurulması emredilmiştir. Garnizonun ilk komutanı ise Khremonideia Savaşı sırasında (yaklaşık MÖ 265 yılında) atanan Apollodotos'tur. Apollodotos, bu savaşta Ptolemaios komutanı olarak Patroklos tarafından Thera'ya gönderilmiştir. Garnizonun diğer komutanı Theoksenos'un oğlu Aristippos'tur. Aristippos, kral Ptolemaios ve kraliçe Kleopatra

ve onların çocuklarına yapılan adaklardan sorumluydu. Bu adaklar kraliyet ailesinin aynı üç üyesine adanmıştır. Atanan bir diğer komutan ise Dionysophanes'in oğlu Ladamos'tur. Ladamos, muhtemelen VI. Ptolemaios döneminde Thera'nın önde gelenleri tarafından onurlandırılmıştır. Bukomutanların faaliyetleri hakkında fazla bir bilgiye sahip olmamamıza rağmen Apollodotos'un Patroklos tarafından gönderilmesine rağmen Ladamos'un kralın baş sözcüsü ve garnizonun baş görevlisi olarak bizzat kral tarafından gönderildiğini biliyoruz. Ladamos, adanın korunmasından ve düzeninden sorumluydu. Bu durum bize Apollodotos'un Ladamos'a *dikastai*, genel danışmanlık yapması ve ona eşlik etmesi için gönderildiğini göstermektedir (Bagnall, 1976, s. 125-127).

Thera, Ptolemaios birlikleri için garnizon ve Ptolemaios yetkilileri tarafından yönetilen yer olmasının yanı sıra Ptolemaios kontrolünde doğrudan İskenderiye ile diplomatik ilişkilerinde bağımsız bir kent rolü oynamıştır. Ada, Ptolemaios kontrolünde olmamasına rağmen ilişkilerin normal bir seviyede olduğunu göstermektedir. Thera, kralın arkadaşları olan İskenderiye kökenli Iason'un oğulları Ptolemaios ve Aristokrates'i onurlandırmıştır ve İskenderiye'de bulunan kralı ziyaret etmek için Thera adına bu kişiler seçilmiştir.

Delos'da bulunan bir yazıt Thera halkı tarafından kral Ptolemaios ve kraliçe Kleopatra'nın arkadaşlarından biri olan Mylasa kökenli Timonaks'ın oğlu Dionysios'a adanmıştır. Tarih kesin olmadığı için bu kişi hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. VI. Ptolemaios döneminde delillerin yoğunlaşmasından dolayı metni onun saltanatlık dönemine tarihlendirebilmektedir.

III. Ptolemaios dönemine ait olan bir Thera kararnamesi Girit kökenli Philostratos'un oğlu Opaphilos'u onurlandırmaktadır. Opaphilos'un Thera'nın *strategos*'u unvanına sahip olması muhtemeldir. Ancak yazıt tahrip olduğu için bilgilerimiz sınırlıdır (Bagnall, 1976, s. 132-133). III. Ptolemaios'un saltanatlık dönemine dair Ptolemaioslara ait bir amiralin varlığına ve Thera'da daimi bir ikametgahın olduğu bilgisine sahibiz. Thera, II. Ptolemaios'un saltanatlığından VI. Ptolemaios'un 145 yılındaki ölümüne kadar Ptolemaiosların Ege'deki deniz filosunun merkezi olmuştur.

3. Arsinoe-Methana

Methana'nın haricinde Ptolemaioslar Hellen anakarasının önemli bir bölümünü bir süre boyunca kontrol altında tutmamışlardır. Ptolemaiosların silahlı güçleri bölgede geçici işgal faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Örneğin MÖ 308-303 yılları arasında Sikyon ve Korinth I. Ptolemaios'un garnizonları tarafından zapt edilmişti. Buradaki komutanlardan biri Pamphylia ve Kilikia'da da aktif bir rol üstlenen Leonidas, diğeri de Philippos'tu (Bagnall, 1976, s. 135).

Hellas'daki Ptolemaios üssü muhtemelen Khremonideia Savaşı boyunca önemli limanlarından dolayı ve Attika yakınlarındaki stratejik konumundan dolayı seçilmiştir. Methana, Peleponnessos'tan bir çıkıntı yapan bir yarımadadır ve büyük bir olasılıkla Patroklos tarafından Arsinoe olarak yeniden isimlendirilmiştir. Methana bu savaşta Attika yakınlarında Patroklos'un halkasının önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. II. Arsinoe'nin MÖ 270 yılında ölümünden sonra Arsinoe olarak yeniden adlandırılmıştır (Reger, 1994, s 51).

4. Adalar Birliği

Ptolemaios görevlisi olarak bilinen Bakkhon'ların MÖ 280 yılından önce aktif bir rol oynadıkları bilinmektedir. Ele geçen bir metinde Bakkhon *nesiarkhos* unvanı taşıdığı için Ptolemaiosların birlik üzerinde otorite sahibi oldukları kuvvetle muhtemeldir. Yazıtın tarihi yaklaşık olarak MÖ 286 yılıdır. Çünkü onurlandırılan kişi olan Zenon'dur. Böylece MÖ 286 yılı genellikle I. Ptolemaios'un Demetrios Polierketes'ten uzakta bir birlik kazandığı yıl olarak düşünülmektedir. Fakat bu sonuçlar bize kesin bir bilgi vermemektedir. Bakkhon'dan önce Kyzikos kökenli Apollonios'un oğlu Apollodoros bir *nesiarkhos* olarak atanmıştır. Apollodoros çeşitli Delos kayıtlarında hem bir başışçı olarak hem de buna karşın tapınağın borçlusu olarak MÖ 279 yılına kadar her yıl 10 drahmi faiz ödeyerek borcunu ödemeyen borçlu olarak kayıtlara geçmiştir. Apollodoros, Kyzikos yazıtında *nesiarkhos* olarak anılmış ve Kyzikos'da adına heykel inşa edilmiştir. Bu yazıtta herhangi bir kraldan bahsedilmemektedir. Apollodoros Delos'da Prokles'in oğlu Hierarkhos tarafından önerilen bir kararname ile de onurlandırılmıştır. Hierarkhos ayrıca Aşağı Mısır'da Arsinoe ve II. Ptolemaios'a adaklarıyla bilinen Potamon'un oğlu Naukratite

Dionysios'un onurlandırılması için de bir kararname önermiştir. Bu bilgiler ışığında Apollodoros'un bir Ptolemaios görevlisi olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Birliğin görevi hakkındaki bilgilerimiz biraz daha iyi durumdadır. Bunlar hakkındaki bilgilerimiz öncelikle Delos'da bulunan bir dizi kararnameden gelmektedir. Bunlar genel olarak birliğin çeşitli varisleri üzerine yapılan onurlandırmalardır. Onurlandırılan kişilerden biri İskenderiye Feneri'nin kurucusu olarak bilinen Knidos kökenli Deksiphanes'in oğlu Sostratos, İskenderiye'ye kralı görmek için gelen adalılara yaptığı yardımdan dolayı onurlandırılmıştır. Bu yardımlardan sonra tüm üye kentlerden Sostratos'a vatandaşlık verilmiştir (Bagnall, 1976, s. 137-138). Diğer bir onurlandırılan kişi İskenderiye'de Philiskos'un oğlu Theon'dur. Theon yaptığı iyi icraatlerinden ve Sostratos gibi adalılara yaptığı yardımından dolayı onurlandırılmıştır. Benzer bir şekilde Thrasykles de bir kararname ile onurlandırılmıştır. Thrasykles, Ios'da kayıtlı olan adaların *oikonomos*'u olabilir. Bu kararnamelerde birlik, var olan diplomasiyi sürdürmek için bireysel bir kent gibi davranmaktadır.

Bu bilgiler ışığında birlik, ada halkının faaliyetlerini, hükümdarlarla olan kent ilişkilerinin standart alanlarında bir araya getireceği bir araç işlevi üstlenmiştir. Birlik, büyükelçiler ve yargıçlar göndermiştir ve üye kentlerdeki vatandaşlığı bir karara bağlamıştır, kral için yapılan katkıları toplamıştır, borçların düzenlenmesi ve toplanmasıyla da ilgilenmiştir. Ayrıca üye şehirlerden birinde iç uyuşmazlığı gidermek amacıyla hakimler de gönderdiği bilinmektedir (Bagnall, 1976, s. 141).

5. Keos

Ege'de Ptolemaios'un üçüncü büyük kenti olan Keos dört önemli kente sahiptir: Ioulis, Poiessa, Karthaia, Koresia. Bunlardan Poiessa kenti hariç diğer kentlerin Ptolemaioslarla ilişkileri olduklarına dair deliller bulunmaktadır. Ptolemaiosların bu ilişkileri I. Ptolemaios'un hükümdarlığının bitiminden yüzyılın sonuna kadar uzanmaktadır. Bu durum adadaki istikrarsız ilişkilerin Ptolemaioslara ait yüksek rütbeli yetkililer tarafından düzenlenmesinden adı Arsione olarak değiştirilen Koresia'da bir deniz üssüne kadar uzanır (Bagnall, 1976, s. 141).

Yaklaşık MÖ 205 yılında ada kentleri arasında Arsinoe adında bir kent vardır. Arsinoe'de Kartahai'ye yardım etmiş bir *epistates*'ten bahseden Karthaia

kararnamesinin varlığı onun Keos'ta bulunduğunu kanıtlamaktadır. Koresia limanının bir üs olarak kullanıldığı bilinmektedir. Khremonideia Savaşı sırasında Ptolemaios komutanı Patroklos, Koresia'nın adını Arsinoe olarak değiştirdiği bölge olan Keos ve Itanos, Thera'da garnizon kurmuştur (Reger, 1994, s. 40). Böylelikle Khremonideia Savaşı sırasında büyük olasılıkla Patroklos tarafından Koresia adası, Arsinoe olarak yeniden adlandırılarak burada garnizon kurulmuştur (Cherry-Davis, 1991, s. 16). Arsione kentine Sryakusa kökenli olan Timokrates'in oğlu Hieron atanmıştır ve adaya *strategos* Patroklos ile gelmiştir. Genel olarak iyi niyetinden ve özellikle de Karthaian halkına yardımından dolayı Karthaia tarafından kararname ile onurlandırılmıştır (Bagnall, 1976, s. 142).

Koresia'nın bir limanı olan Ioulis için ise, yargıçların Apollodotos ile birlikte kentten Thera'ya gönderildiği bilgisine sahibiz. Adadaki dördüncü kenti olan Poiessa için, ne Ptolemaiosların hakimiyetinin kesin bir kanıtına ve ne de kral ve kent arasındaki ilişkilerin herhangi bir kanıtına sahibiz.

Bir bütün olarak adaya bakıldığı zaman Ptolemaios ilk olarak Keos'da I. Ptolemaios hükümdarlığının son yıllarında ya da II. Ptolemaios'un ilk on yıllık döneminde ortaya çıkmaktadır. Keos'taki istikrarsız ilişkileri diğer birçok adada olduğu gibi *nesiarkhos* ve onların amiralleri aracılığıyla düzenlemektedir. Özellikle Karthaia, Ptolemaios'a ait memurlarla bağlantılı olduğu bilgisine sahibiz. Khremonideia Savaşı zamanında bu etki buradan başka bir yere adanın en iyi limanında bir deniz üssünün kurulmasına kadar ve Attika'da birinci sınıf harekatlara kadar genişlemiştir. Koresia'da bu üssün kurulması ile birlikte, burası Arsione olarak adlandırılmış ve sadece üs göreviyle değil ayrıca adanın geri kalanını idare etmek ve gerekli herhangi bir Ptolemaios müdahalesini gözetmekte görevli yerleşik bir yönetim makamına getirilmiştir. Bunlara ek olarak ada, başka yerdeki ilişkileri düzenlemek için bir *dikastai*'leri kullanmıştır. Belirlenemeyen birkaç noktada Ptolemaiosların gücü azalmış ve adanın tamamı üzerinde artık genişlememiştir. Ancak Arsinoe adı ve belki oradaki üs üçüncü yüzyılın sonuna kadar kalmış olabilir ve fazla bir zaman geçmeden adı tekrar Koresia olarak değiştirilmiştir. Yönetim için, üsteki *epistates* ve adanın başka yerlerinde yerleşik memurların yokluğu göze çarpan özelliklerdir.

6. Diğer Adalar

Kythnos'da Ptolemaios bağlantılarını gösteren herhangi bir kesin delile sahip değiliz. Ancak Kythnos'un adalar birliğinin üyesi olduğu bilinmektedir (Bagnall, 1976, s. 145).

Siphnos adasında ise ele geçen bir kararname adanın Ptolemaios ile ilişkileri olduğunu göstermektedir. Metnin tarihi kaçınıcı Ptolemaios döneminde yazıldığı belirsizdir. Konu hakkındaki tartışmalar II. Ptolemaios ya da IV. Ptolemaios döneminde olduğu yoğunlaşmıştır.

7. Ios

Kyklades adaları içerisinde yer alan Ios hakkında bilgilerimiz yıpranmış olarak bulunan bir yazıttan gelmektedir. Bu yazıt bize adı neredeyse tamamen silinmiş bir adamı onurlandıran kararnamedir. Ancak Thrasy- ile başlamış olabileceği düşünülmektedir. Onurlandırılan kişinin unvanı kayıptır ve metnin sonu kral Ptolemaios ile bitmektedir. Thrasy- sıfatın konusudur ve onurlandırılan adam Hippa'nın oğlu Thrasykles'le aynı değildir. Adaların *oikonomos*'u olan Thrasykles'in birliğin bir memuru olabilir (Bagnall, 1976, s. 146-147). Ele geçen belgeler yetersiz olduğu için Thrasykles'in faaliyetleri hakkında bir bilgi öğrenemiyoruz.

Kyklades'teki Ptolemaios varlığı MÖ 288-261 yılları arasında yani I. ve II. Ptolemaios iktidarlığında en parlak dönemini yaşamıştır (Reger, 1994, s. 39). Ios'ta bulunan bir yazıt Kyklades'in en erken Ptolemaios egemenliği hakkında bilgi verebilmektedir. Yazıtın yazı düzeni IV. yüzyıl tarzına daha yakındır. *Nesiarkhos* olan Bakkhon'un daha aşağı pozisyonda yer alan Zenon'u onurlandırmaktadır. Zenon'un komutası altında olan bazı güvertesiz gemiler Ios'u ziyaret etmiştir ve Ios'dan ayrıldıklarında ise Ios vatandaşlarına ait olan bazı köleleri alarak kaçmışlardır. Bölge halkı tarafından Zenon'a elçilik heyeti gönderilmiştir ve Zenon sorumluları mahkemeye çağırarak soruşturmayı başlatmıştır.

Adoulis kararnamesi Kyklades'i MÖ 246'da babasından devralan III. Ptolemaios'un mülkleri arasında listelemektedir (Reger, 1994, s. 40). Ios, daha sonra Ptolemaios ile

diplomatik ilişkilerle meşgul olmuş ve birliğin bir üyesiymiş gibi görünmektedir (Bagnall, 1976, s. 149).

Amorgos üzerindeki Ptolemaios nüfuzunu gösteren sınırlı sayıda delil bulunmaktadır. Bunlardan biri adalıların Nikouria kararnamesidir. Bu kararname Nikouria'nın küçük adasında Amorgos'un kıyısının hemen ilerisinde bulunmuştur. Büyük bir ihtimalle ilk önce Amorgos'ta yapılmıştır ve daha sonra küçük adada yapı malzemesi olarak kullanılması için taşınmıştır. Adadaki üç büyük kentten biri olan Arkesine'de bulunan bir yazıtın büyük bir kısmı yıpranmış olmasına rağmen ada birliğinin bir kararnamesi olarak ortaya çıkmıştır. Kararnamede her kentin yıllık giderlerinin kaydedilmesinden ve adalıların ödünç aldığı borçların hesabından ve her kentin başka bir şeyler için borçlanmasından bahsetmektedir. Bu son giderin *koinon* (birlik) tarafından kral Ptolemaios'a bir şeyi hüküm vermesiyle bağlantılı gibi görünmektedir. Ancak hükmün ne olduğunu söyleyen kelime kayıptır. Ayrıca buraya *koinon* tarafından bu kentlere yargıçların gönderilmesi ve anlaşmazlık durumunda yargıçların korunması için şartlar vardır. Bu belgeden Arkesine'nin adalar birliğinin bir üyesi olduğu varsayılabilir (Bagnall, 1976, s. 148).

Küçük bir ada olan Astypalaia'da ise II. Ptolemaios döneminde Sarapis ve Isis tanrılarına tapınmalar görülmüştür (Magie, 1953, s. 171). III. Ptolemaios'a ait bir heykelin bulunması adanın Ptolemaios ile dostça ilişkilerinin olduğu bağlantısını gösterse de böyle bir kaynaktan hakimiyet ve egemenlik hakkında hiçbir sonuç çıkaramayız.

Ptolemaiosların Naksos ilişkileri için, yabancı yargıçların dahil olduğu bir olay hakkında bilgimiz vardır. Olayı anlatan her iki yazıt da yargıçların başkenti olan Kos'ta bulunmuştur. Bunlardan biri *Nesiarkhos* olan Bakkhon'un Kos'a geldiğini ve yargıçların Naksos'da ilişkileri düzenlemesinin isteyerek, kralın dileklerinin yerine getirdiğini anlatmaktadır. Diğer dört Kos kökenli yargıçların kendilerini onurlandırdığı Naksos kararnamesidir. Naksos halkı I. Ptolemaios'a kurbanlar vermeyi karara bağlamışlardır. I. Ptolemaios'dan *theos* (tanrı) terimi olmadan bahsedilmesi, metni II. Ptolemaios hükümdarlığının erken dönemlerine taşımaktadır.

Ptolemaiosların Paros adası ile ilişkileri hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Burada Ptolemaios görevlisi olan Apollodoros buradaki faaliyetlerinden dolayı Paros tarafından onurlandırılmıştır. VI. Ptolemaios'un hükümdarlığından Paros'un Ptolemaios hizmetinde Kos kökenli Theokles'in oğlu Aglaos'u onurlandıran bir yazıttan edinilen bilgiye göre Aglaos, Paros'a altın bir taç hediye etmiştir ve karşılığında altın bir taç ve mermer bir heykel almıştır. Aglaos'un görevlerinin tanımının belirsizliği onun idari pozisyonun ne olduğunu bilmeyi güçleştirmektedir. Paros'da Ptolemaios'un doğrudan müdahalesi için başka bir bilgiye sahip değiliz.

Mykonos adasının, Adalar birliğinin iki Delos kararnamesinde yer almasıyla birliğin bir üyesi olduğu kabul edilebilir (Bagnall, 1976, s. 149-151).

Tenos'un Ptolemaios ile ilişkisi olduğunu gösteren bir metne göre İskenderiye vatandaşları Tenos halkına karşı iyi icraatleri ve iyi niyetleri için onurlandırmaktadır. Basileides'in oğlu Basileides'i onurlandıran kararname harf şekillerinden yaklaşık olarak MÖ 200 yılına tarihlendirilmiştir. Bu iki dokümanda onurlandırılan kişiler hakkında daha kesin tarihlendirme ve bilginin yokluğunu göz önüne alarak Tenos ile Ptolemaios arasındaki ilişkiler hakkında net bir şey söyleyememekteyiz.

Andros adası için ise I. Ptolemaios, komutanı Polemaios'u MÖ 308'de Peloponnesos'a gönderdiğinde ilk olarak Andros'u operasyonel bir üs olarak ele geçirmişti (Reger, 1994, s. 39-40). Ayrıca yaklaşık MÖ 280 yılında II. Ptolemaios döneminde İskenderiye'ye gitmek için birlik tarafından seçilen yargıçlar arasında yer alan Andros kökenli birinin olması Andros'u adalar birliğinin üyesi olarak göstermektedir (Bagnall, 1976, s. 151).

Diğer taraftan Delos adası, Ege adalarının siyasi tarihi açısından önemli bir kaynak olmuştur. Hem bağımsızlık dönemi boyunca dördüncü yüzyılın sonundan MÖ 166 yılına kadar hem de MÖ 166 yılından sonra Atina kontrolü altında bulunan tapınak adak yapan herkese açıktır. Tapınak mülkiyetinin hesapları, ödemeleri ve borçları Delos'un üzerinde Ptolemaioslar adına kontrol sağlayan görevlilerin varlığını bize söylemede yetersiz kalmaktadır. Benzer bir şekilde yabancı yöneticiler ve onlara bağlı olan görevliler tarafından yapılan adaklar kanıtsal bir değere sahip değildir. Pergamon'dan Delos'a birçok Attalid adaklarının varlığı bize herhangi bir egemenliği kanıtlamamaktadır.

Ele geçen Delos kararnameleeri II. Ptolemaios döneminde önemli kişileri onurlandırmaktadır. Bu onurlandırmalar III. Ptolemaios dönemi boyunca da devam etmektedir. III. Ptolemaios ve IV. Ptolemaios'un tanınmış vekili Sosibios, krala ve Delos'a karşı iyi niyetinden dolayı onurlandırılmıştır. Harflerin işaretlerinden yola çıkararak Mö 230 yılına tarihlendirilmiştir. Bir başka kararname ise harf şekillerine göre Ptolemaios ve Berenike'ye atıfta bulunmaktadır (Bagnall, 1976, 153). Tarihi belirsiz olan bir başka metinde Kyrene kökenli Diokles'in oğlu Dikaaios onurlandırılmaktadır. Onun yetki alanı ve Delos'a verdiği yardımla ilgili hiçbir şey belirtilmemiştir. Bu yazıtların hepsi bir araya alındığında Delos ve Ptolemaios'un yüksek rütbeli memurlarının önemli bir rol oynadığı Ptolemaios yönetimi arasında uzun süren yakın ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Ancak biz bu metinlerden egemenlik ya da yönetim hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Bir bütün olarak ele alındığında, Delos'un Ptolemaios ile olan bağlantılarını oldukça etkili bir grup belge açığa vurmaktadır. Philokles'in kararnamesi, II. Ptolemaios'un iktidarlığının erken döneminde Bakkhon ve Philokles'in bir bağımlılık durumunu bildirmektedir. Bu yakın ilişkilerin başladığı zamanda diğer yabancı güçlerin bunun gibi onurlandırılmalarla ödüllendirilmesi yoktur ve Delos üzerinde gerçek egemenliği içeren bir himaye düşüncesi çıkarılabilir. Fakat Khremonideia ve II. Syria savaşlarından sonra durum her yönüyle kesinliğe sahip değildir (Bagnall, 1976, s. 154).

Delos,    nc  yüzyılın ortalarından çok da uzakta olmayan bir zamanda Rhodos'un gemi lideri olan Theoros'un oğlu Antigenes'i, Hellenlerin ve adaların güvenliğinde gösterdiği  zverilerinden dolayı onurlandırmıştır.

Antigonidler M  260 yılından sonra Delos'da krala ait k ltler için birtakım bağışlara ve kurumlara imkan sağlamıştır; bir takım festivallerin temelini oluşturmuşlardır (Stratonikeia (M  253), Soteria ve Paneia (M  245), Demetria (M  238) ve Philippeia (yaklaşık olarak 221-216)). M  246 yılında Ptolemaios onların kurumlaşmalarına son vermiştir. Delos'daki k ltler hakkındaki yapılan araştırmalar, Delos'daki kurumların üzerinde Antigonosların daha uzun bir süre etkisi olduğu olduğunu söylemektedir. Ptolemaios'un faaliyetleri yoğun fakat kısa  m rl yd ; II.

Ptolemaios'un ölümüyle bu azalmıştır ve III. Ptolemaios'tan sonra bir yüzyılı aşkın süre küçük bir temas olmuştur.

II. Demetrios'un hükümdarlığı, Demetrieia'nın kuruluşu dışında onun Delos ile ilişkileriyle bazı kanıtlar bırakmıştır. Bir kararname, MÖ 250 ve MÖ 240 yılları arasında Khalkis kökenli Autokles'in onurlandırıldığını kanıtlamıştır. Diğer bir onurlandırma Demetrios tarafından *sitones* olarak Delos'a gönderilen Thessalonike kökenli Aristoboloulos'tur. Bu kişi kralın, tapınağın ve halkın çıkarına iyi icraatları olduğundan onurlandırılmıştır. Demetrios Poliorketes hükümdarlığından sonra Delos üzerinde herhangi bir hâkimiyeti konusunda Antigonoslara ait bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak MÖ 240 yılından sonraki dönemde onların rollerinin Ptolemaios'a karşılık genişlediği görülür.

Bu etkinin kronolojik sınırların konusunda bilgiler kesin değildir. II. Ptolemaios iktidarlığının ilk yarısı ya da biraz daha fazlasında, Delos'ta çok önemliydi. Ancak bazı noktalarda durum Ptolemaios'un himayesinden dolayı değişmiştir. Bu durum özellikle III. Ptolemaios'un hükümdarlığında, kralın rol oynamaya devam ettiği iltimas ve üstünlük için bir rekabet olarak tanımlanabilir. Ptolemaiosların Delos'a yerleşik bir memuru görevlendirdiği konusunda bir bilgiye sahip değiliz (Bagnall, 1976, s. 155-156).

C. Kuzey Ege Adaları

Bölgede yer alan Thrake, Hellespontos, Samothrake ve Lesbos'da Ptolemaios kontrolünün olduğuna dair bazı önemli belgeler bulunmaktadır. II. Ptolemaios döneminden itibaren ise Kuzey Ege'de Ptolemaios hakimiyeti görülmektedir.

III. Ptolemaios'un hükümdarlığından önce Kuzey Ege'de muhtemel bir Ptolemaios egemenliğini Lesbos'ta Methymna kentinde bulunan Arsinoe Philadelphos levhasından öğrenmekteyiz. Ada üzerindeki Ptolemaios kontrolünün yaklaşık MÖ 260'lı yıllarda II. Ptolemaios iktidarlığında başlaması muhtemeldir. Kuzeydeki Ptolemaios varlığı hakkındaki diğer bir önemli belge daha önceden de belirttiğimiz üzere III. Ptolemaios döneminde yapılan III. Syria Savaşı sırasında Hellespontos ve Thrake'nin fethedildiği Adoulis yazıtında belirtilmişti. Fetihler kanıtlarla desteklenmektedir. Ayrıca MÖ 242 yılında III. Ptolemaios hükümdarlığında Kos

sığınağının taleplerinin kabul eden Ainos'ta bulunan Thrake kentinin kararnamesi, Ptolemaios, Berenike ve onların çocukları ayrıca onların kültünün din adamından bahseder.

Diğer bir yandan Kuzey Ege adalarıyla ilgili diğer bilgiler Samothrake adasından gelmektedir. III. Ptolemaios'un hüküm sürdüğü yıllarda Thrake'nin ve Helespontos'un *strategos*u olan Sparta kökenli Agesilaos'un oğlu Hippomedon ve Thrake'de Maroneia kentinde yönetici olan Epinikos bölgedeki Ptolemaios görevlileridir. Bu kişiler Samothrake tarafından işe alınan paralı askerlerin paralarını ödemek, onlara silah temini ederek Samothrake kara bölgesinin güvenliğini sağlamak için görevlendirilmişlerdir. III. Ptolemaios'un hükümdarlığı döneminde Hippomedon, III. Ptolemaios tarafından Thrake'nin *strategos*u olarak atanmıştır (Bagnall, 1976, s. 160). Adoulis yazıtına göre III. Ptolemaios fethettiği yerler arasında Thrake ve Hellespontos da yer almaktadır (Cohen, 1995, s. 32).

IV. Ptolemaios dönemi ile ilgili Polybios bize kralın tahta çıkmasıyla Ainos, Maroneia ve Lysimakheia'nın etrafındaki komşuları ve Hellespontos'da çeşitli noktalara sahip olduğunu söyler.

“Pamphylia'dan Hellespontos'a kadar tüm kıyı boyunca ve Lysimakhia'nın etrafındaki komşuları kadar önemli kentleri, güçlü yerleri ve limanları ellerine geçirdiler; Aenus, Maroneia ve diğer kentlerin komutanlarıyla daha da uzaklaşırken, Thrake ve Makedonia'nın işleyişini denetlediler...Ancak, yeni kralın (IV. Ptolemaios) utanç verici eğlenceleri, umarsız ve sürekli sarhoşluğu nedeniyle tüm bu bölgeleri kontrol etmeyi ihmal eden kral, beklediği gibi, kısa sürede hem hayatını hem de tahtını birden fazla komplo tarafından tehdit edildi...” (Polyb. 5. 34. 7-8).

Lesbos'ta III. Ptolemaios egemenliğine dair bir kanıt bulunamamıştır. Ancak IV. Ptolemaios'un burada hakimiyeti olduğu bilinmektedir. Ele geçen dokümanların tarihlendirilmesi kesin olmadığından dolayı yaklaşık olarak kabul edilmektedir. İlk olarak Lesbos'ta Eresos kentinde bulunan bir kararname, halka yapmış olduğu hizmetlerden dolayı Polyarkhos'un oğlu Damon'un onurlandırılması üzerinedir. Damon, kendisini kent ve kral için faydalı kılmıştır. Bu özelliklerinden dolayı IV. Ptolemaios ve Herakles için kent tarafından düzenlenen oyunlarda taçlandırılmıştır. Bu dönem IV. Ptolemaios'un hükümdarlık dönemine denk gelmektedir.

Methymna'nın IV. Ptolemaios'un hükümdarlığı boyunca Ptolemaios mülkü olduğu bilgisine sahibiz.

Lesbos hakkındaki bilgiler Lesbos'tan gelen kraliyet gelirleri hakkında soruların bulunduğu bir mektup sayesinde edinmekteyiz. Thrake ve Lesbos ile Ptolemaios arasındaki ilişkiler IV. Ptolemaios'un iktidarlık yıllarına dayanmaktadır. V. Ptolemaios'un saltanatlığına dair bilgiler ise daha az belgelenmiştir. V. Philippos'un MÖ 200 yılında Thrake'deki Ptolemaios mülklerini ele geçirdiğini biliyoruz. Ainos'a bir saldırı gerçekleştiren V. Philippos, Ptolemaiosların komutanı olan Kallimedes'in Ptolemaioslara ihanetiyle burayı ele geçirmiştir (Liv. 31. 16. 4). Kuzey Ege adalarındaki Ptolemaios egemenliğinin MÖ 200 yılına kadar devam ettiği düşünülmektedir (Bagnall, 1976, s. 162-163).

Sonuç olarak güney Asia adalarından biri olan Samos'ta Ptolemaios hakimiyeti II. Ptolemaios iktidarlığında görülmeye başlanmış ve MÖ III. yy'e kadar devam etmiş; VI. Ptolemaios döneminde ise Samos adası deniz üssü olarak kullanılmıştır. Buradaki Ptolemaios hakimiyeti V. Ptolemaios iktidarlığında Makedonia kralı V. Philippos'a karşı kaybedilse de aynı kral tarafından tekrar ele geçirilmiş ve MÖ 197 yılında Rhodos halkının Samos'a yardım etmesiyle kaybedilmiştir.

Kos adasındaki Ptolemaios hakimiyetin II. Ptolemaios'un Kos'ta doğduğu göz önüne alındığında I. Ptolemaios döneminde başladığı söylenebilir. II. Ptolemaios döneminde ise Kos ve Kalymna'ya idari işlerin düzenlenmesi ve mevcut olan huzursuzlukların giderilmesi amacıyla yargıçlar gönderilmiştir. Ptolemaioslarla iyi ilişkileri olan Kalymna ise Homopoliteia Anlaşması gereği Kos'a bağlı hale gelmiştir.

Diğer taraftan orta Ege adalarından biri olan Girit'teki Ptolemaios hakimiyetinin kaçınıcı kral döneminde başladığı bilinmese de II. Ptolemaios döneminde Itanos'ta Ptolemaios hakimiyeti görülmüştür. Ayrıca III. Ptolemaios'un Girit'in Phalasarna'da onurlandırıldığını, IV. Ptolemaios döneminde Girit'te Gortyn kentinde duvar inşası yapıldığını VI. Ptolemaios'un da Girit'te onurlandırıldığını biliyoruz. Ancak VI. Ptolemaios'un ölümünden sonra Girit'teki Ptolemaios hakimiyetinin sona ermiştir.

Thera'da ise III. Ptolemaios'un burada bir garnizon konuşlandığı ve ada ile iyi ilişkiler yürüttüğü bilinmektedir. Buradaki Ptolemaios hakimiyeti de VI. Ptolemaios döneminde sonlanmıştır. Keos adasında ise Ptolemaios hakimiyetinin ne zaman

başladığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla beraber I. ya da II. Ptolemaios d6neminde başlandığı s6ylenmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak Mısır coğrafyası, insan ve doğanın etkileşiminden, insanların doğa üzerinde, doğanın da insanlar üzerinde bıraktığı etkiler açısından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Mısır'da fiziksel çevre uygarlığın gelişmesi için imkanlar sağlamıştır. Mısır'ın en önemli özelliği olan Nil Nehri'nin yıllık su taşkınları sayesinde alüvyon topraklar nehir yakınındaki arazilere taşınmasıyla toprak daha verimli hale gelmiştir. Nil Vadisi'nin verimliliği, Ptolemaioslar gibi yeni kurulan hanedanlıklarda başta tahıl olmak üzere tarımsal ürünlerin ticaretinden ve Afrika içlerinden getirilen ürünlerin pazarlanmasından önemli gelir elde etmelerine ve bu ticaret yollarının güvenliği için Anadolu'nun güney sahilleri ve Ege Adaları üzerinde güçlü oldukları dönemlerde de egemenlik alanlarını genişletmesine neden olmuştur.

Yüzyıllarca firavunlar tarafından yönetilen Mısır, Büyük İskender'in bölgeye gelmesiyle Hellen hakimiyetine girmiştir. İskender'in MÖ 323 yılındaki ölümünün ardından generalleri arasında mücadele yarışı çıkmış ve bunun sonucunda Hellenistik krallıklar kurulmuştur. Mısır'ı Lagos'un oğlu Ptolemaios'un almasıyla burada Mısır'ın son hanedanlığı olan Ptolemaios egemenliği başlamıştır. Ptolemaiosların yabancı politikası üçüncü yüzyılda temel özellikleri ile şekillenmeye başlamıştır. Bu politikaları ise iki temel üzerine kuruludur. Bunlardan birincisi ana politikadır ve Küçük Asia üzerindedir, diğeri ise Hellen ve Ege adaları ile ilişkili olan kuzeye yönelmedir. I. Ptolemaios Asia imparatoru Antigonos ile savaşarak Ege'de yayılmacılık politikasını başlatmış, Asia sahillerinden Lykia ve Karia'nın bir kısmını ele geçirmiştir. Asia'daki Ptolemaios ilerlemeleri ardılı II. Ptolemaios döneminde de yoğun bir şekilde devam etmiştir. MÖ 279 yılında I. Antiokhos'a ait olan Miletos kenti Ptolemaios egemenliğine girmiş ve MÖ 258 yılına kadar Ptolemaiosların egemenliğinde kalmıştır. Samos adası, Ptolemaioslara donanma filosu için önemli bir üs olarak hizmet etmiştir. Theokritos'un listesinden edindiğimiz bilgilere göre II. Ptolemaios, Pamphylia, Kilikia, Lykia, Karia ve Kyklades (Güney Ege'de yer alan adalar) adalarında hüküm sürmüştür. II. Ptolemaios'un Syria halkını Seleukoslara karşı kışkırtarak hakimiyetini bu topraklarda da yaymak istemesi üzerine Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasında uzun yıllar sürecektir Syria savaşları başlamıştır. Böylelikle Seleukos kralı I. Antiokhos ile II. Ptolemaios arasında I. Syria Savaşı yaşanmıştır (sonuncusu olan VI. Syria savaşı VI. Ptolemaios döneminde yapılmıştır).

II. Ptolemaios kuzeyde Lesbos, Methymna ve Eresus kentleri ve muhtemelen Mitylene ile dostça ilişkiler sürdürülmüştür. Attika'nın karşısında bulunan Methana, Ptolemaios mülkü haline getirilmiştir. Oldukça aktif olan II. Ptolemaios Hellen kökenli bir rahip olan Manethon'a Mısır tarihi yazdırmıştır. Böylece Manethon tarafından Aegyptica adlı eser yazılmış ve bu eserde Mısır uygarlığının MÖ 3000'den 332 yılına kadar 31 adet sülale tarafından yönetildiği listelenmiştir.

III. Ptolemaios döneminde genişleme politikasına devam edilerek Mısır en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Mısır, Ptolemaios hanedanlığının ilk yüz yıllık yönetiminde oldukça gelişmiş ve zenginleşmişti ve IV. Ptolemaios, hala güçlü, güvenli ve refah dolu bir ülkeyi devralmıştı. Ancak onun dönemi, Mısır'ın gelişmesinden ziyade, kötüye gitmesine yol açmıştır. Çünkü III. Ptolemaios'un Doğu Akdeniz havzasında Ptolemaios üstünlüğü kurmasından sonra imparatorluğun genişlemesini işaret eden aşamalar sona ermiştir. IV. Ptolemaios döneminde Asia üzerinde Ptolemaios egemenliği devam etse de bu dönemde gereken önem verilmediğinden dolayı hanedanlıkta gerileme döneminin başladığını ve MÖ 221'de babasından kalan Mısır'ın deniz aşırı egemenlik alanlarının yavaş yavaş kaybedildiğini söyleyebiliriz. Hanedanın güçsüzlüğü IV. Ptolemaios'un ilk dönemlerinde Mısır'daki sürekli isyanlarda daha belirgindir. Strabon, ilk üç Ptolemaios'un görkemli hükümdarlığının ardından Mısır krallarının geri kalanının lüks tarafından bozulduğunu ve hükümetlerinin kötüleştiğini belirtmiştir. V. Ptolemaios 5 yaşında tahta çıktığı için ilk on yılı kralın genç yaşına bağlı olarak sarayın önde gelen adamları tarafından şekillenmiştir. Kralın çocuk yaşta olması Seleukoslar için fırsat yaratmış ve V. Syria Savaşı'na yol açmıştır. Bu dönemde imparatorluk, Kypros, Kyrenaika ve Itanos, Thera ve Methana'da bulunan Ege üsleri hariç Asia ve Avrupa'daki mülklerinin çoğunu kaybetmiştir. V. Ptolemaios döneminde Mısır'da meydana gelen isyan sayısının artması ve Thebes'in kaybı, krallığın Mısır dışındaki zayıflığına katkıda bulunan etmenler arasında olmalıdır. V. Ptolemaios'un ölümünden sonra saraydaki düşüş yaşanmaya devam etmiştir. VI. Ptolemaios 5-6 yaşında tahta geçtiği için imparatorluk annesi I. Kleopatra ve deneyimsiz saray görevlileri tarafından yönetilmiştir. Böylelikle ciddi bir gerileme döneminin başladığı söylenebilir. Bu dönemde (MÖ 170 yılında) IV. Antiokhos tarafından VI. Syria Savaşı başlatılmış ve Mısır ikinci kez işgal edilmiştir. VI. Ptolemaios döneminde Itanos, Thera ve Methana, bölgedeki Ptolemaiosların son üç sığınağıydı. VIII. Ptolemaios MÖ

145 yılında tahta gelmesinden sonra üç üssü terk etmiş ve orada bulunan askerleri geri çekmiştir. IX. ve X. Ptolemaios dönemlerinde İskenderiye’de kardeşler arası iktidar mücadeleleri yaşanmış, süreç içerisinde de Seleukos krallığında görülen hanedan içi karışıklık durumundan faydalanma yoluna gidilmiştir. Bu sırada Roma daha da güçlenerek I. Ptolemaios tarafından hanedanlığın ilk toprak kazanımı olan Kyrene’yi ele geçirip burada Kyrene eyaletini kurmasıyla Mısır’a komşu olmuştur. Ardılı XI. Ptolemaios’un kraliçe Kleopatra III. Berenike’yi öldürmesinden dolayı İskenderiye halkı tarafından hoş karşılanmamış ve kral kısa süre içerisinde öldürülmüştür.

Gittikçe güç kaybına uğrayan Ptolemaios hanedanlığı iç ilişkilerinde ve dış ilişkilerindeki problemlerin çözümünde Roma’ya daha bağlı hale gelmiştir. Örneğin XII. Ptolemaios Roma’nın onayı olmadan Mısır tacını giyemezdi. Zaten XII. Ptolemaios burada benimsediği politikanın temel amacı da Roma tarafından krallığının onaylanmasıydı.

Mısır’ın on dördüncü ve son Ptolemaios soyundan gelen kraliçesi olan XII. Ptolemaios’un kızı Kleopatra döneminde MÖ 31 yılında Roma hükümdarı Augustus ile Aktium Savaşı yapılmış ve Mısır’ın yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Bunun sonucunda da Hellenistik krallıkların sonuncusu olan Ptolemaios krallığı Roma tarafından ilhak edilmiştir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Ael. *Var.*

(=Aelianus, *Varia Historia*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Historical Miscellany*, Edited and Translated by N. G. Wilson. Cambridge, Mass.-London 1997 (The Loeb Classical Library).

App.

(=Appianus)

Syr. (=Syriaca) Sic. (=Sicilica) Mith. (Mithridateios)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Foreign Wars*. With an English translation by Horace White, New York 1899.

App. B. Civ.

(=Appianus, *Bellum Civile*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Civil War*. With an English translation by Horace White, New York 1899.

Aristeas

(=Aristeae, *Epistula ad Philocratem*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Aristeae Ad Philocratem Epistula*, Çev: R. H. Charles, Oxford 1913.

Arr. *Anab.*

(=Arrianus, *Anabasis*)

With an English translation by P. A. Brunt, Cambridge, Mass.-London 1976-1983 (The Loeb Classical Library).

Ath. *Deip.*

(=Athenaios=*Deipnosophisticarum Epitome*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Deipnosophistis*. With an English translation by C. B. Gulick, vol. I-VII. Cambridge, Mass.-London 1927-1999 (The Loeb Classical Library).

Athenaei Deipnosophisticarum Epitome. Rec.: S. P. Peppinki I-II. Leiden 1937-1939.

Cass. Dio

(=Cassius Dio, *Rhomaika*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Roman History. With an English translations by E. Carry, Herbert Baldwin Foster. Cambridge, Mass.-London 1919-1927 (The Loeb Classical Library).

Catull.

(=Catullus)

Car. (=Carmina)

Catullus. With an English translation by F. W. Cornish. Revised by G. P. Gooldy. Cambridge, Mass.-London 1988 (The Loeb Classical Library).

Catullus, Bütün Şiirleri. Çev.: Ç. Dürüşken-E. Alovera İstanbul 1997.

Curt.

(=Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Quintus Curtius Rufus*. With an English translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1946 (The Loeb Classical Library).

Quintus Curtius Rufus, *The History of Alexander*. Translated by J. Yardley. With an introduction and notes by W. Heckel. London, New York 1984.

Diod.

(=Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Diodorus of Sicily. With an English translation by C. H. Oldfather, vol. I-VI; C. H. Sherman, vol. VII; C. B. Welles, vol. VIII; R. M. Geer, vol. IX-X; F. R. Walton, vol. XI-XII. Cambridge, Mass.-London 1933-2004 (The Loeb Classical Library).

Diog. Laert.

(=Diogenes Laertius, *Vitae Philosophorum*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Lives of Eminent Philosophers*. With an English translation by R. D. Hicks, Cambridge, Mass.-London 1935-2005¹¹ (The Loeb Classical Library).

Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev.: C. Şentuna. İstanbul 2003.

Eur. *Hel.*

(=Euripides, *Hellen*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Complete Greek Drama*, Translated by E. P. Coleridge, New York 1938.

Euseb. *chron.*

(=Eusebios, *Chronicorum*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Eusebi, *Chronicorum* (Liber Prior). Ed. A. Schoene. Berlin 1875.

The Chronicle of St. Jerome. Translated by R. Pearse. Ipswich 2005.

Eutr.

(=Eutropius, *Brevarium Ab Urbe Condita*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Brevarium ab Urbe Condita of Eutropius*. Translated with an Introduction and Commentary by H. W. Bird. Liverpool 1993.

Frontin. *Strat.*

(=Sextus Iulius Frontinus, *Strategematon*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Strategems and the Aqueducts of Rome*. With an English translation by C. E. Bennett. Edited and Prepared for the press by M. B. McElwain. London, New York 1980⁵ (The Loeb Classical Library).

Hdt.

(=Herodotos, *Historiae*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Persian Wars*. With an English translation by A. D. Godley, vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1920-2004¹² (The Loeb

Classical Library). Herodotos, Herodot Tarihi. Çev.: M. Ökmen-A. Erhat. İstanbul 1991².

Hieron. *Chron.*

(=St. Ierome (Hieronymus), *Chronicle*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Chronological Tables, With an English translation by A.Schoene.

Hor. *Od.*

(=Horatius, *Carmina*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Odes and Epodes. With an Latin translations Paul Shorey-Gordon J. Laing. Chicago 1919.

Ierome

(=Ierome)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Commentary on Daniel. With an English translation by Gleason L. Archer, 1958.

http://www.tertullian.org/fathers/jerome_daniel_02_text.htm

Ioseph. *Ant. Iud.*

(=Flavius Iosephus Historicus, *Antiquitates Iudaicae*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: The Jewish Antiquities. With an English translation by H. St. J. Thackeray IV-IX. London, New York 1930-1939 (The Loeb Classical Library).

Ioseph. *Ap.*

(=Flavius Iosephus Historicus, *Contra Apionem*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Against Apion. Contra Apionem. With an English translation by William Whiston 1737.

Isok.*Bus.*

(=Isoktares, *Busiris*)

With an English translation G. Norlin ve L. Van Hook. London 1980.

- Iust. (=Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. With an English translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- M. Ivniani Ivstini. *Epitoma Historiarvm Philippicarvm Pompei Trogi. Accedvnt Prolongi in Pompeivm Trogvn*. Ed. O. Seel. Stutgard 1972.
- Klem. Alex. *Strom*. (=Klementos Alexandreos, *Stromateis*)
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Strotamata*. With an English translation Philip Schaff, Hendrickson Publishers 2006.
- Lucan. (=Lucanus, *De Bello Civili*)
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Civil War*. With an English translation by A. S. Kline. London, New York 2014 (The Loeb Classical Library).
- Liv. (=Livius, *Ab Urbe Condita*)
- perioch*. (=Ab urbe condita *librorum periochae*)
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Livy, From the founding of the city*. With an English translation by A. C. Schlesinger. I-XIV. London, New York 1967 (The Loeb Classical Library).
- Titus Livius, Roma Tarihi: Şehrin Kuruluşundan İtibaren. Çev.: S. Şenbark. İstanbul 1992 vdd.
- Malal. (=Iohannes Malalas, *Chronicon*)
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Chronicon*. With an English translation by E. Jeffreys, M. Jeffreys, M. Scott, Melbourne 1986.

2 Makk.

(=2 *Makkabees*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: Second Book of Maccabees. With an English translation by Jonathan A. Goldstein, New York 1984.

Paus.

(=Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece*. With an English translation by W. H. Jones, vol. I; III-IV; W. H. Jones and H. A. Ormerod, vol. II; R. E. Wycherley, vol. V (Illustrations and Index). New York 1918-2004 (The Loeb Classical Library).

Plin. Nat.

(=G. Plinius Secundus “Yaşlı”, *Naturalis Historia*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Natural History. With an English translation by H. R. Rackham, vol. I-V; IX; W. H. S. Jones, vol. VI-VIII; D. E. Eichholz, vol. X. Cambridge, Mass.-London 1938-2004⁸ (The Loeb Classical Library).

Plut.

(=Plutarkhos)

Alex. (=Alexandros) *Ant.* (=Anthonius) *Arat.* (=Aratus)

Caes. (=Caesar) *Cleom.* (=Cleomenes) *Cor.* (=Coriolanus) *Crass.* (=Crassus) *Demetr.* (=Demetrius) *Eum.* (=Eumenes) *Pomp.* (=Pompeius) *Pyrrh.* (=Pyrrhus)

Plutarch. Plutarch’s Lives. With an English Translation by Bernadotte Perrin, Cambridge, Mass.-London, vols. IV:1916, vols. V: 1917, vols. VII: 1919, vols. IX: 1920, vols. XI: 1926 (The Loeb Classical Library).

Plut. Mor.

(=Plutarkhos, *Moralia*)

Plutarch. Plutarch's *Moralia - De Iside et Osiride*. With an English Translation by Frank Cole Babbith, vols. V: 2003, Cambridge, Mass.-London (The Loeb Classical Library).

Plut. *Fluv.*

(=Plutarkhos, *De Fluviis*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: On Rivers. With an English Translation by W. W. Goodwin, 1874 Boston.

Polyain. *Strat.*

(=Polyainos, *Strategemata*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Strategemata*. Ed. E. Woelfflin and J. Melber, *Polyaeni strategematon libri viii*. Leipzig: Teubner, 1987 (repr. Stuttgart: 1970): 2-301, 305-425.

Strategems of War. With an English translation by R. Shepherd. Chicago 1974.

Polyb.

(=Polybios, *Historiai*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories*. With an English translation by W. R. Paton I-VI. Cambridge, Mass.-London 1922 vd. (The Loeb Classical Library)

Ptol. *Geo.*

(=Klaudios Ptolemaios, *Geographike Hyphegesis*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Claudii Ptolemaei Geographia* (lib. 1-3). Edited by K. Müller. Paris 1883. *Claudii Ptolemaei Geographia* (lib. 4-8). Edited by C. F. A. Nobbe, vols. I-II. Leipzig 1845. Reprinted: Hildesheim 1966.

Strab.

(=Strabon, *Geographika*)

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Geography of Strabo*. With an English translation by H. L. Jones I-VIII. London, New York 1917-1932 (The Loeb Classical Library).

- Strabon, *Coğrafya*. Çev.: A. Pekman. İstanbul 2000.
- Sen. *Q. Nat.* (=Seneca, *Quaestiones Naturales*)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Natural Questions*, With an English translation J. Clarke, London 1910.
- Suet. (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*)
- Aug. (=Augustus)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Lives of the Caesars*. Edited and translated by J. C. Rolfe I-II. Cambridge, Mass.-London 2001⁴ (The Loeb Classical Library).
- Theokrit. *Id.* (=Theokritos, *Idyllia*)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: Theocritus. *Idyllia*. Ed. A. S. F. Gow, vol. I, 2nd edn. Cambridge 1952 (repr. 1965).
- Trogus
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Prologues*. With an English translation by J. C. YARDLEY, Atlanta 1994.
- Vit. *de Arch.* (=Vitruvius Pollio, *De Architectura*)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Ten Books on Architecture*. With an English translation by M. H. Morgan. Cambridge, Mass-London 1914 (The Loeb Classical Library).
- Vell. (=Velleius Paterculus, *Historia Romana*)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*. With an English translation by Frederick W. Shipley, Cambridge, Mass.-London 1924 (The Loeb Classical Library).
- Zenob. *Par.* (=Zenobius, *Paroemiae*)
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Corpus Paroemigraphorum Gracorum*. Edited by E. von Leutsch- F. W. Schneidewin, Tomus I. Hildesheim, G. Olm 1839.

Modern Literatür

- Adams 2010 Winthrop Lindsay Adams, “Alexander’s Successors to 221 BC”, *A Companion to Ancient Macedonia*, 2010, 208-224.
- Aneni 2016 Monica Omoye Aneni, “Politics of the Ptolemaic Dynasty”, *Ogirisi: A New Journal of African Studies* 12, 2016, 146-169.
- Araújo 2013 Luís Manuel de Araújo, “Manetho and the History of Egypt”, *Alexandrea ad Aegyptvm: The Legacy of Multiculturalismo in Antiquity*, 2013, 171-195.
- Armour 2001 Robert A. Armour, *Gods and Myths of Ancient Egypt*, Cairo 2001.
- Aslan 2012 Selen Kılıç Aslan, *Ptolemaiosların Küçük Asia Politikası*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.
- Austin 2006 Michel Austin, *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest*, Cambridge 2006.
- Bagnall 1976 Roger S. Bagnall, *The Administration of The Ptolemaic Possessions Outside Egypt*, Leiden 1976.
- Bean 1998 George E. Bean, *Eskiçağda Lykia Bölgesi*, Çev: Hande Kökten, İstanbul 1998.
- Bean 2001 George E. Bean, *Eskiçağda Ege Bölgesi*, Çev: İnci Delemen, İstanbul 2001.
- Bean 2009 George E. Bean, *Eskiçağ’da Menderes’in Ötesi*, Çev: Pınar Kurtoğlu, İstanbul 2009.

- Benek 2012 Mehmet Sait Benek, *III. Antiokhos'un Küçük Asia Politikası (MÖ 223-187)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2012.
- Benek 2016 Mehmet Sait Benek, "III. Antiokhos'un Dış Siyasi Politikası (MÖ 223-190)", *Mavi Atlas* 6, 2012, 127-144.
- Bennett-Depauw 2007 Chris Bennett-Mark Depauw, "The Reign of Berenike IV (Summer 58-Spring 55 BC)", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 160, 2007, 211-214.
- Bentley-Ziegler 1949 Jerry H. Bentley-Herbert F. Ziegler, *Traditions and Encounters A Global Perspective on the Past*, New York 1949.
- Bevan 1968 Edwyn Bevan, *The House of Ptolemy: A History of Egypt Under the Ptolemaic Dynasty*, Chicago 1968.
- Billows 1989 Richard A. Billows, "Anatolian Dynasts The Case of the Macedonian Eupolemos in Karia", *Classical Antiquity* 8. 2, 1989, 173-206.
- Bousquet 1986 Jean Bousquet, "Lettre de Ptolémée Evergète III à Xanthos de Lycie", *Revue des Études Grecques* 99. 470-471, 1986, 22-32.
- Braudel 2001 Fernand Braudel, *Memory and Mediterranean*, Newyork 2001.
- Bresson 1999 Alain Bresson, "Rhodes and Lykia in Hellenistic Times", *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and Society*, 1999, 98-131.
- Brewer- Teeter 2011 Douglas J. Brewer- Emily Teeter, *Mısır ve Mısırlılar*, Çev: Nihal Uzan, Ankara 2011.
- Carney 2013 Elizabeth Donnelly Carney, *Arsinoe of Egypt and Macedon: A Royal Life*, Oxford 2013.

- Cherry-Davis 1991 John F. Cherry-Jack L. Davis, "The Ptolemaic Base at Koressos on Keos", *The Annual of the British School at Athens* 86, 1991, 9-28.
- Christensen-Wegner 2009 Wendy Christensen-Josef Wegner, *Great Empires of the Past: Empire of Ancient Egypt*, USA 2009.
- Chugg 2002 Andrew Chugg, "The Sarcophagus of Alexander the Great?", *Greece & Rome* 49. 1, 8-26, Cambridge 2002.
- Clark 2003 Rosemary Clark, *The Sacred Magic of Ancient Egypt: The Spiritual Practice Restored*, USA 2003.
- Cohen 1995 Getzel M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, Berkeley Los Angeles Oxford 1995.
- Collins 2012a Andrew W. Collins, "Alexander The Great and the Office of Edeatros", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 61. 4, 2012, 414-420.
- Collins 2012b Andrew W. Collins, "Cleomenes of Naucratis, Heroonpolis, and the Revenue from Red Sea Trade under Alexander the Great", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 180, 2012, 237-242.
- Collins 1997 Nina L. Collins, "The Various Fathers of Ptolemy I", *Mnemosyne, Fourth Series* 50. 4, 1997, 436-476.
- Conti-Easton-Saldais vd. 2017 L. Conti – M. Easton, M. Saldais vd., *Big Ideas Humanities & Social Sciences VII*, Oxford 2017.
- Cook 2008 Johann Cook, "Ptolemy Philadelphus and Jewish Writings: Aristobulus and Pseudo-Aristeas as Examples of Alexandrian Jewish Approaches", *Ptolemy II Philadelphus and his World*, 2008, 193-206, Leiden-Boston.

- Crawford 1979 Dorothy J. Crawford, "Food: Tradition and Change in Hellenistic Egypt", *World Archaeology* 11. 2. Food and Nutrition, 1979, 136-146.
- Davies 1997 Mary Siani Davies, "Ptolemy XII Auletes and Romans", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46. 3., 1997, 306-340.
- Davis-Kraay 1973 Norman Davis-Colin M. Kraay, *The Hellenistic Kingdoms: Portrait Coins and History*, London: Thames and Hudson 1973.
- Demir 2008 Muzaffer Demir, "Büyük İskender ve Karia", Muğla Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)* 21, Muğla, 2008, 97-122.
- Demir 2012 Muzaffer Demir, "Herodotos ve Yabancı Kùltürler: Mısır Örneđi," *Tarih İncelemeleri Dergisi* 27. 2, 2012, 315-338.
- Desplancques 2006 Sophie Desplancques, *Antik Mısır*, Çev: İsmail Yerguz, Ankara 2006.
- Dessel-Hauben 1977 P. Van Dessel-Hans Hauben, "Rhodes, Alexander and the Diadochi from 333/332 to 304 B.C.", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 26. 3, 1977, 307-339.
- Doğaner 2004 Suna Doğaner, "Mısır", *T.D.V.* 29, 2004, 553-555, İstanbul 2004.
- Errington 1970 R. M. Errington, "From Babylon to Triparadeisos: 323-320 B.C.", *The Journal of Hellenic Studies* 90, 1970, 49-77.
- Ersine 1995 Andrew Ersine, "Culture and Power in Ptolemaic Egypt: The Museum and Library of Alexandria" *Greece & Rome* II, 42. 1, 1995, 38-48.

- Erskine 2002 Andrew Erskine, "Life after Death: Alexandria and the Body of Alexander", *Greece & Rome* II.49. 2,2002, 163-179.
- Evans 2008 James Allan Evans, *Daily Life in the Hellenistic Age from Alexander to Cleopatra*, London 2008.
- Freeman 1996 Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Çev: Suat Kemal Angı, Ankara 1996.
- Friedell 2006 Egon Friedell, *Mısır ve Antik Yakındoğu'nun Kültür Tarihi*, Çev: Ersel Kayaoğlu, Ankara 2006.
- Goodrich 2012 John K. Goodrich, *Paul as an Administrator of God in 1 Corinthians*, Chicago 2012.
- Grabowski 2011 Tomasz Grabowski, "Achaeus, The Ptolemies and the Fourth Syrian War", *Electrum* 18, 2011, 115-124, Krakow.
- Green 1985a Peter Green, "The Last of the Ptolemies", *Grand Street* 4. 3, 1985, 133-168.
- Green 1985b Peter Green, "The Politics of Royal Patronage: Early Ptolemaic Alexandria", *Grand Street* 5. 1, 1985, 151-163.
- Gundacker 2015 Roman Gundacker, "The Chronology of the Third and Fourth Dynasties according to Manetho's Aegyptiaca", *Towards a New History for the Egyptian Old Kingdom*, 2015, 76-199, Leiden.
- Güzel 2017 Eylem Güzel, *Tarihsel Bir Kişilik Olarak VII. Kleopatra MÖ 69-30*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Denizli 2017.
- Güven 2009 İsmail Güven, "Eski Mısır", *Uygarlık Tarihi*, 2009, 63-82, Ankara.

- Habicht 1992 Christian Habicht, "Athens and the Ptolemies", *Classical Antiquity* 11. 1, 1992, 68-90.
- Hauben 2004 Hans Hauben, "A Phoenician King in the Service of the Ptolemies: Philocles of Sidon Revisited", *Ancient Society* 34, 2004, 27-44.
- Heckel 1978 Waldemar Heckel, "The Somatophylakes of Alexander the Great: Some Thoughts", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 27. 1, 1978, 224-228.
- Heckel 1986 Waldemar Heckel, "Somatophylakia: A Macedonian Cursus Honorum", *Phoenix* 40. 3, 279-294).
- Heckel 1992 Waldemar Heckel, *The Marshals of Alexander's Empire*, London&New York 1992.
- Hazel 2002a John Hazel, *Who's Who in the Greek World*, London and Newyork 2002.
- Hazel 2002b John Hazel, *Who's Who in the Roman World*, London and Newyork 2002.
- Hornblower-Sparford 1996 S. Hornblower-A. Sparforth, *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford1996.
- Hornung 2004a Erik Hornung, *Ana Hatlarıyla Mısır Tarihi*, Çev: Zehra Aksu Yılmazer, İstanbul 2004.
- Hornung 2004b Erik Hornung, *Mısır bilime Giriş*, Çev: Zehra Aksu Yılmazer, İstanbul 2004.
- Hölbl 2001 Günther Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, London 2001.
- Johannesen 1923 Rolf Johannesen, "Ptolemy Philadelphus and Scientific Agriculture", *Classical Philology* 18. 2, 1923, 156-161.
- Kaya 2013 Mehmet Ali Kaya, *Türkiye'nin Eski Çağ Tarihi ve Uygarlıkları (Pers Hakimiyeti ve Hellenistik Dönem) II*, İzmir 2013.

- Kochva 2008 Bezalel Bar Kochva, *The Seleucid Army Organization and Tactics in the Great Campaigns*, Cambridge 2008.
- Kuhrt 2013 Amélie Kurth, *The Ancient Near East C. 3000-330 I*, Çev: Dilek Şendil, İstanbul 2013.
- Lattey 1917 Cuthbert Lattey, “The Diadochi and the Rise of King-Worship”, *The English Historical Review* 32. 127, 1917, 321-334.
- Levine 2002 Lee I. Levine, *Jerusalem: Portrait of the City in the Second Temple Period (538 BCE-70 CE)*, Philadelphia 2002.
- Ma 2005 John Ma, “Kings”, *A Companion to the Hellenistic World*, 2005, 177-195.
- Ma 1999 John Ma, *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford 1999.
- Magie 1953 David Magie, “Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and on Coins”, *American Journal of Archaeology* 57. 3, 1953, 163-187.
- Mahaffy 1895 John Pentland Mahaffy, *The Empire of the Ptolemies*, Toronto 1895.
- Manning 2009 J. G. Manning, *The Last Pharaohs Egypt Under the Ptolemies, 305-30 BC*, USA 2009.
- McNicoll 1997 A. W. McNicoll, *Hellenistic Fortifications From the Aegean to the Euphrates*, Oxford 1997.
- Meadows 2006 Andrew Meadows, “The Ptolemaic Annexation of Lycia: SEG 27. 929” *III. Likya Sempozyumu/Sempozyum Bildirileri*, 2006, 459-470, İstanbul.
- Meadows 2008 Andrew Meadows, “Fouilles d’Amyzon 6 Reconsidered: The Ptolemies at Amyzon”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 166, 2008, 115-120.

- Meadows 2013 Andrew Meadows, "Ptolemaic Possessions Outside Egypt", *From An Encyclopedia of Ancient History*, 2013, 5625-5629.
- Noaman-Quosy 2017 M. N. Noaman- D. El Quosy, "Hydrology of the Nile and Ancient Agriculture", *Irrigated Agriculture in Egypt: Past, Present and Future*, 2017, 9-28, Switzerland.
- O'Neil 2006 James L. O'Neil, "Places and Origin of the Officials of Ptolemaic Egypt", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 55. 1, 2006,16-25.
- O'Neil 2008 James L. O'Neil, "A Re-Examination Of The Chremonidean War", *Ptolemy II Philadelphus and His World*, 65-89.
- O'Sullivan 2009 Lara O'Sullivan, *The Regime of Demetrius of Phalerum in Athens, 317-307 BCE: A Philosopher in Politics*, Leiden 2009.
- Önen 2009 Nihal Tüner Önen, "Yazıtlar Işığında Phaselis", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu*, 2009, 479-488.
- Papadopoulou 2010 Despina Papadopoulou, "The administration of Egypt in Hellenistic times The Rise and Fall of the Oikonomos", *Anistoriton Journal* 12, 2010, 1-8.
- Paschidis 2013 Paschalis Paschidis, "Agora XVI 107 and the Royal Title of Demetrius Poliorcetes", *After Alexander: The Time of the Diadochi (323-281 BC)*, 2013, 121-141.
- Perlman 1999 Paula Perlman, "Kretes aei leistai? The Marginalization of Crete in Greek Thought and Role of Piracy in the Outbreak of the First Cretan War", *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and Society*, 1999, 132-161.

- Reger 1994 Gary Reger, "The Political History of the Kyklades 260-200 B.C.", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 43. 1, 1994, 32-69.
- Rich-Hadrill 1994 John Rich-Andrew W. Hadrill, *City and Country in the Ancient World*, New York 1994.
- Roisman 1984 Joseph Roisman, "Ptolemy and His Rivals in His History of Alexander", *The Classical Quarterly, New Series* 34. 2, 1984, 373-385.
- Rollin 1815 Charles Rollin, *The Ancient History of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians, Babylonians, Medes and Persians, Macedonians, and Grecians* 10, New York 1815.
- Rostovtzeff 1920 M. Rostovtzeff, "The Foundations of Social and Economic Life in Egypt in Hellenistic Times", *The Journal of Egyptian Archaeology* 6. 3, 1920, 161-178.
- Sales 2013 José das Candeias Sales, "Alexandria Ptolomaica. Uma Cidade, Vários Povos, Várias Culturas", *I Congresso Histórico Internacional As Cidades Na História: População*, 2013, 9-32.
- Sales 2018 José das Candeias Sales, "As Doações De Alexandria (34 AC)-Criando um Império Entre Factos E Fantasias", *Humanitas* 72, 2018, 39-63.
- Sandri 2017 Sandra Sandri, "Nilometers - or: Can You Measure Wealth?", *The Nile: Natural and Cultural Landscape in Egypt*, 2017, 193-214, Germany.
- Sharpe 1905 Samuel Sharpe, *The History of Egypt From the Earliest Times Till the Conquest of the Arabs AD 640 II/I*, London 1905.
- Skelton-Dell 2009 Debra Skelton-Pamela Dell, *Great Empires on the Past Empire of Alexander the Great*, USA 2009.

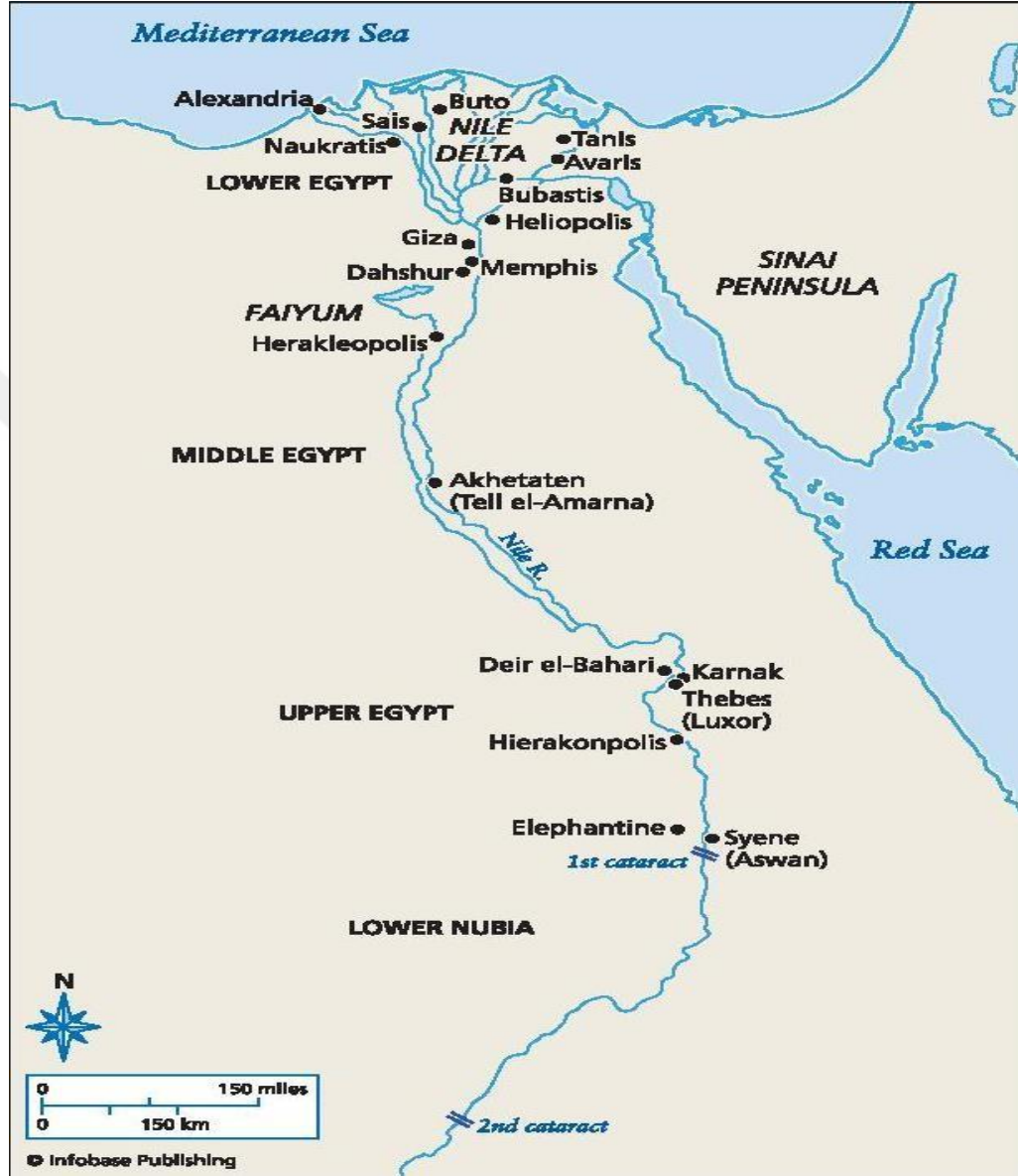
- Speake 1995 Graham Speake, *The Penguin Dictionary of Ancient Egypt*, England 1995.
- Şar 2010 Evren Şar, *Kilikia'da Ptolemaioslar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.
- Tarn 1926 W. W. Tarn, "The First Syrian War", *The Journal of Hellenic Studies* 46. 2, 155-162.
- Tarn 1928 W. W. Tarn, "Ptolemy II", *The Journal of Egyptian Archaeology* 14. 3/4, 246-260.
- Tarn 1929 W. W. Tarn, "Ptolemy II and Arabia", *The Journal of Egyptian Archaeology* 15. 1/2, 9-25.
- Tunny 2000 Jennifer Ann Tunny, "Ptolemy "The Son" Reconsidered: Are There Too Many Ptolemies?", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 131, 2000, 83-92.
- Turner 2008 E. G. Turner, "Ptolemaic Egypt", *The Cambridge Ancient History VII/I*, Editör: A. E. Astin, F. W. Walbank, Cambridge, 2008, 118-174.
- Tyldesley 2008 Joyce Tyldesley, *Cleopatra Last Queen of Egypt*, London 2008.
- Vermeule 1960 Cornelius Vermeule, "A Hellenistic Portrait", *Bulletin of the Museum of Fine Arts* 58.311, 1960, 12-25.
- Walbank 1972 Frank William Walbank, *Polybius*, USA 1972.
- Wallace 1938 Sherman LeRoy Wallace, "Census and Poll-Tax in Ptolemaic Egypt", *The American Journal of Philology* 59. 4, 1938, 418-442.
- Waugh 2000 Richey L., *The Ophthalmology of Aëtius of Amida*, Belgium 2000.
- White 1898 Rachel Evelyn White, "Women in Ptolemaic Egypt", *The Journal of Hellenic Studies* 18, 1898, 238-266.

- Whitehorne 2001 John Whitehorne, *Cleopatras*, London and New York 2001.
- Will 1996 Edouard Will, “Political and Social Life, Philosophy, Religion and Literature”, *History of Humanity Scientific and Cultural Development* 3, 1996, 188-196.
- Yıldırım 2004 Recep Yıldırım, *Uygarlık Tarihine Giriş*, Ankara 2004.
- Yıldırım–Temizkan 2017 Nurgül Yıldırım-Meltem Temizkan, “Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14. 39, 118-131.

EKLER

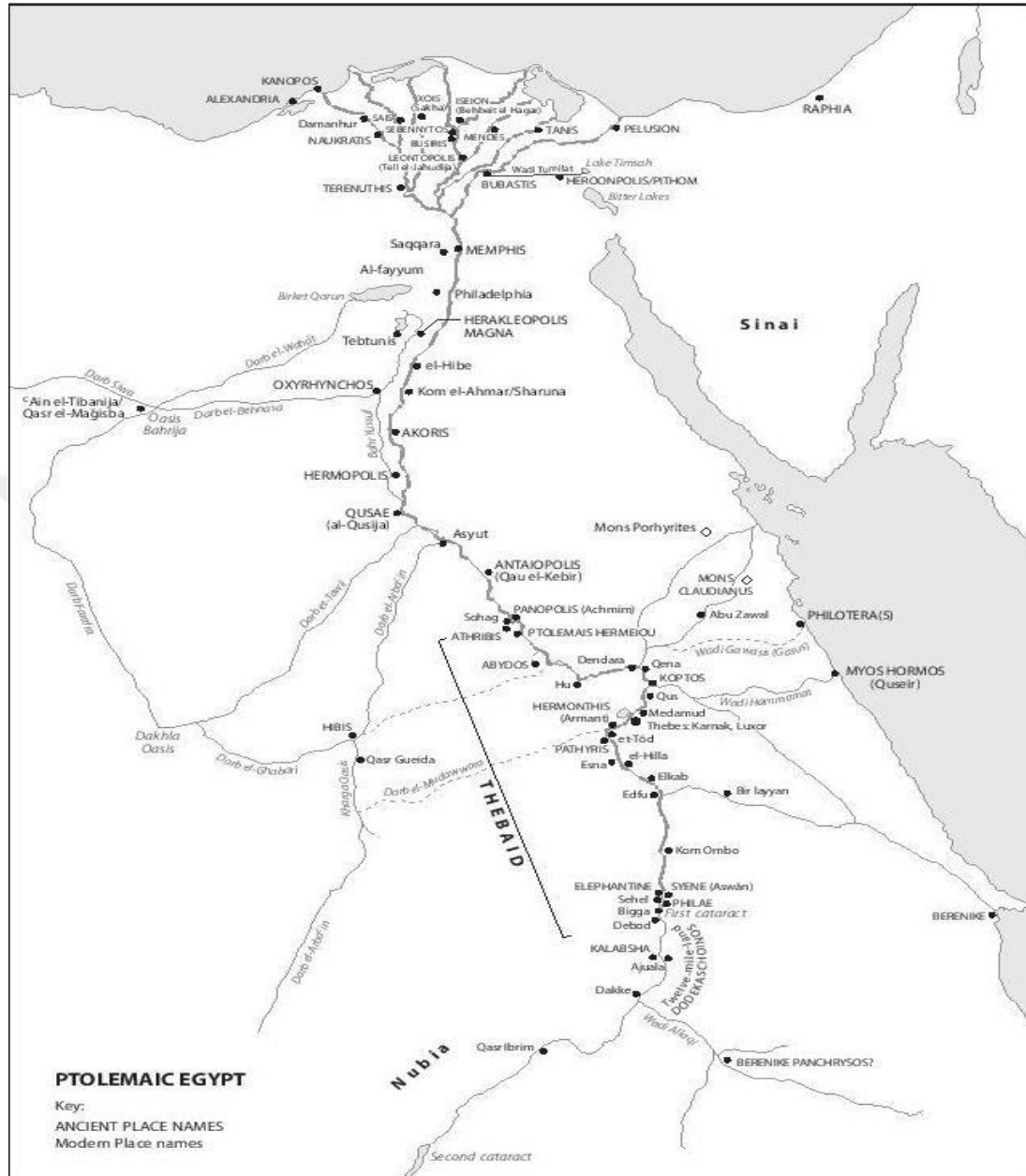
Ek 1: Haritalar

Harita 1: Nil Nehri

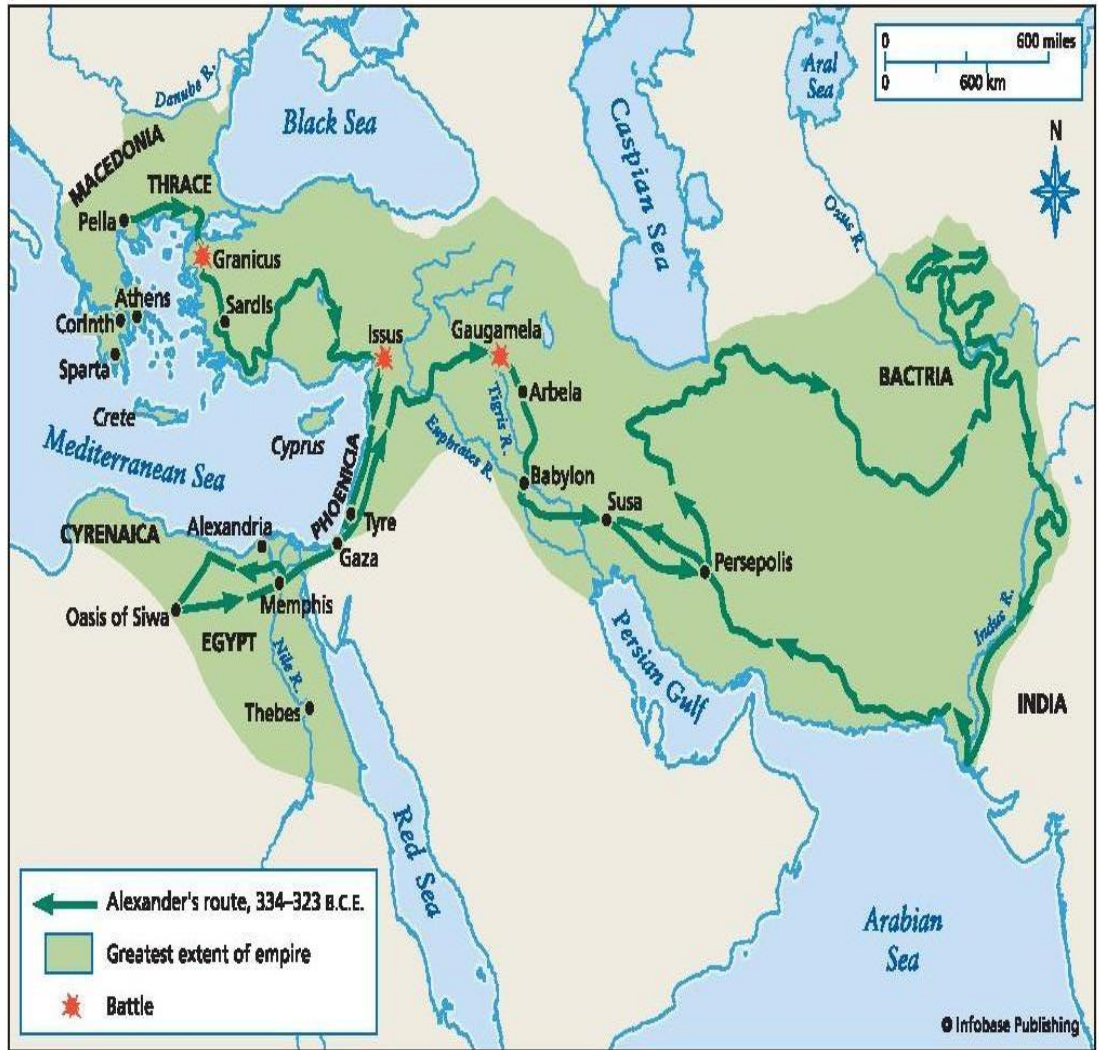
Mısır'daki en büyük ve en önemli şehirler Nil Nehri'nin etrafında kurulmuştu. Kuzey Afrika'nın bu büyük çöl bölgesinde, Nil hayat anlamına geliyordu (Christensen, 2009, s. 48).

Harita 2: Mısır Coğrafyası

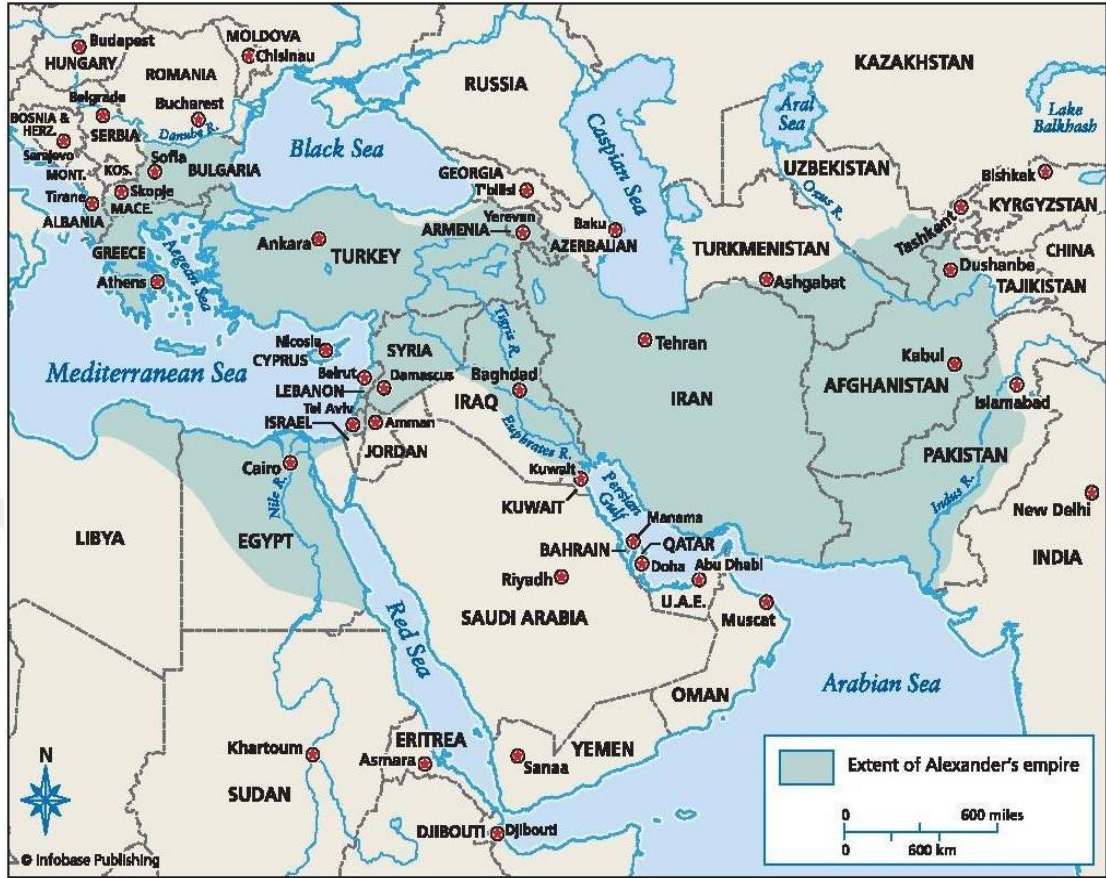
Manning, 2009.

Harita 3: Büyük İskender'in Yol Haritası

Skelton-Dell 2009, 50.

Harita 4: Büyük İskenderin İmparatorluk Sınırları

Skelton-Dell 2009, 31.

Harita 5: MÖ 301 Ipsos Savaşı'ndan Önce Diodokhoilerin Haritası

<https://www.ancient.eu/image/581/map-of-the-successor-kingdoms-c-303-bce/> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Harita 6: MÖ III. Yüzyılda Mısır ve Küçük Asia'da Ptolemaios Hanedanlığı

Aslan, 2012, s. 159.

Harita 7: MÖ III. Yüzyılda Küçük Asia'da Ptolemaiosların Kontrol ve Etki Alanının Sınırları

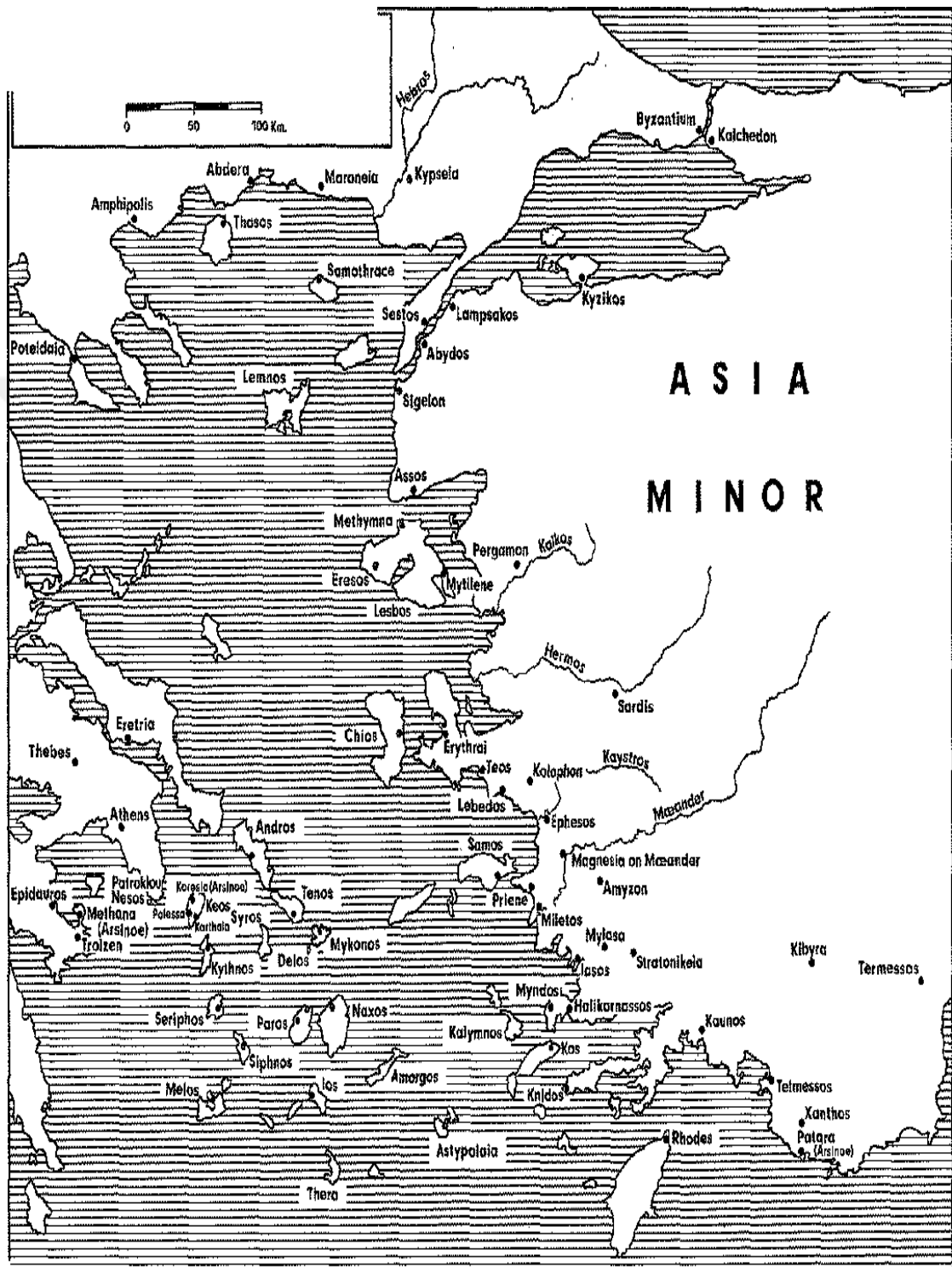
Aslan, 2012, s. 160.

Harita 8: MÖ III. Yüzyılda Küçük Asia'da Ptolemaiosların Kontrol ve Etki Alanında Bulunan Kentler

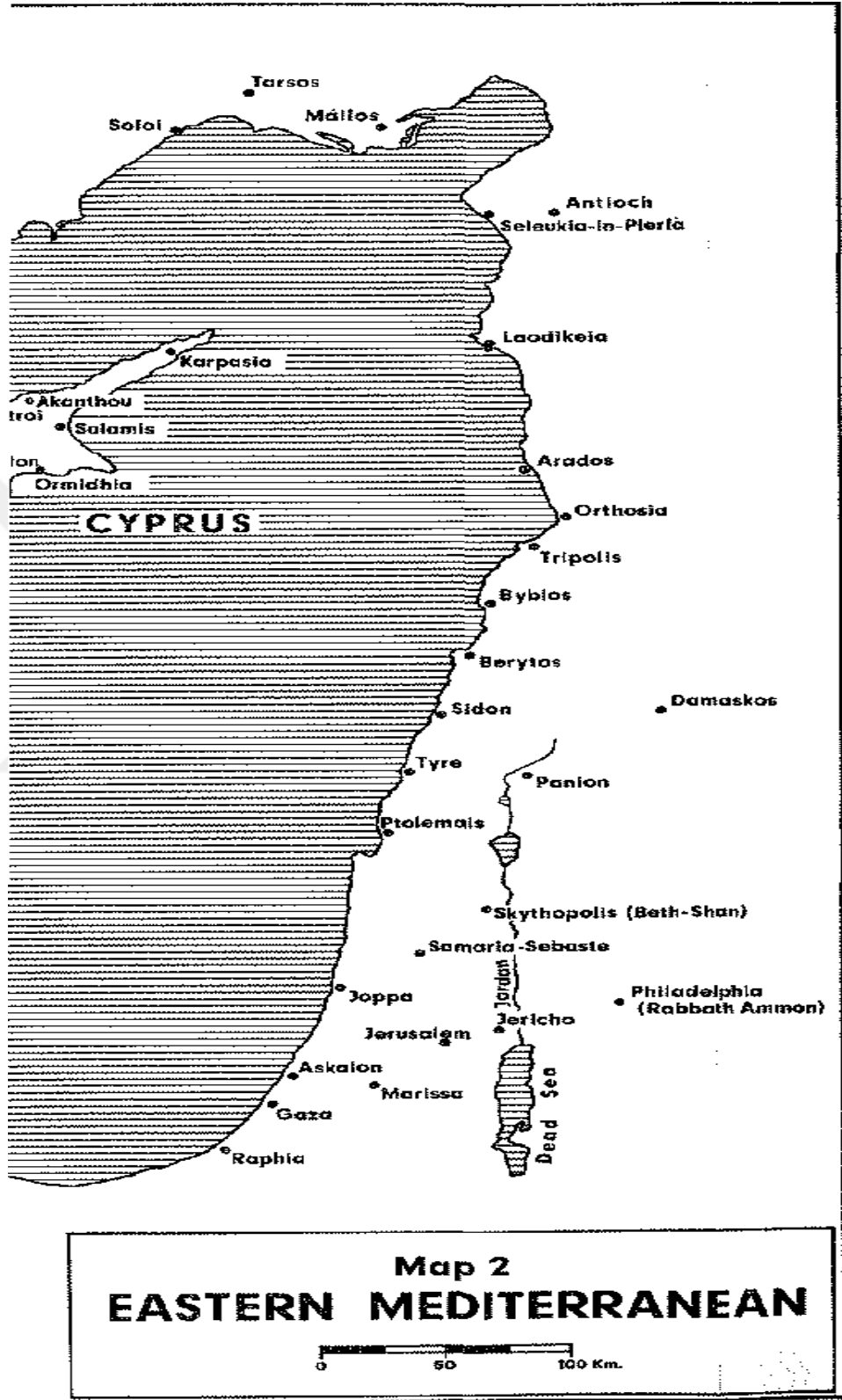
Aslan, 2012, s. 161.

Harita 9:Küçük Asia

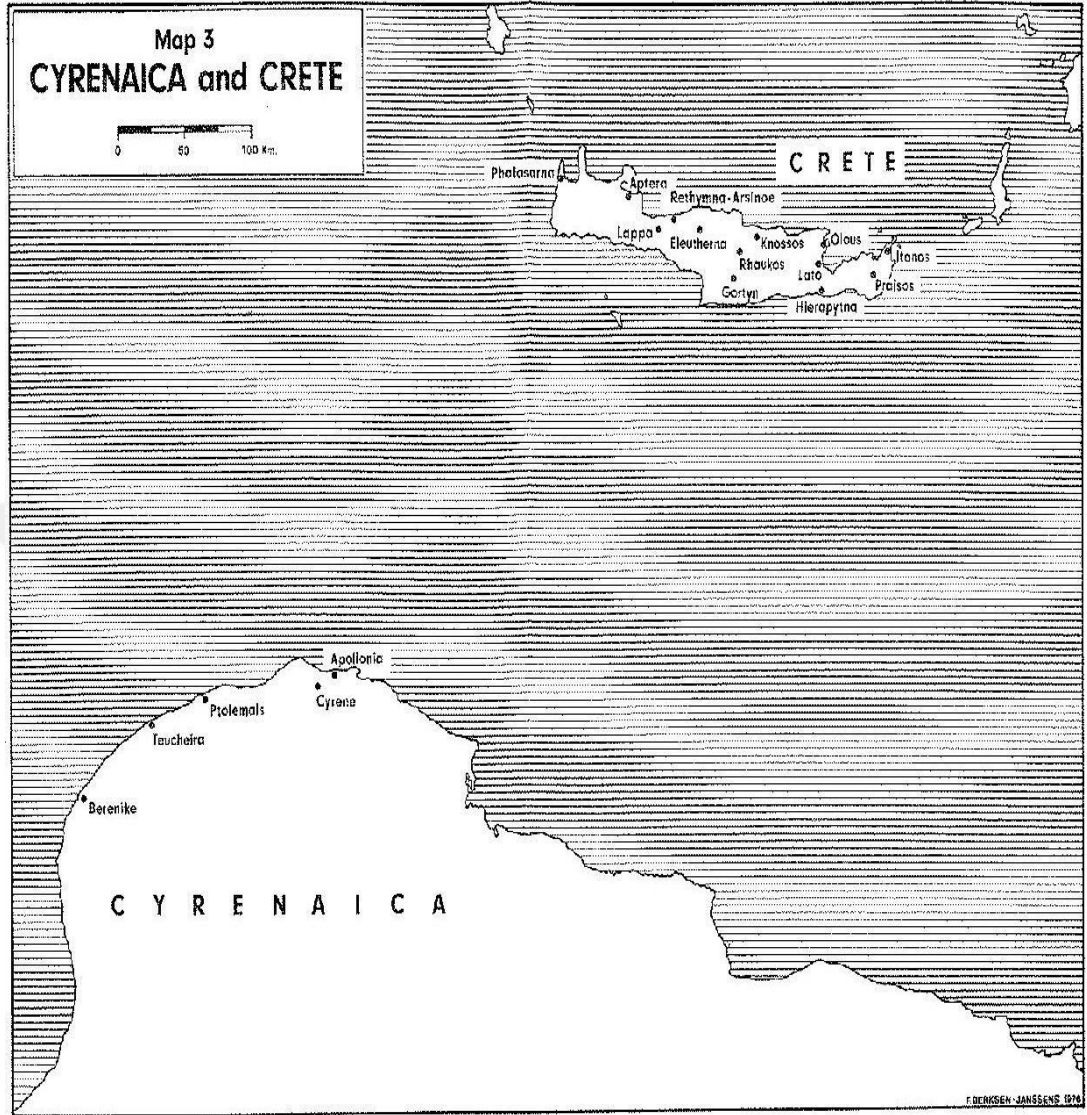
Bagnal, 1976, s. 288.

Harita 10: Doğu Akdeniz Haritası

Bagnal, 1976, s. 289.

Harita 11: Kyrenaika ve Girit Haritası

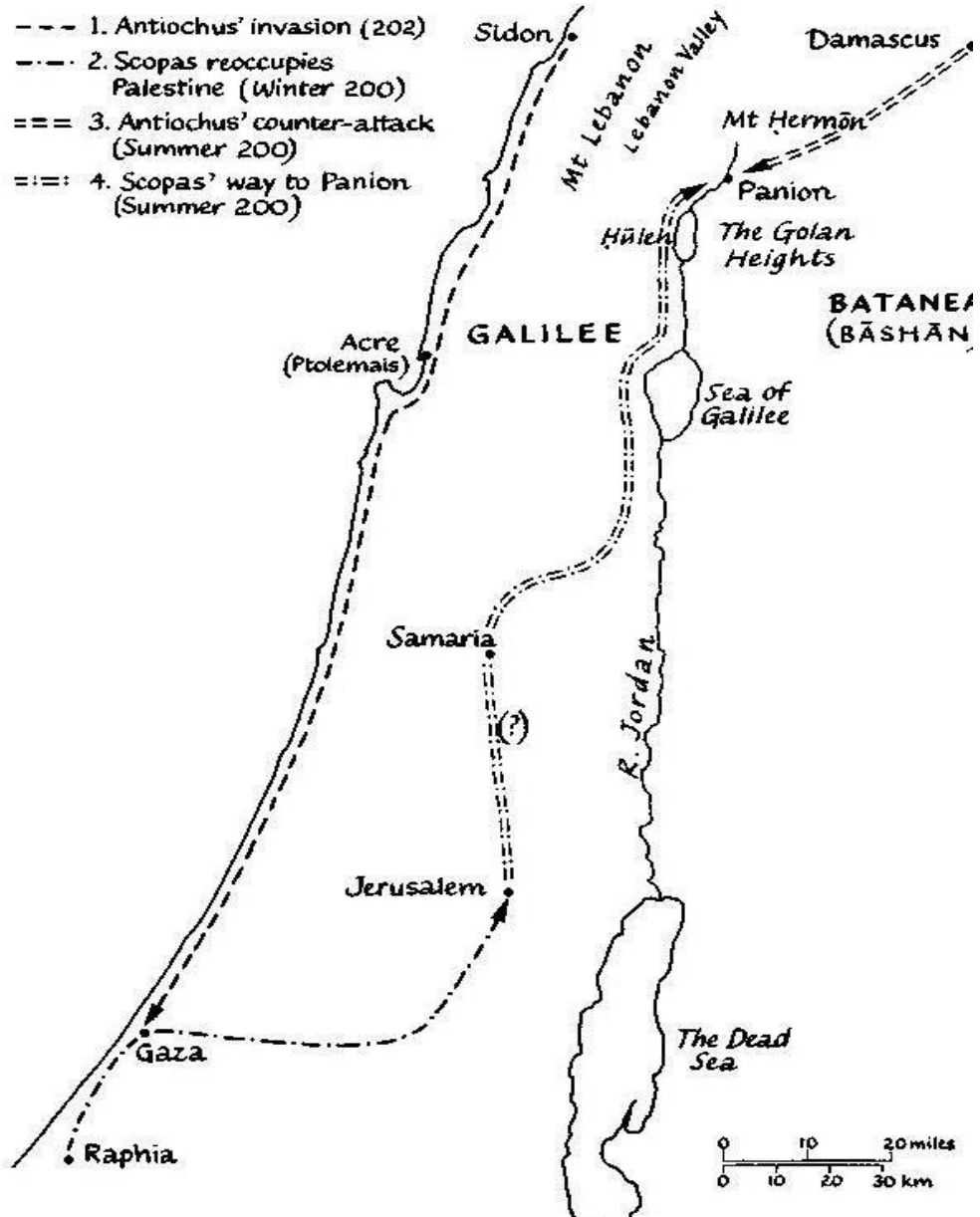

Bagnal, 1976, s. 289.

Harita 12: I. Syria Savaşı Haritası

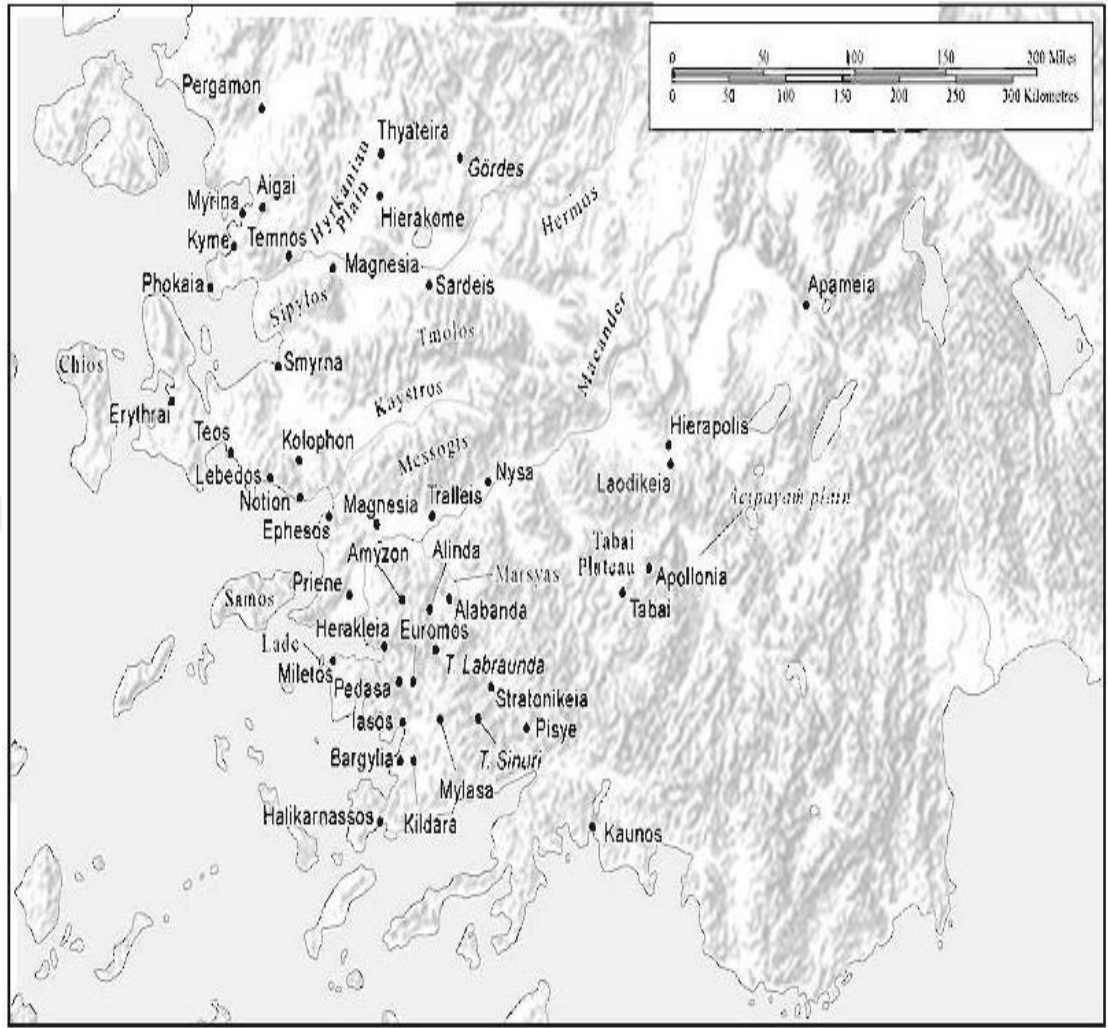
The battle of Panion

14

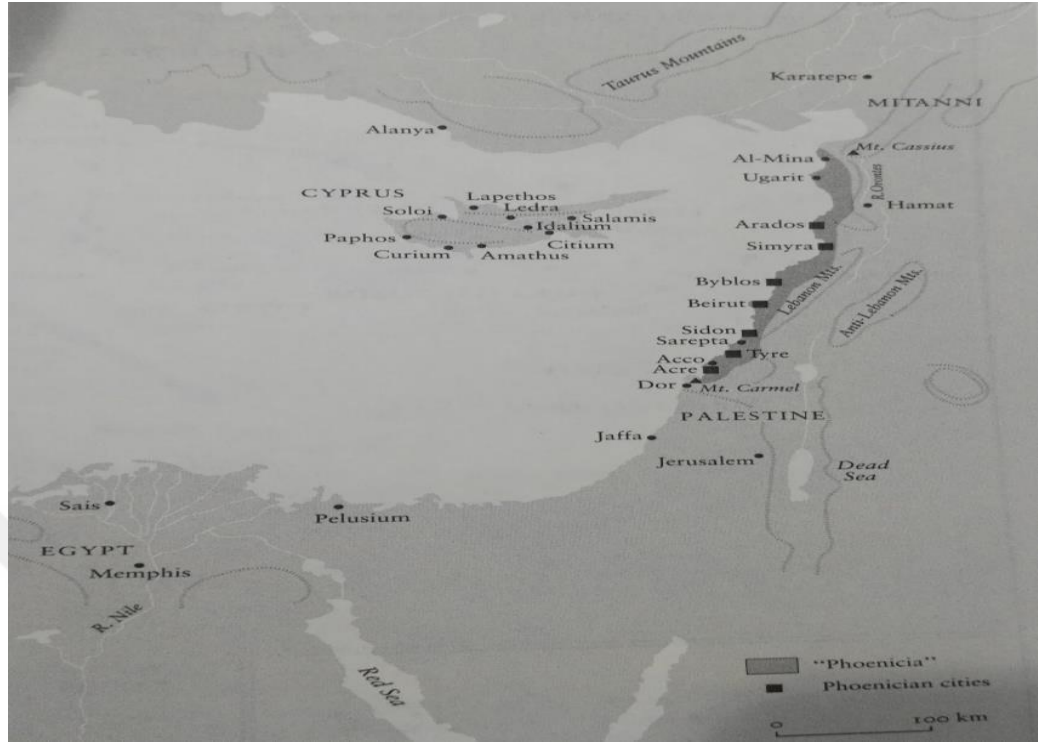
Kochva, 2008, s. 147.

Harita 13: III. Antiokhos ve Küçük Asia Kentleri

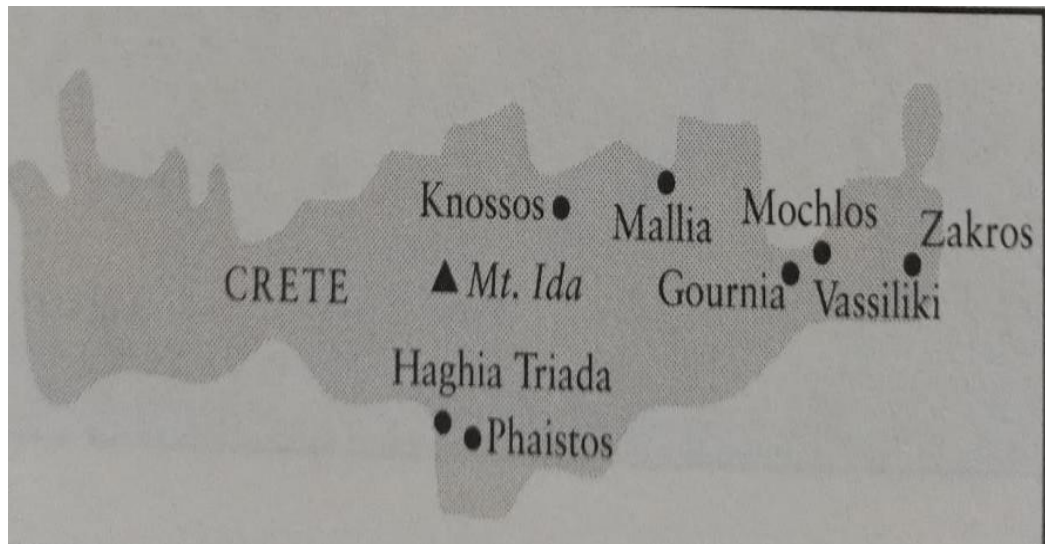
Ma, 1999.

Harita 14: Kyprus ve Phoenikia haritası

Braudel, 2001, 327.

Harita 15: Krete Haritası

Braudel 2001, 329.

Harita 16: MÖ 37 yılında Triumvirlik Tarafından Bölüştürülen Roma İmparatorluğu

<https://www.deviantart.com/edthomasten/art/37BC-The-Second-Triumvirate-209240153> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Harita 17: MÖ 34 İskenderiye Bağışları

https://www.bible-history.com/maps/maps/map_donations_of_alexandria_34bc.html (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Ek 2: Papirüsler

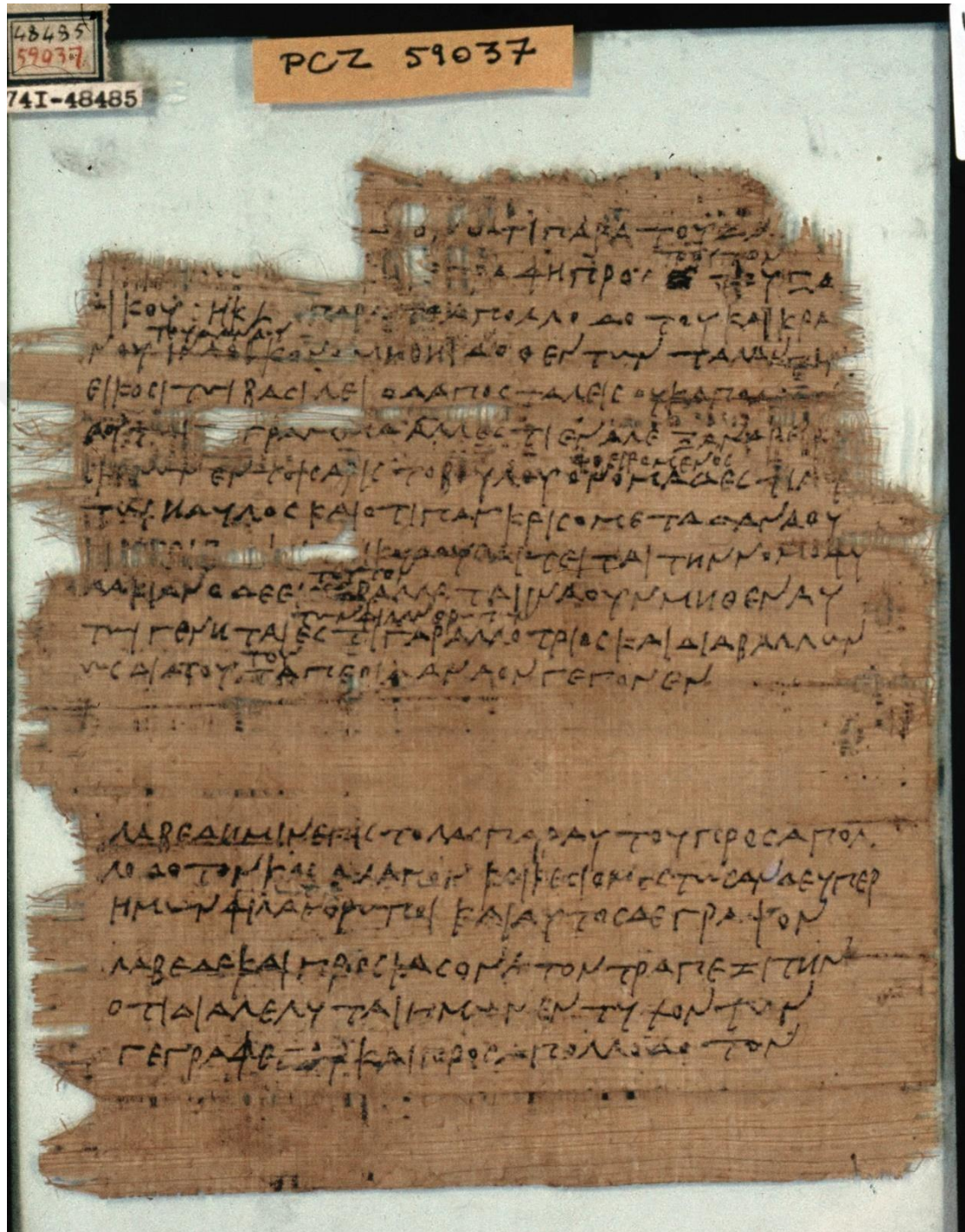
Papirüs 1: P. Cair. Zen 1 59036

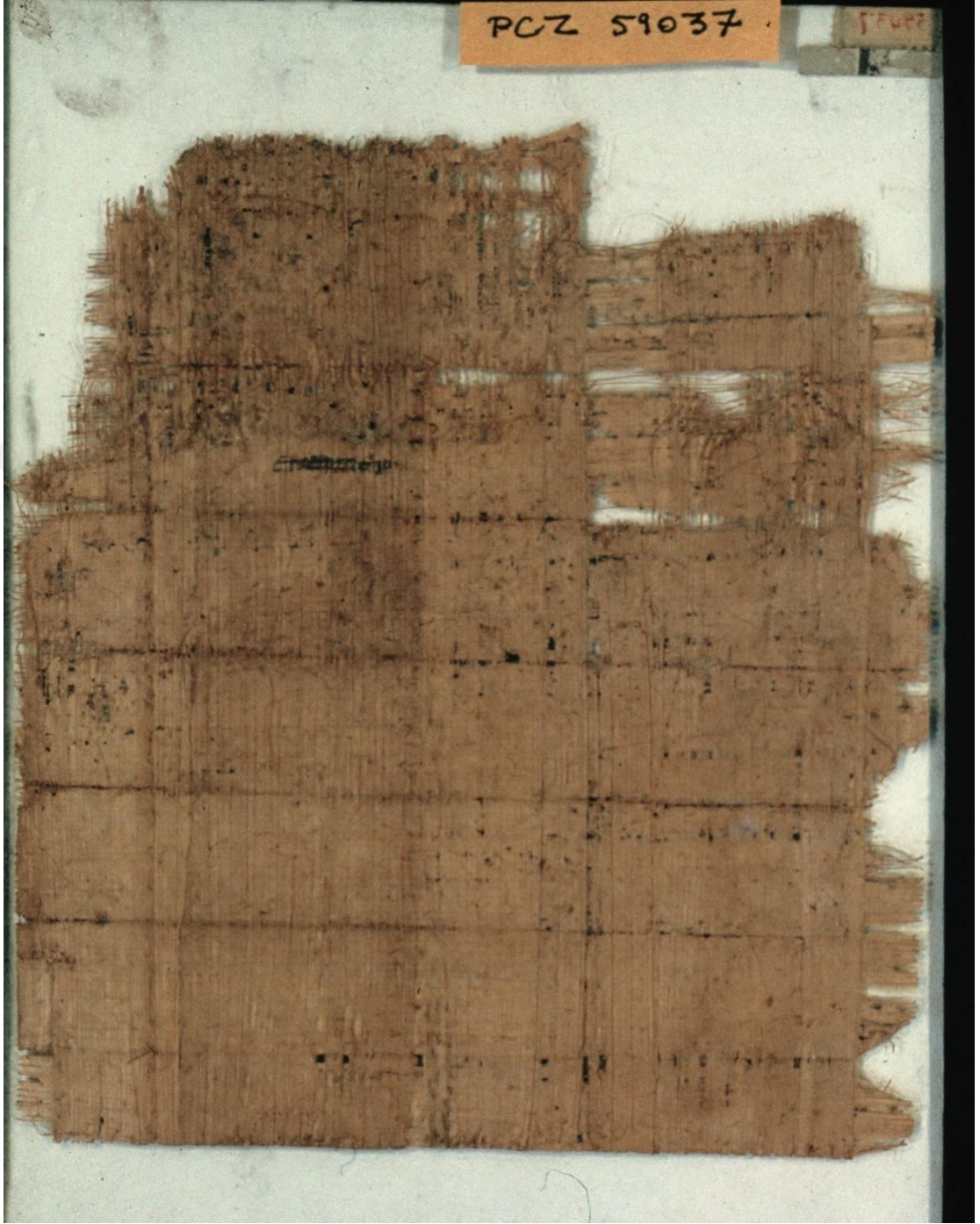
[http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-bw/300dpi/P.Cair.Zen.I.59036\(i\).jpg](http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-bw/300dpi/P.Cair.Zen.I.59036(i).jpg) (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Pairūs 2:P.Cair.Zen. 1 59037

Sağ Sayfa

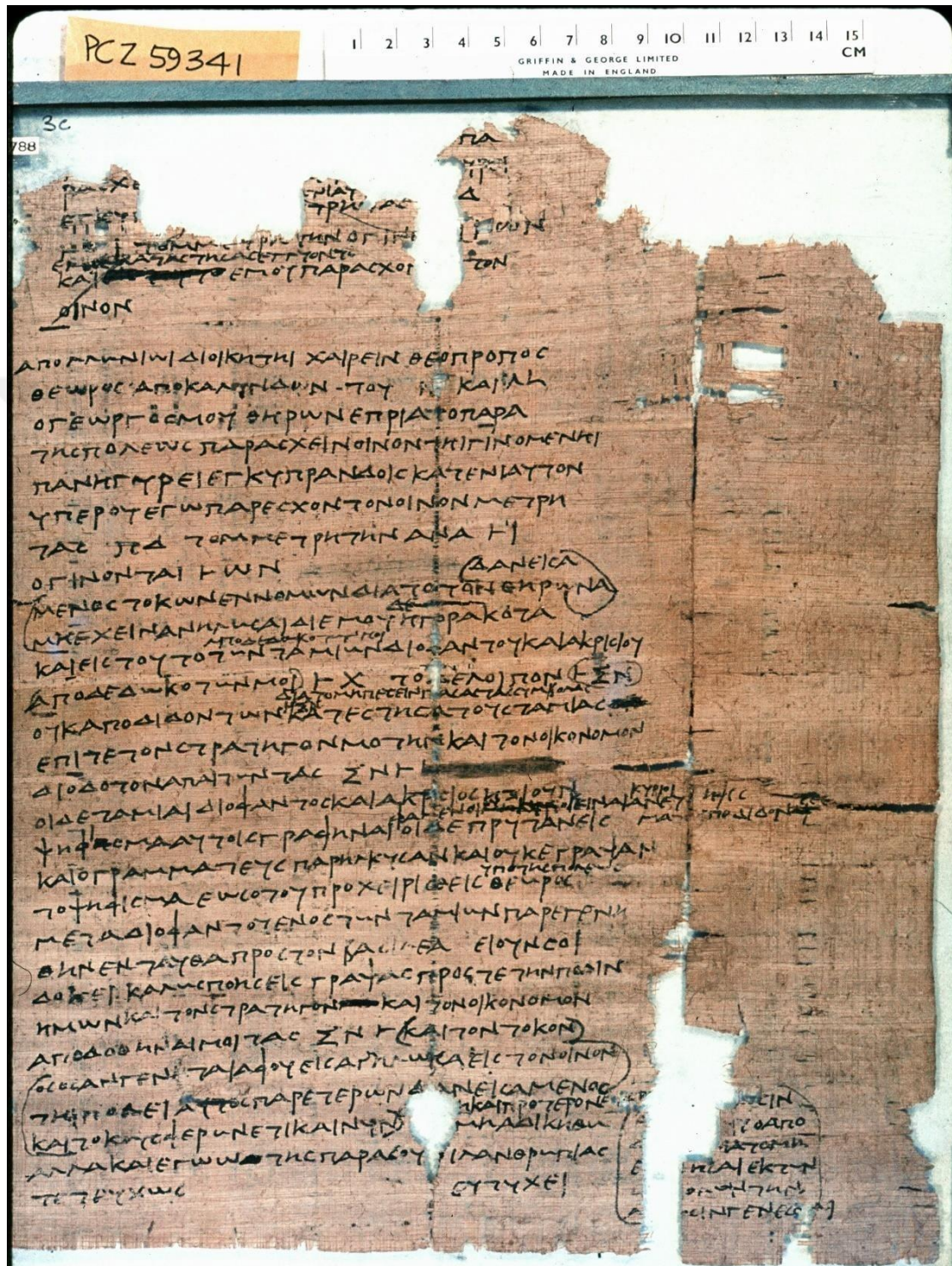
<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.I.59037r.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.I.59037v.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Papirüs 3: P. Cair. Zen 3 54341

Sağ sayfa

<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.III.59341r.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

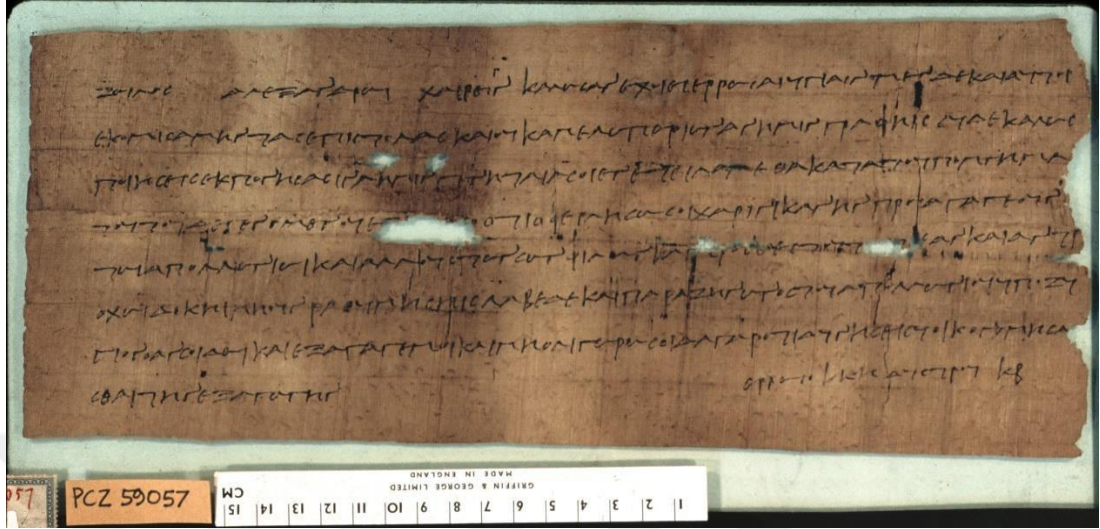
Sol sayfa

<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.III.59341v.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Papirüs 4: P.Cair.Zen. 1 59057

Sağ Sayfa

<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.I.59057r.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Sol Sayfa

<http://ipap.csad.ox.ac.uk/PCZ-colour/300dpi/P.Cair.Zen.I.59057v.jpg> (Erişim tarihi: 05.03.2019)

Ek 3: Yazıtlar

Yazıt 1: Adoulis Yazıtı (OGIS 54)

- 1 βασιλεὺς μέγας Πτολεμαῖος, υἱὸς βασιλέως Πτολεμαίου καὶ
βασιλίσσης Ἀρσινόης θεῶν Ἀδελφῶν, τῶν βασιλέω<ς>
Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Βερενίκης θεῶν Σωτήρων
ἀπόγονος, τὰ μὲν ἀπὸ πατρὸς Ἡρακλῆος {²⁷Ἡρακλέως VS, Ἡρακλέους D} τοῦ Διός,
τὰ δὲ ἀπὸ μη-
- 5 τρὸς Διονύσου τοῦ Διός, παραλαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν
βασιλείαν Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ Συρίας
καὶ Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Λυκίας καὶ Καρίας καὶ τῶν
Κυκλάδων νήσων ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ
δυνάμεως {²⁷δυνάμεων LSm Ditt.} ²⁷ πεζικῶν καὶ ἱππικῶν καὶ ναυτικοῦ στόλου
- 10 καὶ ἐλεφάντων Τρωγλοδυτικῶν {²⁷Τρωγοδυτικῶν} ²⁷ καὶ Αἰθιοπικῶν, οὓς ὅτε πατήρ
αὐτοῦ καὶ αὐτὸς πρῶτος {²⁷πρῶτο<i> Ditt.} ²⁷ ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἔβησαν καὶ
καταγαγόντες εἰς Αἴγυπτον κατεσκεύασαν <πρὸς τὴν L>
πολεμικὴν χρεῖαν. κυριεύσας δὲ τῆς τε ἐντὸς Εὐφράτου
χώρας πάσης καὶ Κιλικίας καὶ Παμφυλίας καὶ Ἰωνίας καὶ τοῦ Ἑλ-
- 15 λησπόντου καὶ Θράκης καὶ τῶν δυνάμεων <καὶ V> τῶν ἐν ταῖς χώραις
ταύταις πασῶν καὶ ἐλεφάντων Ἰνδικῶν, καὶ τοὺς μονάρχους τοὺς ἐν τοῖς
τόποις πάντας ὑπηκόους καταστήσας διέβη τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ τὴν
Μεσοποταμίαν καὶ Βαβυλωνίαν καὶ Σουσι-
- 20 ανὴν καὶ Περσίδα καὶ Μηδείαν καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν ἕως
Βακτριανῆς ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος καὶ ἀναζητήσας ὅλην
τῶν Περσῶν ἱερά ἐξ Αἰγύπτου ἐξήχθη καὶ ἀνακο- μίσας μετὰ
τῆς ἄλλης γάζης τῆς ἀπὸ τῶν τόπων εἰς Αἰ-

γυπτον δυνάμεις ἀπέστειλε διὰ τῶν ὀρυχθέντων πταμῶν ...

İlk kez III. Ptolemaios tarafından (MÖ 246-222) Adoulis limanına dikilen ve Helence yazılan yazıtın çevirisi şöyledir: “*Kurtarıcı tanrılar olan Kral Ptolemaios ve Berenike’nin çocukları oldukları için baba tarafından Zeus’un oğlu Herakles’in soyundan, anne tarafından ise Zeus’un oğlu Dionysios’un soyundan gelen ve kız ve erkek kardeş tanrılar olan Kral Ptolemaios ve kraliçe Arsinoe’nin oğlu Büyük Kral Ptolemaios, Mısır krallığını ve Libya’yı ve Suriye’yi ve Fenike’yi ve Kıbrıs’ı ve Lykia’yı ve Karia’yı ve Kyklad Adaları’nı babasından miras alarak Asia içlerine asker ve süvarilerden oluşan bir orduyla sefer düzenledi. Yanında deniz kuvvetleri ve Troglodyt ve Ethiopia filleri de vardı. Bunları babası ve bizzat kendisi bu bölgelerde avlayarak ele geçirmiş ve Mısır’a getirerek askeri kullanım için eğitmişti. Fakat tüm ülkenin başı haline geldikten sonra, özellikle Euphrates’in bu tarafı ve Kilikia’nın ve Ionia ve Hellespontos ve Trakheia ve bu ülkelerdeki tüm askeri güçlerin ve Hindistan fillerinin ve yerel hanedanların hepsini kendi vassalı yaptıktan sonra Euphrates Nehri’ni geçti ve Mezopotamya ve Babylonia ve Susiana ve Pers Ülkesi ve Media ve Baktriana’ya dek geri kalan yerleri kendi himayesine aldı ve buralarda Persler tarafından götürülen tapınaklara ait tüm kutsal emanetleri arayarak buldu ve bunlarla birlikte çeşitli bölgelerden ele geçirdiği hazineleri ordusuyla birlikte kanallar yoluyla Mısır’a geri gönderdi...*” (Şar, 2010, s. 60)

Yazıt 2 : OGIS 91: Ksanthos'ta Artemis Tapınağı'nın Tahsis Edilmesi

- 1 ὑπὲρ βασιλείῳς Πτολε[μαίου] θ[ε]οῦ
Ἐπιφανοῦς, τοῦ ἑ[κ]γόνου?]Πτολεμαίου
καὶ Ἀρσι[νόης
θεῶν] Φιλοπατόρων, καὶ τῆς
Ξα[νθίων]
5 πόλεως ἰδρύσατο τὸν [βωμὸν τῆς]
Ἀρτέμιδος καὶ τὸν να[ὸν καὶ τὸ] ἐν
αὐτῷ ἄγαλμα κα[ὶ] τὰ ἄλλα]
ἱερὰ τὰ ἐν [τ]ῷ ναῷ κ[αὶ] πάντα τὰ] κατ'
οἶκον Εὐφ[ρ]α[?]νετος [Θ?]ε[.c.6..]
10 Αἰτωλός, κατὰ δὲ μητ[έρα Ξάνθιος],
ἡγεμών.

“Tanrı Ptolemaios ve Arsinoe Philopator’un oğlu tanrı kral Ptolemaios Epiphanes ve Ksanthos kenti adına, Aetolian kökenli...’nın oğlu olan ama anne tarafından Ksanthos kökenli olan komutan Euphrainetos, Artemis’in altarını ve tapınağını ve içindeki heykeli, tapınakta bulunan diğer kutsal objelerle birlikte inşaat için gerekli olan her şeyi kurdu.”

Yazıt 3: RC. 14: II. Ptolemaios'tan Miletos'a Mektup

Helence Metin: Miletos_62 (I.Milet. 3.139A)

- 1 βασιλεὺς Πτολεμαῖος Μιλησίων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρειν· καὶ
πρότερον τῇμ παῖσαν ἐποιούμην σπουδὴν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ χώραν
διδούς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπιμελόμενος, ὥς προσῆκον ἦν
διὰ τὸ καὶ τὸμ πατέρα τὸν ἡμέτερον ὄρᾱν οἰκείως τε πρὸς τῇμ πόλιν δια-
5 κείμενον καὶ πολλῶν ἀγαθῶν παραίτιον ὑμῖν γενόμενον καὶ φόρων ε
σκληρῶν καὶ χαλεπῶν ἀπολύσαντα καὶ παραγωγίων παρ' ὑμῖν, ἃ τινες τῶμ
βασιλέων κατέστησαν, νυνὶ τε ὑμῶν τῇμ πόλιν καὶ τῇμ πρὸς ἡ-
μᾶς [φ]ιλίαν καὶ συμμαχίαν οἰκείως διατετηρηκότων%[®] γέγραφεγ
·[ἀφ] μοι ὃ τε υἱὸς καὶ Καλλικράτης καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι οἱ παρ' ὑμῖν ὄντες ἦν
ἀ-
10 πόδειξιν πεποιήσθε τῆς πρὸς ἡμᾶς εὐνοίας,%[®] καὶ αὐτοὶ παρακολουθοῦν-τες
ἐπαινοῦμεν ὥς ἐνὶ μάλιστα καὶ πειρασόμεθα ἀ[μ]ύγεσθαι τὸν δῆ-
μον εὐεργετοῦντες, παρακαλοῦμεν δὲ καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον τὴν αἰ- τὴν ἔχειν
αἴρεσιν πρὸς ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τριούτων ὑμῶν ὄντων ἐπὶ ᾧ
τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως ποιῶμεθα. τὰ δὲ πλεῖ[ω] συντετάχαμεν Ἡγεστρά-
15 τῶι περὶ τε τούτων διαλεχθῆναι καὶ ἀσπᾶσασθαι παρ' ἡμῶν. ἔρρωσθε.

(<https://epigraphy.packhum.org/text/252168> (Erişim tarihi: 05.03.2019))

Yaklaşık MÖ 261

“Kral Ptolemaios, Miletos’un halkını ve boule’sini selamlar. Daha önceden kentinize hem toprak vererek hem de diğer tüm konularda dikkatli davranarak kentiniz için tüm gayretimi gösterdim. Çünkü babamızın bu kente nazıkçe yaklaştığını, sizin için birçok faydadan sorumlu olduğunu ve bazı kralların getirdiği sert ve baskıcı vergi ve geçiş ücretlerinden sizi kurtardığını biliyorum.

Şimdi ayrıca kentinizi ve bizimle olan ittifakınızı ve dostluğunuzu da koruduğunuz için (oğlum ve Kallikrates⁹⁸ ve sizinle birlikte olan diğer arkadaşlar için, bize karşı iyi niyetinizi nasıl gösterdiğinizi yazdınız) sizi çok övüyoruz ve halkınıza yardımlar aracılığıyla karşılık vermeye çalışacağız ve sizi gelecekte de aynı politikayı sürdürmeye çağırıyoruz, böylelikle bu durumda kentinize daha fazla özen gösterebiliriz. Hegestratos'a bu konularda size daha uzun süre hitap etmesini ve size selamlarımı iletmesini emrettik. Elveda.”

(<http://www.columbia.edu/itc/classics/bagnall/3995/readings/b-d2-1c.htm> (Erişim tarihi: 05.03.2019))

⁹⁸ Kallikrates, Samos kökenli Boiskos'un oğludur. Ege'de MÖ 270'li ve 260'lı yıllarda Ptolemaiosların hizmetinde aktif olarak görev yapmıştır.

Yazıt 4: Antiokhos Grypos'tan X. Ptolemaios'a Mektup

Royal Correspondence: 71 (Helence Metin: ABSA_56.3.3 (OGIS 257))

- 1 [β]ασιλεὺς Ἀντίοχος βασιλεὶ Πτολεμαίῳ τῷ καὶ [Ἀλ]εξάνδρῳ
τῷ ἀδελφῷ χαίρειν· εἰ ἔρρωσαι εἴη ἂν ὥς β[λόμ]εθα· καὶ αὐτοὶ δὲ
ὕγιαίνομεν καὶ σοῦ ἐμνημονεύομεν
[φιλοσ]τόργως. Σελευκεῖς τοὺς ἐν Πιερίαι τῆς ἱερᾶς καὶ ἀσύλου
5 [ἐξ ἀρχῆς] μὲν τῷ πατρὶ ἡμῶν προσκληρωθέντας καὶ τὴν [πρὸς
αὐτ]ὸν εὐνοίαν μέχρι τέλους βεβαίαν συντηρήσαν- [τας
ἐμμείνα]ντας δὲ καὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς φιλοστοργίᾳ καὶ τῇ [τὴν διὰ
πολλῶ]ν καὶ καλῶν ἔργων καὶ μάλιστα' ἐν τοῖς ἔπει- [ληφόσιν
ἀναγκαι]οτάτοις καιροῖς ἀποδειξαμένους καὶ κ<α>-
10 [τὰ τὰ ἄλλα μεγαλ]οψύχως καὶ αὐτῶν ἀξίως ἐπαυξήσ<α>ντες [εἰς
ἐπιφανέστερον πρ]οηγούμεν ἀξίωμα· καὶ νυνὶ δὲ τῆς πρώ- [της καὶ
μεγίστης εὐεργ]εσίας καταξιῶσαι σπουδάζοντες [αὐτοὺς ἐκρίναμεν
ἡμεῖς εἰ]ς τὸν ἅπαντα χρόνον ἐλευθέρους [εἶναι, καὶ περιελάβομεν
αὐτοὺ]ς αἰς ἐποησάμεθα πρὸς ἄλλη-
15 [λοὺς συνθήκαις, νομίζοντες οὕ]τως καὶ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα
[εὐσεβές τε καὶ μεγαλομερές ἡμῶν] ἐκφανέστερον ἔσεσθαι. [ὅπως
δὲ καὶ σὺ τὰ συγχωρηθέντα παρα]κολουθῆς, καλῶς ἔχων
[ἔδοξεν ἐπιστεῖλαι σοι. ἔρρω]σθε. (ἔτους) γς.
Γορπιαίου κθ'.
[βασιλεὺς Ἀντίοχος Σελευκέων τ]ῶν ἐν Πιερίαι τῆς ἱε-
20 [ρᾶς καὶ ἀσύλου τοῖς ἄρχουσι καὶ τῇ βο]υλῇ καὶ τῷ δήμῳ
[χαίρειν· εἰ ἔρρωσθε ὑμεῖς καὶ ἡ πόλις, εἴη ἂν ὥς βουλόμε- [θα.
ἐπέμψαμεν ὑμῖν ἀντίγραφον τῆς τε ἐπιστολῆς ἧς γε-

[γράφαμεν πρὸς βασιλεία Πτολεμαίων καὶ τῆς πρὸς τὴν Ῥώμαι-

[ων σύγκλητον, ἵνα — — — — — παρα]κολου-

25 [θῆτε — — — — —]

MÖ 109

“Kral Antiokhos Grypos, Aleksandros olarak da bilinen Kral Ptolemaios’u (X. Ptolemaios) selamlar. İyi olmanı diliyoruz; biz kendimiz iyiyiz ve seni sevgiyle hatırlıyoruz. Kutsal ve dokunulmaz bir kent olan[eskiden] Seleukeia Pieria’sındaki halk, babamıza destek verdi ve ona olan iyi niyetlerini kararlı bir şekilde sürdürdüler. Bize karşı olan sevgileri sürekli oldu ve özellikle yaşadığımız en sıkıntılı zamanlarda bile [çok] iyi işler yaptıklarını gösterdiler. Bu nedenle şimdiye kadar onların çıkarlarını hakettikleri gibi cömertçe artırdık ve onlara göze çarpan bir onurlandırma verdik. Şimdi, onları ilk [ve en büyük] yardım ile uygun bir şekilde ödüllendirmek konusunda endişeli olduğumuz için, her zaman özgürce [olmalarına karar verdik, [ve bunları karşılıklı anlaşmalara girdik] [ve bunları karşılıklı olarak sonuçlandırdığımız anlaşmalara vardık] Böylece atalarımıza ait olan kentimize karşı dindarlığımız ve cömertliğimiz daha belirgin olacak. Böylelikle sen de bu kararları bilmelisin diye bunları sana yazmayı uygun gördüm.”

Elveda. Yıl 203, Gorpaios 29.

(<http://www.attalus.org/docs/rc/s71.html> (Erişim tarihi: 05.03.2019))

1 Βασιλεύοντος Πτολεμαίου του Πτολ[ε]-
μαίου και Ἀρσινόης Θεῶν Ἀδελφῶν,
ἀποσταλέντες θεωροὶ Νικόλαος Κολίος
4 Ἑρμόλυκος Αὐσωνος ἐκόμισαν ἐπιστο-
λὴν τὴν ὑπογεγραμμένην.
Βασιλεὺς Πτολεμαῖος Ξανθίων τῇ
πόλει καὶ τοῖς ἀρχουσι χαίρειν. Οἱ πεμφθέν-
8 τες παρ' ὑμῶν θεωροὶ εἰς τὰ Πτολέμεια
καὶ τὰ Θεαδέλφεια Νικόλαος καὶ Ἑρμόλυκος
τά τε γράμματα ἀπέδωκαν καὶ τοὺς
στεφάνους οἱ καὶ ἐμέ καὶ τὴν ἀδελ-
12 φὴν Βερενίκην ἐστεφανώσατε, καὶ τὰς
[ε]ἰκόνας αἰς ἡμᾶς ἐτιμήσατε ἀνηγό-
[ρε]υσαν, καὶ τὰς θυσίας ἐν τοῖς καθή-
[κου]σι χρόνοις συνετέλεσαν. Ἐπεὶ δ' ἅ
16 [πο τ]ῶν πανηγύρεων ἐγένοντο, ἀνα-
[κληθ]έντες ὑφ' ἡμῶν τὴν τ' εὐνοίαν τῆς
πόλεως ἐνέφανισαν καὶ περὶ ὧν ἤξι-
οὔτε τὰ ὑπομνήματ' ἐπέδωκαν. Ἐπαι-
20 νοῦμεν οὖν ὑμᾶς τὴν αὐτὴν αἵρεσιν
διὰ παντός ἔχοντας καὶ μεμνημέ-
νους ευχαρίστως ὧν εὐεργέτησθε
καὶ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὑπο τοῦ πατρὸς καὶ
24 τοῦ πάππου, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ

εις το λοιπόν εν τήι αὐτήι διαθέσει
μένειν, εἰδότας Ὅτι καὶ παρ' ἡμῶν
απάντων τῶν φιλόανθρωπων τεύ-

28 [ξεσθε.....]EYΠEPM[-----]

(Helence metin Bousquet, 1986, s. 22-24'den alınmıştır)

III. Ptolemaios'tan Ksanthos'a Mektup

MÖ yaklaşık 243/2

“Erkek ve kızkardeş tanrılar olan Ptolemaios ve Arsinoe'nin oğlu Ptolemaios'un iktidarlığında theoroi olarak gönderilen Kolis'in oğlu Nikolaos ve Lyson'un oğlu Hermolykos aşağıdaki yazılı mektubu geri getirdiler.

Kral Ptolemaios, Ksanthos kentini ve onun yargıçlarını selamlar. Sizin tarafınızdan Ptolemaia ve Theadelpheia'ya theoroi olarak gönderilen Nikolaos ve Hermolykos, sizin mektubunuzu ve beni ve kız kardeşim Berenike'yi onurlandırıdığınız taçları verdi; ve bizi onurlandırıdığınız heykelleri açıkladılar; ve uygun zamanlarda fedakarlık yaptılar. Onlar festivallerden bittikten sonra bizim tarafımızdan alındıkları zaman, kentiniz olan Ksanthos'un bize olan iyi dileklerini belirtti ve sizin talebinizle ilgili mutabakatı verdiler. Böylece sizi övüyoruz, çünkü her durumda iyi niyetlerinizi aynı şekilde korudunuz ve benden, babamdan ve büyükbabamdan aldığınız ayrıcalıklara minnettar olduğunuzun farkındasınız ve bizden her türlü iyiliği alacağınızı bilerek, gelecekte de aynı şekilde kalmanızı öneriyoruz...”

http://www.attalus.org/docs/seg/s36_1218.html (Erişim tarihi 07.03.2019)

Yazıt 6. III. Ptolemaios'un Kos'a Mektubu

Royal Correspondence: 28

- 1 [βασιλεὺς Πτολεμαῖος Κώων τῇ βου]-
[λῆι κ]αὶ τῷ δήμῳ χα[ραιν· .c10...].iv,
ὅτι ἐπαγγέλλουσιν οἱ παρ' ὑ- [μ]ῶν
ἀρχιθέωρος τε Φαίνις καὶ θεω-
5 [ρο]ι Φιλόφρων καὶ Ἀρχέπολις περι[τῆ]ς
θυσίας, ἣν συντελεῖτε τῷ [Ἀσ]-
[κ]ληπιῶι, καὶ περὶ τοῦ ἄσυλον ἀ[μ]α
[τ]ὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ· καὶ γάρ [φασι]
[τ]οὺς Ἀμφικτύονας ἐψηφίσθαι πε-
10 [ρ]ι τούτων καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς
[βα]σιλεις καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰς πό-
[λε]ις ἀφεστάλθαι τοὺς ἀξιώ [ων] -
[σο]ντας {²⁶ἀξιώσοντας}²⁶· τὴν τε διη θυσίαν καὶ ἡ
[πα]γήγυριν καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ ἀσυλί-
15 [αν δε]χόμεθα μάλιστα μὲν διὰ τὸ [θεῖον],
ἔπειτα δὲ καὶ δι' ὑμᾶς· προσήγ- [γειλαν] δὲ
κα[ὶ ὅ]τι ἡ εἰκὼν ἔστηκεν, [ἣν
ἐ]ψηφίσ[ασθε], καὶ τὸν ἀγῶνα, ὃν ἔ[θη]μι ἐν
Ἱερᾷ[ι Νή]σῳ, ἀποδέχεσθε·
20 ἔ[ρρ]ωσθε.

<https://epigraphy.packhum.org/text/229503> (Erişim tarihi: 06.03.2019)

Yaklaşık MÖ 240

“Kral Ptolemaios, konseyi ve Kos halkını selamlar. . . Bana, kutsal elçileriniz ve diğer kutsal elçileriniz olan Philophron ve Arkhepolis’in lideri Phainis tarafından Asklepios’a yaptığınız fedakarlık ve Asklepios tapınağının dokunulmazlığı ile ilgili endişeleriniz duyurulmuştur; onlar diyor ki Amphiktyon’ların bu konularda kararname çıkardığını ve elçilerin tapınağın dokunulmazlığını özellikle de tanrılara saygıyı, festivallerin ve adanmışlıkların/kurbanlıkların kabülünü kabul etmemiz için diğer krallara ve milletlere elçiler gönderildiğini söylüyorlar. Ayrıca kendiniz için; çünkü elçiler benim için oy vermiş olduğunuz heykelin kurulduğunu ve Hiera Nesos’ta organize ettiğim (Ptolemaieia) oyunlarını kabul ettiğinizi açıkladılar. Elveda.

Yazıt 7 : Kos ve Kalymna’nın Homopoliteia Anlaşması

TitCal_test.XII -Austin_153G

- 1 Στασίλας Λυκόφρονος εἶπε· ἐλίσθαι ὀρκωτὰς δύο ἐξ ἰκίαςφυλᾶς,
οἵτινες ὀρκιξεῖντι τοῖς πολίτας ἐν ταῖς ἀγοραῖς
πρὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ γραμματῇ ἐς ἑκάσταμ φυλὴν καὶ ἑ
ὑπαγορεύοντα τὸν ὄρκον· ἐλίσθαι δὲ καὶ εἰς Κάλυμναν ἵνα
- 5 ἐξ ἑκάστας φυλᾶς καὶ γραμματῇ τοῦτοις· ὀρκιζόντων δὲ τοῦτοι
εἰ καὶ ὁ στραταγὸς ὁ ἀποσταλὴς ὑπὸ τοῦ δάμου ποτιτάσῃ· τοὶ
δὲ πωλητὰι μισθωσάντων ἤδη διζῶ ὀρκω- μόσια παρασχεῖν τοῖς
πολίταις αὐτεῖ τε καὶ εἰς Κάλυμναν· τὰ δὲ ὀρκωμόσια ἔστω
ταῦρος κάπρος κριός, τέλεια
- 10 πάντα· τοὶ δὲ πολῖται πάντες ἡβαδὸν ὁμνυόντων, πρῶτοι τοὶ
προστίται καὶ τοὶ στραταγοὶ· τῶν δὲ ἄλλων ὅσσοι μὲν ὥδε
ἐπιδαμεῖντι, ποτὶ τοὺς ὀρκωτὰς τοὺς αἰρεθέντας ὥδε, τοὶ δὲ
λοιποὶ ποτὶ τοὺς εἰς Κάλυμναν ἀποστελλομέ- νους·
ὀρκιζόντων δὲ τοὶ ἄνδρες τὸν ὄρκον τόνδε· ἐμμενῶ
- 15 ταῖς καθεστακυῖαι δαμοκραταῖς καὶ ταῖς ἀποκαταστάσει

τᾷς ὁμοπολιτείαις καὶ τοῖς νόμοις τοῖς ἐν Κῶι πατρίοις
 ὑπάρχουσι καὶ τοῖς δόγμασι τᾷς ἐκκλησίας καὶ ταῖς ἀ-
 γραφαῖς ταῖς ὑπὲρ τᾷς ὁμοπολιτείας· ἐμμενῶ δὲ καὶ ᾧ
 ποτὶ βασιλῇ Πτολεμαίων φιλῖαι καὶ συμμαχίαι καὶ ταῖς συνθή-

20 καὶς ταῖς ποτὶ τοὺς συμμάχους τῷ δάμῳ κεκυρωμέναις· ὀλιγαρχίαν
δὲ οὐδὲ τύραννον οὐδὲ ἄλλο πολίτευμα ἔξω δαμο- κρατίας οὐ
καταστήσω παρευρέσει οὐδεμιᾷ, οὐδ' εἴ τις καὶ ἄλλος καθιστᾷ
ἐπιτραπῶ, ἀλλὰ κωλύσω κατὰ τὸ δυνατόν, οὐδὲ τῶν φρουρίων οὐθέν
οὐδὲ ἄκραν καταλαψεῖν οὔτε αὐτὸς ἐξι-

25 διαζόμενος οὔτε ἄλλωι συνεργῶν παρευρέσει οὐδεμιᾷ,
οὐδὲ τὰν Κώϊαν ἐλάσσω γινομένην περιοπεῦμαι, ἀλλ' ὡφικατὰ
δύναμιν τὴν αὐτοῦ· ἑσσεῦμαι δὲ καὶ δικαστὰς δίκαιος καὶ πολίτας ἴσος
χειροτονῶν καὶ ψαφίζόμενος ἄνευ χάριτος
ὁ καὶ μοι δοκῇ συμφέρον ἦμεν τῷ δάμωι· ἀλαθῇ ταῦτα ναὶ τὸν

30 Δία καὶ τὰν Ἥραν καὶ τὸν Ποσειδᾶ· εὐορκεῦντι μέμ μοι φῆμεν,
ἐπιορκεῦντι δὲ τὰ ἐναντία. τοὶ δὲ ὀρκῶ[ται ὀρκιζόντων] παραχρῆμα
ἱεροῖς ἐν ταῖ ἐκκλη[σίαις] καιομένοις κατὰ τὰ δό]-
ξαντα ταῖ ἐκ[κλησίαι] Λ[—————βα]-
σιλεὺς[ς? —————]

35 [-----]

Yazıt 8: Rosetta Taşı

Rosetta Taşı günümüzde British Museum'da sergilenmektedir.

http://www.britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_4_egyptian_sculpture.aspx

(Erişim tarihi: 07.02.2019)

Yazıt 9: SEG_28.1224: II. Ptolemaios'un Bir Mektubu İle Birlikte Telmessos Kararnamesi

MÖ 282

ἀγαθῇ τύχῃ. βασιλευόντος Πτολεμαίου τοῦ Πτολεμαίου ἔτους τετάρτου μηνός ἄ
ἐκκλησίας κυρίας γενομένης καὶ τῆς παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπιστολῆς ἀναγνωθείσης ἣ
ἐγγράπτο· βασιλεὺς Πτολεμαῖος Τελμησσέων τῇ πόλει καὶ τοῖς ἄρχουσι χαίρειν.
ἀπέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀποσταλέντες παρ' ὑμῶν πρεσβευταὶ τὸν στέφανον καὶ τὴν παρ'
ὑμῶν ἐπιστολήν, διελέγησαν δὲ καὶ αὐτοὶ περὶ ὧν ἔφασαν συντετάχθαι αὐτοῖς παρ'
ὑμῶν. ὅπως οὖν εἰς δωρεὰν μὴ καταχωρίζησθε, τοῖς τε παρ' ὑμῶν ἐξωμολογησάμεθα καὶ
πρὸς τοὺς περὶ Φιλοκλῆν καὶ Αἰριστοτέλῃν γέγραπται. ἔρρωσθε. ἐπειδὴ βασιλεὺς
Πτολεμαῖος Πτολεμαίου ἐπεχώρησεν μὴ γίνεσθαι ἡμᾶς ἐν δωρεᾷ, δεδόχθαι
Τελμησσέων τῇ πόλει καὶ τοῖς περιοίκοις ἐπαινέσαι βασιλέα Πτολεμαῖον
Πτολεμαίου, ἀρὰς δὲ ποιήσασθαι περὶ τούτων, ὅπως μὴθεις αἰτήσῃται ἐν δωρεᾷ μήτε τῇ
πόλιν τὴν Τελμησσέων μήτε τὰς κώμας μήτε τῆς χώρας μὴθὲν τῆς Τελμησσέων παρὰ
μηδενὸς βασιλέως μηδὲ βασιλίσσης μηδὲ ἄλλου δυνάστου μὴθενὸς παρευρέσει
μηδεμιᾷ· ὅς δ' ἂν τούτων τι ποιήσῃ παρευρέσει ἥτινι οὖν, μήτε αὐτῷ γῆ καρπὸν
φέρειν μήτε γυναῖκες τίκτοιεν κατὰ φύσιν, ἐξώλης δὲ εἴῃ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ γένος αὐτοῦ πᾶν
καὶ εἴῃ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν Λητὴν καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς πάντας καὶ πάσας ἃ τε ἂν λάβῃ ἢ
κατακτήσῃται ἐκ τῆς χώρας ἔστω ἱερὰ τῆς Λητοῦς· τὸ δὲ ψήφισμα τοῦτο γράψαντας
εἰς στήλας λιθίνας ἀναθεῖναι εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν καὶ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ
τῆς Λητοῦς ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τόποις.

http://www.attalus.org/greek/inscriptions.html#seg28_1224 (Erişim tarihi
08.03.2019)

İyi şans ile.

“Ptolemaios’un oğlu Kral Ptolemaios’un hükümdarlığında yılın dördü Dios ayında tam bir meclis gerçekleştirildi ve kral tarafından okunan ve yazılan mektup:

Kral Ptolemaios kenti ve Telmessos yargıcını selamlar. Gönderdiğiniz elçiler bana bir taç ve sizden gelen mektubu verdi ve sizin tarafınızdan dile getirilmesi gereken konuları tartıştılar. Böylece, onlarla sizin bir dorea (hediye) olarak atanmayacağınız konusunda anlaştık ve Aristoteles ve Philokles’e bir mektup yazdık. Elveda.

Kral Ptolemaios’un oğlu Ptolemaios bir dorea (hediye) olarak atanmamamız gerektiğine hükmettiğinden, Kral Ptolemaios’un oğlu Ptolemaios’u övmek için Telmessos ve Telmessos’un bağlı komşuları tarafından çözüldü. Ayrıca bu konularla ilgili lanetler yapmak, böylelikle hiç kimse hiçbir zaman ne Telmessos kentini, ne Telmessos’un köylerini ne de Telmessos’un herhangi bir toprak parçasını ne herhangi bir kral veya kraliçeden ne de herhangi bir bahane üreterek başka bir hanedandan dorea (hediye) olarak talep etmeyecektir ve eğer herhangi bir bahaneyle bunlardan birini yapan varsa, toprak ona meyve vermesin, kadınları hamile kalmasın ve tüm ailesi ile birlikte yok edilsin ve Leto ve diğer tüm tanrı ve tanrıçaların önünde günahkar ilan edilsin, ve topraktan aldığı her şey Leto’nun kutsal mülkü haline gelsin. Bu kararname taş bir stelin üzerine kazılarak, kentin en dikkat çekici yerlerde Apollo, Artemis ve Leto tapınaklarına yerleştirmeleri kararlaştırılmıştır.”

http://www.attalus.org/docs/seg/s28_1224.html (Erişim tarihi: 08.03.2019)

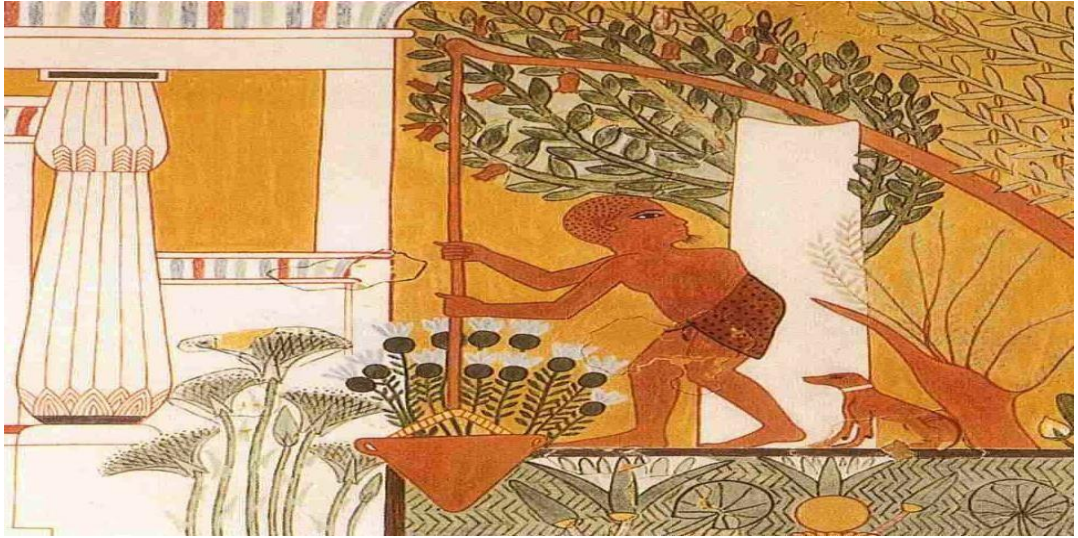
Ek 4: Resimler

Resim 1: Nil Nehri'nin her iki tarafında yer alan “Kara Toprak” ve “Kızıl Toprak”

<https://newsela.com/read/elem-hist-egypt-nile-life/id/27170/> (Erişim tarihi: 06.03.2019)

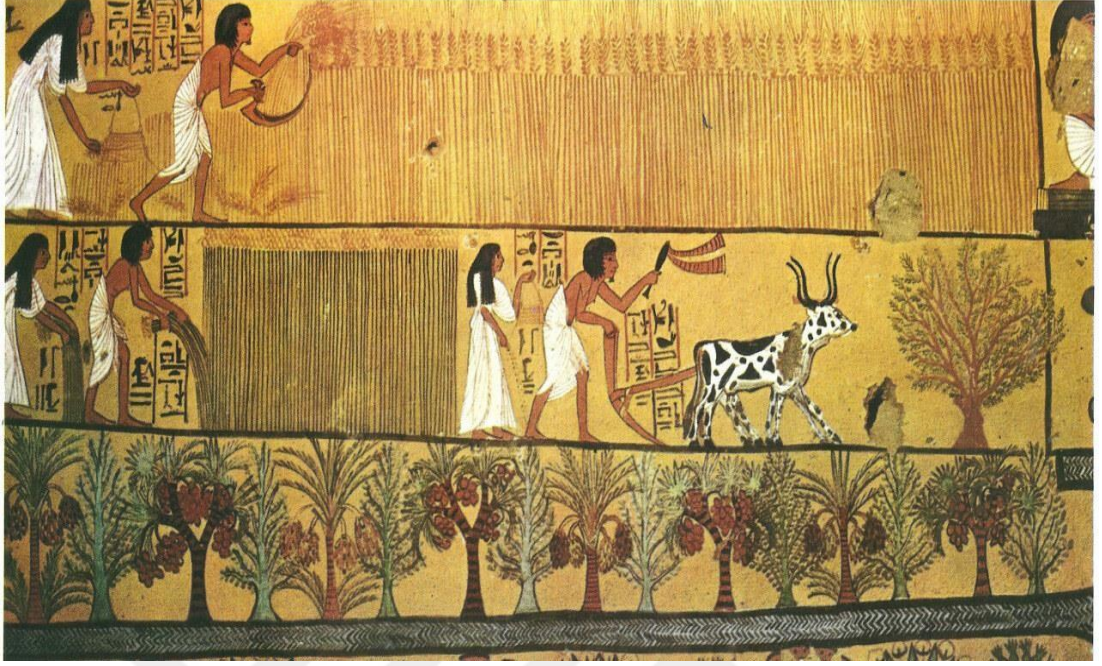
Resim 2: Sulama aracı olarak kullanılan Shaduf

Mısır'da Deir El-Medine'de bulunan bu resim eski Mısırlıların ekinlerini sulamak için kullanılan *Shaduf*'u göstermektedir.

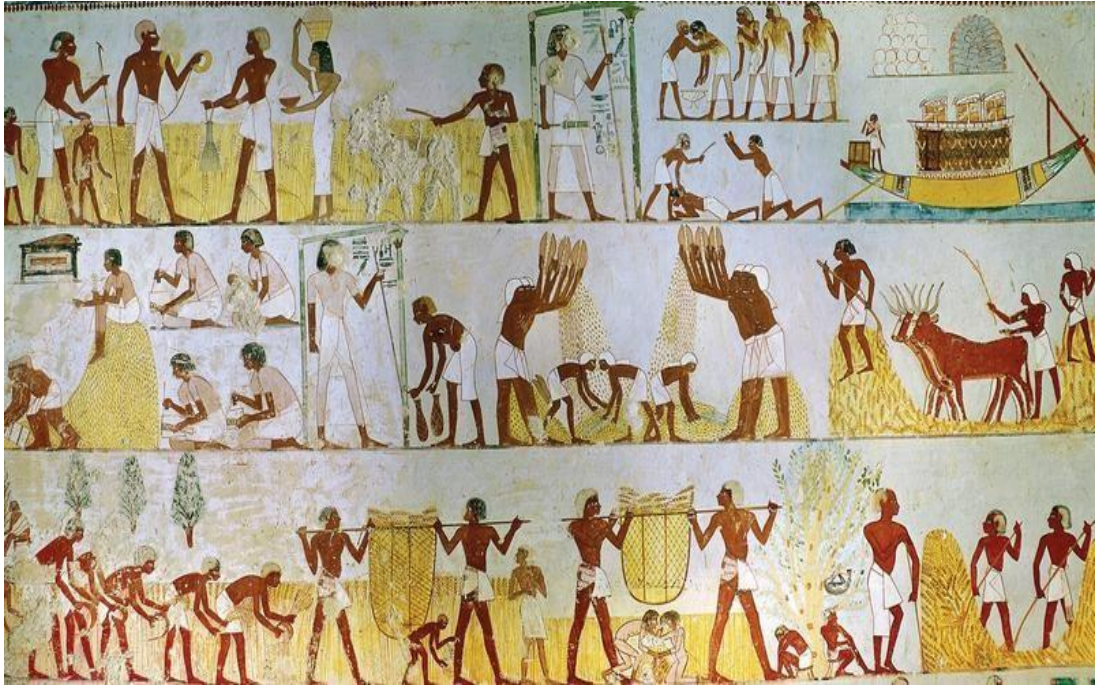
<https://discoveringegypt.com/ancient-egyptian-inventions/> (Erişim tarihi: 07.03.2019)

Resim 3: Eski Mısır'da hasat zamanı

<https://wattsupwiththat.files.wordpress.com/2017/03/ancient-egypt-harvest1.jpg> (Erişim tarihi: 07.03.2019)

Resim 4: Eski Mısır'da hasat zamanı

<http://mahmoudnaser.com/mnaser/home-2/home-slider-portfolio/item/15-blog/history-of-painting/83.html> (Erişim tarihi: 07.06.2019)

Resim 5: Eski Mısır'da Sığırlar

<https://www.ancient.eu/image/3027/egyptian-cattle-herd/> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

Resim 6: Tarla ekimi

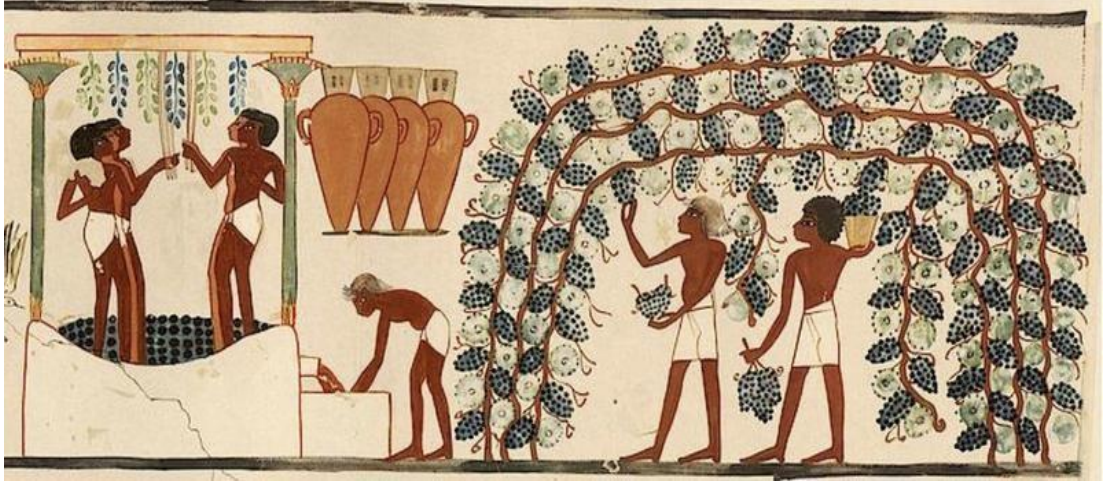
<https://www.historymuseum.ca/cmc/exhibitions/civil/egypt/images/life04b.jpg> (Erişim tarihi: 04.05.2019)

Resim 7: Eski Mısır'da günlük yaşamda kullanılan tekneler

<http://www.civilization.org.uk/egypt/middle-kingdom/wooden-models> (Erişim tarihi: 04.05.2019)

Resim 8: Eski Mısır'da üzüm hasatı ve şarap yapımı

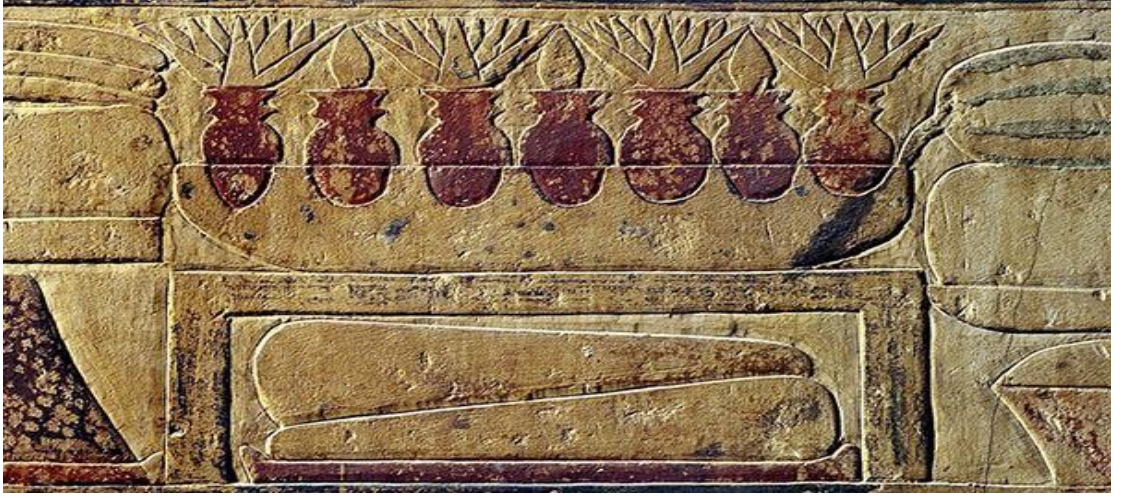
<https://www.archaeological.org/fieldwork/cp/10941#> (Erişim tarihi: 04.04.2019)

Resim 9 : Eski Mısır'da palmye ağacı

<https://egyptmanchester.files.wordpress.com/2013/06/treesenedjem.jpg> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

Resim 10: Mısır'daki lotus çiçekleri

<http://www.oxfordexpeditiontoegypt.com/images/10.jpg?crc=138593948> (Erişim tarihi: 04.04.2019)

Resim 11: Lotus

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/544193> (Erişim tarihi: 04.05. 2019)

Resim 12: Eski Mısır'daki Balıklar

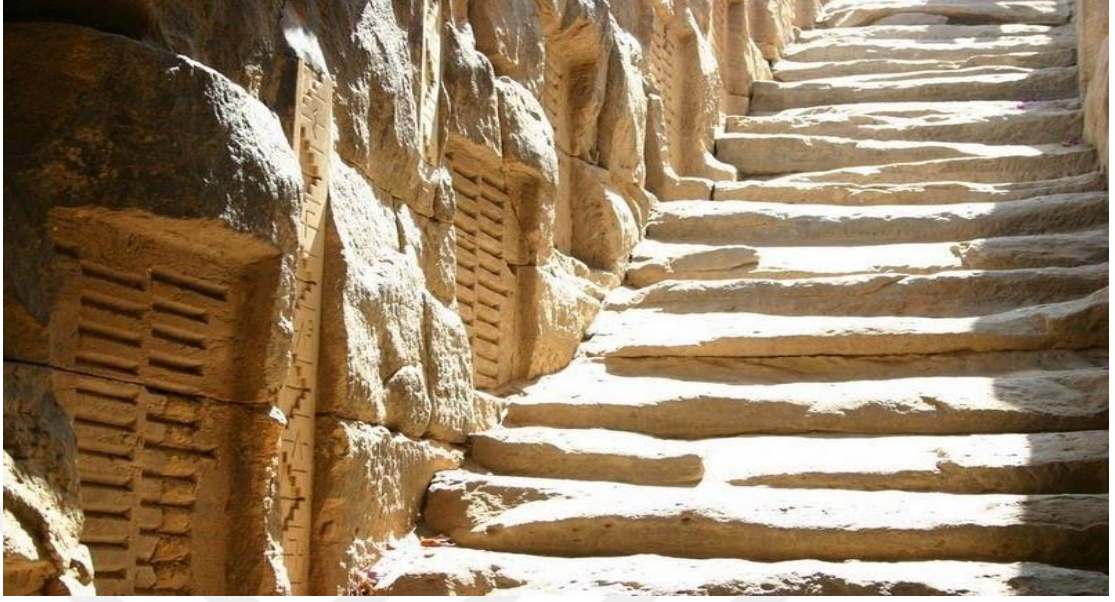
http://www.electrummagazine.com/wpcontent/uploads/2012/09/fish_Nebamun_pool_BritishMuseum.jpg (Erişim tarihi: 03. 04.2019)

Resim 13: Papirüs Bataklığı

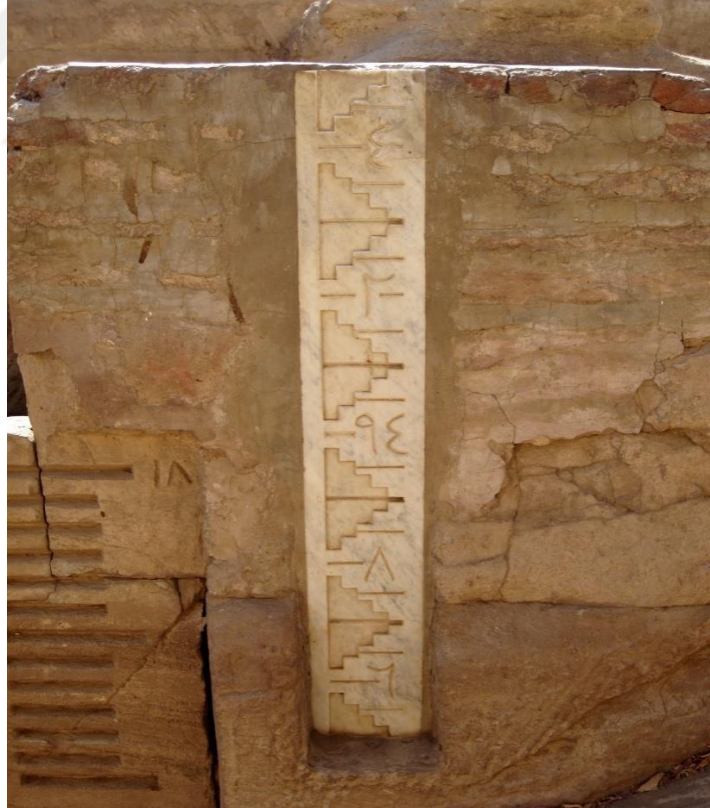

<https://paulsmit.smugmug.com/Features/Africa/Egypt-Luxor-tombs/> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

Resim 14: Nehrin seviyesini ölçmek için kullanılan Nilometre'ler

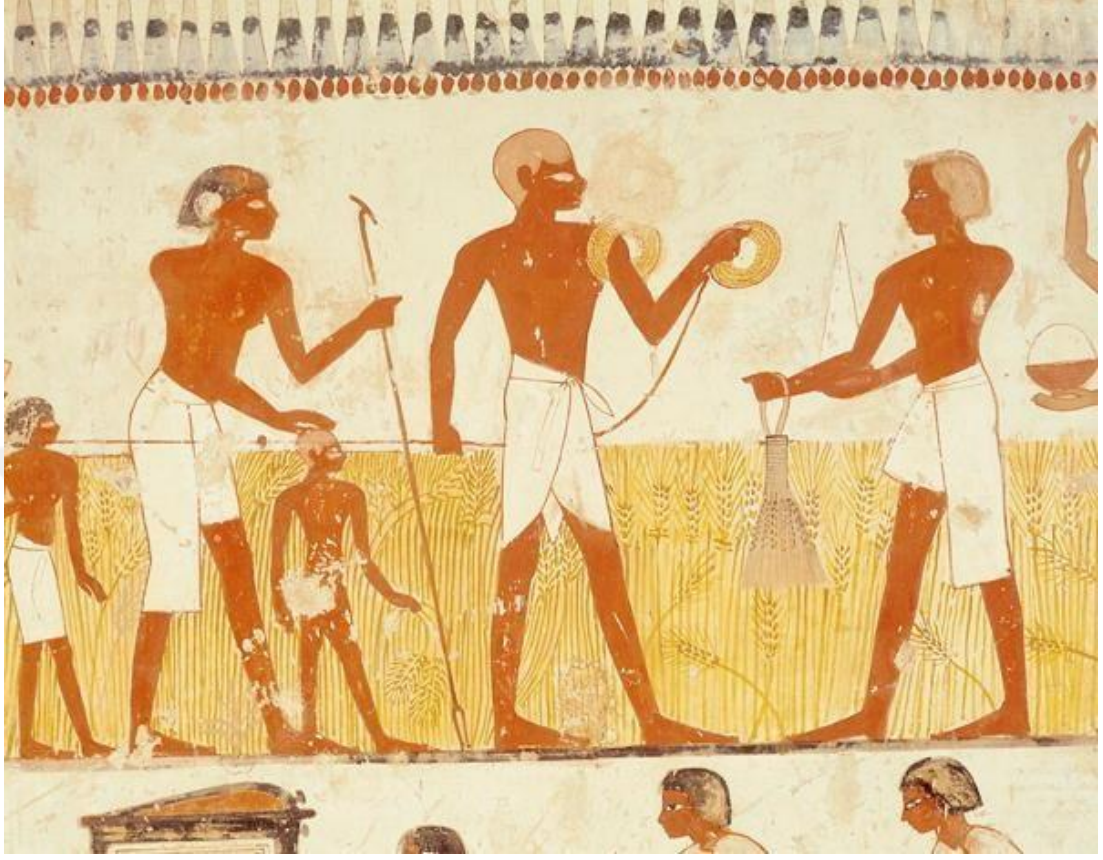

<http://www.ancientpages.com/wp-content/uploads/2018/06/nilometerelephantine1.jpg> (Erişim tarihi: 11.03.2019)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Assuan_Elephantine_Nilometer_12.JPG (Erişim tarihi: 11.03.2019)

Resim 15: Nil Nehri'nin taşması sonucu sınırların tekrar ölçümünü yapan ip gericileri

<https://www.pbslearningmedia.org/asset/xir184029/> (Erişim tarihi: 06.03.2019)

Resim 16: Mısırlıların göz makyajı

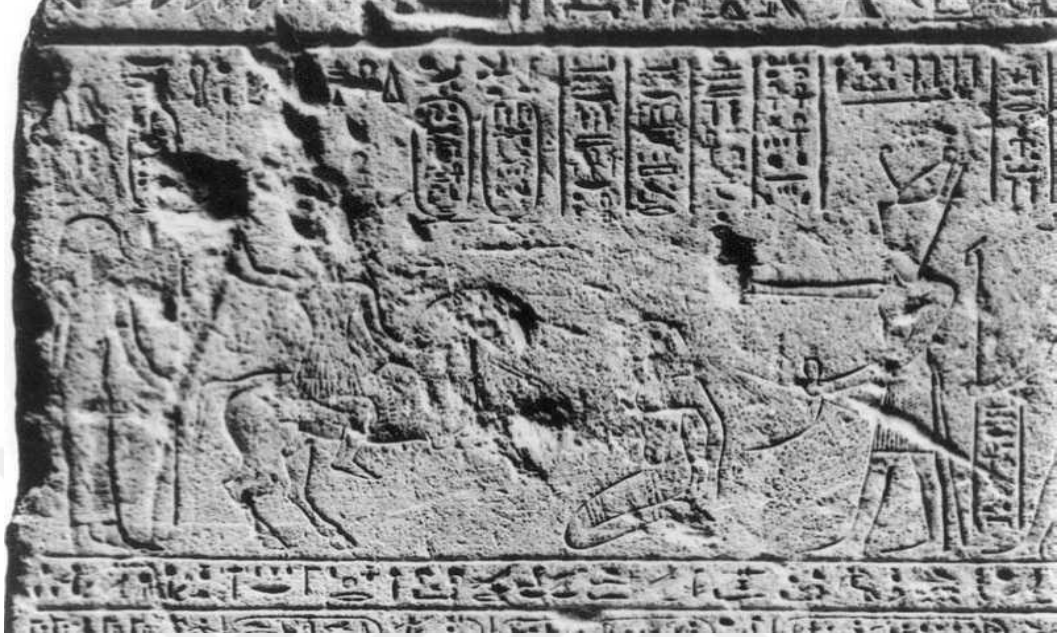
https://www.britishmuseum.org/learning/schools_and_teachers/sessions/daily_life_in_ancient_egypt.a_spx (Erişim tarihi: 06.03.2019)

Resim 17: Kamışlarla kaplı olan bataklıkta bir papirüs kayığı üzerinde duran Nebamun'un bataklık avcılığı sahnesi (MÖ 1350).

https://www.britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_61_tomb-chapel_nebamun.aspx (Erişim tarihi 12.03.2019)

Resim 18 ve Resim 19 : MÖ 217 yılında IV. Ptolemaios'un III. Antiokhos'a karşı zaferini anlatan Raphia Dikilitaşı

Ma, 2005, s. 190.

http://www.attalus.org/docs/other/inscr_17.html (Erişim tarihi: 07. 02. 2019)

Ek 5: Nümizmatikler

III.Aleksandros

<https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=2849&lot=107> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

I.Ptolemaios

<https://www.artic.edu/artworks/111016/pentadrachm-coin-portraying-king-ptolemy-i-soter> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

II. Ptolemaios ve II. Arsinoe

<https://www.artic.edu/artworks/4434/tetradrachm-coin-portraying-king-ptolemy-ii-and-queen-arsinoe-ii> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

II. Arsinoe

https://www.artic.edu/artworks/15477/octodrachm-coin-portraying-arsinoe-ii?style_ids=ptolemaic&page=2 (Erişim tarihi:23.03.2019)

III. Ptolemaios

<https://www.artic.edu/artworks/5782/octodrachm-coin-portraying-king-ptolemy-iii-euergetes> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

IV. Ptolemaios (British Museum)

<https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00141200001> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

V. Ptolemaios (British Museum)

<https://www.bmimages.com/preview.asp?image=01291559001> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

VII. Kleopatra ve Marcus Antonius

<https://www.artic.edu/artworks/194522/tetradrachm-coin-portraying-queen-cleopatra-vii> (Erişim tarihi: 23.03.2019)

Ptolemaios Īmparatorluġu Kral Listesi⁹⁹

I. Ptolemaios I. Soter	(305-283)
II. Ptolemaios Philadelphos	(285-246)
III. Ptolemaios I. Euergetes	(246-221)
IV. Ptolemaios Philopator	(221-204)
V. Ptolemaios Epiphanes	(204-180)
VI. Ptolemaios Philometor	(181-145)
VIII. Ptolemaios II. Euergetes	(145-116)
IX. Ptolemaios II. Soter (Lathyrus)	(116-80)
X. Ptolemaios I. Aleksandros	(106-88)
XII. Ptolemaios Neos Dionysos (Auletes)	(80-58) (55-51)
VII. Kleopatra Philopator	(51-30)

⁹⁹ Eusebios, *Khronikon*; Evans, 2008, s. 184; Austin, 2006, s. 585.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ebru ÖZER
Doğum Yeri : Taşlıçay/AĞRI
Doğum Tarihi : 04. 08. 1988
Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise **2002-2005** : Salih Dede Lisesi-Balçova/İZMİR
Lisans **2007-2011** : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi
Yabancı Dil : İngilizce (B1), Modern Yunanca (A1)